MIHAIL HEYFETZ

SECRETARUL POLIȚIEI SECRETE

MIHAIL HEYFETZ

Secretarul poliţiei secrete

În româneşte de Grigore Tatus şi Nina Antonescu

Editura Univers
Bucureşti – 1974

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI UN FUNCŢIONAR CIUDAT_____5
OMUL ÎN UNIFORMĂ_____6
LA NOUA LOCUINŢĂ_____9
SPIONUL E PREGĂTIT PENTRU SLUJBĂ_____15
COPOIUL LIPSIT DE TALENT_____20
SĂ FIE OARE SFÂRŞITUL?_____26
TRECUTUL CEREA DEZLEGARE_____29
VIESPARUL DE SPIONI AL RUSIEI_____36
ANONIMA SE AFLĂ ÎN MÂINILE MAJESTAŢII SALE____46
OMUL INVIZIBIL LUCREAZĂ_____51
VIZITA NOCTURNĂ_____55
„OMUL DE LEGĂTURA AL LUI OBNORSKI”_____59
„NOI NU CREDEM!”_____64
PUMNALELE RĂZBUNĂTORILOR_____74
CINA DE LA RESTAURANTUL DUSSO_____83
PARTEA A DOUA AGENTUL COMITETULUI EXECUTIV 94
ŞASE ÎMPUŞCATURI ÎN PIAŢA PALATULUI_____95
SCIZIUNE?_____99
PICNICUL DIN LIPEŢK_____107
KLETOCINIKOV SE HOTĂRĂŞTE_____113
SENTINŢA_____118
O BREŞĂ ÎN MIŞCAREA CLANDESTINĂ_____123
ÎNTÂLNIREA CU „SAŞKA”_____132
PARTEA A TREIA GEAMANTANUL CU DINAMITĂ____140
TRENUL IMPERIAL_____141
KIRILOV CAUTĂ FIRELE_____146

PORTARUL, PORFIRI ŞI REVOLTA NATAŞEI_____156
PERSPECTIVELE SECŢIEI A TREIA_____164
CINE-I DOMNUL LÎSENKO?_____168
CAPCANA DE LA ODESSA_____179
SFÂRŞITUL SECŢIEI A TREIA_____187
DEŢINUTUL MISTERIOS_____192
EXECUŢIA DIN ÎNCHISOAREA MAJESTĂŢII SALE____199
PARTEA A PATRA PRĂBUŞIREA_____203
UNUL DIN CINCI_____204
INTEROGATORIUL DE LA PLEVE_____211
SCRISORILE DIN BASTIONUL TRUBEŢKOI_____222
ACUZAŢII ACUZĂ_____226
„N-AM FOST DECÂT UN OM CUMSECADE...”_____231
FORTĂREAŢA_____240
VICTORIA_____246
EPILOG_____254

PARTEA ÎNTÂI
UN FUNCŢIONAR CIUDAT

OMUL ÎN UNIFORMĂ

...Petersburg. Sfârşitul anului 1878. Locul acţiunii Peski – o mahala îndepărtata şi singuratică a oraşului, dincolo de gara Nikolaevski (acolo unde peste douăzeci de ani avea să treacă bulevardul Suvorov).

Doi tineri se îndreptau tiptil, cu băgare de seamă, spre casa conspirativă a celei mai mari organizaţii ilegale „Zemlia i volia”.

După un timp s-au strecurat nevăzuţi într-un gang întunecos.

Pe platforma scării, primul şi-a lipit urechea de gaura cheii. E oare linişte în locuinţă?

Al doilea şi-a aruncat privirea prin ferestruica îngustă a luminatorului, şi după ce s-a încredinţat că pe stradă nu se zăreşte nimeni i-a şoptit abia auzit prietenului:

— Nu se vede nicio coadă după noi.

Primul a întins braţul, a prins în palmă căpeţelul de aţă agăţat de clanţă şi a pipăit cu degetele trei noduleţe mici.

Dacă pe Katiuşa ar fi ridicat-o jandarmii, trebuia, la plecare, să rupă pe neobservate aceste noduleţe. Dar ele sunt neatinse. Înseamnă oare că se poate intra? Dar dacă fetişcana n-a putut, de faţă cu jandarmii, să ajungă până la aţă?

Totuşi, în cele din urmă, s-a hotărât şi a sunat.

— Cine-i? a întrebat cineva dinăuntru.

Ea este, Katiuşa. E glasul ei...

— Eu, Portarul, răspunse încet musafirul. Cu mine mai e şi Poetul.

Uşa li s-a deschis îndată.

Intrând în vestibul tânărul care-şi zicea Portarul a aruncat jos de pe umeri mantaua cu pelerină, apoi şi-a scos jobenul, îmbrăcat cum era, într-un costum de croială modernă englezească, se părea că necunoscutul pretinde a fi considerat un june din lumea bună, însă barbişonul ascuţit şi mustăcioara mătăsoasă de filfizon dădeau feţei sale rotunde şi mari o înfăţişare tipică de negustor. Asemenea negustoraşi, împopoţonaţi la fel cu tineretul de aur al nobilimii, se întâlneau pe atunci destui pe străzile Petersburgului.

În schimb însoţitorul Portarului, un tânăr subţirel cu ochii negri şi faţa neobişnuit de palidă, avea un aer cât se poate de nefiresc.

Buzunarele şi faldurile costumului său de culoare închisă erau uşor umflate şi un ochi experimentat ar fi ghicit fără prea multă greutate armele ascunse acolo, mai ales că într-o clipă de neatenţie de sub pulpana mantalei sale de ploaie a lucit lama lată a unui pumnal...

(Poetul căpătase în ilegalitate şi o altă poreclă oarecum ironică; având o pasiune nestăvilită pentru puşcoace mari şi pumnale grele, ceilalţi îl tachinau spunându-i „Arsenalul”...)

— Ce-i astăzi la tine? a întrebat Portarul, adresându-se îngrijorat fetei. De ce m-ai chemat?

— A sosit un funcţionar. Din Simferopol. Parola şi recomandările le are de la cei din Sud. Te căuta. După spusele lui, până acum n-a participat la acţiune...

— Aha!...

Îngândurat o clipă, Portarul şi-a suflat o scamă de

pe umăr – trebuie să păstreze costumul, că nu-i al lui! – şi deodată s-a îndreptat cu hotărâre spre odaia Katiuşei.

Poetul şi-a băgat mâna în buzunar, cu un gest mecanic a încercat cocoşul pistolului, apoi a pornit încet în urma tovarăşului său.

Katia a rămas singură în vestibul...

În odăiţa confortabilă şi primitoare a fetei, la fereastră, stătea cu „Vestnik Evropî” în mâini un individ mărunţel, cu obrajii bruni şi uscăţivi, în uniformă de slujbaş al statului. La primul scârţâit al uşii, revista a zburat cât colo pe pervaz, iar ochii miopi, ascunşi sub lentilele groase, i-au fixat cu luare-aminte pe noii veniţi.

— Ivan Petrovici, s-a prezentat aplecându-şi politicos capul bărbatul ce-şi spunea Portarul.

— Nikolai Alexandrovici, rosti la rândul său Poetul.

— Nikolai Vasilievici Kletocinikov, rosti individul miop şi, ca să nu dea naştere cumva la confuzii, explică pe un ton nehotărât: acesta-i numele meu adevărat.

Au zâmbit tustrei.

Kletocinikov îi măsură lung, bănuitor. Drept răspuns, întâlni privirea calmă, învăluitoare a ochilor mari şi albaştri ai Portarului. I-a crezut imediat. Din prima secundă.

— Am auzit multe despre dumneavoastră, Ivan Petrovici. Glasul omului în uniformă suna limpede, răspicat. Mi s-a spus că puteţi găsi pentru fiecare o muncă folositoare. O treabă după puterile lui... În ceea ce mă priveşte, eu...

Portarul şi Poetul schimbară discret o privire.

LA NOUA LOCUINŢĂ

Partidele de cărţi „pe o băncuţă” se prelungeau în fiecare seară.

Patroana camerelor de închiriat („Nevski colţ cu Nadejdenskaia, ieftin, comod, acordăm preferinţă studenţilor”), Ana Petrovna Kutuzova, văduvă de colonel, şi-a găsit în cele din urmă un partener destoinic pentru jocul de cărţi. Locatarul acesta ocazional, un impiegat scump la vorbă şi cu o figură ştearsă, a căpătat permisiunea de a intra oricând în jumătatea casei locuită de văduvă, la orice oră din zi.

Multe lucruri au condus-o pe „madam” (astfel o numeau pe Kutuzova prietenii săi apropiaţi) la această alegere. Patroana remarcase havanele şi vinurile franţuzeşti ale chiriaşului şi înclinaţia lui constantă spre jocurile moderate, dar cu profit (Kutuzova însăşi era pătimaşă până la lăcomie, însă la alţii preţuia cumpătarea). Într-un cuvânt, „madam” intuise în funcţionarul acesta ceea ce „nihiliştii” numeau cu dispreţ, „mod de viaţă mic-burghez”. Dar mai ales pe proprietăreasă a uimit-o şi-a bucurat-o în acelaşi timp priceperea chiriaşului – „atât de rară în zilele noastre”, priceperea de a-şi asculta răbdător interlocutoarea. Ajunsă în pragul bătrâneţii, femeia se simţea obosită de locatarii săi obişnuiţi, de clica aceasta guralivă de studenţi jerpeliţi, care nu-i dădeau răgaz nici să deschidă gura măcar.

S-a ivit, în sfârşit, în magherniţele ei mobilate un

nobil, educat după vechea modă. Desigur că „madam” îl pierdea din ochi, nu alta! Un lucru doar nu-i prea venea la socoteală – noului locatar nu-i plăcea să vorbească despre politică. Cum începea, uneori, Kutuzova în timpul jocului să laude tineretul de azi, acesta, drept răspuns, se pornea să-i blesteme şi să bombăne: „Hm... studenţii... nişte haimanale, ar merita să le rupi coastele!” La prima vedere părea un om blajin, potolit, însă cum aduceai vorba de politică, începea să se enerveze, de te pufnea râsul văzându-l...

Duelurile la cărţi cu noul ei prieten o destindeau foarte mult pe Kutuzova după numeroasele neplăceri de peste zi. Unde mai pui că în ultimul timp îşi luase obiceiul s-o cam viziteze şi poliţia, cu tot felul de razii, încât aproape niciunul dintre chiriaşii săi tineri şi zvăpăiaţi n-a scăpat teafăr; arestări, închisoare, deportare. Promptitudinea cu care erau informaţi agenţii poliţiei i se părea pur şi simplu de necrezut. Doar îi ajuta din răsputeri pe studenţi să dosească cât mai bine „literatura” – şi totuşi copoii parcă adulmecau prin pereţi ascunzătorile din imobil.

Şi câte altele nu făcea „madam” ca să-şi salveze chiriaşii, câte nu născocea... „Iar prin oraş circulă zvonul, se plângea Kutuzova noului său amic, că la mine în casă s-ar fi aciuiat un provocator. Aproape că-mi pierd minţile, cine să ştie?! Asta mă doare! Mă doare şi-mi pare rău...”

Funcţionarul clătină din cap: fireşte că-i dureros, ar putea să-i bage în sperieţi pe toţi chiriaşii. Şi ce mai năpastă, auzi... un provocator!

Nu se poate spune că noii prieteni nu se ciondăneau câteodată, căci caracterul „madamei” nu prea era uşor de suportat. Dar după fiecare ceartă

cavalerul pierdea delicat câte cincizeci de copeici în favoarea doamnei sale cam abraşe din fire şi prietenia se reînnoda la loc.

Despre el, funcţionarul îi spunea Kutuzovei prea puţine lucruri, atât că i se plângea uneori de ghinioane: cum că ar fi venit în capitală să-şi caute o slujbă, dar nu reuşeşte nimic. Va trebui, probabil, să se întoarcă în provincie cu buza umflată. Nu poate să trăiască la nesfârşit de azi pe mâine, uite, bunăoară, ca acum...

Iar să-şi mai reducă din cheltuieli nu-i obişnuit, nu se pricepe.

Buna Kutuzova îl privea compătimitor. Apoi cădea pe gânduri.

— S-ar putea... Aş avea posibilitatea... să vă ajut...

— Mulţumesc, prietenă dragă, pentru solicitudinea ce-mi arătaţi. Însă ce aţi putea oare să faceţi pentru mine! Aici e nevoie de oameni suspuşi, de legături mari, de unde să le aveţi? Cunoştinţele dumneavoastră sunt mai mult printre studentele astea cu părul tuns, cu care, mie, unul, mi-e şi silă să stau de vorbă... Aveţi cuvântul meu de nobil! Nu înţeleg cum puteţi să le suportaţi tocmai dumneavoastră – o doamnă atât de serioasă şi inteligentă!

Apoi îşi cerea îndată scuze pentru tonul lui tăios, dar „madam” nu era defel supărată. Firea aprigă a funcţionarului părea s-o amuze nespus.

Într-o zi însă, impiegatul a păţit-o mai rău. Se vede treaba că pasiunea înnăscută pentru risc s-a ridicat peste obişnuita-i precauţiune şi chiriaşul a mizat pe o sumă mai mare. Pierderea era de vreo zece ruble, pentru un om nu prea bogat – o întreagă avere.

— Am terminat, suspină el, ridicându-se de la

masă. Am terminat! N-am ce să mai caut la Petersburg. Aici nu pot să vieţuiască oamenii de categoria mea. Să joci cu o femeie atât de deşteaptă („madam” n-a mai putut rezista şi a-nflorit de mulţumire), cu o femeie atât de îndemânatecă şi norocoasă ca dumneavoastră, Ana Petrovna, este o plăcere prea scumpă pentru buzunarul meu. Permiteţi-mi dar să-mi plătesc datoriile, vă cer iertare pentru toate şi să nu mă pomeniţi de rău. Mâine plec.

Aici „madam” în sfârşit s-a hotărât.

— Ştiţi... eu am un nepot... mai precis, un nepot al răposatului...

Ezită o clipă, apoi urmă:

— ...Aşteaptă să mă moştenească... Şi ocupă... cum să vă spun... un post important. Poate să primească în serviciu pe oricine, dacă îl rog...

— La ce serviciu? Funcţionarului parcă nu-i venea să creadă într-o astfel de fericire, căzută din cer. Rămase perplex, uluit, dezorientat, ba îl apucase chiar sughiţul.

Kutuzova se cam codea cu răspunsul.

— Serviciul, la drept vorbind, nu-i tocmai strălucit... Parcă nici nu-mi vine să vă propun. Cu concepţiile mele despre viaţă... Dar altă cale, până una alta, nu văd. Nepotul lucrează la secţia a treia. La aceste cuvinte femeia şi-a plecat ochii ruşinată şi a tras cu putere aerul în piept.

Secţia a treia se numea în imperiul rus poliţia secretă de stat.

Dar cât de mofturoşi mai sunt oamenii! Până acum acest conţopist mărunt părea să fie în stare de orice. Ar fi fost capabil să alerge până la capătul lumii pentru o slujbuliţă şi deodată mai face şi nazuri – vai de mine, să vedeţi, desigur nu-i nimic penibil, însă e

un serviciu foarte anevoios... Dumnealui, vezi bine, trebuie să mai chibzuiască... Un serviciu ca oricare altul, iar el o ţine într-una... cum că vrea să se mai gândească, nu se poate hotărî aşa, dintr-o dată... Şi câte alte vorbe dintr-astea, stupide, după părerea „madamei”. În dimineaţa următoare, cum a început ziua de lucru, chiriaşul a şi plecat să-şi mai încerce pentru ultima oară norocul.

A colindat câteva instituţii, s-a abătut în fugă pe la hotelul „Moscova” aşezat pe colţ, între bulevardele Nevski şi Vladimirovski – şi s-a decis. „Se spune că la secţia treia se dau lefuri mari”, i-a explicat el seara Kutuzovei hotărârea sa.

Întrevederea impiegatului cu nepotul „madamei” a avut loc peste o zi. Era de fapt un fel de verificare care s-a terminat cu bine pentru funcţionar.

— Felicitaţi-mă! îi povestea el noului său prieten din Petersburg, locatarul camerei treizeci şi şase de la hotelul „Moscova”. M-am angajat printre spioni. Salariul lunar – treizeci de ruble de argint, da, da, nu zâmbiţi, chiar atât... Se spune că încă generalul Dubbelt l-a introdus, în amintirea Mântuitorului, cum s-a exprimat el. Nu puteţi să vă închipuiţi, ce mutră hrăpăreaţă avea această cotoroanţă mieroasă, când m-au aranjat în slujbă... Părea că i-au crescut gheare la degete, iar ochii îi căpătaseră sclipiri sinistre: „Te-am prins? Al meu eşti!”

Proaspătul agent al secţiei a treia i-a schiţat interlocutorului său portretul nepotului – chel, mustăcios, cu obrajii raşi, i-a redat felul lui de a sta tăcut, mijindu-şi ochii şireţi, acoperiţi de sprâncene stufoase, iar de câte ori dădea peste cineva necunoscut obişnuia să-şi zbârcească nasul umflându-şi nările, de parcă l-ar adulmeca pe omul din faţa lui.

Ascultându-i descrierea, interlocutorul său se cutremură.

— E-hei, straşnic nepoţel! Cum zici că se numeşte? Gusev?[1] E coşcogea gâscanul... Te felicit, Nikolai Vasilievici. Angajează-te cu Dumnezeu la Gusev!

A doua zi în „Registrul secret al personalului secţiei a treia din cadrul Cancelariei personale a Maiestăţii Sale" – astfel se intitula oficial noul loc de muncă al funcţionarului – a fost înscris numele a încă unui candidat pentru postul de spion cu simbrie.

„...Împiegatul Kletocinikov Nikolai Vasilievici – caligrafia cu sârguinţă literele ajutorul şefului de birou Praskuhin. Sosit din Simferopol. Recomandat de agenta „Madam". Verificat personal de către înălţimea sa, domnul consilier de stat Kirilov."

Nepotul doamnei Kutuzova era chiar şeful agenturei ruseşti; înălţimea sa consilierul de stat Grigori Grigorievici Kirilov.

[1] De la *gus* – gâscă (în lb. rusă).

SPIONUL E PREGĂTIT PENTRU SLUJBĂ

Toţi agenţii poliţiei secrete se împărţeau oficial în două categorii: bugetari şi nebugetari. Bugetarii, altfel spus filorii, urmăreau persoanele suspecte. Cei nebugetari, care în acte figurau sub denumirea de colaboratori secreţi, erau compuşi din informatori şi provocatori. Informatorii îşi culegeau datele necesare fie din sânul grupului de ilegalişti, din preajma acestuia, sau prin diferite alte căi; în ceea ce-i priveşte pe provocatori, aceştia căutau nu numai să pătrundă într-un grup sau celulă de revoluţionari, dar să şi ocupe acolo un post de conducere. Adeseori, chiar aceştia îi îndemnau pe ilegalişti la acţiuni foarte riscante, periculoase şi în ultimul moment îi denunţau poliţiei, ajutând-o să-şi creeze acţiuni de răsunet însoţite de avantaje materiale.

Întrucât pe Kletocinikov l-au încadrat ca bugetar, era limpede că se hotărâseră să-l formeze ca filor. Datorită protecţiei bătrânei provocatoare, Nikolai Vasilievici a fost iniţiat foarte repede – exact în două săptămâni. Dar şi cursul acesta restrâns al disciplinelor poliţieneşti s-a dovedit să fie mai mult decât ceea ce trebuia să cunoască un simplu copoi poliţist. Kletocinikov şi-a dat seama că Kirilov pregăteşte în secţia să agenţi de urmărire cu un profil mai larg, capabili să fie folosiţi şi ca informatori secreţi.

În două săptămâni noul „ciripitor” a putut afla

suficiente lucruri cu privire la îndatoririle sale viitoare. I-au fost arătate panouri cu „tipuri de nas”, „tipuri de păr” şi „tipuri de urechi”, albumul cu uniforme militare şi civile şi i s-a propus să memoreze toate acestea pe dinafară. I s-a explicat că este instruit după cel mai nou sistem al reconstituirii portretului vorbit, inventat de francezul Bertillon.

Kletocinikov a înţeles imediat că-i sortit să devină victima modei noi introduse recent în poliţie şi îşi însuşea cu sârguinţă această metodă orală. Zile întregi învăţa Nikolai Vasilievici clasificările nasurilor (nas drept, nas cu cocoaşă, nas coroiat, nas grecesc), formatul urechilor (lipite, fasonate, clăpăuge), încerca să determine dintr-o privire statura tuturor celor cu care se întâlnea, conform măsurătorii indicate de către conducere (talie înaltă, mijlocie, mică).

După primul examen i s-a demonstrat o metodă foarte simplă de supraveghere exterioară. Mai simplu vorbind, i-au arătat cum trebuie să urmărească „obiectivul”, pentru ca acesta să nu observe că este filat. Procedeele acestea nu s-au dovedit a fi tocmai complicate, ceea ce l-a mirat oarecum şi pe Kletocinikov. În încheiere i s-a dat un album cu fotografii, cu care se mândreau în mod deosebit arhivarii Secţiei a treia. În acest album erau adunate fotografiile tuturor revoluţionarilor de frunte, cunoscuţi de poliţie. Agentului i s-a propus să-şi întipărească în memorie figurile din album, şi cu aceasta aşa-numita pregătire de specialitate a luat sfârşit.

O deosebită atenţie acorda Kirilov bazelor teoretice pentru cunoaşterea principiilor socialiste şi a istoriei mişcării revoluţionare din ultimii ani: „Fără asta nu poţi căpăta deplina lor încredere” – îi plăcea să repete

şefului care obişnuia să poarte personal cu agenţii debutanţi discuţii pe această temă. Începea lecţiile, de obicei, cu o foarte instructivă naraţiune despre istoria lui Serghei Neceaev, conducătorul organizaţiei clandestine „Narodnaia rasprava” – fapt ce s-a petrecut cu vreo zece ani în urmă.

Acest Neceaev proclama: în numele revoluţiei ilegaliştii pot minţi, şantaja, pot să demaşte poliţiei pe tovarăşii lor şovăielnici, în numele revoluţiei e admis, în general, să încalci toate legile moralei şi ale echităţii. Totu-i îngăduit! Pentru că „scopul scuză mijloacele”.

La început, după afirmaţiile consilierului de stat, poliţia secretă crezuse într-adevăr că Neceaev e un soi de rege neîncoronat al ilegaliştilor şi nihiliştilor, un fel de părinte spiritual al „revoluţionarismului şi propagandismului”. Foarte curând însă agenţilor le-a fost dat să se dumirească asupra faptului că, în ilegalitate, Neceaev avea duşmani numeroşi şi puternici, care se aflau în fruntea celor mai importante organizaţii ale mişcării revoluţionare. Şi oamenii aceştia, povestea cu uimire Kirilov, au declarat că atitudinea necinstită şi lipsită de moralitate a unui revoluţionar e incompatibilă cu cauza revoluţiei! În locul pumnalului, a bâtei şi a pistolului cu care tot ameninţa Neceaev conducerea întregii Rusii, oamenii cei mai periculoşi după părerea şefului agenturii acţionau cu alte arme: broşuri, manifeste şi convorbiri. S-ar părea că nu-i nimic deosebit, simple vorbe goale – tranca-fleanca, şi atâta tot! Şi uite totuşi...

— Nu le-am dat la-nceput importanţă, a recunoscut sincer Kirilov, le-am citit primele fituici, şi am văzut că nu recunosc autorităţile – un fel de aiureală... am zis.

Dar nu numai puterea ţaristă, ci nicio autoritate n-o recunosc. Vor ca fiecare sat să se conducă singur. Înseamnă-ţi, Kletocinikov, ăsta-i a-nar-hism! Notează-ţi spun, căci ai să uiţi! Uzinele, susţin ei, trebuiesc date muncitorilor, pământul – ţăranilor, banii să se desfiinţeze cu totul. Aceasta o numesc ei socialism. Ai înţeles?

— Da, să trăiţi...

Satisfăcut de perspicacitatea discipolului său, Kirilov continuă. A urmat o nouă poveste – despre peregrinările propagandiştilor prin sate şi comune cu cuvântul socialismului pe buze, despre faptul că ţăranii n-au priceput nimic din acest socialism şi cum i-a găbjit atunci poliţia pe răzvrătiţi: „am prins vreo două mii, dar câţi au mai rămas liberi...” Iar din cei neprinşi, acum vreo doi ani, s-a creat un nou partid „Zemlia i volia”. Acesta a căutat să expună sarcinile revoluţiei astfel ca să fie pe înţelesul mujicului celui mai întunecat. „Puterea – poporului, pământul – ţăranilor”, iată care era lozinca lor!

— Ce mai, asta este, Kletocinikov, poţi să-mi faci un rezumat al celor povestite de mine astăzi?

— Vedeţi dumneavoastră... Agentul debutant trăgea involuntar de timp, încercând să ghicească ce anume aştepta să audă de la el exigenta conducere... Se pot deduce următoarele, înălţimea voastră, că subtilităţile principiilor – toate aceste anarhisme, federalisme, unitarisme şi alte „...isme” aduse de prin străinătăţi – de fapt nu prea îi neliniştesc pe cei din organizaţia „Zemlia i volia”. Nu-i aşa? S-ar părea că în gruparea lor principalul este ca noul membru al organizaţiei să urască pur şi simplu temeliile orânduirii de stat a imperiului şi să dorească să lupte împotriva acestora? Iar în plus – să fie el însuşi cinstit

şi să nu-l imite pe Serghei Neceaev. Astea ar fi concluziile mele...

— Ai nimerit în plin! încuviinţă din cap şeful. Aşa să şi faci, Kletocinikov! Înjură conducerea, înjură poliţia, înjură justiţia şi tot ce vrei, însă nu te afunda în amănunte. Te împotmoleşti. Şi să nu bei. Să nu joci jocuri de noroc. Ştiu că ai slăbiciune pentru jocul de cărţi, dar trebuie să te laşi de ele. De aceea am şi deschis discuţia, ca să-nţelegi... Câţi agenţi i-am pierdut din cauza beţiei şi a cărţilor! Principalul l-ai însuşit. Consider că eşti pregătit să-i descoperi pe duşmanii noştri interni. Te felicit. Îţi voi da şi un firicel pentru început, apoi te vei descurca singur. „Madam” ţi-a făcut cunoştinţă cu Rebikov?

Kletocinikov îşi îndreptă ţinuta ascultând cu luare-aminte cele spuse de şef.

— Întocmai.

— Acest student fusese destinat de noi pentru deportare. Dar... s-a hotărât să-i mai amânăm plecarea; ar fi cazul să mai fie supravegheat... Poate cu ocazia asta o să identifici în preajma lui un alt obiectiv deosebit de important! Avem despre el o astfel de „semnalare”, îşi etală Kirilov neologismul la modă şi îşi pocni chiar degetele de plăcere.

Aşadar, a sosit în sfârşit momentul tristei despărţiri de „madam” Kutuzova! Ce-a mai plâns femeia luându-şi rămas bun de la prietenul, ba mai mult, de la „finul” ei întru ale muncii secrete! Dar trebuiau să se supună disciplinei impuse de Secţia a treia! Kletocinikov urma să se mute acum în locuinţa lui Rebikov, omul suspectat.

— Promite-mi, scumpe prieten, că niciodată, niciodată n-ai să mă uiţi.

— Vă promit, madam, din toată inima. Să nu mă

daţi nici dumneavoastră uitării.

La despărţire, amicii s-au sărutat.

COPOIUL LIPSIT DE TALENT

— Ai vrea să mai rămâi în oraş până la primăvară?

Lunganul şi ciufulitul de Rebikov ridică ostenit din umeri – de ce oare îl mai întreabă, ce rost are să-i răscolească sufletul cu ceea ce nu-i sta în putere să înfăptuiască?

De câţiva ani Rebikov îi ajuta pe membrii organizaţiei, îi adăpostea în locuinţa lui pe ilegalişti, transporta literatura interzisă pe la ascunzători, îndeplinea tot felul de însărcinări mărunte ale tovarăşilor. Până acum toate i-au mers bine studentului. Dar nu demult poliţia i-a făcut o percheziţie inopinată la domiciliu şi după icoană jandarmii i-au găsit trei exemplare din ziarul ilegal. Prins astfel în flagrant delict, după toate articolele de lege, lui Rebikov trebuia imediat să i se aplice o deportare administrativă – dacă nu în îndepărtata Siberie, atunci, în orice caz în locuri „nu tocmai îndepărtate" de aceasta.

Era totuşi surprinzător că nu l-au ridicat imediat – aşteptau se vede ceva. De altfel, Rebikov îşi dăduse seama de mult că mai devreme sau mai târziu va cădea cu siguranţă – oricât te-ai ascunde după deget, tot te află – şi în sinea lui era pregătit, dar...

Oricum e păcat, mare păcat că toate astea s-au întâmplat tocmai acum, cu câteva luni înaintea examenului de diplomă! Dacă ar mai putea să-şi prelungească şederea în oraş, măcar o jumătate de

an – până-n primăvară. Cu diploma de medic în buzunar nu-l înspăimântau niciun fel de „locuri îndepărtate”, mai ales că intenţiona şi el, după terminarea academiei medico-chirugicale, să părăsească Petersburgul, să plece undeva într-un sătuc uitat de Dumnezeu şi să tămăduiască populaţia de acolo. Dar un student fără diplomă nu poate face nimic în surghiun, la ţară, cum să-şi câştige existenţa, cine are nevoie de el acolo? Fără diplomă nu va căpăta aprobarea nimănui să-i trateze pe bolnavi, iar altceva nu ştie să facă...

— Prin urmare, vrei să mai zăboveşti în Petersburg până la primăvară? l-a mai întrebat o dată surâzând Ivan Petrovici.

Rebikov simţi deodată că i-a vorbit serios şi tresări.

— Desigur. De ce mă-ntrebaţi?

— Am făcut de curând cunoştinţă cu un sticlete, pe care conducerea s-a gândit să-l plaseze pe lângă tine, rosti încet interlocutorul său, preocupat parcă de ceva şi căutând anevoie cuvintele.

Rebikov săltă nervos de pe scaun, se uită la Portar, apoi se aşeză pe pat şi începu să bată toba cu degetele în tăblie.

— Mai departe? întrebă el nerăbdător.

— Omuleţul acesta e un ticălos ordinar. Ştii, din acea specie de copoi, de care poţi scăpa în plină stradă, îndesându-i în labă ceva mărunţiş, vreo zece ruble în cel mai rău caz.

— Nu mă mai chinuiţi, Ivan Petrovici! Pe urmă?

— Ce mai... am avut ocazia să mă înţeleg cu el. Copoiul nu e localnic, vine din provincie şi are nevoie de cameră... aşa că veţi locui împreună. Chiria o vei suporta numai tu. Eşti de acord? N-o să fie prea scump? Notează că asta-i toată plata pentru serviciul

pe care ţi-l face...

— Nu zău?!

— Pentru el e prea mult, ţine minte, să nu-ţi treacă cumva prin cap să-l mituieşti – ai să strici totul. Indivizii de teapa lui nu trebuiesc răsfăţaţi şi nici să le arăţi că le preţuieşti prea mult serviciile. Viitorul tău chiriaş e o fire foarte leneşă, de aceea rapoartele de supraveghere asupra propriei tale persoane va trebui să i le ticluieşti chiar tu. Asta-i obligatoriu.

— Oho!

— Da, este singura lui condiţie, absolut irevocabilă. Altfel nu voia defel să accepte mutarea. Copoiul îşi ia obligaţia să transcrie cu fidelitate compunerile tale şi să le ducă şefilor săi. Restul, deci, depinde numai de tine: şi anume, cât timp vei izbuti să le menţii treaz interesul jandarmilor asupra ta însuţi şi asupra legăturilor tale. Cine ştie, poate că vei reuşi să-ţi dai şi examenele, să capeţi diploma. Încercăm?

Rebikov sări în picioare şi se repezi la musafirul lui.

— Asta-i culmea visurilor mele! exclamă el cu însufleţire şi, copleşit de noianul sentimentelor ce-l năpădiseră, îl îmbrăţişa pe Ivan Petrovici...

Din acest moment, paralel cu toceala pentru examenul de diplomă, Rebikov începu să încropească şi denunţurile împotriva sa. S-a convins în curând că nu-i o treabă prea simplă şi cere o anumită doză de talent. Rapoartele făcute de el erau cam neclare, laconice şi sunau fals.

Numai odată denunţul a ieşit verosimil, atunci când a descris întrevederea cu unchiul său, generalul, înfăţişând-o sub forma unei întâlniri conspirative cu un fruntaş al mişcării ilegaliste.

Două săptămâni încheiate l-au urmărit copoii pe general, până când acesta a observat că se află sub

observaţie. Sărmanii de ei şi-au primit porţia de săpuneală chiar de la comandamentul jandarmeriei locale!

În acest răstimp Kletocinikov a dus-o destul de liniştit: transcria denunţurile lui Rebikov şi le depunea împreună cu manifestele (luate direct din tipografia clandestină) la locurile de adunare secrete ale spionilor. Acesta îi era tot serviciul. Dar s-a lămurit repede că un astfel de vulpoi ca şeful agenturii politice nu poate fi dus de nas chiar aşa de uşor.

...În ziua aceea memorabilă Kletocinikov, după ce a făcut o plimbare pe bulevardul Nevski, a intrat pe furiş în gangul unei clădiri cu două etaje situată în capătul străzii Fontanka şi a urcat treptele până sus.

Aici scara se termina printr-o uşă. După ce a sunat la intrare, i-a arătat omului ieşit în prag un permis cu menţiunea „chemare urgentă” şi a fost lăsat îndată să intre la şef.

Kirilov şi-a primit subalternul fără prea multă bucurie sau entuziasm, a frunzărit numărul proaspăt al ziarului ilegal (Kletocinikov a pus la dispoziţia Secţiei a treia aproape toată colecţia ziarului) şi cu o mină distrată a parcurs ultimul raport al agentului.

— Semnalările dumitale, se răsti el brusc la copoiul fâstâcit, care se făcuse mic de spaimă, nu conţin nimic important. Nu au nimic sclipitor! Dumneata, Kletocinikov, nu ai stofă de agent!

Cu un zâmbet stingherit, copoiul lipsit de har se porni deodată să se justifice şi să argumenteze.

— Să vedeţi, înălţimea voastră, mie îmi vine foarte greu să lucrez ca filor! Sunt cam bolnav, sufăr de plămâni, îmi obosesc picioarele... Şi mai sunt şi miop... Ce să fac?... Sunt disperat că nu mi-am putut justifica recomandarea...

Şeful agenturii nu prea găsea ce să-i răspundă.

Kirilov personal îl angajase pe Kletocinikov, fără să dea atenţie sau sa facă vreo observaţie asupra slabelor aptitudini profesionale ale acestuia. Copoi miop – era clar de la bun început că-i de râsul curcilor! Dar ce te faci cu mătuşica? S-a agăţat atunci ca scaiul, primeşte-l şi primeşte-l. Iar acum, poftim de înghite hapul!

— Afară de asta, eu, înălţimea voastră, Kletocinikov păru că surprinde frământările şefului sau şi căută să insiste, vă rog să nu înţelegeţi... eu sunt de felul meu un om deschis. Iar jocul acesta de dublu îmi repugnă – aici vocea începu chiar să-i tremure sub povara excesului de sinceritate. Nu pot asculta fără repulsie bâiguielile revoluţionare ale acestor nihilişti. Şi atunci cum aş putea eu să le mai inspir încredere?

„Poate că într-adevăr a sosit timpul să mai fac o presiune asupra înălţimii sale, îşi spuse el în gând. Văd că hodorogul ăsta înrăit răsfoieşte nu ştiu de ce cu o mutră atât de gravă teancul cu denunţurile lui Rebikov... De concediat acum, cred că nu mă concediază – îl atrage moştenirea mătuşicăi... Iar Ivan Petrovici îmi repetase întruna: trebuie să ocupi un loc important în poliţie sau să rişti să fii izgonit de acolo – mai ales că, după cât se pare, noi am cam scos la iveală până la capăt tot ce se ascunde prin catacombele doamnei Kutuzova şi am descoperit casa conspirativă în care îşi dau întâlnire sticleţii cu şeful lor. Poate că are dreptate Ivan Petrovici, e timpul să-l mai presez pe Kirilov”.

— Mie, dacă s-ar putea să-mi daţi ceva mai potrivit, scânceşte jalnic copoiul aflat la strâmtoare, în timp ce ochii lui, ochi de vânător care-şi pândeşte prada, cată smeriţi în jos, spre parchet, undeva la vreun birou...

„Numai de nu l-aş speria pe bivolul acesta încrezut! Uite-l, gata, acum va intra în capcană... Acum. Se pare că a şi remarcat scrisul meu îngrijit şi frumos... Pe asta a mizat cel mai mult Ivan Petrovici. Haide. Încă puţin!”

— Din întâmplare, pe domnul acesta nu l-ai cunoscut cumva? răsună ca o detunătură glasul lui Kirilov.

Din fotografia strânsă între degetele sale moi şi păroase priveau spre Kletocinikov ochii inteligenţi ai lui Ivan Petrovici, alias Portarul, locatarul camerei treizeci şi şase de la hotelul „Moscova”, locotenentul în rezervă Konstantin Polivanov.

— Cum? Nu l-ai întâlnit niciodată?

SĂ FIE OARE SFÂRŞITUL?

— Nu ştiu. Nu-mi amintesc nici din album de o asemenea figură.

— Păcat că nu-l cunoşti! Ai fi fost decorat imediat... Şeful chicoti. Ţine-l minte pentru totdeauna. Fotografia se apropie tot mai mult de ochii lui Kletocinikov. Chiar deunăzi am procurat această fotocopie pentru album. Dacă-l întâlneşti, străduieşte-te să-l reţii prin orice mijloace! Îl cheamă Alexandr Mihailov şi i se mai zice „Cenzorul Caton", „Piotr Ivanovici", „Ivan Petrovici" şi aşa mai departe... Căpetenia lumii ilegaliste, fondatorul grupării „Zemlia i volia", inamicul nostru cel mai primejdios. În momentul de faţă mai rău ca el nu-i nimeni printre revoluţionari: e deştept, diavolul, uimitor de energic, foarte prevăzător!

„De ce-mi spune, adică, toate astea? Încotro bate, vulpoiul? Ce vrea să afle?"

Lui Kletocinikov i se pare că s-a încurcat undeva şi s-a dat de gol, iar acum, dintr-o clipă în alta, şeful agenturii îi va da lovitura de graţie. Desigur că a aflat totul, discuţia despre Mihailov a fost doar un fel de joacă abilă a motanului poliţist cu şoarecele prins în gheare. Să fie oare sfârşitul? L-au dibuit. Da, fireşte, acesta-i sfârşitul. Dacă nu, atunci de ce, pentru care motiv a adus şeful vorba despre Mihailov?

Faţa pătrată, cu trăsăturile mari, butucănoase a superiorului radia însă de mulţumire. Şeful vedea

limpede cât de umilit şi năucit a rămas copoiul acesta „intelectual”. Acum din conţopistul ăsta poţi face ce vrei, îl poţi întoarce şi suci după pofta inimii, fără să crâcnească. Şi tocmai într-o asemenea stare dorea să-şi aducă agentul înălţimea sa Grigori Grigorievici. Nici el singur nu se aşteptase la un succes atât de rapid. Ba se vede treaba că sărise niţeluş peste cal, fiindcă sărmanul om şi-a pierdut complet cumpătul. Şeful i-a amintit pe un ton „amical” agentului despre evenimentele petrecute în ultimii ani. În Ucraina, în judeţul Cighirinsk, conducătorii „asociaţiei criminale secrete”, denumită Comitetul Executiv al partidului socialist-revoluţionar, au pregătit şi erau cât pe aci să ridice la răscoală zece mii de ţărani; la Odesa, un alt cerc de ilegalişti a pus la cale o ticăloşie şi mai înfiorătoare – să arunce în aer pe majestatea-sa împăratul chiar pe propriul său iaht. În sud, au răsunat adeseori împuşcături şi au căzut loviţi de gloanţe agenţi, jandarmi, procurori. În nord, chiar în Petersburg situaţia părea deocamdată mai liniştită. Ce-i drept, cu vreo doi ani în urmă pe bulevardul Nevski demonstraţia membrilor grupării „Zemlia i volia” a arborat steagul roşu, iar peste câtva timp numita Vera Zasulici a tras în şeful poliţiei, Trepov, chiar la el în anticameră. Abia însă în vara trecută a anului 1878, când un criminal necunoscut l-a înjunghiat cu pumnalul pe excelenţa sa generalul Mezenţev, comandantul jandarmeriei, pentru Secţia a treia a devenit evident că incriminatul Comitet Executiv îşi strămută acţiunile sale principale din Sud către capitală, ceea ce înseamnă că de acum înainte aici se va da bătălia hotărâtoare pentru tron şi patrie, împotriva duşmanului intern.

— Îţi dai seama ce-nseamnă asta?

Degetul păros al şefului se îndreptă ameninţător asupra lui Kletocinikov.

— Îmi dau seama perfect... înălţimea voastră.

Şefului i-a plăcut privirea vinovată şi tonul spăşit al copoiului. Dar discuţia trebuia dusă până la capăt.

— Tocmai de aceea s-a şi primit ordin să sporim considerabil efectivul agenţilor din capitală şi dumneata, domnule Kletocinikov, ai fost angajat la noi. Adică, dacă îţi dai seama cu-adevărat pentru ce misiune importantă ai fost cooptat, atunci vei trage singur concluzia: putem noi oare să te ţinem mai departe într-o asemenea situaţie plină de pericole – pe dumneata, un om lipsit de aptitudini – în postul de filor la Sankt-Petersburg?

„Iată despre ce era vorba!”

— Nu. Nu putem. Nu mă ruga... Nu-i pe măsura dumitale treaba aceasta, să-l cauţi în capitală pe „Cenzorul Caton” – Mihailov, sau pe Nikolai Morozov – „Poetul”. Şi şeful a ascuns fotografia Portarului în sertarul mesei

„Asta-i tot... Da, aşa cred. Păcat. Foarte!”

— Du-te, du-te acasă, drăguţule. La rândul meu, îţi promit să mai reflectez asupra dumitale. E bine?

Peste cinci minute, când Kletocinikov părăsea reşedinţa secretă a şefului, cu privirea-i încercată a observat cum pe urmele sale a pornit îndată un agent al contrafilajului.

Să fie suspectat, cumva?

Sau dimpotrivă? Poate că nu-i încă totul pierdut? Poate că totuşi generalul Kirilov va mai avea nevoie de el?

TRECUTUL CEREA DEZLEGARE

Omul s-a trezit din somn la şase dimineaţa.

Deasupra patului său era prinsă în pioneze o foaie de hârtie. Pe foaie, maxima lui preferată: „Nu-ţi uita îndatoririle”. Şi el nu le uita niciodată. Nu şi-a permis să trândăvească în pat nicio secundă. Sări din aşternut, se îmbrăcă, alergă în stradă şi plecă acolo unde îl chemau treburi urgenţe. Avea de îndeplinit multe obligaţii, până peste cap, de nu-i mai ajungea o zi şi o noapte întreagă.

...De la şase şi jumătate până la nouă a trecut pe la şapte adrese ale „susţinătorilor” şi a strâns donaţiile pentru partid. („Susţinătorii” aveau încredere în el şi-i dădeau sume mai mari şi mai des decât altcuiva.)

...De la nouă până la douăsprezece împărţea pe organizaţii subvenţiile adunate. O mare parte din fonduri şi publicaţii primite de peste hotare erau expediate prin oameni de nădejde spre localităţile rurale ale grupării, iar restul de bani rămâneau pentru nevoile muncii în capitală.

La douăsprezece şi treizeci de minute s-a întâlnit într-o casă conspirativă cu Oratorul – Gheorghi Plehanov, conducătorul resortului muncitoresc al partidului. I-a transmis banii pentru tipărirea manifestelor. Oratorul a obiectat mult timp contra nejustei – după părerea lui – repartizări a finanţelor partidului. După cum se-ntâmpla adeseori, au început discuţia de la acest detaliu strict practic şi pe

nesimţite au trecut la subiectul cel mai important pentru amândoi: cum să acţioneze mai departe organizaţia lor? Care trebuie să fie calea spre revoluţie a grupării „Zemlia i volia”?

— Toţi oamenii, toate forţele se află la sate, trimise pentru agitaţie în rândul ţărănimii, se înfierbânta Plehanov. Acolo mi se duc de altfel şi trei sferturi din bani. Şi care-i rezultatul? Partidul se izbeşte de mulţimea înapoiată şi speriată a ţăranilor şi se zbate ca peştele pe uscat!

— Şi totuşi este neapărat nevoie să lucrăm în mijlocul maselor. Fără ele e gol, deznădejde, nu poţi face nimic fără popor...

— Dar mai întâi trebuie să găseşti pârghia, care să urnească şi să împingă la răscoală aceste mase ale poporului. Noi nu ştiu de ce vrem neapărat să acţionăm de-a dreptul la ţară, să-i agităm pe ţărani!... În oraş n-au mai rămas decât foarte puţini dintre ai noştri, dar priveşte rezultatul! Zeci de cercuri sunt create aproape în toate uzinele din Petersburg...

— Şi ce propui? Totuşi, nu-nţeleg...

— Să fie chemaţi înapoi agitatorii de la sate! Aici! Să fie împrăştiaţi cu toţii prin uzine, fabrici, ateliere...

— Ei, să presupunem că centrul va aproba propunerea ta: vom renunţa la munca în mediul sătesc, vom arunca totul spre muncitori şi – în cel mai fericit caz – vom reuşi să atragem de partea noastră muncitorimea. Ce va fi mai departe?

— Mai departe?

— În Rusia avem prea puţini muncitori, asta o ştii – câte doi la mia de ţărani... Forţele lor nu sunt suficiente pentru obţinerea victoriei. Asta înseamnă că în scurt timp vom trimite din nou oamenii la sate, ca să refacem legăturile şi locurile conspirative.

Merită oare în cazul acesta să lăsăm totul baltă, pentru a ne reîntoarce de unde am plecat? Iată motivul pentru care mie şi celorlalţi tovarăşi, care te-au ascultat înainte, propunerea ta mi se pare nepractică.

— Şi totuşi, mai gândiţi-vă la vorbele mele! Ţărănimea noastră e ca un butoi de pulbere aşezat sub temeliile statului. Dar pulberea are întotdeauna nevoie de o scânteie pentru a exploda. Te rog să mă crezi că pentru revoluţia rusă această scânteie o prezintă muncitorul. Spun asta, pentru că ştiu, muncesc printre ei. Mai devreme sau mai târziu veţi înţelege acest lucru!

— Exagerezi, George...

Cu înflăcăratul şi încăpăţânatul acesta de Plehanov era tot mai dificil să discuţi, tot mai greu să cazi de acord asupra sarcinilor organizaţiei...

La ora trei omul nostru l-a vizitat pe Alexandr Kviatkovski, care conducea grupul de combatanţi, sau „dezorganizatori", cum erau numiţi în partid. „Dezorganizatorii" îi nimiceau pe spioni, pregăteau atentate asupra celor mai aprigi şi mai periculoşi jandarmi, mai îndeplineau şi alte misiuni de luptă deosebit de complicate şi riscante. Acum, puneau la cale evadarea unui tovarăş din puşcărie.

— Trăpaşu-i pregătit? l-a întrebat Mihailov pe Kviatkovski.

— Totul e gata. Sarcinile sunt împărţite. Vardiştii din jurul închisorii au fost răspândiţi în alte părţi. Îi vom îndepărta pe toţi birjarii din staţiile învecinate; oamenii îşi cunosc deja locul fiecare...

— Ce semnal s-a stabilit pentru declanşarea acţiunii?

— Semnalul pentru grupă – va începe să cânte o

vioara dintr-o casă alăturată. După aceea Saşka va da drumul unui balon galben spre cer şi atunci în închisoare va începe evadarea.

— Unde îl veţi ascunde, dacă totul se va termina cu bine?

— Vom pleca de la închisoare spre Nevski, direct la restaurantul Dominik. Petrecem acolo până la căderea nopţii, până când se vor termina toate raziile prin locuinţe. La Dominik nu-i va trece nimănui prin cap să ne caute. Dar pentru aceasta avem nevoie de bani. Chiar astăzi, şi cât mai multişori.

— Poftim. Operaţiunea e bine concepută. Dar pe mine mă iei, măcar ca observator în apropierea închisorii? Glasul lui Mihailov deveni dintr-o dată rugător. Nu se putea obişnui deloc cu gândul că tovarăşii îl menajează şi nu le place să-l antreneze în acţiunile mai periculoase.

— Bine, se învoi neaşteptat de uşor Kviatkovski, chiar mai avem nevoie de un om. Vei sta aici, în faţa fundăturii – îi arătă el locul pe plan – şi o vei acoperi în aşa fel, ca să nu fim stingheriţi de nimeni la încrucişarea străzilor...

Era o zi obişnuită din viaţa unui ilegalist, o zi în care fiece minut putea deveni ultimul minut al libertăţii sale. De-a lungul străzilor, Mihailov era pândit de copoi, prin case îl aşteptau capcanele jandarmilor; provocatorii scriau denunţuri împotriva lui, ajutându-l pe Kirilov, care-l urmărea demult pe Portar, să-l înhaţe pe inamicul acesta invulnerabil. Numai uimitoarea lui precauţiune, devenită aproape un reflex automat, cunoaşterea perfectă a oraşului, a tuturor străzilor şi gangurilor, priceperea de a-i recunoaşte dintr-o privire pe copoi din puhoiul de oameni şi de a-şi pierde urma pe neaşteptate; numai

perspicacitatea neobosită a lui Alexandr de a observa semnalele convenţionale din ferestre, care-l preveneau asupra curselor întinse de duşman, şi de a sesiza îndată orice indiciu al primejdiei, oricât de mărunt, numai asta îl mai ferea de căderea şi-i permitea să exercite conducerea atât de complexă a mişcării revoluţionare din Rusia în acei ani.

...La cinci seara a fost văzut la cercul universitar. Acolo i-a ales pe tinerii care corespundeau să fie pregătiţi pentru intrarea în partid, şi le-a fixat în gând îndrumătorii. La orele şase a trecut şi pe la dascălii respectivi şi le-a vorbit despre viitorii învăţăcei. În plus i-a mai rămas să scrie, să codifice şi să expedieze în sud şi peste graniţă câteva scrisori. Dar pentru aceasta nu mai avea timp de ajuns.

A sosit ora rezervată pentru Kletocinikov.

S-a întâlnit la punctul conspirativ cel mai sigur. Conform obişnuinţei, Alexandr Mihailov măsura încăperea dintr-un colţ în celălalt şi totodată îl cerceta discret pe micuţul şi tăcutul interlocutor din faţa lui.

Oare ce-l atrăgea anume la omuleţul acesta neîndemânatec şi miop? Desigur că în primul rând maturitatea vârstei: Kletocinikov împlinise deja treizeci şi unu de ani. Pentru un ilegalist era neobişnuit de mult (Mihailov însuşi avea numai douăzeci şi trei şi doar era considerat un veteran al organizaţiei, unul dintre întemeietorii ei). Până la treizeci şi unu de ani Kletocinikov a trăit în afara supravegherii poliţieneşti, nu era trecut în registrele de evidenţă ale poliţiei, nu figura pe listele elementelor „răuvoitoare”. Va şti oare acum omul acesta rar întâlnit să-şi îndeplinească sarcina de dragul căreia, propriu-zis, a şi fost concepută întreaga combinaţie cu infiltrarea lui în Secţia a treia?

Alexandr Mihailov, în trecut Cenzorul Caton, în prezent Portarul organizaţiei – adică apărătorul purităţii şi ordinei în sânul ei – nu-şi prea închipuia cum va decurge discuţia cu Kletocinikov în problema procurării de informaţii cu privire la măsurile poliţieneşti. Conducătorul organizaţiei trebuia să-i trezească interesul acestuia pentru misiunea preconizată, să-l determine să-şi dea seama de importanţa ei covârşitoare pentru cauza comună.

— Acum şase luni, începu el pe departe, tovarăşii mei l-au executat pe principalul călău, anume Mezenţev, comandantul-şef al jandarmeriei. Acesta confirmase de curând sentinţa de condamnare la moarte a unui prieten de-al nostru şi de aceea a fost înjunghiat chiar a doua zi după moartea victimei sale – îndată ce-am aflat despre asasinarea tovarăşului. Am luat şi eu parte la această acţiune. Am fost căutaţi. Partidul însă era liniştit. Măsurile de conspirare păreau sigure, aveam tovarăşi credincioşi, până şi autorul acţiunii de pedepsire reuşise să se refugieze într-o casă conspirativă din centrul oraşului, iar după aceea a fost trecut peste graniţă. Eram atât de liniştiţi, încât mulţi au plecat pe la treburile lor: pe mine, de pildă, m-au trimis pe Don, unde se pregătea o operaţiune de amploare. Deodată mă trezesc cu o telegramă la Rostov: Centrul partidului fusese depistat, iar cei mai buni oameni au fost arestaţi...

Portarul îşi trase sufletul, turnă apă în pahar şi sorbi febril câteva înghiţituri. Pentru prima oară îşi vedea Kletocinikov prietenul cuprins de o asemenea tulburare.

— Acum, când dumneata ai părăsit într-un mod atât de plauzibil slujba de filor, urmă Mihailov, noua şi principala dumitale misiune va fi legată de această

cădere, de neînţeles pentru noi. În primul rând, ne interesează soarta a doi arestaţi – Generăleasa şi cu Saburov. Generăleasa, pe numele ei adevărat Olga Natanson, e o femeie minionă cu ochii negri, în prezent se afla pe moarte în fortăreaţă. Moare la douăzeci şi şase de ani... şi era unul dintre întemeietorii partidului nostru, unul dintre conducătorii săi şi cel mai iubit prieten, fiinţa cea mai îndrăgită în organizaţia „Zemlia i volia”. Iar în celula alăturată trage să moară Saburov, un alt tovarăş deştept, luminat, cinstit, fondatorul tipografiei partidului şi al biroului de paşapoarte şi acte personale – creator al celor mai bune locuri conspirative. Şi acum încă, în faţa morţii, pe oamenii aceştia îi chinuie doar un singur gând: cine anume a denunţat poliţiei Centrul partidului? Cine ameninţă şi astăzi existenţa lui? Şi tocmai aceasta urmează s-o afli dumneata – în numele cauzei noastre, în amintirea prietenilor.

Mihailov coborî glasul.

— Şi eu însumi eram gata să cad atunci în capcană, imediat după sosirea din Rostov, şi-mi amintesc că totul mi se părea foarte suspect, era evident că sunt aşteptat. Dar cine mă trădase? În organizaţie sunt doar toţi de-ai noştri, fuseseră cu toţii verificaţi în procesul muncii, şi nu în decursul unui singur an. Nu pot să-mi închipui! Ţi-e clară misiunea dumitale, Nikolai Vasilievici?

— Desigur, răspunse încet Kletocinikov, probabil că va fi nevoie să ne uităm prin arhive...

VIESPARUL DE SPIONI AL RUSIEI

Aproape de vărsarea Fontankăi în Neva, între Grădina de vară şi castelul Mihailovski a fost construit un pod curbat de piatră. La capetele podului s-au ridicat patru turnuri, legate între ele prin lanţuri de fier, de unde i-a rămas şi denumirea – Podul cu lanţuri.

Dacă treci podul pe malul stâng al Fontankăi, vei vedea pe partea dreaptă o vilă nu tocmai arătoasă, vopsită în roşu deschis. După aspectul său exterior, fără colonadele nelipsite care împodobesc faţadele mai tuturor edificiilor din Petersburg, fără capete de leu pe cornişe, fără armuri pe fronton, această clădire seamănă mai curând cu o casă de raport, o locuinţă cât se poate de simplă, liniştită şi discretă.

Înfăţişarea ei nu-ţi sugerează astăzi nimic lugubru sau ameninţător. Oamenii au uitat de mult că anume aici pecetluise odinioară după bunul său plac destinele a milioane de locuitori ai Rusiei monstruoasa oficină de spionaj – Secţia a treia de pe lângă Cancelaria personală a majestăţii-sale împăratul.

Dacă deschizi uşa masivă sculptată în lemn a Secţiei a treia – oare pentru câţi oameni a constituit uşa aceasta intrarea în închisori, la ocnă sau la spânzurătoare – poţi vedea şi acum scara largă din marmură albă împodobită cu cariatide, strălucitoare şi diafană, de parcă ar vrea să-şi ia zborul spre cer.

Scara este întreruptă la mijloc de o platformă prelungă, unde se afla pe vremuri în permanenţă câte un funcţionar de serviciu, care controla actele vizitatorilor. În cadrul secţiei, pentru postul acesta era de obicei destinat câte un domnişor spilcuit, cu obrazul neted şi inexpresiv al unui idol încrezut care-şi îndeplineşte cu sârg datoria. Celor de-ai casei funcţionarul de serviciu nu le cerea legitimaţia – la Secţia a treia toţi se cunoşteau între ei. Fiecare era verificat şi studiat de către superiorii săi până în cele mai mici amănunte. Trădarea nu putea niciodată pătrunde aici, în bastionul imperiului, în statul-major al poliţiei politice secrete. Iar veteranii serviciului de investigaţii politice nici nu s-ar fi gândit măcar la posibilitatea unei asemenea trădări.

...E seară. În sala mare a Secţiei a treia condeiele scârţâie – cinci secretari dau zor să încheie transcrierea rapoartelor. Pe birourile şi mesele lor stau înşirate teancuri de hârtii. Capetele funcţionarilor aproape că nu se văd în dosul stivelor de dosare. Cel mai stăruitor şi mai zelos dintre ei termină primul treaba. E un confrate proaspăt angajat.

Novicele e ahtiat după lucrări. Până şi bătrânii care, cum s-ar spune, şi-au tocit coatele în Secţia a treia se minunează şi ei de sârguinţa neobosită a noului ajutor de secretar. Entuziasmul pentru muncă este un lucru neobişnuit, de-a dreptul straniu între zidurile acestei instituţii austere şi nu poate să nu stârnească un interes deosebit printre colegi. „Şi-a găsit Kirilov un catâr pe cinste, cleveteau cu răutate ceilalţi. Se spetează, prostul, de dragul şefilor! Crede oare cumva că au să-l premieze? Vezi să nu...”

Încolo toată lumea se purta destul de bine cu noul slujbaş. Oricând puteau să împrumute de la el ceva

bani pentru chefuri, şi ce-i mai important, omul s-a dovedit a fi foarte săritor, când era vorba despre relaţiile de serviciu.

Uite şi acum, de pildă, îşi cuprinde cu privirea atentă tovarăşii de muncă şi îndată unul din ei se porneşte pe căscat, de parcă nu mai e în stare să continue scrisul.

— Ai terminat?

— Naiba să le ia pe toate – nu! Poţi oare termina vreodată toate treburile astea? Tare-aş mai trage un fum de ţigară, dar aici trebuie să te grăbeşti, să-i dai bătaie mereu...

— Du-te, las că fac eu restul.

— Îţi place aşa de mult să munceşti? funcţionarul nu-şi poate reţine un zâmbet satisfăcut. Cu atât mai bine pentru mine şi mai rău pentru dumneata...

Bate orologiul. Toţi se împrăştie care încotro, lăsându-l pe fanaticul conţopist singur. Câte unul se miră în sinea lui: cum de nu-i e milă omului să-şi ruineze sănătatea pentru o carieră atât de îndoielnică? Dar nimeni nu vorbeşte despre asta cu glas tare. Să ai în instituţie un asemenea carierist sârguincios e cât se poate de comod şi convenabil.

În vila acum pustie nu au mai rămas decât doi oameni – funcţionarul de serviciu de pe palierul scării şi novicele din cancelarie. După ce mai lucrează un timp, acesta se ridică de pe scaun şi începe să se plimbe prin sală, de-a lungul birourilor şi a meselor părăsite de colegii săi. Dacă în acest moment va intra funcţionarul de serviciu, va vedea cum ajutorul de secretar, ostenit de atâta trudă, străbate încăperea pustie şi, rezemându-se uneori absent de mesele şi birourile celorlalţi, răsfoieşte în neştire hârtiile rămase pe ele. La răstimpuri îşi mişcă buzele, se gândeşte

parcă la altceva, cu totul străin de aceste preocupări.

De pe pereţi îl privesc portretele demnitarilor care au creat şi au patronat pe rând Secţia a treia – creierul poliţiei statale. În locul cel mai de seamă, deasupra biroului la care tronează şeful cancelariei, atârnă chipul lui Alexandr Hristodorovici Benkendorf, general-adjunct de pe vremea lui Nicolae I. Contele Benkendorf parcă îl urmăreşte de sub sprâncene pe noul ajutor de secretar. Funcţionarul îşi aţinteşte involuntar privirile în ochii şireţi şi pătrunzători ai contelui, redaţi cât se poate de reuşit în imagine de pictorul anonim, şi deodată îşi reaminteşte scena, descrisă undeva într-o revistă a emigraţiei.

...Iulie 1826. Nicolae I, urcat de curând pe tron, îl cheamă la el pe Benkendorf şi-i spune pe un ton autoritar:

„Te numesc, Alexandr Hristoforovici, în postul de şef suprem al Secţiei a treia a Cancelariei mele”. Benkendorf s-a fâstâcit în primul moment, nu a înţeles despre ce anume îi vorbeşte împăratul. După cât ştia el, cancelaria majestăţii sale nu avea decât două secţii: prima – comisia pentru primirea cererilor adresate pe numele augustei persoane, şi a doua – comisia pentru întocmirea şi promulgarea legilor. Dar a treia? „Ce anume atribuţiuni binevoieşte să aibă în vedere majestatea voastră pentru Secţia a treia? a întrebat generalul, riscând să stârnească mânia ţarului Nicolae, care de obicei nu suferea întrebările. Se vede însă că de data aceasta ţarul întrevăzuse o astfel de întrebare al cărei răspuns fusese pregătit din timp, cu intenţia vădită să rămână în istorie. „Uite, îţi dau batista mea – îşi întinse braţul atotputernic către general – cu cât vei şterge cu ea mai multe lacrimi ale orfanilor şi văduvelor, cu atât vei realiza mai deplin

scopul ce mi l-am propus!”

Aşa se zice că ar fi fost creată de către Nicolae I poliţia secretă a imperiului şi în felul acesta au început de atunci tunicile albastre să şteargă lacrimile vărsate de văduve şi de orfani.

Vizavi de Benkendorf, este agăţat tabloul ce reprezintă bustul succesorului său, alt favorit al lui Nicolae, luminăţia sa prinţul Alexei Orlov. Mutându-şi privirea spre acest portret, funcţionarul zâmbi în gând: cât de mult s-a mai străduit prinţul Orlov să semene aidoma cu împăratul! Tot aşa şi-a cănit şi el părul, mustaţa la fel, şi-a lăsat să-i crească perciunii, ba a căutat chiar să dea şi feţei sale aceeaşi expresie lipsită de viaţă. Cel mai iubit favorit al lui Nicolae I! Se zice că atunci când era bine dispus, împăratul îi spunea prinţului Orlov „frate Alexei”. Iată de câtă dragoste şi încredere se bucura şeful numărul doi al jandarmilor din partea suveranului. Mult sânge şi lacrimi de ale supuşilor au vărsat aceşti doi generali ca să îndreptăţească dragostea şi încrederea lui. Şi totuşi nu Benkendorf şi Orlov – aceşti doi diplomaţi şi politicieni de la curte – au fost sortiţi să insufle adevărata viaţă şi energie acestei maşini înfiorătoare, cu ajutorul căreia Nicolae I a stăpânit în mod autocrat Rusia.

Toată munca „brută”, migăloasă şi grea de organizare a dus-o pe umeri în locul şefilor săi supuşi altcineva, omul al cărui portret atârna acum în locul cel mai de seamă – în cabinetul lui Kirilov. Omul care fusese idolul venerat de întreaga jandarmerie, care deşi nu purtase pe umeri epoleţii de general-adjutant, era de fapt acela care-i formase pe veteranii serviciului de contrainformaţii şi crease nemijlocit în imperiu sistemul de poliţie secretă...

Funcţionarul îşi aminteşte de chipul acestuia: o faţă scofâlcită, umbrită de o mustaţă lungă, castanie, cu riduri pe obraji şi cu privirea obosită. Şeful de stat-major al corpului jandarmeriei şi conducătorul Secţiei a treia, generalul-locotenent Leonti Vasilievici Dubbelt...

Stranie figură şi oarecum tragică fusese pe vremuri acest general. „Multe pasiuni cred că a răscolit pieptul acesta mai înainte ca uniforma albastră să învingă, sau mai bine-zis să acopere tot ceea ce se afla sub ea, scria despre el Herzen, care-l considera pe Dubbelt – funcţionarul ştia pe de rost cuvintele lui Iskander – mai deştept decât toată Secţia a treia sau chiar decât toate trei secţiile luate laolaltă. Dar în încleştarea aceasta nevăzută vanitatea şi cupiditatea au biruit în cele din urmă. Dubbelt şi-a pus mintea, şi calităţile sale neobişnuite în slujba poliţiei secrete, şi-a vândut sufletul diavolului, şi numai la răstimpuri izbucnirile isterice ale generalului trezeau oarecare spaimă şi nelinişte în rândurile apropiaţilor săi. Contemporanii lui Dubbelt nu-l puteau suferi, îl dispreţuiau şi se temeau de el. Şi cum se mai temeau toţi – până şi aristocraţii cei mai puternici! Într-adevăr, sub domnia lui Nicolae I, în faţa Secţiei a treia tremura toată lumea, poate cu excepţia câtorva liber-cugetători dintre cei mai îndârjiţi. Secţia a treia era atotputernică în stat. Sub supravegherea neadormită a poliţiei secrete nu se aflau numai renegaţii şi conspiratorii suspecţi – nu, ci toţi funcţionarii, toţi guvernatorii, toţi miniştrii, chiar şi marii duci, până şi ţarul însuşi – toţi erau suspectaţi, nimeni nu putea să facă un pas fără ştirea şefului jandarmeriei. Iar cel care cunoştea toate tainele cercurilor de la curte, acela putea face aproape orice pe cuprinsul

imperiului.

Funcţionarul scoate mapele una după alta şi, aplecat deasupra biroului, le răsfoieşte cu înfrigurare. Trebuie să găsească acel lucru, de care-i vorbise Portarul.

Îşi mută privirea de la portretele demnitarilor şi se apropie de un dulap, îl deschide. Aici se păstrează cele mai interesante lucrări, sosite de prin toate colţurile Rusiei. Câte oare s-au mai adunat aici între coperţile acestea roşii, cu numere de înregistrare pe fiecare petec de hârtie? Sute? Mii?

Dacă s-ar introduce cumva inopinat la Secţia a treia sistemul percheziţionării personalului la ieşirea din serviciu, cerberii vigilenţei de la poartă n-ar găsi asupra acestui funcţionar nicio bucăţică de hârtie sau vreun document secret.

Novicele nu-şi însemna niciodată nimic. Avea o memorie prodigioasă, fenomenală. Putea să-şi întipărească în minte zeci de nume, adrese, cifre şi nu greşea niciodată.

...Da, trecuse deja o lună şi jumătate din ziua aceea de când supravegherea la care fusese supus se încheiase cu bine şi Kirilov îi anunţase hotărârea sa definitivă: „Te transfer, Kletocinikov, să lucrezi în cadrul biroului meu. Ai un scris frumos, cu nimic mai prejos de-al grămăticilor ţarului!” Funcţionarul şi-a întipărit pe figură o expresie de supunere resemnată, dar în sinea lui jubila. Ba bine că nu! Dacă mai pui la socoteală că va primi cu zece ruble mai mult – merită să te arăţi vrednic de o astfel de încredere din partea conducerii! Şi a trebuit, fireşte, să dovedească cu tot dinadinsul cât de stăruitor munceşte în noul sau post, cum caută din răsputeri să răscumpere debutul acela atât de nereuşit în rolul de copoi. Şi se pare că

strădania lui n-a rămas neobservată.

În tot răstimpul acesta nu a avut nicio seară liberă; nu se ducea la teatru, la cunoscuţi – privit de la distanţă, omul făcea impresia că s-a dedicat cu trup şi suflet muncii sale în Secţia a treia. Numai în zilele de duminică îşi permitea să schimbe întrucâtva programul său de viaţă obişnuit – într-o zi ca asta putea şi el să se distreze puţin. Măcar un pic!

Atunci îşi punea costumul cel negru, de gală, încălţa pantofii moderni cu vârful ascuţit, îşi împodobea capul cu o elegantă gambetă franţuzească şi îşi înfăşură în jurul gâtului un fular înflorat. În mâna stângă ţinea o servietă verde din piele de crocodil, iar cu dreapta strângea între degete capul de leu lucrat în argint al bastonului de bambus subţire. Puteai vedea cât de colo că prin Petersburg păşeşte acum un funcţionar serios, al unei instituţii la fel de serioase.

Iată şi ţinta plimbărilor sale – o căsuţă verzulie, situată pe insula Vasilievski. Aici stătea cu chirie într-o locuinţă de două încăperi „logodnica” lui, Nataşa Olovennikova. Fără îndoială că şi logodnica unui asemenea bărbat cu perspective trebuia să dispună de ceva avere. Portarul, un soldat în retragere, încă de pe vremea ţarului Nicolae, îl saluta pe vizitator cu multă curtoazie. Nu de alta, dar îi ajunsese la ureche zvonul că pe logodnicul Nataliei... vecinii l-au văzut cu ochii lor cum se ducea acolo... în clădirea aceea de lângă Podul cu lanţuri.

Şi totuşi, nu cumva e pus sub urmărire? S-ar părea că este... Uite, domnul de colo, cu paltonul de postav galben-murdar, altfel spus „de culoarea mazărei”, de sub care atârnă peste ţurloaiele scurte şi subţiri o pereche de pantaloni cu manşetele zdrenţuite – oare

nu seamănă individul acela cu renumitul agent al Secţiei a treia cunoscut sub porecla dispreţuitoare de „Scârnăvie”?

Kletocinikov îl zăreşte chiar la intrarea în clădire şi surâde sfidător. Halal sticlete, şmecher, nu glumă! Întors cu spatele, trepăduşul se uită într-o oglinjoară, prefăcându-se, că-şi scoate din ochi un fir de praf.

Cunoaştem, stimabile, aceste tertipuri!

Ce mai, priveşte, holbează ochii, „Scârnăvie”. Legile severe ale Secţiei a treia nu interzic nimănui să aibă o logodnică. Interesant, totuşi, de ce s-a apucat copoiul să-l urmărească? Să fi primit o dispoziţie nouă din partea lui Kirilov? Sau „Scârnăvie” singur, invidios de ultimele succese ale lui Kletocinikov şi de aprecierile şefului, nădăjduieşte să-l surprindă cumva asupra unui fapt nepermis? Ori... Nu, e absurd, mai curând este vorba de o verificare periodică obişnuită. Secţia a treia e mereu suspicioasă.

Intră în clădire cu pasul sigur şi sună. Uşa o deschide Nataşa – o mândreţe de faţă cu fruntea înaltă şi ochii căprui. Îţi face plăcere s-o priveşti, s-o admiri. Se pare că „logodnicul” s-a îndrăgostit de-a binelea de dânsa.

După câteva minute, individul cu paltonul de culoarea mazărei se apropie şi el de intrare rotindu-şi privirile în jur. Conducerea corpului independent al jandarmeriei le-a confecţionat tuturor agenţilor de la filaj, în contul statului, acest „echipament special” – paltoane cu desăvârşire identice şi de o nuanţă uşor de reţinut, a căror tristă amintire mai dăinuieşte şi azi în tot Petersburgul. De aceea, pentru o acţiune mai dificilă, nimeni dintre agenţi nu se îmbracă în paltonul de „păstaie”. Oricum, dar nici „Scârnăvie”, adică Egor Keniasov, n-o să-şi uzeze propriul lui palton din stofă

fină pentru un fleac de supraveghere! Primeşte prea puţini bani pentru o treabă ca asta!

— Cine mai vine în apartamentul doisprezece? În afară de domnul Kletocinikov? se adresează el cu asprime bătrânului portar.

— Dar dumneata cine eşti?... întreabă acesta, ridicându-şi fruntea.

„Scârnăvie” îl priveşte cumplit şi cu înţeles:

— Nu eşti de ieri-alaltăieri la mătură. Trebuie să pricepi...

Portarul, la rândul său, îl măsoară din ochi şi pare mulţumit de rezultat.

— Aşa-a, va să zică, cine vine în apartamentul doisprezece, în afară de domnul Kletocinikov? Bătrânul era bucuros să schimbe o vorbă cu cineva, să mai bârfească niţel, mai ales dacă în felul acesta aducea şi un serviciu marelui stat rusesc.

— Aproape nimeni. Duminica se mai abate verişorul în vizită, şi atât. În afara logodnicului şi a vărului nu primeşte pe altcineva. Toată ziulica stă în casă, ca o călugăriţă, nici la teatru măcar nu se duce. De bună seamă, logodnicul e un bărbat destul de bine, cu toate că nu-i prea arătos, de ce să-l sperie cu tot soiul de cunoştinţe, cu cine ştie ce derbedei. E domnişoară doar, îşi păzeşte şi ea cinstea... asta-i lucru bun...

Keniasov ar vrea să plece cât mai repede acasă. Ca să aibă sufletul împăcat, ar fi trebuit desigur să aştepte până pleacă măcar verişorul, să pornească pe urmele lui. Dar... azi e duminică, zi de sărbătoare. Cât e în stare omul să muncească astfel! La drept vorbind, cum dracu să poţi urmări pe cineva tocmai duminică! Şi mai ales pe unul dintre ai tăi!

În ziua următoare, după raportul verbal prezentat

de „Scârnăvie”, consilierul de stat Kirilov se încredinţa, o dată în plus, că noul său funcţionar nu are legături suspecte.

ANONIMA SE AFLĂ ÎN MÂINILE MAJESTAŢII SALE

— Viitorul meu cumnat a sosit? încerca să glumească Kletocinikov, agăţându-şi paltonul pe umeraş.

Fata a roşit. Dar „verişorul” – Alexandr Mihailov – s-a arătat îndată în antreu să-şi întâmpine oaspetele drag.

— Nu ţi-s boii acasă cumva? întrebă el, scuturându-şi musafirul de umeri şi strâmbând caraghios din nas.

— Am ajuns să urăsc întreaga omenire... răspunse acesta posac.

— Din ce cauză? se interesă Alexandr râzând.

— Ar trebui să fiţi în pielea mea. Nu pot, nu mai am putere să fac serviciul în cloaca aceasta cazonă! Câteodată am impresia că acolo nu lucrează oameni, ci nişte maimuţoi în uniformă, lacomi, idioţi, maimuţe grosolane care nu ştiu decât să sorteze pe categorii denunţuri împuţite.

Mihailov pufni copilăreşte. Se vede însă că lui Kletocinikov nu-i ardea de râs, fiindcă încruntă din sprâncene şi se duse în camera Nataşei.

Alexandr îl urmă îndată şi închise uşa după el.

— Ai ceva noutăţi?

Noutăţile erau extraordinare.

Acum trei zile Kirilov i-a permis lui Kletocinikov să lucreze singur, seara, în arhiva Secţiei a treia.

Trebuiau culese de urgenţă unele date pentru darea de seamă a şefului. Cu totul întâmplător, Kletocinikov a dat acolo chiar peste mapa pe care o căutase până atunci fără succes de mai bine de-o lună.

Mapa conţinea câteva plicuri cu scrisori anonime împăturite cu grijă. Scrisorile aparţineau unei persoane cu scriere citeaţă de birocrat versat, pe hârtie lucioasă cu chenar aurit. În loc de adresă, plicurile purtau mereu aceeaşi inscripţie: „Personal, Maiestăţii Sale”.

Judecând după însemnările de pe margine, anonimele au ajuns la destinatar, care le-a citit cu atenţie.

— Au fost puse în cutia poştală din faţa porţilor Palatului de iarnă, se dumiri Mihailov. În cutia ţarului.

Necunoscutul denunţător indicase în scrisori nu numai adresa unde se afla sediul organizaţiei „Zemlia i volia”, dar a făcut o descriere amănunţită a tuturor membrilor organizaţiei, care frecventau acest sediu. Erau redate destul de exact şi discuţiile ce se purtau acolo între revoluţionari.

Poliţiei îi venise foarte uşor să facă restul...

Cine să fie oare trădătorul anonim al organizaţiei?

Sâmbătă Kletocinikov îl invitase la un păhărel pe căpitanul de jandarmi Sokolov, supranumit „dulăul lui Kirilov”, omul cel mai crud şi mai înfricoşător al Secţiei a treia.

Dar din gura lui Sokolov, care se ameţise de rachiu, nu a reuşit să scoată nimic. Probabil că nici poliţia secretă nu cunoştea numele „binevoitorului” necunoscut.

Kletocinikov i-a repetat de câteva ori lui Mihailov conţinutul scrisorilor. Mihailov le-a analizat, a confruntat diferite date, semnalări şi în cele din urmă

şi-a putut da seama că trădătorul nu a avut un contact nemijlocit cu organizaţia, că era cineva din afară...

Un indiciu l-a constituit faptul ca în cuprinsul scrisorilor era repetat adesea numele de Valentina Malinovskaia, sora mai mică a uneia dintre membrele organizaţiei, o fată de şaisprezece ani. Pe atunci, într-o vreme, au încercat s-o atragă în organizaţie. Sora fetei, Alexandra, gazda principalei case conspirative a partidului, a şi încălcat de dragul mezinei regulile conspiraţiei, aducând fata la ea în timpul când acolo se întruneau membrii grupării. Această încălcare i s-a părut până şi Portarului destul de neînsemnată.

Şi tocmai faptul acesta neînsemnat s-a transformat curând în tragedie. Se vede treaba că, speriată de îndrăzneala participanţilor la întruniri, fata a alergat la cineva să i se destăinuiască... Dar la cine?

Poate i-a povestit totul mătuşii sale, care era de asemeni pomenită în scrisori? încerca să deducă Mihailov. Dar bătrâna n-ar fi putut să-i divulge. Mihailov o cunoştea – era o adeptă credincioasă a sectei rascolnicilor şi cu atât mai mult nu s-ar fi adresat ţarului trimiţându-i un asemenea denunţ. Mai probabil e că bătrânica s-a mai sfătuit cu vreunul dintre prietenii săi, iar acesta s-a gândit să tragă niscaiva foloase. În denunţuri au fost amintite persoane pe care Mihailov nici nu le cunoştea: probabil că aceştia erau duşmanii trădătorului pe care nemernicul i-a „amestecat în politică” şi i-a înlăturat astfel din calea lui cu ajutorul poliţiei.

Alte veşti aduse de Kletocinikov se refereau la soarta lui Vladimir Saburov. Poliţia nu a putut stabili cine se ascunde sub acest nume, dar aceasta nu i-a deranjat deloc pe anchetatori. Din ordinul împăratului

soarta comandantului era de mult hotărâtă: Kletocinikov a transcris cu mâna lui proiectul de sentinţă.

— Spânzurătoarea? a întrebat Mihailov.

— Da. Pedeapsa cu moartea, fiind bănuit de asasinarea comandantului jandarmeriei. Parcă nu-i acelaşi lucru, încheie cu amărăciune Kletocinikov, spânzurătoarea ori închisoarea pe viaţă? Spânzurătoarea-i chiar mai bună.

Rostise vorbele acestea cu o tristeţe atât de pătrunzătoare, încât Alexandr nu s-a mai putut stăpâni:

— Încetează, Nikolai Vasilievici, începutul revoluţiei este oricum inevitabil. Trebuie numai să rezistăm şi vom vedea acest început!

— Am ştiut întotdeauna că aveţi o inimă de poet! Fericiţi cei ce cred, Ivan Petrovici. Iar eu sunt mizantrop din fire şi nu am credinţa că voi trăi până atunci... Va veni revoluţia, asta o ştiu, dar când? Dacă aţi lucra la noi acolo, la Secţia a treia, aţi înţelege durerea şi suferinţele mele... Şi acum, ajunge cu vorbăria, să ne ocupăm de treburi. Nu de alta, dar să nu se plictisească copoiul care mă aşteaptă în stradă.

Mihailov oftă, apoi deschise un caiet gros cu scoarţele de muşama şi-şi pregăti un creion ascuţit, pentru însemnări.

— Scrieţi mai departe: numărul patruzeci şi opt – profesorul de fizică de la liceul real, Ivan Petrovici Afanasiev, poreclit „Bastonul”. Semnalmente: faţa pătrată, pomeţii ieşiţi, fruntea îngustă, calcă cu călcâiele puţin în afară. Seamănă cu un urs. Denunţa de preferinţă pe profesori. Acum...

Astfel, de la o întâlnire la alta, se completa catastiful acesta celebru, cunoscut mai târziu printre

ilegalişti drept „Caietul lui Kletocinikov”. În el era adunată o pleiadă întreagă de agenţi – trei sute de oameni – împărţiţi pe tipuri, cu caracterizări, clasificări. Se distingeau: agenţi interesaţi, care denunţau pentru bani, sau simple lepădături josnice, care-şi vindeau semenii numai din laşitate şi teamă de şefi. În sfârşit, cei mai periculoşi erau „vânătorii”. Pentru aceştia din urmă – aventurieri fără credinţă şi lege – revoluţionarii erau pur şi simplu „un vânat de soi” după care alergau cu patimă, împletită cu riscuri, adulmecând o pradă bogată. Şi totuşi pentru ce oare îi vânau ei pe revoluţionari? La asta nu s-a gândit, după spusele lui Kletocinikov, niciunul dintre agenţii Secţiei a treia, care de altfel aveau o imagine foarte confuză despre „ideile” acestora.

Pentru mai multă siguranţă în caietul cu numele agenţilor depistaţi figura şi Nikolai Kletocinikov. Şi Portarul şi Kletocinikov îşi dădeau însă amândoi seama că, dacă vreodată caietul va ajunge în mâinile lui Kirilov, era puţin probabil ca menţiunea aceasta despre Kletocinikov să-l păcălească pe consilierul de stat. Mihailov şi-a notat ca să nu uite cumva să mai spună o dată celor de la tipografia clandestină – în cazul când ar fi descoperiţi să se apere toţi cu armele până la ultimul, iar hârtiile şi caietul cu scoarţele de muşama ce le-a fost predat spre păstrare să fie arse cu orice preţ.

Afară a început să se întunece, duminica era pe sfârşite. „Rudele” s-au pregătit şi ele de plecare pe la casele lor.

Nataşa şi-a condus „logodnicul” până la ieşire şi sub ochii portarului şi-a luat rămas bun de la el. Kletocinikov îşi roti privirea în jur: agentul care-l urmărea dispăruse...

Iar a doua zi în destinul ajutorului de secretar al cancelariei secrete s-a produs o ascensiune fantastică, uluitoare.

Totul a început cu chemarea lui la şef.

OMUL INVIZIBIL LUCREAZĂ

Consilierul de stat Kirilov şi-a început cariera ca iscoadă de rând, încă pe timpul generalului Dubbelt. A îngheţat destulă vreme pe sub felinare, s-a tot frecat prin anticamerele conducerii, de-a lungul multor ani a trecut pe rând prin toate treptele ierarhice din serviciul de investigaţii politice, până când a atins, în sfârşit, plafonul – a devenit şeful agenturii politice secrete a regimului ţarist. Da, o asemenea carieră ca a lui nu se făcea tocmai des în Rusia!

În toate ocaziile domnul acesta de o abilitate şi neruşinare rar întâlnite a ştiut să dea dovadă nu numai de o energie remarcabilă, îndreptată în scop bine definit, dar să-şi dezvăluie şi talentul de slugoi făţarnic, alături de viclenia unui experimentat cunoscător al sufletului omenesc.

Nu era deloc prost acest Kirilov!

Într-una din zile, Kletocinikov l-a văzut pe Grigori Grigorievici stând de vorbă cu un ziarist, un om tânăr, ce-i drept, dar destul de cunoscut, căruia şeful agenturii, nu se ştie de ce, ţinea foarte mult să-i intre în graţii. Se pare că încă mult timp după aceea ziaristul a rămas cu convingerea că în prezent oamenii încadraţi în poliţia secretă nu mai sunt defel adepţi al metodelor lui Dubbelt, ci dimpotrivă au devenit ceva mai liberali, chiar admiratori ai satirei lui Şcedrin.

Da, Kirilov era un iscusit profesionist al muncii de supraveghere. Şi pe lângă aceasta şi un foarte bun organizator al reţelei poliţieneşti.

Nu arareori s-au minunat subalternii cum bondocul acesta îndesat şi cu nasul mare se pricepe să stoarcă din ei ultima picătură de vlagă, să-i oblige să lucreze până la istovire, dacă aceasta era în folosul unei acţiuni sau chiar al lui Kirilov însuşi, şi mai ales dacă îi aducea bani, după care generalul era avid la culme.

Avea însă Kirilov şi un punct deosebit de vulnerabil, care-i oferea lui Kletocinikov şanse reale de succes în munca Secţiei a treia: generalul nu poseda cunoştinţe solide şi aprofundate pentru a se orienta cât mai temeinic în diversificarea aspectelor specifice, legate de activitatea serviciului său. În plus aceste lucrări confuze, încurcate îi mai cereau şi un volum mare de muncă nemijlocită de care Kirilov fugise toată viaţa: pentru o astfel de corvoadă avea întotdeauna pe lângă el „un om cu condei”!

Cu cât îl studia bătrânul vampir mai atent pe Kletocinikov, cu atât mai mult îşi întărea convingerea că a făcut o achiziţie foarte preţioasă în persoana acestui sârguincios secretar, dotat cu o memorie excepţională, de o hărnicie nemaipomenită şi cu gândul numai la serviciu. Şi ce-i mai important, se arăta să fie şi cam naiv, fiindcă din recunoştinţă că a fost angajat, era în stare să-şi iasă din piele muncind zile şi nopţi în şir. Asemeni tuturor parveniţilor veroşi, dar lipsiţi de studiile necesare, Kirilov ignora capacitatea de gândire a oamenilor de treabă şi acum avea impresia că găsise în Kletocinikov tocmai acea creatură mult căutată, acea maimuţă din fabulă, care va scoate castanele din foc pentru superiorul său şi se va mulţumi, în locul banilor, cu atitudinea

binevoitoare a generalului. Nu ca secretarul Praskuhin, concediat de curând, un individ hrăpăreţ şi veşnic turmentat de băutură...

Pipăind cu prudenţă terenul, Kirilov s-a arătat blând şi apropiat în prima discuţie avută cu noul ajutor de secretar.

— Ce ar fi să-ţi încerci puterile în domeniul compunerii rezumatelor? Nu-ţi pierde capul, Nikolai Vasilievici, nu te lăsa copleşit de insuccese – dracul nu-i chiar atât de negru cum se spune...

Kletocinikov s-a familiarizat destul de repede cu lucrările cele mai voluminoase, făcând din ele extrase cât mai scurte şi mai substanţiale, cuprinzând „rezumatul" lucrărilor celor mai de seamă ce urmau să fie prezentate conducerii.

— Apreciez progresele dumitale, îl încuraja îngăduitor şeful. Dar până acum am lucrat cu Praskuhin – el făcea totul mai repede. Să încercăm să obţinem şi noi mai mult. Şi Kirilov, nefiind în stare să găsească cuvintele cu care să-şi rotunjească fraza, o rotunjea prin răsucirea degetului arătător.

Noul secretar a fost însărcinat să parcurgă dările de seamă ale comandanţilor de la formaţiunile teritoriale ale jandarmeriei şi, în baza lor, să întocmească rapoarte informative zilnice despre evenimentele din ţară.

După o vreme, Kirilov a încetat să mai facă pe omul delicat şi atent ca înainte şi a început să-i vorbească subalternului pe tonul său obişnuit, să-l tutuiască.

— Uite ce-i! Să redactezi până poimâine raportul meu pentru ministrul de interne, cu privire la situaţia politica din Petersburg. Vezi, să nu uiţi cui îl adresezi! Nu tu porţi răspunderea, treaba ta este doar să

potriveşti tot felul de cuvinţele în limba rusă, dar pentru toată munca cine răspunde? Kirilov! Pe mine mă cunoaşte lumea. Caută să-l faci cum trebuie, eu am să-l verific la urmă, se poate întâmpla să-l şi rup, adăugă el, însoţindu-şi vorba cu o mişcare a degetelor, şi să-l arunc la coş.

— Dar cu datele necesare cum ordonaţi, înălţimea voastră?

— Toate materialele secrete de care ai nevoie ai să le capeţi de la birou. Şi acum, la lucru, Nikoluşka! Îi spunea astfel secretarului arareori, numai atunci când voia, cine ştie din ce motive, să-i arate afecţiunea sa. Iar eu am să fac o mică plimbare în aer liber, vreau să-mi adun gândurile pentru raport...

Raportul a ieşit minunat. În mod excepţional, cu ocazia sărbătorilor, Kletocinikov a primit şi o recompensă.

Astfel, pas cu pas, încetul cu încetul, ajutorul de secretar al Secţiei a treia a devenit mâna dreaptă a şefului expediţiei secrete, „umbra nevăzută" a acestuia, „referentul pentru lucrări de importanţă deosebită"...sau, în limbajul vremii, „condeiul" lui.

Oare se putea să nu preţuieşti un asemenea funcţionar de neînlocuit! Kletocinikov a început chiar să fie invitat la seratele intime ale mai-marilor poliţiei secrete. Şi, ca o culme a culmilor, Kirilov a ţinut să-şi arate generozitatea şi a obţinut prin demersuri o decoraţie pentru secretarul lui – ordinul Stanislav clasa a treia. Salariul lui Kletocinikov a crescut brusc de la o lună la alta: în loc de treizeci – patruzeci, apoi cincizeci, şaptezeci şi cinci, o sută, o sută douăzeci şi cinci de ruble lunar! Şi gratificaţii – o sută, două, trei sute de ruble!... Kirilov nu se zgârcea cu banii statului pentru funcţionarul său. Să ştie încaltea! Să simtă! Şi

să se străduie!

Şi secretarul se străduia. Numai că nu pentru Kirilov.

VIZITA NOCTURNĂ

Spre sfârşitul celei de-a treia luni de când Kletocinikov lucra în poliţie, la Alexandr Mihailov, pe lângă caietul cu coperţile de muşama care cuprindea listele agenturii ţariste, se adunaseră zeci de alte caiete. Acestea conţineau copii după denunţurile mai importante primite de la agenţii bugetari şi de la informatorii voluntari ai Secţiei a treia.

Mihailov – Portarul şi Nikolai Morozov – Poetul se minunau citind absurdităţile îngrămădite în aceste fiţuici.

Erau surprinşi îndeosebi de fantasmagoriile neverosimile pe care le răspândea despre ei înşişi, despre revoluţionari, tineretul studenţesc înflăcărat. Toate poveştile de acest gen erau reproduse cu fidelitate în dosarele Secţiei a treia, analizate şi studiate cu de-amănuntul, deşi nouăzeci şi nouă la sută din ele reprezentau baliverne de necrezut.

— Roman de senzaţie! zâmbea Mihailov. Peripeţiile extraordinare ale nihiliştilor din Petersburg, sau...

— Sau noile aventuri ale lui Guliver în ţara piticilor, îl completa Poetul. Apropo, Alexandr, ai observat că într-un denunţ se menţionează că studentul Isaev de la Institutul Tehnologic poartă discuţii instigatoare în faţa copoilor. Îl cunosc pe student şi socotesc că agentul are dreptate. Isaev este într-adevăr un băiat foarte capabil şi totodată foarte periculos pentru autorităţi. De aceea ar merita, poate, să ne ocupăm

de el.

Informaţiile lui Kletocinikov Mihailov le considera de nepreţuit pentru organizaţie. Deşi antialcoolic convins, a sărbătorit cu o sticlă de şampanie marele eveniment intervenit pe neaşteptate în viaţa lor: Kletocinikov a fost însărcinat să întocmească statele de salarii ale agenturii secrete!

— Şi când mă gândesc că în tine, Nikolai Vasilievici, spuse Mihailov ridicând cupa plină, se ascunde undeva un scriitor. Ai descris astfel haita aceasta în caietul tău cu scoarţe de muşama şi i-ai zugrăvit pe dinăuntru şi pe dinafară, încât am impresia că-i văd aievea în faţa ochilor. Aşadar, să bem pentru izbânda noastră.

Ciocniră paharele.

— S-ar putea ca vreodată să scriu într-adevăr despre ei, îi scăpa involuntar lui Kletocinikov. Dar râse îndată şi adăugă ironic: Tot cu acelaşi scris de mărgăritar voi scrie şi romane despre poliţia secretă.

— Desigur! După victoria revoluţiei! ridică Mihailov cu voie bună cupa umplută din nou.

Conducătorul ilegaliştilor îl păzea cu străşnicie – ca pe o relicvă sfântă – pe preţiosul său prieten. Lui Kletocinikov i s-a interzis să intre în contact cu altcineva, în afară de Nataşa şi Portarul, sau să se mai ducă altundeva decât în casa Nataşei.

Despre existenţa lui, chiar în conducerea centralei partidului, nu ştiau decât patru sau cinci persoane; iar numele său adevărat îl cunoşteau la început doar Portarul şi Poetul.

Când tovarăşii stăruiau pe lângă Mihailov întrebându-l:

„Din ce surse îţi parvin, Portarule, asemenea informaţii uimitoare?”, acesta schiţa numai o

strâmbătură de nemulţumire şi se plângea:

— Şi fără asta fiecare dintre noi cunoaşte totul despre treburile noastre, deşi ne-am înţeles dinainte ca tovarăşii să ştie exact atât cât li se cuvine. Oare nu-i posibil să păstrăm în cadrul organizaţiei noastre secrete măcar această taină cu adevărat unică?

Tovarăşii tăceau jenaţi.

La rândul său Kletocinikov însuşi aproape că nu ştia nimic din tainele lumii ilegaliste.

— Aşa vom fi mai liniştiţi, îl opri el pe Mihailov, când acesta din delicateţe a vrut într-o bună zi să-i dezvăluie câte ceva. Ce-mi trebuie voi afla din corespondenţa de serviciu. Iar de mai mult n-am nevoie.

Şi iată că o dată acest ilegalist învăluit în cea mai adâncă conspirativitate a năvălit noaptea în fuga mare în camera lui Mihailov; intrând în hotel, unde nu putea să treacă fără să fie observat de recepţioner, personalul de serviciu, portarul de noapte sau de oamenii special plasaţi acolo de poliţie. Când a auzit bubuiturile în uşă, Alexandr şi-a luat mai întâi pistolul de sub pernă şi s-a îndreptat spre fereastră, atât era de convins că vizitatorii de la această oră nu puteau să fie decât jandarmii. Dar era Kletocinikov.

— Intră, e descuiat!

— L-au ridicat pe Klementţ, l-au ridicat pe Obnorski! izbucni din prag musafirul, fără să-l salute măcar.

— Ştiu.

— Dumneata eşti de vină, dumneata! şuieră cu reproş Nikolai Vasilievici scrâşnind din măsele.

— Ce este, iarăşi el?

Kletocinikov clipi din ochi afirmativ şi, nefiind în stare să rostească niciun cuvânt, începu să se plimbe agitat prin odaie. Într-un târziu, începu să vorbească,

sufocat de emoţie:

— Astă-seară a fost convocată o şedinţă specială a salariaţilor secţiei. Kirilov i-a făcut pe toţi cu ou şi cu oţet. Mai mare ruşinea, zicea, în ce hal am ajuns! Să ne-o ia Moscova înainte! De fapt, Kirilov de cinci ani îl vânează pe Klementţ. Următoarea lovitură este proiectată s-o dea nucleului central al partidului. Vinovat vei fi dumneata, numai dumneata singur, te-am prevenit despre asta de atâtea ori...

— Linişteşte-te, îl opri Alexandr cu glasul domol. Povesteşte-mi pe-ndelete despre această, şedinţă. Ce-i cu moscoviţii, n-am înţeles?

— Da! Comandamentul jandarmilor din Moscova este eternul rival al serviciului nostru! E o mâncătorie groaznică, de nedescris... Şi deodată, ne-au suflat caimacul. El, omul acela, a lucrat pentru ei...

Ascultând relatarea nervoasă, dezlânată a lui Kletocinikov, Mihailov îşi reamintea, confrunta, căuta să lege între ele diferite supoziţii răzleţe. Şi tot mai limpede se contura în mintea lui imaginea acelei provocări înfiorătoare pe care de două luni începuse s-o scoată la lumină Kletocinikov, abia iniţiat în tainele Secţiei a treia.

— Stepan Halturin... Viktor Obnorski... Cine şi-ar fi închipuit oare... „Uniunea din nord” – acest model de organizaţie conspirativă... Cine ar fi putut să gândească, să bănuiască măcar...

Mihailov continua să reconstituie în minte întâmplările unui trecut nu prea îndepărtat.

„OMUL DE LEGĂTURA AL LUI OBNORSKI”

Când a început oare totul? Când a auzit el pentru prima dată despre Halturin, Obnorski, despre prietenii lor?

Trebuie să fi fost cu vreo trei ani în urmă, în timpul tulburărilor din mahalaua de peste Neva, conduse de resortul muncitoresc al organizaţiei „Zemlia i volia”.

Plehanov i-a făcut atunci cunoştinţă cu „responsabilul financiar” al fondului grevist, un conducător al muncitorilor. Era un tâmplar înalt, cu privirea uimitor de blajină, foarte politicos şi îndatoritor. Stepan Halturin i-a plăcut de la prima vedere lui Caton-Cenzorul, după cum i se spunea lui Mihailov pe atunci. În Halturin acesta intuia aceeaşi capacitate organizatorică înnăscută, care-l caracteriza şi pe el însuşi. Chiar Stepan i-a povestit atunci lui Mihailov că în rândurile muncitorilor circulă zvonul despre unul Obnorski. Cândva, se spune, cu cinci sau şase ani în urmă, activase în Petersburg un oarecare Viktor Obnorski, un muncitor deosebit de capabil, priceput şi plin de voinţă.

Pretutindeni pe unde trecea Obnorski, apăreau şi cercuri muncitoreşti. După aceea, ca de obicei, cercurile se prăbuşeau, jandarmii îi umflau pe toţi membrii până la ultimul, dar Obnorski întotdeauna reuşea s-o şteargă, pentru a-şi face din nou apariţia undeva în altă parte şi să reia de la capăt munca de organizare a clasei muncitoare.

După ce a fugit de poliţia din Petersburg, a înfiinţat noi cercuri la Odessa, care s-au contopit apoi în „Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei”. De acolo a dispărut pe neaşteptate trecând peste graniţă unde, din auzite, intenţiona să se documenteze asupra experienţei de luptă a proletariatului european.

Ani de-a rândul au aşteptat muncitorii reîntoarcerea lui Obnorski din Occident: „Soseşte Viktor şi începem să acţionăm!” Dar Stepan Halturin socotea aceste discuţii pe seama lui Obnorski de-a dreptul dăunătoare pentru mişcarea muncitorească.

— Înţelegeţi, îl aşteaptă ca pe un al doilea Hristos! se înfierbânta Halturin. O să descindă chipurile din Europa şi va aduce cu el izbânda cauzei muncitoreşti. Ascultaţi, nu s-ar putea oare ca acest Obnorski nici să nu fi existat măcar? Poate că Obnorski nu-i decât o legendă născocită de muncitorimea noastră însăşi pentru liniştirea spiritelor, ca o simplă consolare?

În orice caz, Halturin nu avea de gând să aştepte niciun fel de legendari „Obnorski”. Se apucă imediat să întemeieze şi să închege prima organizaţie de masă a muncitorilor din Petersburg. „Uniunea din nord a muncitorilor ruşi”, creată de el în scurtă vreme, a fost concepută de Stepan ca embrion al viitorului partid muncitoresc.

A doua oară Caton-Cenzorul a auzit despre Obnorski, peste un an. Tot de la Halturin, atunci când acesta l-a adus la întâlnire pe cel mai apropiat tovarăş al său din „Uniune”. Acesta era un brunet scund şi îndesat, cu trupul vânjos, împletit parcă numai din muşchi. Pe faţa lui inteligentă şi voluntară, încadrată de un cioculeţ ce i se potrivea de minune, străluceau doi ochi negri cu privirea ageră.

— Ivan Kozlov, omul de legătură a lui Obnorski, şi-a

prezentat Stepan însoţitorul. L-a prezentat atât de simplu, de parcă n-ar fi fost el acela care abia cu un an în urmă îi contestase lui Obnorski până şi dreptul de a exista...

Reprezentanţii muncitorimii – îşi amintea Alexandr – veniseră să se-nţeleagă asupra multiplicării în tipografia narodnicilor a primei proclamaţii editate de „Uniunea din nord a muncitorilor ruşi", întrucât aceasta nu avea încă tipografie proprie. Pe-atunci organizaţia „Zemlia i volia" se bucura de aportul creator al celor mai buni publicişti ai vremii – Gleb Uspenski şi Nikolai Mihailovski; mai avea organizaţia şi literaţii săi proprii, eminenţi: Plehanov, Morozov, Klementţ, Tihomirov, Kracinski – redactori ai organului central de presă al narodnicilor. Dar chiar şi pe firmamentul acesta strălucitor al publicisticii narodniciste, proclamaţia compusă de muncitori simpli pentru alţi muncitori simpli impresiona prin forţa sincerităţii şi dinamismul ideilor sale. Se părea că întreaga clasă muncitoare, trezită din letargie, se apucase să cerceteze străfundurile necunoscute, întortocheate şi complexe ale vieţii şi să se-nfrupte din experienţa istoriei pregătindu-se ca printr-o sforţare uriaşă să preia pe umerii săi răspunderea pentru soarta Rusiei. Alexandr Mihailov, fire aparent moderată şi ironică, a rămas realmente entuziasmat, citind primele compoziţii politice ale proletariatului rus.

— Scormoniţi adânc, fraţilor muncitori, nu se abţinu el.

Şi îndată, fără sfială, îl întrebă pe Halturin de-a dreptul:

— Care dintr-ai voştri a învăţat să scrie atât de grozav? Nici nu-ţi vine să crezi că e primul manifest!

— Am compus-o toţi laolaltă câte puţin! răspunse Stepan, încântat de admiraţia vădită a „intelectualului”. Cele mai multe indicaţii ni le aducea însă Ivan, de la Obnorski. Acest Obnorski, nenişorule, e cineva...

Stepan îşi desfăcu braţele într-un gest admirativ.

— A sosit Obnorski? Prin urmare, nu-i un mit? Auzind vorbele lui Mihailov, Kozlov zâmbi. L-ai văzut? Cum arată?

— Ce vorbiţi? se miră Halturin. Pe Obnorski nu l-a văzut nimeni, în afară de Ivan. Un conspirator ca el! E mai abitir decât toţi cărturării la un loc... De şase ani se ţine poliţia de coada lui şi n-a reuşit să-i dea de urmă.

Şi glasul lui Stepan vibra dintr-o dată de atâta mândrie inexprimabilă pentru omul acesta apropiat, muncitor ca şi ei. Încât Mihailov se simţi tulburat. Avea impresia că muncitorii se detaşează oarecum de restul mişcării revoluţionare, de fluxul general al luptei. Spre cinstea lui fie spus, Mihailov s-a învinuit pentru această stare de lucruri doar pe el însuşi şi pe tovarăşii săi. „Înseamnă că nu ne-am deschis îndeajuns inima în faţa lor, sau că mai păstrăm în suflet unele rămăşiţe ale boieriei, dacă nu am reuşit să ne contopim unii cu alţii, nu am devenit fraţi de luptă ai acestor tovarăşi atât de minunaţi şi dacă ei încă mai despart cauza comună într-o cauză a noastră şi una a lor...”

Multe eforturi au depus ulterior activiştii organizaţiei pentru a dobândi încrederea muncitorilor. Şi în sfârşit, s-a spart gheaţa, s-au retras dizidenţii neîmpăcaţi dintr-o parte şi din cealaltă, şi în activitatea celor două organizaţii revoluţionare s-au statornicit relaţii de prietenie şi într-ajutorare.

Această prietenie şi într-ajutorare nu au putut feri însă organizaţia de catastrofa unei groaznice trădări. Şi probabil că vinovat de toate acestea – se gândea Mihailov – era însăşi el, Portarul. Chiar el, din consideraţii conspirative excesive, i-a recomandat lui Kletocinikov să nu se ocupe decât de treburile organizaţiei „Zemlia i volia”, să nu se împovăreze cu materiale străine, cu probleme riscante ce nu le aparţineau. Iată deci rezultatul excesului de precauţiune: acum nu numai resortul muncitoresc al mişcării revoluţionare, ci întregul centru de conducere ilegalist se află sub ameninţarea prăbuşirii!

Dacă Kletocinikov, abia de curând şi din proprie iniţiativă, n-ar fi trecut, asumându-şi întreaga răspundere, peste ordinul Portarului de a nu se amesteca în treburi străine – lupta ilegală ar fi fost lichidată! Ar fi fost strivită imediat. Ce catastrofă sinistră... După primul semnal, lui Kletocinikov şi Mihailov nu le-a venit să creadă în posibilitatea unei trădări atât de mârşave. S-au frământat mult timp, cuprinşi de îndoieli, au mai chibzuit, au verificat totul în repetate rânduri. Şi totul s-a dovedit adevărat. Provocatorul se infiltrase în miezul mişcării ilegaliste revoluţionare din Rusia.

„NOI NU CREDEM!”

Mihailov şi-a amintit cu claritate cum îl chemase atunci pe Halturin la întâlnire.

Stepan i-a promis că va fi în berăria Volînski de pe bulevardul Sampsonievski la orele şase seara. Alexandr a sosit mai devreme – trebuia să se familiarizeze cu mediul înconjurător şi în caz de nevoie să-şi scuture urma, adică să scape de copoiul care l-a urmărit pe stradă.

Berăria făcea impresia că e gata să explodeze de aburii alcoolului, de vacarmul înjurăturilor, de plictisitoarele declaraţii de dragoste ale partenerilor întru beţie care alternau cu blestemele la adresa administraţiei uzinelor. Şi deodată, deodată undeva porni să se înfiripe un cântec.

Era un cântec straniu, jumătate tâlhăresc, jumătate revoluţionar. Un glas tânăr, plin de o sfidătoare nepăsare şi în acelaşi timp de o resemnată tristeţe, răsuna puternic şi ameninţător:

Avem ghioage nituite,
Şişuri cu lama lucioasă,
Noi suntem băieţi de viaţă
Şi de moarte nu ne pasă.

Pe frigare de ne-ar arde,
Sau la zdup de ne-ar băga,
Chiar de înfundăm pârnaia,

Zbirilor nu le-om ceda.

Cântecul se revărsa, năvalnic, înaripat parcă de atenţia înflăcărată a ascultătorilor şi iată că şi ceilalţi nu se mai pot abţine şi i se alătură în cor, bătând cu precizie ritmul:

Cărţulie cu-nţeles,
Scump izvor al minţii,
Pentru tine mi-am ales
Drumul suferinţei...

Şi tocmai în acea clipă a apărut Stepan. Cântecul s-a întrerupt, iar oamenii din local l-au întâmpinat cu exclamaţii de bucurie. Conducătorul muncitorimii era cunoscut aici de toată lumea.

— Trebuie s-o ştergem! îi şopti Portarul. Am fost recunoscut de un copoi.

— Unde-i copoiul?! răcni deodată Stepan, învăluind pe cei prezenţi cu o privire severă. Cine-i canalia? Asta? arătă el cu degetul noduros spre un individ cu ochii iscoditori, care tocmai cerceta pe-ascuns mâinile albe, nemuncite ale lui Mihailov.

— Hei, tu de colo! Mă cunoşti cumva, nemernicule?

Acesta, palid, se ridica încet în picioare.

— Cine ţi-a permis să vii aici, în berăria noastră? Ce, nu ştii că aici oamenii îşi spun necazurile unul altuia? Ţi s-a urât cu viaţa?

Meseriaşii îşi întorceau de la mese capetele, înfierbântaţi, strângându-şi fără voie pumnii uriaşi; te pomeneşti că Stepan o să aibă nevoie de ei...

— Ieşi afară!

Copoiul dispăru cât ai clipi, ca o nălucă.

Iar Stepan, mulţumit de această mică demonstraţie

de forţă, îi explică Portarului:

— Aici e domeniul nostru, mahalaua noastră, muncitorească. Fii liniştit, pe mine niciun copoi nu va îndrăzni să mă toarne, o să-şi caute victima în altă parte. Nicio năpârcă de-a poliţiei nu şi-a dorit încă să se transforme în cadavru, peste cel mult douăzeci şi patru de ore după denunţ.

Cu tot efectul ei aparent, scena aceasta l-a surprins neplăcut pe Mihailov. L-a indispus şi mai mult pentru că îl cunoştea pe Halturin ca pe un conspirator îndemânatec, abil, care a făcut ca toate regulile securităţii revoluţionare, elaborate prin experienţa colectivă a luptei ilegale, să devină lege pentru viaţa „Uniunii de nord a muncitorilor ruşi”. Astfel, nu demult, auzind despre „exerciţiile practice” introduse de Mihailov – adică despre obiceiul Portarului de a-şi urmări tovarăşii în timp ce mergeau spre casele conspirative, mustrându-i apoi pe cei care nu au observat că erau urmăriţi – Stepan a început şi el îndată să aplice un astfel de „antrenament” în uniunea sa. Ba, mai mult decât atât, a încercat să-l urmărească în plină stradă chiar pe Portarul – e drept că acesta s-a debarasat repede de Halturin refugiindu-se într-un gang de trecere şi prin aceasta şi-a câştigat admiraţia sinceră a lui Stepan. De data asta însă, după părerea lui Mihailov, Stepan s-a purtat cu o uşurinţă condamnabilă. Oare nu cumva e ameţit de primele succese, ce-i drept remarcabile, ale acţiunilor muncitoreşti? Acest lucru se întâmplă câteodată şi celor mai vajnici conspiratori – pentru o clipă îşi pierd vigilenţa, pentru o oră îşi permit să se creadă scăpaţi de pericol, până când într-o bună zi ajung să vadă în duşmanii lor, mai ales în denunţători, nişte fricoşi, cărora nu merită să le dai prea multă

atenţie. De altfel Mihailov trecuse şi el printr-o asemenea stare de spirit şi ştia cât e de perfidă şi amăgitoare.

În realitate agenţii duşmanului nu-s totdeauna fricoşi, iar uneori, dimpotrivă, sunt oameni îndrăzneţi, cărora le place să înfrunte primejdia.

Este adevărat că Secţia a treia lucrează deocamdată cam rudimentar, dar supravegherea elementelor suspecte este asigurată în permanenţă şi cu un personal instruit, fără să fie neglijată nicio secundă măcar. Este suficient ca un ilegalist să se piardă o singură clipă – şi va nimeri îndată în ghearele jandarmeriei...

— Ce s-a mai întâmplat la voi, acolo? l-a întrebat Stepan cu voioşie, încălzit încă de victoria repurtată asupra copoiului.

Nu-i prea venea lui Mihailov la socoteală să înceapă o discuţie serioasă tocmai aici, în berărie, după o astfel de scenă! Dar Stepan refuzase cu atâta fermitate să părăsească localul – „pentru cei de aici, garantez eu, sunt toţi de-ai noştri, muncitori, cum adică, nu mă crezi pe cuvânt?” – încât Portarul a considerat că-i mai bine să rămână.

— Ai auzit, întrebă el în şoaptă, că Ivan Kozlov nu-i nicidecum omul de legătură al lui Obnorski?

— Atunci cine-i el?

— E chiar Obnorski.

Stepan zâmbi satisfăcut.

— Mie mi s-a destăinuit. Dar tu de unde ai aflat despre asta?

Lăsând întrebarea să-i treacă pe lângă urechi, Mihailov continuă mai departe:

— Cine crezi că ar mai putea să ştie că Obnorski şi Kozlov sunt una şi aceeaşi persoană?

— Nimeni. Acesta-i un vechi truc a lui Viktor şi în faţa nimănui nu va recunoaşte că el ar fi însuşi Obnorski. Întotdeauna el este „omul de legătură al lui Obnorski”. Mai ales că nu se deosebeşte cu nimic de ceilalţi... L-au denunţat de zeci de ori până acum, ca pe fiecare dintre noi. Până când, însă, poliţia bâjbâie, să vadă încotro duc drumurile acestui „om de legătură” al său, Obnorski îi descoperă pe sticleţi şi se face nevăzut! E şiret nevoie mare. Ca o vulpe! Şi îndemânatec – ca o veveriţă! Îţi aduci aminte că am crezut amândoi cum că Obnorski, în general... cum s-ar zice...

— Că Obnorski nu există? Îmi amintesc. Totuşi, trebuie ca cineva din organizaţie să ştie că Ivan Kozlov – este Viktor Obnorski?

— Dintr-ai voştri, poate, nimeni. Iar la noi, eu – unul, numără Halturin îndoindu-şi degetul mic. Taniuşka, desigur – doi, Nikolka – trei. Sunt toţi? Parcă toţi. Despre ce anume e vorba?

De-abia acum întrebările lui Mihailov începuseră să-l neliniştească.

— De ce Obnorski s-a dezvăluit în faţa ăstora, cum le zice... Taniuşka şi Nikolka?

— Ce înseamnă de ce? Pentru că ei sunt oamenii cei mai apropiaţi, cei mai buni dintre cei buni, atât pentru el cât şi pentru mine, răspunse oarecum mirat Stepan. Doamne, cât sunt eu de prevăzător, dar tu, Ivan Petrovici, m-ai speriat cu atâta vigilenţă. Pe Nikolka trebuie să-l ţii minte – e tâmplarul acela mucalit, roşcovan... veneam împreună la tine, l-ai uitat oare? E un băiat minunat: devotat cauzei muncitoreşti, iute-foc, în cadrul organizaţiei cunoaşte toate dedesubturile fiecăruia, de altfel şi tovarăşii voştri din grupa lui Plehanov sunt de-a dreptul

încântaţi de el. „Mulţi prieteni şi niciun duşman” – iată ce spun ei despre Nikolka. Nu demult l-am trimis la Moscova.

— La Moscova? Vrei să spui că aveţi în Petersburg un număr atât de mare de organizatori destoinici, încât îi mai trimiteţi şi prin alte oraşe? făcu Mihailov pe miratul.

— Nu tocmai, desigur. Aveam şi noi un motiv, cum s-ar zice – a fost odată ca niciodată, glumi Stepan, şi-i păru rău imediat pentru gafa lui: observase cum s-a încordat Portarul.

— Adică ce fel de motiv?

De data asta însă Stepan îşi ieşi din fire. Totuşi, nu ridică tonul: vorbea domol, în aşa fel ca să nu fie auzit nici la masa de-alături.

— Ai devenit cumva poliţai? Pe cine? De ce? Pentru ce? De ce-ţi bagi nasul în treburile noastre muncitoreşti? Nu mai ai ce face acolo, la voi?

Mihailov nu se supără pentru această grosolănie – cunoştea caracterul impulsiv al lui Halturin, dar nu-l ştia răutăcios. Îşi aplecă doar mai aproape capul de interlocutorul său şi-l întrebă direct:

— Dar de la cine crezi că am aflat eu că Obnorski e una şi aceeaşi persoană cu Ivan? Ce zici?

— Ei?

— De la poliţie, Stepan. De la poliţie... Mi-a spus-o un om de încredere.

Tăcură amândoi. Numai Halturin respira greu, înghiţind aerul cu un şuierat clocotitor, de parcă-l strângea beregata.

— Îţi dai seama ce se petrece, Stepan... După cum vezi, eu într-adevăr sunt nevoit să devin poliţai. Numai că trebuie să fiu poliţai de-al nostru. Aşadar, pentru ce treburi l-aţi trimis voi pe Nikolka Reinstein

la Moscova? Fă bine şi răspunde! încheie Portarul cu asprime.

— Totul e de-a-ndoaselea! exclamă Halturin agitându-şi de nerăbdare pumnul prin aer, dar se reculese îndată şi-şi lăsă braţul în jos.

— Problema asta e, cum să spun... gingaşă, şopti el. Vorbind deschis, aici e amestecată o femeie! Dar dacă am ajuns la bănuieli... Viktor o iubeşte pe Tatiana, soţia lui Nikolka. Aceasta l-a îndrăgit şi ea pe Viktor. A stat ascuns la ei în casă o lună încheiată şi uite aşa a ieşit toată tevatura asta nelalocul ei. Unde mai pui că Nikolka cu Viktor sunt cei mai buni prieteni... Cum puteau oare să iasă din încurcătura asta? Ai fi tu în stare să-nţelegi ce înseamnă să te îndrăgosteşti pe negândite de nevasta prietenului, a fratelui tău?

Tocmai Mihailov să nu-nţeleagă aşa ceva? În minte i-a apărut dintr-o dată imaginea Olgăi Natanson, arestată acum şase luni, trăsăturile femeii iubite, părul tuns scurt, pieptănat pe spate, şi ochii negri, strălucitori – ochii fiinţei celei mai dragi din lume. Dacă înţelege el ce înseamnă să te îndrăgosteşti de soţia prietenului? Înţelege, desigur – şi încă cum...

— Vine Nikolka la mine şi mă roagă... singur mă roagă, să-l trimit cât mai departe de Petersburg, să nu stea în calea îndrăgostiţilor. Poate că atunci l-a şi denunţat pe Viktor. După părerea voastră, a intelectualilor, cam cum ar putea să fie? urmă Stepan în bătaie de joc.

— Ei, dacă nu Nikolka, atunci poate că Tatiana l-a denunţat pe Viktor?

De data aceasta Halturin nici nu găsi de cuviinţă să se indigneze.

— Îţi dai seama ce vorbeşti? întrebă el domol.

Acum e nevasta lui. Dacă ai cunoaşte-o, nici prin cap nu ţi-ar trece aşa ceva. Să-l dea în gât pe Viktor... Chiar dacă n-ar fi fost bărbatul ei... O fi ea cam naivă, ce-i drept, dar e sinceră, curajoasă, apropiată. Îţi închipui că un om ca Viktor s-ar fi putut îndrăgosti de-o nemernică?

Mihailov nu ştia ce să mai răspundă. Stepan îi iubea cu atâta devotament pe tovarăşii săi muncitori, şi avea atâta încredere în aceştia, se mândrea cu ei. Cum să-i deschidă ochii? Cum poţi obliga un om cinstit, curat, să creadă astfel de lucruri, pe care întotdeauna inima şi raţiunea refuză să le accepte. Trădarea canaliei, a filistinului, a mârşavului – toate astea-s de înţeles, dar cum poţi să crezi oare că un tovarăş al tău de idei. Un prieten, este un provocator?

— Totuşi, înţelege, Stepan – faptul că numele adevărat al lui Kozlov este Viktor Obnorski puteau să-l aducă la cunoştinţa poliţiei doar trei persoane, însemnează că printre ei se află şi trădătorul – cu voia sau fără voia lui, oricum, dar trădător.

Stepan stătea cu faţa împietrită.

— Dacă te-aş fi crezut, continuă Mihailov, aş fi spus că denunţătorul poate fi numai unul singur din trei – Stepan Halturin. Ei, ce zici? După cele afirmate de tine, nici n-ar putea să fie altcineva... Deţin însă unele informaţii în problema aceasta...

Tâmplarul se aplecă înainte... Pe obrazul lui palid, nemişcat, nu mai rămăseseră decât ochii mari, sfredelitori. Presimţea că a sosit clipa hotărâtoare, pentru care Mihailov a abordat toată discuţia.

— ...Pe Obnorski l-a denunţat – în mod precis – un cuplu format din doi provocatori, bărbat şi nevastă. Judecând chiar şi după cele povestite de tine, aceştia pot fi numai soţii Reinstein.

Faţa albă ca varul a lui Halturin se schimonosi de mânie şi deodată se învineţi, de parcă omul ajunsese în pragul morţii.

— De unde ştii?

— Asta nu pot să-ţi spun. Asemenea lucruri, Stepan, după părerea mea nu le poţi împărtăşi nici celor mai apropiaţi prieteni.

— Dacă-i aşa, atunci ţine minte, Ivan Petrovici. Pe Nikolka, pe scumpul nostru Nikolka nu-l vom ceda pentru nimic în lume. Tu, personal, vei răspunde de fiecare firicel de păr de pe capul lui.

Alexandr nu se mai putu abţine.

— Uniunea voastră a fost vândută în întregime de provocatori! Jandarmii au toate listele şi adresele.

— Atunci de ce nu arestează pe nimeni? Stepan nu mai ştia de el din cauza furiei. Nu vrei să ai încredere în omul nostru muncitor! Du-te, du-te singur, spune-i, încearcă să-i spui lui Viktor Obnorski că şeful Secţiei a treia i-a fost naşul!

Mihailov se sculă, era absurd să mai continue discuţia. Ce i-ar mai putea obiecta lui Stepan? Nikolai şi Tatiana Reinstein i se păreau acestuia în afara oricăror bănuieli. Poate că ar fi cazul să-l desconspire pe Kletocinikov în faţa Uniunii muncitorilor? Această taină însă era păstrată cu străşnicie chiar şi pentru ai săi – şi atunci ar fi oare logic s-o încredinţeze unor oameni încă necunoscuţi de ajuns, printre care mişună desigur şi alţi provocatori?

Ce să facă? Să-l salveze pe Obnorski, să salveze „Uniunea de Nord” şi să-l sacrifice pe Kletocinikov? Mihailov nu se simţea capabil să găsească soluţia cea mai sigură şi totodată cea mai justă.

După multe frământări şi nesfârşite dezbateri nocturne, membrii organizaţiei „Zemlia i volia” au

ajuns la concluzia că trebuie să mai aştepte puţin. Primele arestări îi vor determina desigur pe muncitori să dea crezare germenilor suspiciunii, pe care i-a sădit Mihailov. Atunci vor acţiona şi ei mai repede.

Azi dimineaţă însă, s-a lămurit pe neaşteptate că această soluţie, ce li se păruse a fi singura posibilă, era de fapt o greşeală fatală. Nikolka se dovedea mult mai primejdios decât se presupusese...

Mihailov tocmai chibzuia cum să găsească o ieşire din impas, când Kletocinikov năvălise în odaie copleşindu-l cu reproşuri şi cu dovezi zdrobitoare împotriva denunţătorului.

Hotărârea trebuia luată neîntârziat.

PUMNALELE RĂZBUNĂTORILOR

...În timp ce în odaia de la hotel Mihailov îşi amintea şi reconstituia în memorie împrejurările în care s-a produs provocarea, Kletocinikov continua metodic să-i expună noile date de care dispunea:

— De la Tatiana, Kirilov a cunoscut întreaga componenţă a „Uniunii muncitorilor ruşi” din Petersburg, iar prin Nikolka poliţia a stabilit efectivele forţelor revoluţionare din Moscova. Arestări deocamdată nu s-au făcut. Kirilov spunea deunăzi că i-a trasat sarcină lui Nikolka de a afla activul şi locurile de întâlnire conspirative ale organizaţiei „Zemlia i volia” şi numai după aceea era proiectat să se treacă la învăluirea Centrului ilegalist. De fapt, arestarea lui Obnorski a constituit pentru Kirilov o măsură de-a dreptul silită. V-am mai spus că Tatiana n-a ajuns cu el la niciun rezultat şi Kirilov se temea să nu-l scape pe Obnorski şi de data aceasta...

Mihailov dădu din cap. Da. Îşi aduce aminte perfect de această primă semnalare a lui Kletocinikov. Într-o zi, intrând în cabinetul lui Kirilov, ajutorul de secretar a găsit acolo o doamnă drăguţă, care căzuse în genunchi şi-l implora pe şef „să-l ierte pe Vitenka”. Într-un acces de isterie, femeia a strigat că o să-i dea în gât pe toţi, numai Vitenka al ei să fie lăsat în pace! Propriu-zis, de la această întâlnire incidentală a luat cunoştinţă Kletocinikov de soţii Reinstein. Cu toate că în organizaţia „Zemlia i volia” nu exista nimeni cu

numele de Vitenka, instinctul conspiratorului l-a făcut pe Kletocinikov să întrevadă în această scenă ieşită din comun ceva important. Asumându-şi toate riscurile şi răspunderea, el a întreprins îndată primele măsuri – a hotărât să acţioneze, fără a mai aştepta ordinul.

În aceeaşi seară, ajutorul de secretar a intrat în restaurantul Dominik împreună cu agentul Afanasiev, poreclit Bastonul. Într-un separeu, unde au ciocnit un păhărel, ca doi colegi buni ce erau, a avut loc o discuţie intimă. Da, desigur, amice, nu mai încape vorbă... Ţi-a plăcut muierea? Ehei. Baston cunoaşte foarte bine această bucăţică, e nevasta unui agent, cum s-ar zice... un vechi tovarăş de... pileală. Aşa? Fie şi de pileală! Să vezi, drăguţule, şi pe el tot „madam” l-a recoltat pentru şeful nostru. Păi, aşadar, se cheamă că şi ăsta e finul dumneaei! Iar nevastă-sa... desigur, au primit-o şi pe ea în serviciu.

El, Baston, a cam greşit, ce-i drept, s-a ţinut după fusta ei într-o vreme... Însă muierea îşi purta nasul pe sus, parcă ar fi fost vreo doamnă de onoare de la palat, nu o biată păcătoasă la fel cu noi, slujbaşii de la expediţie. Şi iată că a pedepsit-o Dumnezeu pentru trufia ei! S-a amorezat... şi de cine crezi? De obiectivul meu. Un lăcătuş sau aşa ceva. Dar tu, tu n-ai auzit de treaba asta? Doamne, o ştie doar toată lumea.

— De la cine?

— Ei, gata, am încheiat discuţia...

— Măcar spune-mi, ce fel de lăcătuş?

— Multe mai vrei tu, drăguţule, să auzi de la mine, eu nu-s decât un simplu agent şi astfel de lucruri nu mi le raportează nimeni. Ştiu că la noi în birou se prăpădeau toţi de râs. Dar las-că tot nu-mi scapă

muierea, chiar dacă o cam ţine bărbatul de scurt... curat caraghioslâc... Co-me-die, nu alta...

— Aşadar pe Obnorski l-au reţinut înainte de termenul stabilit, îşi continuă Kletocinikov raportul, Kirilov s-a temut să se încreadă în Tatiana până la capăt, îi era teamă că Obnorski şi de această dată nu va muşca din momeala ei. L-a descoperit pe Viktor în tren, când acesta împreună cu Tatiana se întorceau de la Nikolka, din Moscova, a pus pe cei mai buni copoi şi l-au ridicat de pe stradă.

Pentru Mihailov, povestea aceasta cu Obnorski era acum elucidată până în cele mai mici amănunte. Dar l-au mai ridicat tot atunci şi pe Klementţ – redactorul-şef al ziarului ilegalist „Zemlia i volia”, pe care Nikolka nu-l cunoştea deloc. Pentru ce? Cum s-a produs această arestare? Cine a asmuţit poliţia asupra acestui conspirator atât de încercat?

— Cum au dat de urma lui Klementţ? întrebă el grav pe Kletocinikov.

Acesta ridică nedumerit din umeri.

— Ce nu cunosc, nu cunosc. Arestarea lui Klementţ nu are nicio legătură cu agentura noastră. Şi aceasta este, incontestabil, tot o ispravă de-a lui Nikolka, dar Nikolka, după cum am spus, s-a revândut jandarmeriei din Moscova şi de acolo aproape că nu ne mai sosesc informaţii. Cred că aici în Petersburg, Klementţ a fost urmărit de o poteră moscovită, nu de localnici, de aceea şi şeful nostru este atât de înfuriat – nu poate suferi concurenţa.

— Pe ce sumă s-o fi vândut Nikolka jandarmilor din Moscova? se interesă pe neaşteptate Mihailov.

— Kirilov spunea la şedinţa de azi dimineaţă că pentru o mie de ruble Reinstein le-a promis să

găsească tipografia şi redacţia ziarului „Zemlia i volia”.

— Sărmanul, nici nu-l plătesc măcar, şarlatanii, cum se cuvine. Mihailov părea că glumeşte, dar zâmbetul ce-i apăruse pe buze era sarcastic, înfiorător. Acum, la rândul meu, să-ţi povestesc şi eu câte ceva, Nikolai Vasilievici. Să confruntăm informaţiile noastre şi poate vom înţelege cum s-au petrecut lucrurile cu Klemenţ. Prin urmare, nu demult acest pezevenghi de Reinstein a sosit aici în vizită, da-da, a sosit la Petersburg. Şi a dorit să vină la Poetul nostru. Mai departe, lucrurile s-au întâmplat astfel...

Poetul – Nikolai Morozov, redactorul organului central al partidului „Zemlia i volia” – nu aflase despre întâmplarea cu Reinstein. Şi de aceea, primind cu o lună în urmă invitaţia unui muncitor moscovit pe care nu-l cunoştea, n-a găsit nimic suspect în asta. Cu toate acestea, Poetul şi-a luat câteva măsuri de siguranţă. Oricum, i s-a părut curios că omul voia să stea de vorbă numai cu redactorul, mai ales că nu făcea impresia să aibă legături şi materiale atât de importante, încât să-l solicite neapărat pe redactor.

Au fost nevoiţi să-i spună despre aceasta studentului Grişa Isaev, cunoscutul lui Reinstein, prin care acesta dusese tratativele, şi cu ajutorul lui Isaev să monteze un mic spectacol în travesti.

Sub masca tăcutului şi misteriosului redactor al ziarului „Zemlia i volia” la întrevederea cu Reinstein s-a înfăţişat un oarecare Luţki, care, fără să aibă nicio tangenţă cu organizaţia, se declarase de acord să-i facă acest serviciu – să joace rolul gazetarului.

Stratagema folosită nu era dintre cele mai ingenioase, dar Poetul îşi luase obiceiul să se ferească

de curiozitatea oamenilor străini şi plictisitori.

Iată însă că ieri, la ora trei noaptea, întâmplarea cu Luţki a avut o urmare neprevăzută. În casa avocatului, în care se ascundea Morozov, se auzi soneria. Poetul a trecut peste fereastră, afară, mapa în care îşi ţinea pistolul şi arhiva redacţiei clandestine, agăţând mapa cu o sfoară de pervaz, şi şi-a pregătit la îndemână actele de identitate care-i atestau calitatea de avocat stagiar, apoi s-a dus să deschidă uşa. Recunoscu în prag pe unul din oamenii lor, care cu vocea întretăiată de emoţie i-a relatat o întâmplare cu totul neobişnuită.

Nu demult, alături de Luţki se mutase un ofiţer de jandarmi. Astă-seară ofiţerul s-a întors acasă mai târziu şi cam cu chef. Văzând lumină la Luţki, a intrat în odaie şi i-a povestit în cel mai mare secret că, cu puţin timp mai înainte, a luat parte la arestarea ilegaliştilor de la tipografia secretă a ziarului „Zemlia i volia”. Au lăsat acolo un post de pândă şi spre dimineaţă aşteaptă să le cadă în cursă şi redactorii ziarului.

Luţki nu a ştiut cum să-i prevină pe aceştia asupra primejdiei ce-i ameninţa şi a dat fuga în toiul nopţii la un ilegalist cunoscut, care a şi trimis în grabă câţiva curieri să-i avertizeze pe gazetari.

— Ofiţerul de jandarmi nu-i omul nostru, preciză Kletocinikov în acest loc al povestirii. Mai curând e un provocator din Moscova, care lucrează după indicaţiile lui Reinstein.

Tipografia, desigur, a rămas în tot acest răstimp întreagă şi nevătămată, dar noaptea trecută Poetul nu avea de unde să ştie despre aceasta.

Ceea ce l-a pus pe gânduri însă, a fost numele lui Luţki, de care mai era legată şi povestea aceea

ciudată cu muncitorul moscovit. Şi cu toate că dorinţa firească a lui Morozov era să plece imediat şi să caute să se întâlnească cu redactorul-şef – Dmitri Klementţ, pentru a se convinge de soarta tipografiei, a avut totuşi suficienta precauţie să aştepte până dimineaţa

Dimineaţa şi-a strâns lucrurile în mapă şi, strecurându-se prin mulţimea de funcţionari care se grăbeau spre instituţiile lor, îşi pierdu urma pe străzile capitalei. După o oră de la plecarea lui, camerele mobilate care se găseau deasupra locuinţei avocatului au fost scotocite de poliţiştii care-l căutau pe redactorul dispărut. Luţki şi toţi oamenii de legătură, trimişi să-l anunţe pe redactor, au fost arestaţi. De altfel, au putut fi uşor urmăriţi noaptea, pe uliţele pustii ale oraşului. Probabil ca Nikolka a socotit că redactorii se vor aduna cu toţii, vor veni la tipografie şi acolo vor fi luaţi ca din oală împreună cu muncitorii tipografi.

Mia de ruble aproape că-i stătea în buzunar, de aceea jandarmii au şi primit instrucţiuni speciale să nu pătrundă în locuinţele redactorilor şi nici să nu-i aresteze pe rând pe aceştia.

Să fie lichidaţi dintr-un foc! Numai că măsurile de prevedere ale Poetului şi ale prietenilor săi au zădărnicit planurile trădătorului.

Tipografia şi gazetarii – totul a rămas intact, în afară de redactorul-şef Klementţ.

— Pentru ce l-au ridicat pe Klementţ direct de-acasă, asta n-o pot defel înţelege, îşi încheie istorisirea Mihailov.

— Amănuntul acesta îl cunosc eu, replică Kletocinikov. E o veche racilă de-a noastră birocratică... Nikolai Vasilievici dădu furios din mână. Ca întotdeauna, cineva n-a înţeles ceva, cineva a

încurcat borcanele şi uite aşa, în loc să-l urmărească discret pe Klementţ, s-a înfiinţat ca un neghiob la domiciliul acestuia şi dă-i cu percheziţia. Nu i-au găsit nimic, iar cât priveşte curierul n-au putut să stabilească precis la cine venise. Se pregăteau tocmai să plece, ofiţerul îşi îmbrăca deja mantaua în antreu, când unui garabete mai zelos i-a venit ideea să bage cuţitul în somieră. Mai mult ca sigur că a făcut-o în prostie, dar din tapiţerie începură să curgă numerele de ziar interzise. La poliţie l-au identificat repede pe Klementţ – de cinci ani îl căutau.

— Da, e teribil acest Nikolka, spuse Mihailov râzând strâmb. Dacă n-ai fi fost dumneata, Nikolai Vasilievici, te pomeneşti că s-ar fi cocoţat cu timpul şi în locul lui Kirilov. Ce crezi? Şi Kirilov a început-o tot ca simplu spion. Aşadar, să terminăm convorbirea noastră prelungită. Eu, din anumite motive, nu pot să părăsesc noaptea această încăpere. Din moment ce dumneata tot ai încălcat legile conspiraţiei, te rog să-mi faci un serviciu prietenesc şi să te duci până la această adresă...

După o jumătate de oră, Kletocinikov sună la o intrare întunecoasă pe bulevardul Zagorodnîi. Mult timp nu i-a răspuns nimeni.

— Cine-i? se auzi în sfârşit un glas bărbătesc.

— Se poate vorbi cu Rodionîci?

— Eu sunt.

— Portarul te roagă să mergi de urgenţă la el, la „Moscova”.

Uşa s-a deschis. În faţa lui Kletocinikov stătea un gigant cu bicepşii de oţel, care i se ghiceau de sub cămaşă. Ochii lui cenuşii mai aruncau încă fulgere atât de înspăimântătoare, încât Kletocinikov simţi un fior în şira spinării.

— Ce-i cu Portarul? mormăi Rodionîci, îmbrăcându-şi paltonul.

Kletocinikov nu se putu abţine să facă o aluzie ştrengărească.

— E vorba de o scadenţă urgentă. Pentru o datorie de o mie de ruble.

Se pare că Rodionîci nu prea înţelegea de glumă, fiindcă strecură flegmatic printre dinţi: „O plătesc eu cu vârf şi-ndesat”, apoi îşi luă rămas bun şi se pierdu în întuneric.

...Iar peste câteva zile într-un hotel din Moscova şi-a făcut apariţia un muncitor neobişnuit de plăcut la vedere. Fluierând o melodie sprintenă, întrebă pe băiatul de serviciu unde sunt cazaţi domnii din Petersburg. Se vedea cât de colo că era bine dispus, mai ales că se ducea la nişte oameni care-i aduceau veşti bune.

Cu un aer bucuros trecu pragul camerei ce-i fusese indicată...

În curând, din cameră ieşi unul dintre pasagerii veniţi din Petersburg, căruia băiatul de serviciu îi spunea în gând „barosanul”.

În general vorbind, datorită atitudinii sale poruncitoare „barosanul” se bucura de multă consideraţie din partea personalului de la hotel. De data asta însă, domnul arăta de-a dreptul înfiorător. Ochii îi ardeau, părul îi flutura în neorânduială, în timp ce pumnii i se încleştau ameninţători. „Parcă era satana! povestea după aceea băiatul de serviciu. Cred că a băut în odaie”.

Într-adevăr, la ieşirea din hotel, „barosanul” începu să se bălăbănească, să tremure şi probabil că ar fi căzut jos dacă nu l-ar fi apucat de braţ tovarăşii săi. Încercând să se scuze parcă, „barosanul” spuse jenat

unuia dintre prieteni: „Şi cât eram de calm până mai adineaori. Ce înseamnă s-o faci pentru prima dată!”

„M-am întrebat chiar, declara peste câteva zile băiatul de serviciu în faţa anchetatorului sosit la hotel, oare ce o fi făcut dânsul pentru prima oară, să nu fi băut adică niciodată până acum? M-am şi mirat – unde l-or fi băgat oare pe musafirul acela vesel, că doar au încuiat odaia la plecare? Ziceau că s-a făcut criţă şi s-a culcat.”

Abia după trei zile, alarmat, proprietarul hotelului a dat dispoziţie să se spargă uşa camerei încuiate. Pe duşumea au găsit cadavrul muncitorului aceluia simpatic la vedere, cu urmele unei răni groaznice în inimă, lăsate de o lovitură de pumnal. Pe pieptul mortului era prins un bilet:

„Nikolai Reinstein, iuda-trădătorul. Condamnat şi executat în baza verdictului dat de partidul socialist-revoluţionar rus”.

Poliţia secretă a imperiului a mai pierdut pe unul dintre agenţii săi cei mai destoinici.

CINA DE LA RESTAURANTUL DUSSO

Portarul se plecă în faţa noilor vizitatori şi le deschise larg uşa restaurantului.

Cu toate că musafirii erau îmbrăcaţi după ultima modă şi se ţineau cât se poate de degajat, ochiul ager al bătrânului uşier a remarcat îndată că aceştia nu-s muşterii de soi, ci numai aşa... un fel de terchea-berchea, funcţionăraşi de mâna a doua. Primul era brun, subţirel, cu ochelari şi cioculeţ negru, însoţit de un domn respectabil, de vreo treizeci de ani, proaspăt bărbierit, cu obrajii rotofei lucind ca doi bujori aprinşi. Cu toate că era mai prezentabil decât brunetul, felul cum îi dăduse acestuia întâietate la intrare, cum aşteptase apoi până când celălalt şi-a lăsat paltonul la garderobă şi multe alte indicii imperceptibile pentru un necunoscător, toate acestea i-au permis uşierului să aprecieze că brunetul trebuie să fie superiorul, iar celălalt vreun slujbaş mai mărunt. Uite, drăcie, nu fac amândoi nici cât o ceapă degerată şi dumnealor – vezi, Doamne – îşi petrec serile la Dusso, ca nişte boieri sadea...

— Intraţi, vă rog, Piotr Ivanovici!

— Numai după dumneavoastră, Nikolai Vasilievici – domnul cu bujori în obraz îşi duse mâna la inimă.

Maître d'hôtel tocmai venea în întâmpinarea lor:

— Cu ce vă servim? Şi deodată încremeni locului şi se schimbă la faţă, de parcă-ar fi văzut un strigoi în local.

— Un separeu, porunci brunetul. Roşcovanul tăcea.

— Poftiţi după mine, la dreapta. *Maître d'hôtel* se înclină cu respect arătându-le domnilor drumul.

Intrară în sală, apoi cotiră la dreapta...

Aşezându-se din nou pe vechiul lui scăunel între uşi, portarul bombănea după obiceiul moşnegilor:

— Auzi, în faţa cărei adunături a ajuns *maître d'hôtel* de la restaurantul Dusso să-şi încovoaie spinarea; ca pe nişe generali îi soarbe din ochi. O, tu, maică precistă! Nici nu mai ştii azi cum să trăieşti, cui să-i faci pe plac şi cui să-i arăţi uşa... Grele vremuri! Oh, tare grele...

— O carafă de votcă „Fraţii Smirnov" sau „Lacrima văduvei", îi comandă între timp roşcovanul chelnerului. Prânz *à la russe:* icre, marinată de somon, varză cu carne, pateuri cu ouă. Aduci totul deodată în odaie, după aceea să nu-ţi mai calce piciorul pe-aici!

— Nu vă neliniştiţi, intră în vorbă *maître d'hôtel.* Se va face totul după dorinţa dumneavoastră.

În separeu, domnul cu bujori în obraji desfundă sticla şi umplu două cupe cu vin.

— În sfârşit, sărbătorim evenimentul plăcut al cunoştinţei noastre, Nikolai Vasilievici! Ridică paharul şi-l ciocni cu zgomot.

Nikolai Vasilievici privi vinul în zare, îl mirosi, apoi îl sorbi pe-ndelete, savurând lichidul de culoarea smaraldului, după care, vădit satisfăcut, îşi umplu din nou paharul.

— Sincer vorbind, mă surprinde faptul că sunteţi cunoscut aici, întrerupse tăcerea domnul cel rumen. La Dusso e foarte scump, eu, bunăoară, obişnuiesc să merg la Demidov, iar la Dusso vin acum pentru prima oară, şi aceasta numai datorită gratificaţiei pe care

am primit-o pe neaşteptate şi de dragul unei companii atât de plăcute...

Kletocinikov surâse.

— Cred că salariul meu nu-i mai mare decât al dumneavoastră, Piotr Ivanovici, aşa că şi eu cinez la Dusso pentru prima dată...

Prin urmare, mi s-a părut doar că personalul vă cunoaşte?

— Ba nu.

— Atunci?...

— Obligaţiuni de serviciu, dădu din cap Kletocinikov. Tăcură din nou amândoi. Cel cu obraji rumeni îşi trată vecinul cu icre, apoi îi turnă vin în pahar şi îl servi cu somon.

— Îmi spuneau prietenii dumneavoastră, Nikolai Vasilievici, că în Secţia treia nu-i niciun cunoscător de vinuri să vă întreacă, încercă el din nou să lege vorba cu tăcutul său comesean.

— Am făcut pe vremuri serviciul în Crimeea, iar cei de acolo se pricep la vinuri, îl lămuri pe scurt Kletocinikov. Pe urmă, oftă, îl privi pe interlocutor cu ochii săi blajini şi melancolici şi-l întrebă deodată:

— Pot să vă fiu de folos, Piotr Ivanovici? Dacă da, atunci la ce să mai umblăm cu ocolişuri; spuneţi-mi şi nădăjduiesc că totul se va aranja spre satisfacţia noastră reciprocă.

Auzind întrebarea aceasta atât de directă, domnul cel rumen nici n-a clipit măcar. A întrebat doar foarte reverenţios ce anume motive are stimabilul Nikolai Vasilievici să pună la îndoială intenţiile sale pur prieteneşti, dezinteresate, de a servi masa împreună şi de a purta o discuţie amicală.

— Ce anume motive? Numai unul singur, însă foarte întemeiat: m-aţi invitat la Dusso. Nu sunteţi un

om bogat şi fără să aveţi o nevoie deosebită nu cred că... Kletocinikov nu-şi termină fraza, socotind că şi aşa totul e limpede.

— Să mai turnăm un păhărel, spuse oarecum fâstâcit domnul cel rumen. Şi gustaţi, pentru Dumnezeu, din cega asta cu hrean, care nu-i cu nimic mai prejos decât vestita „cegă aurie” din apele Şeksnei, atât de slăvită în poemele sublime ale lui Derjavin. Sincer vorbind, eu unul le-aş acorda întâietatea acestor delicatese culinare şi aş amâna pe altă dată discuţia noastră neobligatorie şi nicidecum urgentă...

Kletocinikov ridică palma în sus protestând:

— Prefer să stăm mai întâi de vorbă.

— Sunteţi un domn foarte intransigent, Nikolai Vasilievici. Aş vrea să purtăm împreună o convorbire, însă nu una de complezenţă, sau ca la slujbă, ci aşa, de la om la om... Mai serviţi un păhărel?

— Eu, Piotr Ivanovici, sunt de felul meu un om deschis. În serviciul nostru asta-i ceva nu tocmai obişnuit, îmi plac sufletele şi discuţiile sincere. Iar în limita posibilităţilor, prefer să discut atunci când sunt treaz...

Piotr Ivanovici zâmbi, se uită la sticlele şi carafele înşirate pe masă şi rămase pe gânduri.

— De acord, se hotărî el în cele din urmă, să jucăm cum ziceţi dumneavoastră, cu cărţile pe faţă. S-ar putea să fie într-adevăr mai bine. Spuneţi-mi sincer, Nikolai Vasilievici, oare conducerea noastră nu are deloc încredere în mine?

— De ce aveţi această impresie?

— Oriunde m-aş duce, filajul se ţine scai după mine.

— Aveţi probabil o imaginaţie cam bolnavă, dragul

meu...

— Nu vă prefaceţi, Nikolai Vasilievici, vă rog respectuos, cu mine nu-i cazul. Slavă Domnului, am destulă experienţă ca să-i pot deosebi pe agenţii filajului de trecătorii ocazionali.

— Ei, nu, nu aşa, dar nu pricep, zău, despre ce vorbiţi?

— Iar eu însumi pricep că unui om ca mine, recrutat din mediul nihiliştilor, la început s-ar putea să nu i se acorde încredere. Înţelege însă oare la rândul ei conducerea că un colaborator secret, de coada căruia sunt agăţaţi tot timpul copoii, nu se poate întâlni cu nimeni şi nu poate stabili legăturile necesare? Vă încredinţez că teroriştii îi observă pe aceşti copoi tot atât de bine ca şi mine.

— Dacă vă socotiţi o persoană atât de versată, încercaţi să vă „scuturaţi coada" – parcă aşa se spune, nu? Asta-i tot ce vă pot sfătui...

— Nu-i chiar aşa! exclamă comeseanul cel rumen, care nu sesizase tonul zeflemitor al celuilalt. Grigori Grigorievici a difuzat seria actelor mele de identitate prin toate oraşele şi la toate organele poliţieneşti, oriunde mi-aş face mutaţia de stabilire, poliţia locală îşi trimite îndată maimuţoii să mă urmărească. Iar nihiliştii fug de mine ca potârnichile.

Fornăi din nas cu năduf şi încheie:

— ...Dacă mai continuă, îmi vine să mă las păgubaş de aşa slujbă.

— Lăsaţi asta, Piotr Ivanovici. În meseria noastră verificarea este obligatorie, căută să-l înduplece Kletocinikov, şi n-are sens să vă faceţi sânge rău pentru atâta lucru. Ca să vă daţi seama de toată gravitatea situaţiei, vă voi spune că nu de mult s-a primit la cancelarie un denunţ... Aici Kletocinikov îşi

întrerupse deodată vorba şi-l privi atent pe interlocutorul sau.

— Şi?

— Să mai turnăm un pic.

Goliră amândoi paharele până-n fund.

— Fie... Cum s-ar zice, unde merge mia meargă şi suta! Dumneavoastră pot să vă spun, sunteţi un om de-al nostru, ţineţi minte însă – nimănui niciun cuvânt, e un mare secret... Aşadar, mai mult ca sigur că denunţul a fost adresat majestăţii sale din partea departamentului pentru investigaţii externe, cam ca în cadrul Secţiei a treia – coborî el tonul – ar fi pătruns un agent al socialiştilor. Vă daţi seama?

Piotr Ivanovici îl privi amuzat pe sub gene.

— Pai, ce credeţi?! E foarte posibil, Nikolai Vasilievici. La ora actuală am reuşit să mă apropii de Centru şi vă pot spune, ca o primă impresie, că acolo lucrează oameni dârji, deştepţi şi cu experienţă. Pot, pot foarte bine să strecoare un om de-al lor. Hei, colega, oftă el adânc, totuşi, când te gândeşti pentru cine suntem noi obligaţi să muncim, de cine ascultăm! Imaginaţi-vă numai, cum se va descurca cu aceşti socialişti deştepţi Kirilov al nostru, birocratul ăsta necioplit, incapabil să organizeze ca lumea până şi serviciul de supraveghere... Dar ce să mai vorbim!

Căzu pe gânduri.

— Mă mir şi eu singur, de ce mi-am deschis cu atâta sinceritate inima în faţa dumneavoastră. Probabil că noi, Nikolai Vasilievici, suntem făcuţi din acelaşi aluat. Orice s-ar spune, în dumneavoastră zace un detectiv înnăscut, simt asta. Recunoaşteţi, în copilărie, n-aţi visat să faceţi parte din congregaţia tainică a uniformelor albastre, n-aţi râvnit la puterea ei nevăzută, la relaţiile sale? Aţi visat, nu?

Kletocinikov săltă din umeri: ei şi ce-i, dac-am visat?

— Şi aţi izbândit în cele din urmă, aţi pătruns, slavă ţie, Doamne, între zidurile acestea închise pentru lumea din afară, cu tremurul şi evlavia unui prozelit. Şi mai departe?

Îşi aruncă pentru o clipă privirea spre Kletocinikov. Acesta îşi sorbea tacticos vinul cu înghiţituri mici.

— Şi v-aţi trezit în dosul acestor ziduri cu o instituţie tipic rusească, din cele mai obişnuite. Searbădă, tembelă, arhaică, birocrată. Lucrul principal în meseria lor e numai bunăstarea şi rânduiala hârţoagelor, rapoartelor, dărilor de seama, iar problemele de urmărire propriu-zisă nu preocupă pe nimeni.

— Lăsaţi! obiectă alene Kletocinikov. Secţia a treia e un bastion de nădejde...

— O ştiţi tot atât de bine ca şi mine – acum nu mai există bastioane sigure!

— Curios... Fără a-şi privi interlocutorul, secretarul lui Kirilov se întinse după sticlă, foarte curios... Pentru prima oară aud astfel de raţionamente! Cum de nu vă e totuşi teamă să daţi în vileag asemenea gânduri în faţa unui om ca mine, care sunt oarecum apropiat de conducere? Sau mă puneţi cumva la încercare, din ordinul lui Grigori Grigorievici?

— Deloc, râse pe neaşteptate Piotr Ivanovici. Preferaţi poate să vi se vorbească numai despre Dumnezeu, despre ţar şi patrie, despre idealurile sacre ale bunătăţii şi frumuseţii – să vi se pară viaţa mai tihnită? Nouă, intelectualităţii ruse, nu nihiliştilor, desigur, fiindcă veni vorba, nu ne prea face plăcere să recunoaştem adevărul despre noi înşine. Omul tânjeşte după bani şi putere – acesta-i crezul politic al

foarte, foarte multora, dar nimeni nu doreşte s-o mărturisească. Pentru că la noi, în Rusia, educaţia morală este abstractă, ruptă de viaţă – literatura strică totul! Despuiaţi-i pe eroii operelor literare de vorbăria în care sunt înveşmântaţi şi-i veţi vedea pe adevăraţii oameni noi, care se avântă spre culmi, însetaţi după adevăratele fericiri lumeşti, şi nu după efemera beatitudine spirituală. Într-un cuvânt, priviţi-vă în suflet şi veţi înţelege că am avut dreptate. Dumneavoastră înşivă nu sunteţi aşa cum v-am descris?

— Eu? Cred că nu...

— Ha-ha. Lăsaţi modestia, domnul meu. Vă amintiţi, în *Război şi pace* dacă nu mă-nşel, se vorbeşte undeva despre două feluri de subordonare, aparentă şi ascunsă. Cică, după subordonarea ascunsă, căpitanul ar fi mai importat decât generalul. Iată, dumneavoastră sunteţi tocmai acel căpitan!

— Nu căutaţi să mă măguliţi...

— Defel! În schimb îl voi lăuda pe Kirilov... A ştiut să-şi aleagă „condeiul”. Aceşti birocraţi ramoliţi ştiu pe cine să se bizuie... Aşa, Nikolai Vasilievici, să ne întoarcem la începutul discuţiei noastre – mă scăpaţi de „coadă”? Dumneavoastră puteţi s-o faceţi. Altfel nu mai pot lucra.

— Am să fac tot ce stă în puterile mele.

— Eu dispun printre ilegalişti de numeroase legături şi posibilităţi. Au încredere în mine. Pe mine nici spionul acela al lor despre care mi-aţi vorbit nu mă va descoperi. Ştiţi că eu figurez în acte numai cu pseudonimul?

— Da. Numele dumneavoastră nu-l cunoaşte nimeni. „Juristul”, „Juristul” – şi atât! Fiindcă veni vorba, vă numiţi într-adevăr Piotr Ivanovici?

— Într-adevăr? Cum să vă spun... Cât de încăpăţânat e totuşi acest Kirilov al dumneavoastră! S-ar zice că-i limpede ca lumina zilei că numele real al agentului nu trebuie să-l cunoască decât funcţionarul care ţine legătura cu el, iar în acte să fie trecut doar pseudonimul. Şi nimeni nu te va descoperi! Pentru mine, am dobândit acest lucru cu mare greutate, dar se vede că regula generală a rămas tot cea veche... Nu-i nimic, o să le schimbăm noi amândoi toate astea! Nu-i aşa?

— Amândoi?

— Desigur. În încăierarea asta cu teroriştii, fiţi pe pace, mai devreme ori mai târziu conducerea noastră se va duce de-a berbeleacul. Lucrul acesta e tot aşa de evident pe cât e de sigur că-l voi bate pe Kirilov la şah. Şi atunci o să vină şi rândul nostru... Pe cine ar mai putea să-l cheme? Pe noi, noua generaţie de investigatori. Aşa-numitul tineret, surâse el. Principalul e ca între noi să existe înţelegere, să fim uniţi într-un singur mănunchi. Astăzi mă lăudaţi dumneavoastră în faţa superiorilor, mâine pe nesimţite îi strecor eu şefului că toate succesele se datoresc în mod exclusiv dumneavoastră, poimâine Sidorov de la biroul unu – prietenul meu – o să vă treacă pe tabelul celor evidenţiaţi, iar peste o altă săptămână un prieten de-al dumneavoastră îl va servi la fel pe Sidorov... Uniţi! Şi vom rupe zăgazurile care duc în sus. Numai să începem!...

Kletocinikov rămase gânditor.

— Sunteţi de acord cu alianţa, Nikolai Vasilievici?

— Ştiţi la ce mă gândesc? răspunse Kletocinikov, netezindu-şi cu un gest domol ciocul. Oricât vi s-ar părea de bizar, mă gândesc la rolul dumneavoastră în ilegalitate. Oricum, sunteţi pentru ilegalişti cel mai

periculos om dintre toţi agenţii noştri secreţi, asta am înţeles-o de-abia acum. Atâta ambiţie la o energie atât de clocotitoare!

— O, văd că vă pricepeţi la complimente! N-aş fi crezut...

— Nu, nu înţelegeţi de ce vi le spun toate astea, îl întrerupse Kletocinikov. Uite, bunăoară, noi amândoi stăm acum la Dusso, ne cinstim de mai bine de-o oră, vorbim deschis – atât de deschis cum puţini oameni în Petersburg îşi permit să vorbească, nu-i aşa? Şi încheiem împreună o alianţă... În acelaşi timp, însă, eu până acum nu cunosc absolut nimic despre dumneavoastră, aliatul meu. De fapt, cine sunteţi? Unde anume lucraţi în „lumea largă”? Şapca dumneavoastră de jurist, pe care aţi schimbat-o azi cu o pălărie, este cumva o ficţiune sau sunteţi într-adevăr de la departamentul justiţiei? Care-i numele dumneavoastră adevărat? De ce aţi nimerit în rândul salariaţilor noştri şi cum aţi pătruns printre conspiratori? Eu, unul, nu ştiu nimic. Şi asta se numeşte aliat şi prieten...

— Sporindu-ţi cunoaşterea, ştiinţa, îţi sporeşti şi supărările, se spune undeva într-o carte înţeleaptă, Nikolai Vasilievici. La ce bun să le ştii toate astea? Cu cât cunoşti mai puţin în meseria noastră, cu atât o să trăieşti mai bine. Şapca mea de jurist...? Da, este adevărată. Acum o poartă un individ, care, după constatările mele, se joacă cu glonţul. Piotr Ivanovici apăsă semnificativ pe ultimul cuvânt. Dacă sunteţi în stare, n-aveţi decât să-i transmiteţi toate acestea lui Grigori Grigorievici. Străduiţi-vă să umbriţi în faţa lui strădaniile mele. Acesta va fi şi începutul alianţei.

— Vă referiţi cumva la tipografie? Kletocinikov deveni foarte atent.

— Cam aşa ceva... Dar-ar Domnul... Oricum nu mi-ar strica defel o mie de ruble.

— Ce mai, rosti Nikolai Vasilievici ridicându-se hotărât de pe scaun, se pare că aveţi dreptate. De altfel, n-ar avea niciun rost să vă mai plictisesc cu alte întrebări. Acum însă, după ce am pus la punct toate lucrurile, e timpul să mergem pe la casele noastre. Stau cam departe, tocmai în port.

— Plata! strigă Piotr Ivanovici. Pentru Dumnezeu, Nikolai Vasilievici, nu vă deranjaţi, astăzi plătesc eu.

...După ce s-au despărţit la capătul bulevardului Nevski, în colţ, Kletocinikov l-a urmărit încă multă vreme, încercând cu ochii săi miopi să vadă prin întuneric încotro a apucat-o noul lui „aliat”.

„Trebuie să lămuresc cu Portarul care dintre muncitori tipografi a primit zilele acestea o şapcă de jurist, în ce scop şi de la cine... Până la urmă, l-a luat gura pe dinainte. Şi eu care credeam că am pierdut seara degeaba.”

Şi, mulţumit de informaţiile dobândite, Nikolai Vasilievici o porni repede înainte pe trotuarul pietruit.

PARTEA A DOUA
AGENTUL COMITETULUI EXECUTIV

ŞASE ÎMPUŞCATURI ÎN PIAŢA PALATULUI

Începutul anului o mie opt sute şaptezeci şi nouă a fost marcat de o serie întreagă de acţiuni teroriste.

La 9 februarie, la Harkov, pe scara caleştii guvernatorului general prinţul Dmitri Kropotkin, care se întorcea de la teatru, s-a urcat din mers un necunoscut şi din două focuri l-a rănit mortal pe favoritul ţarului.

Într-un manifest special răspândit cu acest prilej, Comitetul Executiv a anunţat că Kropotkin şi-a primit pedeapsa făcându-se vinovat de groaznicele maltratări la care erau supuşi deţinuţii în închisoarea din Harkov.

„Să iei aminte, societate rusă, se spunea în manifestul difuzat îndată după atentat, că atâta timp cât vei rămâne fără grai, vei avea privilegiul să iei parte la singurul lucru cate ţi-e permis – la funeraliile personalităţilor sus-puse.”

La 26 februarie, persoane necunoscute l-au înjunghiat la Moscova pe provocatorul Reinstein.

La 10 martie, pe podul Pantelimonovski din Petersburg, de cupeul în care se afla comandantul jandarmeriei Drenteln, care-i luase locul lui Mezenţev, după asasinarea acestuia, s-a apropiat un tânăr călare pe un trăpaş minunat şi a tras două focuri în generalul-aghiotant. Amândouă gloanţele s-au oprit în oblonul metalic de la fereastra cupeului şi asta i-a salvat viaţa lui Drenteln. Şeful jandarmilor porni în goană în urmărirea teroristului care se îndepărta în

galop, însă nu ajunse decât trăpaşul, pe care-l ţinea de dârlogi un brav gardian.

— Domnişorul mi-a spus – ţine, şi a intrat în gang să se uşureze, aşa că nu vă neliniştiţi, excelenţa voastră, raportă el generalului înfuriat. Totul e-n regulă.

...Secţia a treia spumega de mânie. În Petersburg au început razii şi percheziţii masive, arestări şi deportări din rândurile tineretului. Loviturile acestea oarbe nu-şi ajungeau însă scopul. Poliţia politică s-a convins despre aceasta la data de 2 aprilie.

În timpul uneia din plimbările matinale ale ţarului, în dreptul Statului Major General, i-a ieşit pe neaşteptate în întâmpinare un individ slab, deşirat, cu ochii oblici şi faţa palidă, lipsită de orice expresie. Necunoscutul purta o şapcă de funcţionar, cu o bandă vişinie. Dintr-o singură privire ţarul şi-a dat seama că avea în faţa lui pe omul venit să-i răzbune pe ilegalişti, pe răzbunătorul revoluţionarilor executaţi cu puţin timp în urmă. Înainte ca acesta să rupă cordonul gărzii personale ce-l însoţea, Alexandru II făcu o săritură în lături. În clipa următoare, văzu cu groază cum mâna lungă şi uscăţivă a atentatorului a scos din buzunar un pistol, cum paza rămase locului paralizată de spaimă. Moartea împăratului părea iminentă, de neînlăturat.

În acest minut hotărâtor, singur Alexandru II nu şi-a pierdut cumpătul. În timp ce garda sa personală stătea împietrită, iar teroristul îşi luase la ochi ţinta, ţarul o rupse deodată la fugă în direcţia podului Pevceski. Poticnindu-se şi împiedicându-se în pulpanele lungi ale mantalei, ţarul nu uita să alerge în zigzag (aşa cum prevede regulamentul de instrucţie al infanteriei sub focul de baraj al inamicului). În urma

lui răsunară câteva împuşcături seci, tăioase – două, trei, cinci...

Plumbii spintecau aerul, scăpărând scântei din caldarâm. Ţarul continua să alerge de-a lungul faţadei Statului Major General, fugea înainte aplecat, îndoindu-se de mijloc până aproape de pavaj, respectând cu rigurozitate regulamentul, şi schimbându-şi mereu direcţia sub ploaia de gloanţe. Din spate se auzea tot mai aproape, din ce în ce mai aproape, tropăitul uniform al gigantului fioros, neîndurător, cu o cocardă rotundă pe pluşul de catifea roşie.

Iat-o moartea, se apropie cu fiece pas. Mai răsună o pocnitură, glonţul ricoşat fripse urechea ţarului şi deodată totul se linişti. Teroristul terminase muniţia.

Alexandru încercă să întoarcă capul. Văzu garda personală venind din urmă în pas alergător şi pe uriaşul trântit la pământ. Acesta se lupta disperat cu duşmanii, după ce aruncase pistolul devenit acum nefolositor. Şi mai observă ceva ţarul – cum lângă podul Pevceski urmărea atent toată scena un tânăr foarte ciudat, îmbrăcat într-o şubă de negustor, cu barbă stufoasă şi mustăţile răsucite în sus. Când totul s-a terminat, aşa-zisul negustor s-a îndepărtat cu paşi repezi spre clădirile din fund şi s-a făcut nevăzut, de parcă s-ar fi topit în zare. Agenţii trimişi în grabă după el nu au găsit pe nimeni.

Teroristul prins în piaţă a putut fi păstrat viu până la judecată. S-a descoperit că în gură avea ascunsă o fiolă cu otravă, pe care a spart-o cu dinţii după atentat, dar otrava nu şi-a mai făcut efectul. După afirmaţiile medicilor, cianura de potasiu a stat prea mult în buzunarul arestatului, pierzându-şi forţa ei ucigătoare.

Pentru anchetarea cazului lui Alexandr Soloviov (aşa se numea atentatorul la viaţa „sacrosanctei persoane”) s-a întrunit Curtea criminală supremă. Cu transcrierea materialelor de anchetă pentru completul de judecată a fost însărcinat ajutorul de secretar al Secţiei a treia Nikolai Kletocinikov, funcţionarul cu scrisul cel mai frumos. Această sarcină de răspundere Kletocinikov a îndeplinit-o în mod exemplar, ca totdeauna, primind o recompensă bănească cu ocazia sărbătorilor. După ce a cumpărat din aceşti bani o broşa scumpă, franţuzească, funcţionarul a pornit să-i ofere darul Nataşei Olovennikova, „logodnica” lui.

La masa sărbătorească Kletocinikov l-a cercetat stăruitor pe „cumnatul” său, Ivan Petrovici, după care l-a sfătuit în treacăt să-şi schimbe formatul bărbii şi al mustăţilor şi totodată să înlocuiască costumul acesta preferat, de stofă englezească, cu îmbrăcămintea obişnuită a târgoveţilor. Nu de alta, dar poliţia caută cu înverşunare pe observatorul care staţionase în ziua atentatului pe podul Pevceski – şi, Doamne fereşte, ar putea sa trezească vreo bănuială copoilor.

— Ivan Petrovici, în timpul anchetei Soloviov susţinea că a acţionat de unul singur şi că nu a fost ajutat de nicio organizaţie. Este adevărat? întrebă într-o doară Kletocinikov

— Adevărat. Nu l-a ajutat nicio organizaţie, aprobă din cap Mihailov.

— Întreb aceasta, explică cu stângăcie Kletocinikov, pentru că ştiu că programul grupării „Zemlia i volia” nu încuviinţează teroarea împotriva ţarului.

Apoi tăcu, tulburat oarecum de comportarea lui Ivan Petrovici. Era evident că Portarul nu mai voia să

continue discuţia şi să-i dezvăluie tot adevărul. Dar nu-i nimic, poate să mai aştepte. Mai devreme sau mai târziu, Alexandr Mihailov va fi nevoit să reînceapă singur această discuţie.

Până atunci însă...

— Să trecem la treabă, Ivan Petrovici. Unde-i caietul cu scoarţe de muşama? Dictez: numărul optzeci şi nouă...

SCIZIUNE?

Discuţia a fost reluată după două săptămâni.

— Spune-mi, cum a ajuns partidul la o astfel de bufonerie? se înfierbântă Kletocinikov, fluturând sub nasul lui Mihailov două ziare: vechiul organ al narodnicilor „Zemlia i volia” şi numărul nou editat al foii volante „Zemlia i volia”! Ce situaţie ridicolă! Au luat-o razna care încotro! exclamă el, aruncând supărat ziarele pe duşumea şi plesnind din palme. În ziarul vechi ne cheamă pe toţi la ţară, ne promit, acolo socialismul gata înfăptuit în conştiinţa ţăranilor. Iar în „Foaie” ţipă că nu avem nevoie de sate şi „trăiască teroarea!” Cine are dreptate, şi cine se-nşală? Doar şi unul şi celălalt reprezintă acelaşi partid... Poţi oare să contopeşti aceste două poziţii într-una singură? Eu, păcătosul, nu mai pricep nimic, absolut nimic!

— Nici eu nu mai înţeleg nimic, recunoscu suspinând Mihailov. După atentatul neizbutit al lui Soloviov, toate s-au întors de-a-ndoaselea.

— Uite ce-i, Ivan Petrovici, să nu ne mai jucăm de-a baba oarba. Povesteşte-mi mai detailat, cum ai ajuns atunci în piaţă, alături de Soloviov. Şi ce anume se ascunde în dosul acestei acţiuni – recunosc, neaşteptate pentru mine – atentatul asupra majestăţii sale?

Alexandr Mihailov se cam codi, nehotărât. Să-i spună, adică, totul? E riscant, foarte riscant – dacă-i

dezvăluie chiar tot!

După interpretarea strictă a paragrafului de lege, „cunoaşterea şi nedenunţarea atentatului asupra persoanei sacrosancte a ţarului” se pedepseşte la fel ca şi fapta atentatorului însuşi, cu condamnare la moarte.

Dacă Kletocinikov va fi prins vreodată şi va vorbi la interogatorii, atunci cel puţin douăzeci de oameni care ştiau despre atentatul lui Soloviov, plănuit de mai mult timp, vor fi trimişi la spânzurătoare. Şi în primul rând el însuşi, Mihailov. Să vedem acum dacă-ţi dă mâna să fii sincer...

Şi totuşi, Mihailov se hotărî să destăinuiască totul până la capăt.

Un agent de legătură poate lucra orbeşte, în practică s-au mai văzut asemenea cazuri, dar Kletocinikov nu-i dintre aceştia. El devine pe zi ce trece un revoluţionar autentic, un tovarăş de organizaţie cu drepturi depline, şi ar fi o crimă să-i ascunzi adevărul. Lasă-l să hotărască după aceea singur!

Portarul începu prin a recunoaşte că Soloviov era membru al organizaţiei „Zemlia i volia” şi propaga ideile socialismului printre ţărani. Pe neaşteptate Soloviov a sosit din ţinutul Saratov la Petersburg fără să-i dea nimănui nicio explicaţie. Tovarăşii se aşteptau la o mărturisire deschisă din partea lui şi curând după aceea Soloviov a recunoscut faţă de Portar şi Poet noua sa intenţie – aceea de a-l suprima pe ţar.

— La ce-i trebuia asta? nu putu să se abţină Kletocinikov. Omori un ţar, vine altul, poate şi mai rău. Ce sens are uciderea ţarului? Ce anume realizezi în acest fel?

Mihailov, gânditor, îşi mângâia cu palma barba-i mătăsoasă.

— Soloviov cunoştea poporul: străbătuse pe jos o bună parte a ţării. Ne-a vorbit astfel: deocamdată poporul crede în invincibilitatea puterii ţariste, deoarece toţi cei care s-au ridicat împotriva ei au fost totdeauna înfrânţi. Unde-s Razin, Pugaciov, decembriştii? Prin urmare, cu ţarul nu te pui! De aceea Soloviov considera că trebuie spulberată teama aceasta mistică a maselor în faţa celui mai înalt demnitar al statului. Planul lui era următorul: imediat după uciderea ţarului, în haosul şi dezorientarea generală ce va urma, organizaţia „Zemlia i volia” să declanşeze atacul formaţiunilor sale de luptă asupra circumscripţiilor poliţieneşti din diverse oraşe; armele capturate să fie distribuite pe loc detaşamentelor formate din muncitori simpatizanţi şi atunci au să izbucnească răscoale în gubernii. În aceste condiţii, după părerea lui, ţăranii ar fi sprijinit mişcarea şi ar fi putut începe revoluţia.

Ambii interlocutori tăcură, analizând în minte planul atât de incredibil prin îndrăzneala lui şi imposibil de adus la îndeplinire, urzit de Alexandr Soloviov, condamnatul care-şi aştepta acum moartea între zidurile fortăreţei Petropavlovskaia.

— Ce s-a întâmplat mai departe?

— Mai departe! râse strâmb Mihailov. Se vede că această idee mai pluteşte undeva în văzduh. Din sud au mai sosit încă doi candidaţi la uciderea ţarului. A trebuit să-i despărţim pe cei trei concurenţi ce-şi disputau acţiunea asta. Imediat s-a întrunit consiliul partidului.

După cum a povestit Portarul, pentru prima oară în întreaga istorie a organizaţiei „Zemlia i volia”, la

acest consiliu s-a produs o ruptură făţişă. Resortul muncitoresc cerea încetarea oricăror atentate, fireşte cu excepţia înlăturării provocatorilor sau a jandarmilor celor mai primejdioşi. Inevitabilele razii care ar fi urmat după executarea ţarului puteau să zădărnicească orice activitate în mijlocul maselor. „Dacă începem să tragem cu puşcoacele, nu vom mai termina curând şi atunci când o să pregătim poporul pentru luptă?” întrebau pe bună dreptate propagandiştii. Aici se izbeau însă de obiecţiunile „dezorganizatorilor”, astfel erau numiţi în partid teroriştii.

Kviatkovski, conducătorul grupului de „dezorganizatori”, a declarat cum că el personal, după ce a colindat toată Rusia ca agitator, a pierdut orice speranţă să mai aştepte revoluţia ţăranilor, iar într-o răscoală mai apropiată nimeni nu are încredere nici în sânul partidului şi nici în opinia publică. Şi dacă aşa stau lucrurile de ce nu s-ar încerca să se pună în aplicare planul lui Soloviov. Să încercăm după maxima lui Napoleon: „Întâi angajăm bătălia şi pe urmă vom vedea”.

— Îţi aminteşti de Rodionîci, cel care l-a suprimat pe Reinstein? Este un om hotărât, şi când colo a trecut şi el de partea propagandiştilor, continuă Mihailov, ba a ameninţat chiar că va denunţa poliţiei pe asasinul ţarului, dacă acesta va acţiona peste capul partidului. Ce s-a întâmplat atunci, Dumnezeule! „Te ucidem, ca pe un câine!”, i-a strigat Kviatkovski, care cutreierase împreună cu Rodionîci o jumătate de imperiu. Stăpâna casei, săraca, umbla de colo-colo, se ruga de ei să vorbească mai încet – avea o slujnică nu tocmai sigură, la care venise în vizită portarul şi beau amândoi ceai în bucătărie... Ce mai!

S-au încăierat ca nişte cocoşi! Am crezut că or să se ia la bătaie. Deodată am auzit o ciocănitură în uşă. Acest ciocănit ne-a salvat. Cineva şopti: „Poliţia”. Tovarăşii şi-au scos revolverele, boxurile, s-au strâns umăr lângă umăr, de ai fi zis că-s din nou o singură familie. De ceartă nici pomeneală... S-a constatat că fusese o alarmă falsă – poştaşul i-a adus gazdei o telegramă. Iar în timpul acesta minţile înfierbântate au început să se mai răcorească. Atunci consiliul a luat următoarea hotărâre: partidul nu va participa la acţiunea lui Soloviov, fiindcă respinge ca şi înainte teroarea, pe care o socoteşte incapabilă să aducă victoria. Dacă totuşi printre membrii săi se vor găsi doritori să-l ajute pe Soloviov, n-au decât s-o facă pe riscul şi pe pielea lor. Îi priveşte...

— M-da, mormăi Kletocinikov, putredă hotărâre. Şi cum a fost, s-au găsit mulţi amatori?

— S-au găsit şi dintr-ăştia...

— Şi dumneata?

Mihailov zăbovea cu răspunsul.

— Desigur, rosti el într-un târziu. Eu am procurat otrava, pistolul, am ales itinerariul şi l-am făcut pe ţarul în timpul repetiţiei din preziua atentatului.

Spunând toate acestea. Portarul căuta că citească pe faţa inexpresivă a lui Kletocinikov cum va reacţiona acesta la vorbele lui. Se va speria? Va fi tulburat?

Kletocinikov însă ştia să se stăpânească perfect de bine. Astfel că Mihailov n-a putut să-şi dea seama dacă agentul ilegaliştilor îi condamnă sau îi aprobă acţiunile. De data aceasta, Nikolai Vasilievici a găsit de cuviinţă să evite răspunsul.

Toată săptămâna n-a făcut decât să reflecteze la discuţia avută cu Mihailov. Era clar că cei ce gândeau

la fel cu Soloviov îi vor continua mai departe ideea. Şi atunci el, Kletocinikov, cui să se alăture oare?

Această întrebare – cui să mă alătur? – se va ridica în curând în mintea oricărui revoluţionar şi-l va obliga pe fiecare să-şi determine precis poziţia. Până acum, el, Kletocinikov, trecea în linii generale drept simpatizant al mişcării ilegaliste, fără a-şi face probleme în privinţa teoriei, strategiei sau tacticii lor. Şi totuşi, de partea cui va trebui să se situeze? De partea teroriştilor sau a celor care înclină să continue munca de lămurire în rândurile poporului?

Trebuie să-şi aleagă o cale proprie, unică.

Iarăşi şi iarăşi recita Kletocinikov rapoartele şi buletinele oficiale care îi soseau la birou din toate unghiurile ţării. Le recitea, le confrunta, le analiza. Poate niciunul dintre revoluţionari nu se afla în posesia unei informări atât de atotcuprinzătoare despre situaţia din ţară, ca acest funcţionar neînsemnat al Secţiei a treia. Devenea tot mai limpede că nici în anii următori revoluţia nu va reuşi să se înfăptuiască. Atât nemulţumirile generale de jos cât şi şubrezirea temeliilor de sus ale statului nu căpătaseră încă proporţiile necesare pentru declanşarea revoltei. Prin urmare mai era de aşteptat, până când revoluţia se va coace în straturile adânci ale societăţii... Poate că totuşi nu e nevoie să aşteptăm? Poate ar trebui să riscăm, ca acest Soloviov? Să-l lovim pe duşman în inimă! Să urnim din loc cu avântul nostru pendulul greu al istoriei! Să începem duelul disperat pe viaţă şi moarte aidoma unei scântei aruncate în pivniţa plină cu pulberea suferinţei şi a urii! Să-i oferim Petersburgului acesta, sufocat de frică, laşitate şi comoditate mic-burgheză, posibilitatea să respire măcar o clipă aerul curat al

libertăţii! Prin cutezanţa faptei noastre eroice, să-i trezim din adormire pe cei obosiţi, indiferenţi, leneşi, să-i molipsim cu credinţa noastră pe cei care şi-au încrucişat neputincioşi braţele, s-au resemnat, au încetat să se războiască cu asuprirea. Cine va risca să spună că aceasta e o aberaţie, un lucru nefolositor? Şi cine cunoaşte oare căile istoriei? Să începem, apoi fie ce-o fi...

Există oameni care-s în stare – dacă-i nevoie – să aştepte revoluţia zeci de ani în şir. Aceştia sunt oamenii ideii, oamenii teoriei. Nu, ei nu aşteaptă pur şi simplu, ci o pregătesc – asta o înţelegea şi el. Dar el, Kletocinikov, este un om de acţiune care nu mai poate aştepta la infinit, numai de dragul aşteptării. Ar fi vrut să vadă rezultatul cu propriii săi ochii.

Aceasta îl împingea spre practicieni – spre terorişti.

Bun sau rău, asta era...

— Ai procedat just în cazul lui Soloviov, îi spuse el lui Mihailov la următoarea lor întâlnire.

Mihailov se închise în sine, iar gândurile îi pluteau undeva departe, departe de tot. Deodată se scuturâ, de parcă ar fi revenit din nou pe pământ, dădu hotărât din cap şi întrebă zâmbind:

— Te-am înţeles bine, Nikolai Vasilievici? Eşti pentru calea de luptă aleasă de Soloviov?

— Ideea lui trebuie dusă până la... tărăgănă el vorbele, până la capăt.

Amândoi înţelegeau ce însemna *ducerea până la capăt* a ideii lui Soloviov.

— Dacă îţi aminteşti, totuşi crimele politice sunt condamnate de programul partidului nostru?

— Da. Acţiunea aceasta însă trebuie dusă până la sfârşit.

— În acest caz – Portarul îşi apropie obrazul de el –

în acest caz te anunţ că la vară va avea loc congresul partidului, cu sarcina de a se pune capăt unor asemenea idei periculoase, ca aceasta, a dumitale...

Kletocinikov tăcea, însă expresia încăpăţânată a feţei sale îi plăcu lui Mihailov.

— Eu, personal... nu consider deloc periculoase aceste idei. Din contra! Însă cei care gândesc la fel ca dumneata şi ca mine sunt prea puţini în partid. Aşa că s-ar putea, într-adevăr să ne excludă din organizaţie. De aceea am hotărât să ne întâlnim din timp şi să ne înţelegem cum ne vom comporta la congres, îi şopti Mihailov agentului său, de parcă s-ar fi ferit să încredinţeze această taină până şi pereţilor acestei case de întâlnire. Pe Kletocinikov îl luă cu frig. Îşi dădea seama ce importanţă va avea o astfel de întrunire secretă, înainte de congresul partidului.

— Să fie oare vorba de o sciziune? întrebă el încet.

— Ne vom strădui să evităm sciziunea. Cred că-i posibil.

— Totuşi, de fapt, veţi ţine un congres separat al adepţilor teroarei!

— Soloviov a întreprins o acţiune de mari proporţii, Nikolai Vasilievici, şi nu ne mai putem retrage. Orice ar fi, trebuie să mergem înainte.

— Atunci transmite-le tovarăşilor, spuse Kletocinikov cu tărie, că în caz de sciziune mă pun la dispoziţia celor ce se pronunţă pentru luptă.

— Voi transmite...

Aceasta a fost discuţia lor hotărâtoare.

Peste câtva timp biroul domnului Kirilov a cunoscut dintr-o dată o perioadă de acalmie. Agenţii s-au plimbat veseli şi triumfători toată vara, de parcă vântul dogoritor de iunie i-ar fi gonit din oraş pe duşmanii lor cei mai neîmpăcaţi – complotiştii. Niciun

fel de crime politice, nici greve, până şi manifestele au devenit mai puţine. Totul era minunat!

În fiecare zi însă, de câteva ori la rând, alerga la cutia poştală Nikolai Kletocinikov, secretarul şefului agenturii politice. La serviciu devenise nervos, distrat, iar întorcându-se în cămăruţa lui de burlac, îşi amintea mereu de discuţia cu Mihailov şi se tot gândea neîncetat la aceasta...

Oare cum merg treburile acolo la congres? De ce nu primeşte nicio veste? Despărţirea de Mihailov se prelungise şi devenea de nesuportat.

PICNICUL DIN LIPEŢK

În orăşelul Lipeţk veneau în fiecare vară pentru cura de ape feroase numeroşi vilegiaturişti din diferite colţuri ale Rusiei.

Publicul acesta pestriţ lega repede cunoştinţă prin hotelurile Lipeţkului şi prin hanuri. În scurtă vreme oraşul prindea viaţă, cuprins de o animaţie veselă. Întreg sezonul „bolnavii” jucau cărţi, beau votcă, se dregeau în zori cu zeamă de varză şi trăiau mici idile de dragoste.

Localnicii s-au adaptat cu timpul acestui tratament original pe care îl urmau cei mai mulţi dintre aceşti pacienţi „suferinzi” şi s-au învăţat repede să scoată un câştig apreciabil de pe urma acestor escapade deşănţate.

16 iunie 1879. La locul de staţionare al birjarilor din Lipeţk, care se adunau de obicei lângă dig, şi-a făcut apariţia un domn îmbrăcat într-un costum alb de vară şi cu o gambetă elegantă pe cap. Pe degetul lui inelar strălucea o verighetă masivă de aur, iar deasupra burţii avea atârnat un lanţ gros de ceas.

Se vedea cât de colo că omul nu-i provincial. Un grangur din capitală!

— Ascultă, stimabile, îl chemă el cu un bobârnac pe birjar, sunt cu o droaie de prieteni şi am dori să vizităm locurile mai interesante de aici...

— Porunciţi?

— N-aveţi să ne arătaţi în târguşorul vostru ceva

mai acătării?

— Nu pot să ştiu!

— Dar în afara oraşului?

— În afară... birjarul chibzui puţin. Cum să-nţeleg, adică, mai acătării, conaşule? Ceva mai vesel?

— Slavă Domnului, ai priceput în sfârşit.

— Este, boierule, cunosc un locşor. Peste râu, o să fiţi mulţumiţi...

— Să vedem. Prin urmare mâine dimineaţă la drum, pornim. Pregăteşte trăsuri pentru unsprezece persoane.

— În ordine, conaşule.

— Avem şi cucoane cu noi! străinul îşi ridică degetul într-un gest semnificativ. Ne-am înţeles?

— Nicio grijă, boierule. N-o să ne facem de râs! În caz de nevoie, unde porunciţi să vă căutăm?

— La hanul lui Martînov. Întrebi de călătorul sosit de la Petersburg, domnul Bezmenov...

A doua zi toată lumea s-a urcat în trăsuri.

La spate au legat coşuri mari pline cu gustări, iar la picioare au pus genţile cu sticle de votcă. Da, era un grup vesel!

Încă pe drum domnul Bezmenov, fără să se jeneze de cei din jur, se apucă să desfacă cu înfrigurare banderola unui pachet cu cărţi de joc, un alt pasager, ahtiat după muzică, prinse a zdrăngăni la chitară. E drept că la început totul părea o cacofonie, dar treptat-treptat de sub degetele sale se contura o melodie ucraineană.

Melodia se înălţa atât de gravă, atât de răscolitoare şi pătimaşă, încât după câteva clipe toţi vilegiaturiştii aceştia blazaţi o reluară, unul după altul. Încetul cu încetul, glasurile lor se contopiră, împărţite pe două voci. Se părea că în trăsuri nu mai cântă o şleahtă de

cheflii adunaţi întâmplător laolaltă, ci un cor bine închegat şi alcătuit din artişti adevăraţi. Negustorul care călătorea în trăsura din faţă se întoarse şi începu să dirijeze corul din mers. Supunându-se gestului său plin de voinţă, peste albia râului plutea când în surdină, când izbucnind cu vigoare imnul de slavă al haidamacilor liberi. „Voi, oameni, nu vă minunaţi c-a izbucnit răscoala-n Ucraina?” Glasul catifelat de bariton, bogat în nuanţe, al dirijorului improvizat antrena după el restul vocilor. Şi solistul acesta îţi captiva fără să vrei atenţia, atât de atrăgător şi luminos era chipul său bronzat de soare. Faţa lui energică, inteligentă, era încadrată de un barbişon ondulat; cămaşa ucraineană, înflorată cu cusături, se mula frumos pe trupul uscăţiv, bine legat; şalvarii şi cizmele roşii din picioare veneau parcă să întregească înfăţişarea sa de odraslă de negustor, făcându-l să se asemene cu Vasili Buslaev, eroul îndrăgit al vechiului Novgorod.

Şi nu ştiu cum s-a întâmplat dar coborâtorul acesta din legendă deveni dintr-o dată răsfăţatul grupului, animatorul întregii petreceri, subjugând cu glasul lui nu numai pe tovarăşii de călătorie, dar până şi pe surugiu.

În sfârşit cântecul încetă. Câteva minute oamenii au rămas tăcuţi, desfătându-şi privirile cu frumuseţea sobră a peisajului rusesc atât de apropiată de sufletul lor.

— Eşti de nerecunoscut, Tarasuşka, rosti în dialectul natal, întorcându-se către fiul de negustor, vecinul acestuia, tânărul care începuse cântecul, un ucrainean domol, cu faţa prelungă, îmbrăcat într-o tunică de student. Te văd vesel de tot astăzi, din cale-afară...

— E semn bun, dragă Mihailo, semn bun! Îmi clocoteşte sângele-n vine de nu-l pot opri. „He-ei rup!” chiui deodată Taras dând din cap cu înverşunare, de parcă ar fi căutat unde să-şi cheltuiască forţa năvalnică ce răbufnea din toată fiinţa lui.

Mihailo măsură cu-n ochi critic trupul lui uscăţiv, vânjos, dar nu prea voinic la prima vedere, se uită la mânuţele delicate ale însoţitorului său şi surâse abia perceptibil pe sub mustăţi.

— Ei, dacă te-mpinge necuratul. Taras, ce mai, încearcă să salţi trăsura de la pământ. Poate te mai potoleşti niţel, îl întărâtă el cu perfidie.

— Aşa-a? Grozavă idee! se aprinse Taras. Crezi că n-o ridic?

Între timp, caii trecuseră de lunca râului brăzdată de şanţuri şi pârâiaşe şi acum se înfundau sprinteni într-un crâng răcoros. În depărtare se zăreau câteva căsuţe de bârne – aceasta era de altfel şi ţinta călătoriei – un mic restaurant în pădure. Chefliii din Lipeţk organizau acolo – mai departe de ochii lumii – petrecerile şi chiolhanurile lor. Aici au poposit şi birjarii cu întregul grup. Trăsura lui Taras şi Mihailo ajunse prima lângă restaurant. Taras sărise jos din mers şi o pornise grăbit înapoi.

Iată că se apropie şi a doua trăsură. Pe neaşteptate tânărul îi ieşi înainte. Câteva secunde alergă alături, apoi se aplecă şi... apucând osia din spate, ridică trăsura împreună cu călătorii.

O scurtă zguduitură! Pasagerii căzură unul peste altul. Trăsura parcă era ţintuită locului. Calul izbi nerăbdător cu copita în pământ, se opinti din răsputeri, apoi se opri. Surugiul încremenit sări de pe capră, căută să vadă pricina ciocnirii şi deodată dădu

cu ochii peste fiul de negustor, îmbujorat în obraji. Gura birjarului se strâmbă de uimire.

— Da ţeapăn mai eşti, diavole, ai biruit calul! exclamă el cu un oftat de admiraţie.

Iar Taras, parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, dădu drumul trăsurii... Îşi scoase batista cu monogramă din buzunar şi, cu un aer preocupat, începu să-şi bandajeze degetul.

Curând sosiră şi celelalte trăsuri.

Şi tocmai când nimeni nu se aştepta, se produse un incident cu totul neprevăzut.

Domnul Bezmenov, care organizase picnicul, încruntă dispreţuitor din sprâncene şi refuză categoric să benchetuiască aici, în restaurant. Nu-i plăcea localul, şi pace!

Îi porunci birjarului să-i arate în pădure un alt local unde se poate lua dejunul „la iarbă verde”, după ultima modă importată din străinătate.

Un flăcăiandru se oferi să-i conducă pe boieri prin pădure. După vreo zece minute, au găsit un loc potrivit într-o poieniţă acoperită cu verdeaţă, în centrul căreia se ridicau formând un cerc închis din toate părţile tufişuri dese şi arbori înalţi. Adăpostit în mijlocul cercului, puteai vedea pe oricine s-ar fi apropiat de poiană, rămânând nevăzut pentru acesta.

— Un loc ideal! se declară mulţumit mofturosul Bezmenov, grangurul din Petersburg, frecându-şi mâinile de plăcere.

Drept răsplată pentru osteneală, birjarilor li se dădură de la masa boiereasca nişte gustări şi sticle cu votcă. Pe când se îndepărtau, băieţandrul se mai uită pentru ultima oară la grupul de zurbagii.

Erau unsprezece persoane cu totul, zece bărbaţi şi o femeie, care se aşezaseră roată în jurul feţei de

masă întinse pe iarbă.

Mustăciosul din Petersburg – fantele acela spilcuit – se ridică plin de importanţă şi cercetă cu luare-aminte locul.

— Acum, să te ţii, bădie, chicoti birjarul, în timp ce o cotea după tufe. Se pun pe treabă, nu-i de glumit! Numai de nu l-aş pierde pe vreunul la noapte, să-i adun pe toţi de prin pădure. E-hei, şi câtă haleală şi-au mai adus!

Şi savurând parcă bunătăţile ramase, din care o să se înfrupte diseară, flăcăul porni spre restaurant unde era aşteptat de tovarăşii săi.

Ce s-ar mai fi minunat băieţandrul dacă ar fi văzut grupul acesta vesel de petrecăreţi peste câteva minute după plecarea lui.

Rămaşi singuri, chefliii parcă au uitat dintr-o dată despre scopul iniţial al călătoriei. Paharele orfane zăceau pe pământ neatinse; sandvişurile au rămas întregi, ghitara răsturnată cu coardele în jos. Până şi gazda, domnul Bezmenov, părea că uitase şi el să rostească un toast glumeţ potrivit la asemenea ocazii. Se ridică puţin de pe iarbă, îşi învălui comesenii într-o privire în care se citea emoţia, răsuflă adânc de câteva ori şi cu glasul ascuţit de atâta încordare rosti solemn cuvintele care au răsunat pentru prima oară aici, în pădurea de lângă Lipeţk, la 17 iunie 1879:

— Tovarăşi, spuse Bezmenov, de fapt Alexandr Mihailov, declar congresul deschis!

În poiană se făcu linişte.

— Propun să alegem pe secretarul congresului. Candidatul meu este prietenul şi solistul nostru, tovarăşul Taras. Cine nu-l cunoaşte – îl rog să facă cunoştinţă. Numele său adevărat este Andrei Jeliabov, are un stagiu revoluţionar de opt ani, a fost judecat în

procesul celor o sută nouăzeci şi trei, este recomandat de Mihailov. Sunt obiecţiuni? Nu? Se aprobă în unanimitate...

Congresul de la Lipeţk şi-a început lucrările...

KLETOCINIKOV SE HOTĂRĂŞTE

„Dragă Kolea!

M-am odihnit minunat. Tare aş dori să ne revedem. Am o mulţime de noutăţi şi aproape toate plăcute. Vărul îţi duce foarte mult dorul. Ştii, la început a urmat o cură la băi, apoi a călătorit. Spune că a găsit câteva locuri minunate pentru munca de creaţie. M-a rugat să-ţi transmit că totul e bine şi sunt sănătoşi cu toţii. Vino duminică.

Te aştept cu nerăbdare,

A ta, Nataly”

Biletul acesta închis în plic l-a primit vineri seară. A doua zi (nu degeaba la francare lucra „cabinetul negru”, care deschidea plicurile!) această noutate a devenit cunoscută şi la Secţia a treia: „logodnica lui Kolka s-a întors din sud. Acum o să înceapă iar să bată duminicile drumul la ea!” O oră întreagă au pălăvrăgit „şuruburile” aparatului poliţienesc, pe seama ajutorului de secretar şi a logodnicei sale. După ce colectivul şi-a epuizat bârfeala şi începuse să se plictisească din nou, din cabinetul şefului şi-a făcut apariţia eroul zilei şi trecând pe la mese i-a anunţat pe funcţionari să se adune pentru şedinţă la Kirilov. Se vede treaba că era ceva urgent.

Potrivindu-şi pe nas *pince-nez*-ul de aur, şeful dădu citire unei importante comunicări primite de la agentură. Şi odată cu aceasta a dispărut ca prin

farmec buna dispoziţie şi voioşia celor prezenţi.

Din notă reieşea că vechea lor adversară, organizaţia „Zemlia i volia” se fracţionase încă de astă vară. Din rămăşiţele ei au luat naştere două grupări noi: „Ciornîi peredel” şi „Narodnaia volia”. Prima din acestea se pregătea să promoveze mai departe linia vechii organizaţii „Zemlia i volia”, adică să propage ideile socialismului în masele populare şi în primul rând să militeze pentru traducerea în viaţă a lozincii „Pământ ţăranilor”. În schimb cea de-a doua grupare, „Narodnaia volia”, şi-a inaugurat activitatea prin elaborarea sentinţei de moarte împotriva împăratului Alexandru II.

— Ordon, îşi ridică Kirilov capul, plin de importanţă, ca stârpirea acestei asociaţii criminale să fie considerată ca sarcină primordială a serviciului nostru.

Funcţionarii plecară de la şedinţă. Acalmia se terminase, a început iarăşi aceeaşi muncă istovitoare. Din nou – o ştiau cu toţii – se va pune în mişcare tot cortegiul acţiunilor de urmărire, şuvoiul de circulare, instrucţiuni şi toate acestea vor trebui transcrise, coordonate, duse la îndeplinire, raportate. Dacă se vor acorda ceva recompense – numai Dumnezeu o ştie – cu terorişti ăştia n-o poţi scoate uşor la capăt şi în general ţi se poate întâmpla orice... Încă e bine dacă până la urmă nu va fi dat nimeni afară din slujbă...

Prima duminică Kletocinikov a petrecut-o la Nataşa.

O jumătate de zi fără întrerupere a ascultat „cancanurile vilegiaturistice ale vărului” Nataşei. Contrar obiceiului, Mihailov i-a relatat cu de-amănuntul despre hotărârile congresului din Lipeţk, i-a caracterizat pe noii tovarăşi primiţi în partid şi i-a

conturat perspectivele luptelor viitoare.

— Cei trei membri noi sunt din sud, spunea el, personajul principal – Taras. Un om genial, pe cuvânt de onoare. Robespierre al Rusiei, un politician înnăscut! Nici Mihailo nu-i mai prejos, cu nimic mai prejos decât Taras. Acolo, în sud, a fost un fel de coleg al dumitale, Nikolai Vasilievici – a făcut serviciul pe linia ministerului afacerilor interne. E drept că avea un post mai mic, s-a angajat până una alta ca supraveghetor la penitenciarul din Kiev. A scos de acolo trei dintre fruntaşii Comitetului Executiv al Sudului. Acesta-i omul... Al treilea este Cotoiul – organizaţia din Odessa se închină la el, nu alta.

— S-ar părea că la Lipeţk totul a decurs cât se poate de bine, observă Kletocinikov. Era fericit că Portarul îi împărtăşeşte noutăţile secrete ale partidului. După cât am înţeles însă din biletul Nataşei, de acolo ai mai plecat şi în altă parte, ai călătorit... Probabil că după aceea s-a ţinut congresul general al tuturor membrilor organizaţiei „Zemlia i volia”?

— Da, la Voronej.

— Şi nu aţi fost blamaţi pentru ideea cu teroarea?

— Da de unde! exclamă voios Mihailov. Totul a decurs neaşteptat de neted. Nici nu-mi vine a crede! La început a fost cam periculos, atunci când a vorbit Oratorul...

— Gheorghi Valentinovici Plehanov, nobilul din Tambov, completă Kletocinikov repede, de parcă ar fi dat o relaţie, porecla „Oratorul”; în listele celor mai importanţi infractori împotriva ordinei de stat figurează sub numărul trei. Un agitator şi publicist foarte primejdios.

— Întocmai, râse Mihailov. Vezi dumneata, pe Jorj

nu-l poate contrazice nimeni; ştie toate câte-n lună şi-n stele şi are o limbă ascuţită ca briciul. Ne era o teamă grozavă de el – ne gândeam că va stărui pentru excluderea din partid a adepţilor teroarei. La început s-a apucat să citească cu glas tare articolul Poetului cu privire la terorism, l-a citit până la capăt şi pe urmă a întrebat pe un ton ameninţător: „Cum e posibil să scrii asemenea lucruri?” Toţi tăceau, îşi cam pierduseră cumpătul. Atunci am făcut un semn cu ochiul şi ai noştri, complotiştii din Lipeţk, au strigat într-un glas: „Este posibil! Numai aşa şi trebuie!” Pe Jorj parcă l-a pocnit cineva în moalele capului. S-a albit ca varul şi a-ntrebat: „Toţi socotiţi la fel?” Tăcere. „În cazul acesta nu mai am ce să caut aici”, se întoarse şi se îndepărtă cu pasul ostenit. Îmi părea nespus de rău, dar n-aveam ce face! O femeie de-a noastră n-a mai rezistat şi a dat să fugă după el, dar am oprit-o. Tot n-o să fie de acord, mai bine s-o rupem dintr-o dată... Congresul de la Voronej a aprobat toate amendamentele congresului nostru – din Lipeţk! Organizarea învinge totdeauna masele neorganizate, râse Portarul.

Era neobişnuit de satisfăcut de cele întâmplate.

— Şi atunci cum se face că după o astfel de victorie s-a produs totuşi scindarea organizaţiei „Zemlia i volia”? întrebă Kletocinikov gânditor.

— Ne-am scindat pentru că e mai bine să trăieşti separat şi în prietenie, decât împreună, dar mereu într-o gâlceavă. Oricum Plehanov mai are destui aderenţi, aşa că ne-am decis cu binele să ne despărţim, să nu ne mai certăm în procesul muncii, ci să ne ajutăm unii pe alţii. Uite ce-i, Nikolai Vasilievici, i se adresă brusc, fără nicio introducere, Portarul, e timpul, în sfârşit, să-ţi găseşti şi dumneata locul în

mişcarea ilegalistă. Gruparea „Zemlia i volia” nu mai există, prin urmare trebuie să intri în noul partid. Nu te-ai răzgândit să vii la noi?

— Nu, Ivan Petrovici, nu m-am răzgândit.

— Atunci, permite-mi... Mihailov se sculă de pe scaun cu un aer grav şi solemn, Kletocinikov se ridică şi el de la locul lui.

— În numele şi din însărcinarea Comitetului Executiv al grupării „Narodnaia volia”, în calitatea mea de membru al Comisiei organizatorice, te declar, Kletocinikov Nikolai...

...Luni, când domnul Kirilov i-a ordonat secretarului să-i pregătească un nou raport destinat ministrului, ar fi putut el oare să bănuiască că omul care stătea lângă fotoliul lui, cu spatele îndoit într-un gest de supunere, şi îşi ţinea privirea plină de devotament aţintită în ochii atotputernici ai superiorului său, era cel mai primejdios şi mai abil dintre agenţii Comitetului Executiv al organizaţiei „Narodnaia volia”? Nu, nu putea să-şi închipuie nici în vis, nici în delir măcar! Existenţa unui serviciu de contrainformaţii ilegaliste depăşea orice imaginaţie a şefului de la biroul investigaţiilor politice şi tocmai acesta era lucrul care-i asigurase pentru multă vreme securitatea personală neobositului său secretar.

SENTINŢA

26 august 1879. Comitetul Executiv al organizaţiei „Narodnaia volia” s-a întrunit în prima lui şedinţă.

Cel dintâi a luat cuvântul Alexandr Mihailov.

Discursurile publice nu constituiau domeniul preferat al Portarului. Meşter la toate, organizator, executant, redactor, Mihailov nu era de fapt un teoretician, nici tribun al ilegaliştilor. Tocmai lui însă i-a revenit sarcina de a rosti acel discurs înflăcărat, care a pecetluit definitiv şi irevocabil soarta lui Alexandru II, împăratul Rusiei.

— Tovarăşi, glasul lui Mihailov răsună domol şi cu accente vibrante în acelaşi timp. Portarul parcă ar fi uitat de bâlbâiala care-l apuca de obicei în timpul cuvântărilor. Am adus astăzi în discuţia Comitetului Executiv problema suprimării unui om. Acest om este duşmanul nostru şi tocmai de aceea vă invit la o dezbatere temeinică şi aprofundată, astfel ca niciun argument care i-ar servi spre justificare să nu fie scăpat din vedere de Comitetul Executiv.

Omul acesta, Alexandr Nikolaevici Romanov, de şaizeci şi unu de ani, împărat şi unic cârmuitor al întregii Rusii, se face vinovat de organizarea asasinatelor împotriva celor mai destoinici fii ai patriei noastre.

Alexandr Romanov are şi unele merite faţă de Rusia. A participat la aşa-zisa eliberare a ţăranilor şi la crearea noilor instituţii judecătoreşti; sub

conducerea lui a fost reorganizată armata şi flota, lucru care i-a permis Rusiei să le dea o mână de ajutor bulgarilor să scuture jugul despotismului otoman. Sub domnia lui a fost revocată recrutarea forţată, s-au desfiinţat pedepsele corporale, s-au instituit zemstvele şi serviciul militar obligatoriu pentru toţi cetăţenii – incontestabil că toate acestea au fost în folosul ţării. Acestea sunt faptele care pledează în favoarea celui învinuit astăzi şi n-aş vrea ca la hotărârea sentinţei ele să fie date uitării.

Dar toate aceste reforme şi acţiuni de ordin statal au fost umbrite de cruzimea şi perfidia lui Alexandr Romanov.

Ţăranilor proaspăt eliberaţi le-a dat atât de puţin pământ şi un preţ de răscumpărare aşa de mare, încât toate acestea au dus la răscoala plugarilor neînarmaţi, la revolte înăbuşite în chipul cel mai feroce de către soldaţi şi cazaci. Acesta este primul sânge pentru care învinuitul poartă întreaga răspundere.

Vă amintiţi de fărădelegile săvârşite din ordinul lui în anul şaizeci şi trei! Eram copii pe atunci, însă nu vom uita niciodată cum mânau jandarmii pe lângă casele noastre mii de polonezi, cu familiile lor, cu bătrâni şi cu prunci, îi duceau în Siberia, în deportare, pe răsculaţii din fostul regat al Poloniei. Mai ţinem minte cum plângeau aceşti oameni curajoşi în timpul popasurilor, amintindu-şi de tovarăşii împuşcaţi sau spânzuraţi de călăi, povestind despre suferinţele patriei lor iubitoare de libertate, bătătorite de cizmele cazacilor lui Alexandr Romanov. Sângele şi chinurile fraţilor noştri polonezi să nu fie iertate astăzi de dumneavoastră.

În 1866 asupra ţarului a tras Karakozov, însă a dat

greş şi a fost condamnat la moarte. Karakozov i-a cerut îndurare, dar milostivul ţar i-a respins cererea şi omul a murit în ştreang. Acela care a refuzat să acorde graţierea nu merită el însuşi să fie graţiat.

În anul 1874 au fost arestaţi de jandarmii ţarului mii de tovarăşi de-ai noştri propagandişti, care coborâseră în rândurile poporului cu cuvinte paşnice, pentru o cauză paşnică. Aceştia nu îndemnau atunci nici la răscoală, nici la omoruri, nu duceau cu ei decât lumina culturii şi a adevărului. Le cunoaşteţi soarta. Alături de dumneavoastră şi-au dat sufletul prin cazemate, roşi de tuberculoză, alături de dumneavoastră şi-au pierdut minţile, nemaifiind în stare să îndure supliciul singurătăţii. Moartea şi nebunia lor sunt pe conştiinţa lui Alexandr Romanov.

Nu voi mai aminti despre spânzurătoarea lui Soloviov, despre Vittenberg şi Logovenko, spânzuraţi şi ei la Odessa. În cazul lor Alexandr Romanov are măcar o scuză aparentă – aceea că aceşti oameni atentaseră la viaţa lui. De ce l-au spânzurat totuşi pe Lizogub, vinovat doar de faptul că ne ajuta băneşte? Ori pe Rozovski, adolescentul acela de şaisprezece ani care a lipit un singur manifest pe gard? Sau pe Dubrovin şi Kovalski, care s-au opus arestării fără să rănească pe nimeni măcar? Pentru ce au fost spânzuraţi Osînski, Davidenko, Ciubarov? Actele acestea de cumplită samavolnicie, sângele tovarăşilor noştri atât de curaţi şi neprihăniţi cer să fie răzbunate. Vinovat pentru ele se face Alexandr Romanov, împăratul Rusiei. Ani îndelungaţi faima de ţar eliberator pe care şi-o căpătase l-a apărat cu mai multă nădejde decât cea mai de seamă escortă de cazaci. Mihailo, se-ntoarse Portarul deodată spre Frolenko, să povestesc eu sau povesteşti tu singur

despre întâmplarea aceea?

— Am să spun eu, se învoi Frolenko. Poate că nu toţi tovarăşii de aici ştiu că în trecut am făcut parte din cercul aşa-zişilor „pescăruşi” care îşi începuse activitatea încă cu opt ani în urmă. Într-o bună zi a venit la „pescăruşi” un tovarăş din sud, dornic să îndeplinească actul de regicid. Noi am ridicat obiecţiuni categorice şi am reuşit să-l convingem că uciderea ţarului, care i-a eliberat pe ţărani şi de aceea şi-a câştigat o anumită popularitate, chiar dacă nu-i cu nimic meritată, va fi dăunătoare pentru revoluţie. Cunoscându-i firea aprigă a tovarăşului aceluia precum şi măsurile de pază existente pe-atunci, pot să afirm cu toată certitudinea că revoluţionarii l-au salvat de la moarte pe ţar.

— Aşadar vedeţi şi dumneavoastră cât am fost de îngăduitori, îşi continuă Mihailov discursul. N-am vrut să atentăm la viaţa lui, la viaţa duşmanului nostru. Acum, însă, paharul răbdării, umplut cu sângele tovarăşilor noştri executaţi, s-a revărsat peste margini. Şi cine-i vinovat de aceste execuţii? Jandarmii? Lor le poruncesc guvernatorii generali să-i execute pe osândiţi. Guvernatorii generali? Dar aceştia au dreptul, mai mult decât atât, au poruncă din partea ţarului să extermine pe prietenii noştri. Prin urmare, ţarul însuşi şi-a asumat răspunderea pentru sângele vărsat, fie ca acum această răspundere să cadă asupra capului său. Eu votez pentru condamnarea la moarte a lui Alexandr Romanov.

O tăcere adâncă domnea în jur.

— Există şi un alt aspect mult mai important al problemei, îşi începu calm expunerea Taras-Jeliabov. După constatările mai multor tovarăşi de-ai noştri şi

ale mele personale, tocmai credinţa oarbă a poporului în tătucul-ţar este aceea care întârzie în mare măsură izbucnirea revoluţiei ţărăneşti. În consecinţă, suprimarea lui Alexandr Romanov poate deveni pentru popor semnalul eliberării, începutul răscoalei generale. Din punct de vedere politic, câştigul e atât de imens, încât eu votez pentru condamnarea la moarte.

Taras îşi roti privirea peste feţele tovarăşilor.

— Toate avantajele sunt deocamdată de partea noastră. Nu dispunem de forţe prea mari, dar ele nu sunt cunoscute de poliţie, şi ca atare rămân inaccesibile pentru ea. Vorbind în limbajul şahiştilor, putem concentra lovitura tuturor figurilor noastre asupra poziţiei regelui-adversar şi putem crea un front de atac irezistibil. Propun, de asemeni, ca în cazul când Comitetul Executiv va ratifica sentinţa de condamnare la moarte, aducerea la îndeplinire a acesteia şi alegerea locului de execuţie a ţarului să fie încredinţate Comisiei organizatorice formate din Portar, Mihailov şi Saşa Kviatkovski. Am terminat.

Portarul se ridică de la locul lui.

— Mai există şi alte propuneri? Nu. Atunci sa trecem la vot.

— Moarte.

— Moarte.

— Moarte.

— Moarte.

— Moarte.

O BREŞĂ ÎN MIŞCAREA CLANDESTINĂ

Cu începere de la această dată, ziua de 26 august 1879, a fost inaugrată o nouă etapă de luptă eroică a unui pumn de oameni dârzi, curajoşi până la nebunie, cu puternicul aparat de stat al imperiului rus. Din această zi, poliţia politică secretă nu a mai cunoscut nicio clipă de linişte timp de patru ani.

Jandarmeria şi-a concentrat în mare grabă toate efectivele de paza în jurul augustei persoane a împăratului. Celelalte probleme, directive, partide – toate păreau acum lipsite oarecum de importanţă şi au fost trecute pe-al doilea plan. Şi tocmai atunci, în atmosfera aceea de nelinişte şi panică de nedescris, care cuprinsese păturile de sus ale societăţii, în cadrul Secţiei a treia s-a produs un fapt nemaipomenit – din dosarul deţinutului Dmitri Klementţ au dispărut procesul-verbal de percheziţie şi toate corpurile delicte.

La procuratură, cazul lui Klementţ era socotit în general ca fiind foarte încâlcit. Anchetatorii ştiau că Klementţ este unul dintre ilegaliştii cei mai de vază. Prin Nikolai Reinstein s-a aflat că Klementţ fusese redactor-şef la organul central de presă al revoluţionarilor ilegalişti. Probe directe însă aproape că nu aveau împotriva acestui individ extrem de periculos mai ales că arestatul, conspirator cu multă experienţă, nu i-a furnizat anchetei penale nici cel mai mic indiciu. Singurul martor al acuzării, Nikolai

Reinstein, încă din primele zile ale cercetărilor, răposase întru Domnul în împrejurări cât se poate de suspecte. În întregul arsenal de învinuiri nu mai rămăsese decât o cantitate infimă de publicaţii interzise, descoperite în canapeaua lui Klementţ, cu ocazia descinderii. În condiţiile unei anchete duse cu pricepere şi materialul acesta ar fi fost suficient pentru formularea actului de acuzare. Şi deodată...

Deodată, însă, preţiosul pachet de manifeste – piesa incriminatorie de bază – a dispărut fără urmă din dosarul încheiat în vederea procesului. Cum şi unde? Nu se ştia nimic. Înnebuniţi de groază funcţionarii Secţiei a treia îşi pierduseră capul cu desăvârşire. Ceva asemănător nu s-a mai întâmplat până acum şi nici n-ar fi putut să se întâmple, aşa că bieţii oameni nici nu ştiau măcar încotro s-o apuce şi de unde să-nceapă căutările. Mai întâi de toate au luat la mâna toate celelalte dosare. Apoi au răscolit întreaga arhivă. Nicăieri nicio urmă, nici măcar un firicel. Ancheta a trebuit să fie sistată.

Ce era de făcut?

Iar pachetul se afla undeva într-o casă conspirativă.

Când într-o duminică Kletocinikov i-a adus Portarului topul acesta de manifeste preţioase care stârniseră atâta zgomot, de emoţie lui Mihailov începură să-i tremure mâinile.

— Dumneata l-ai scăpat pe Dmitri de la munca silnică pe viaţă, silabisi el cu greu din cauza bâlbâielii. Kletocinikov se făcuse roşu ca racul şi se simţea fericit, ca niciodată în viaţă. Îşi salvase tovarăşul[2].

[2] Dmitri Klementţ, în loc de muncă silnică pe viaţă, a primit un minimum de pedeapsă – cinci ani de deportare administrativă, cu păstrarea drepturilor. De aceea în

— Nu-i prea riscant? se neliniști deodată Portarul. Nu te amenință, cumva, prăbușirea? Ţine minte, Nikolai Vasilievici, pentru noi dumneata valorezi mai mult decât oricare altul. Poate că ar trebui să le duci înapoi?

— Ce tot spui! căută să-l liniștească Kletocinikov, frecându-şi nervos bărbia cu podul palmei. La noi în birou e atâta harababură pe chestia cu împăratul, încât nimeni, nădăjduiesc, nu va da prea multă atenţie dispariţiei unor hârtii.

La drept vorbind, nici el singur nu era tocmai convins de aceasta. Să ducă însă hârtiile lui Klemenţ înapoi, la Secţia a treia, i se părea mai presus de puterile omeneşti.

În plus, mai miza pe faptul că, zăpăcit şi tracasat de avalanşa aceasta neobişnuită de treburi, Kirilov se va lăsa păgubaş şi nu se va încumeta să întoarcă totul cu fundul în sus, să caute cine anume a fost văzut pentru ultima oară cu hârtiile lui Klemenţ în mână. De hârţoage ne arde nouă, când maiestatea sa împăratul poate fi ucis în orice moment?

Până la urmă, aceste calcule s-au adeverit.

Printr-o telegramă urgentă, Kirilov a fost chemat la Moscova. L-a chemat pe Kletocinikov la el în cabinet şi i-a poruncit ca în timpul absenţei sale să definitiveze două lucrări importante.

Această însărcinare părea să constituie o nouă dovadă a încrederii deosebite de care se bucura secretarul din partea conducerii.

— Prima – să găseşti cu orice preţ hârtiile lui Klemenţ. Fără ele să nu te mai văd în faţa ochilor.

Siberia a putut să devină un savant cu renume – geograf şi etnograf. Mai târziu a lucrat ca director al secţiei etnografice a „Muzeului rus” din Petersburg.

Trebuie să fie aruncate pe undeva, în biroul vostru.

— Se va face cum ordonaţi.

— Şi încă ceva... Ai citit ziarul „Narodnaia volia”?

— Nu, încă nu l-am văzut.

— Ieri mi l-au adus. Atunci iată, uită-te aici.

Şi Kirilov i-a întins secretarului ziarul ilegalist, în care era subliniat cu creion roşu următorul anunţ:

„Comitetul Executiv face cunoscut că Piotr Ivanovici Racikovski, fost judecător de instrucţie la Pinega, actualmente detaşat la ministerul justiţiei, corespondent al ziarelor „Novosti” şi „Russkii evrei”, se află în solda Secţiei a treia. Semnalmentele lui...” Privirea lui Kletocinikov alunecă în jos, peste rânduri – semnalmentele le cunoştea. Aha, asta era: „Comitetul Executiv roagă să vă feriţi de spion”.

— Piotr Ivanovici? rosti pe un ton jumătate întrebător, jumătate afirmativ.

— Piotr Ivanovici-Juristul, confirmă Kirilov. N-a avut noroc sărmanul. Acolo la el, în Pinega, se împrietenise cu deportaţii, a venit cu referinţe excelente către mai-marii de-aici. Şi totuşi, după cum vezi... În meseria noastră nimic nu se face chiar atât de simplu cum li se pare unora din bobocii ăştia mai tineri.

— Ce-mi ordonaţi să fac cu asta?

— Trebuie să aranjăm cu inspectorul, pentru ca Piotr Ivanovici să nu se simtă tocmai prost în închisoare. Compune adresa de încarcerare după rezoluţia mea, am iscălit în alb un imprimat. Poţi să-l iei...

— În închisoare?... Piotr Ivanovici la închisoare?

— E-hei, tinereţe-minte fluşturatică, râse Kirilov. Dar tu cum credeai? Contra lui, ilegaliştii nu au desigur niciun fel de probe, doar bănuieli. Prin urmare, o să stea puţin la răcoare – şi va ieşi de acolo

în chip de martir, care a pătimit pentru dreptate, şi atunci o să pătrundă fără greş în centrul lor clandestin. Închisoarea e considerată acolo ca un fel de decoraţie. De altfel asta-i o metodă veche de infiltrare în Centrul partidului. Ai înţeles?

— Am înţeles.

— Şi-acum du-te şi execută ordinul. Ce mai, voi, tineretul, mult săriţi, dar prea puţine ştiţi.

...Kletocinikov a îndeplinit chiar în aceeaşi seară însărcinarea care-l privea pe Piotr Ivanovici, „aliatul" său de la restaurantul Dusso. Era cât se poate de agreabil să-l trimiţi la puşcărie pe acest aventurier rafinat, cu atât mai mult cu cât Kletocinikov ştia că nicio închisoare nu va putea să-i şteargă agentului „Juristul" stigmatul de provocator. După comunicarea făcută nu demult, Mihailov a lămurit îndată că, în vederea unei deplasări conspirative, unul dintre muncitorii tipografiei clandestine împrumutase într-adevăr de la un oarecare Racikovski o şapcă cu emblemă şi o uniformă a personalului de la departamentul poliţiei. Astfel, numele provocatorului ţinut ascuns şi faţă de Kletocinikov a fost deconspirat, iar ca urmare a apărut imediat anunţul din ziar. Acesta îl va urmări pe Racikovski toată viaţa, aşa că nu-i mai rămâne decât o singură ieşire: să intre de-a binelea în serviciul poliţiei şi să devină în mod oficial funcţionar poliţienesc.

Mai complicat era pentru Kletocinikov s-o scoată la capăt cu cazul Klementţ.

Misiunea ce i-o dăduse şeful avea şi părţi bune, dar avea şi neajunsurile ei. Pe de o parte, căutarea hârtiilor putea să fie acum definitiv înmormântată făcând să dispară orice urmă. Pe de altă parte – neîndeplinirea unei sarcini de răspundere echivala cu

o cădere sigură în dizgraţia şefului agenturii. Iar Kletocinikov ţinea neapărat să afle pentru ce anume fusese chemat Kirilov la Moscova. Instinctul îi spunea că în spatele acestei plecări se ascunde ceva important. În astfel de cazuri, dizgraţia chiar de scurtă durată, doar de câteva zile, devenea primejdioasă. Dar ce era de făcut?

...Când, după o săptămână de absenţă, şeful apăru iarăşi în cabinetul său, faţa lui oacheşă radia de bucurie şi mulţumire.

Imediat au fost convocaţi ofiţerii de jandarmi cărora Kirilov le-a dat dispoziţii noi. Apoi sosi rândul lui Kletocinikov.

— Ai găsit hârtiile?

— Nu-s deloc, înălţimea voastră.

— Să nu fii prost, îi aruncă Kirilov povăţuitor.

Să-l întrebe pe Kirilov despre treburile de la Moscova nu era momentul: aceasta putea duce la suspiciuni inutile. Ba mai mult, secretarul a trebuit să se prefacă jignit de remarca superiorului şi să părăsească neîntârziat cabinetul acestuia, luându-şi o mutră plouată. Kletocinikov nu se îndoia nicio clipă că va fi chemat din nou, dar când, când se va întâmpla asta? Şi cât rău va reuşi oare să facă până atunci generalul rămas fără supraveghere? Aceasta nu putea s-o prevadă nimeni...

Din fericire, supărarea lui Kirilov n-a durat mult. După două săptămâni şeful a avut din nou nevoie de priceperea secretarului său şi Kletocinikov a fost adus iarăşi la „evenimente”. Totul a decurs de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Atâta doar că observase pe sub pleoapele generalului nişte străluciri viclene care păreau să spună: simte şi tu, mitocane, cum e să trăieşti fără mine! Kletocinikov căuta să dovedească

cu orice prilej că simte din plin acest lucru, astfel că în cele din urmă, Kirilov n-a mai rezistat şi şi-a deschis inima. Cu toată şiretenia lui, n-a putut răbda să nu se laude cu succesele sale măcar în faţa secretarului. Fusese convocat la Moscova sa participe la interogatoriile zeţarului Alexandr Jarkov de la tipografia grupării „Ciornîi peredel”.

— Această tipografie, Nikolaşa, generalul era într-o dispoziţie cât se poate de bună, aparţinuse înainte organizaţiei „Zemlia i volia”. Nici nu-mi mai amintesc de câţi ani alerg după ea. Am primit din partea ministrului vreo trei mustrări. Şi deodată îmi cade în mâini zeţarul, lua-l-ar dracul! Recunoaşte, îi spun, banditule, căci de nu, am să te spânzur, ca pe un câine! Vede, ticălosul, că nu glumesc şi nu-l ameninţ degeaba – te pomeneşti că-l iau şi-l atârn în streang! Oricum, Secţia a treia mai are încă destulă greutate. Şi ştii, s-a frânt aşa, dintr-o dată, sub ochii mei!

Kirilov se întinse de oboseală şi undeva, prin mânecile tunicii de uniformă, i-au trosnit articulaţiile.

— Cu spânzurătoarea nu te joci, frăţioare! L-am recrutat ca informator. Noaptea trecută am şi lichidat tipografia, cu gazdă şi cu zeţari cu tot. Acum o să vadă dumnealor câte parale facem noi. Vechii lucrători ai organelor de urmărire sunt oameni hotărâţi şi-şi cunosc menirea!

— Înălţimea voastră, propuse Kletocinikov cu naivitate, învăluindu-şi şeful cu o privire candidă, ce-ar fi oare să-l împingem pe acest Jarkov către organizaţia „Narodnaia volia”? Printre zeţari? Mai ales că e o profesie deficitară printre ilegalişti!

Faţa lui Kirilov se buhăi caraghios şi deveni dintr-o dată vicleană – paravicleană, ochii i se ascunseră sub pleoape, nasul proeminent se lungi parcă şi mai mult,

ajungând până aproape de bărbie, iar buzele i se strâmbară într-o parte.

— Nu ştiu, nu ştiu, poate că ar fi cazul să-l folosim şi acolo, râse el, cu „Ciornîi peredel” am încheiat socotelile. Peste două-trei zile, vom identifica toate locuinţele. Trebuie să-l prindem pe Plehanov. După aceea, putem să-i dăm drumul lui Jarkov, „scăpat teafăr de sub arest” şi să-l infiltrăm ca om de legătură la „Narodnaia volia”. Cum ai spus? Cuvântul acela... De-fi-citar? Sună frumos. Ce-nseamnă? Aproape de paşti, dacă dă Dumnezeu şi totul va merge bine, vei fi avansat registrator de colegiu, Nikolaşa. Te bucuri? Nu... Nu-mi mulţumi – o meriţi. E ordine în Secţia a treia! scanda el pe neaşteptate. Şi acum, du-te, du-te la treabă.

În aceeaşi scară, acasă la Nataşa, Kletocinikov s-a întâlnit cu Mihailov – „locotenentul în rezervă Polivanov”. După ce l-a ascultat, Portarul a plecat în grabă să-l caute pe Plehanov.

Întâlnirea conducătorilor de organizaţie a avut loc într-o mansardă studenţească părăsită. Până în ultimul moment, Mihailov crezuse că Kirilov a exagerat şi mai nutrise speranţa că pierderile suferite nu-s chiar atât de mari. Dar adevăratele proporţii ale trădării s-au dovedit a fi mai groaznice, întrecând toate aşteptările. Plehanov însuşi i s-a părut Portarului că seamănă cu un urs, încolţit din toate părţile de vânători. Gruparea „Ciornîi peredel” rămăsese fără tipografie; principalele case conspirative au devenit capcane pentru activişti. În capitală şi în provincie nu mai existau decât câteva cercuri răzleţe şi destul de anemice. Jorj nu avea unde să se mai ascundă. Kirilov nu minţise: gruparea „Ciornîi peredel” fusese nimicită. „Narodnaia volia” rămăsese singura

organizaţie ilegala capabilă de luptă. Totuşi, datorită avertismentelor lui Kletocinikov şi Mihailov, au reuşit să se salveze măcar conducătorii de la „Ciornîi peredel”.

Da, acesta era un mare succes pentru Secţia a treia! Când după câteva săptămâni agentura de peste graniţă i-a transmis lui Kirilov că Plehanov a fost „reperat” la Geneva, şi prin urmare a izbutit să le scape, şeful nu s-a alarmat prea tare, cu toate că dorise demult să pună mâna pe Orator.

— Generalul fără oaste, făcea el bilanţul operaţiei, n-are decât să citească cărţi în Elveţia. Iar noi, până una-alta, trebuie să strivim „Narodnaia voita”. Aceasta a fost şi va rămâne sarcina noastră principală. Lupta nu s-a sfârşit încă, de-abia începe! încheie el cu emfază.

Niciodată nu şi-a mai văzut Kletocinikov superiorul atât de încrezător în victoria asupra ilegaliştilor. Şi pentru asta Kirilov avea acum toate motivele.

Toate, în afară de unul...

ÎNTÂLNIREA CU „SAŞKA”

Cauza principală a invulnerabilităţii nu prea numeroasei organizaţii „Narodnaia volia” consta în conspirativitatea ei de-a dreptul excepţională. Chiar dacă întâmplător Kirilov ar fi prins pe vreunul dintre oamenii organizaţiei, n-ar fi putut să facă nimic cu el, deoarece în Secţia a treia nu era cunoscut niciun nume al membrilor acestui partid. Poliţiştii trebuiau să-şi facă măcar un singur informator din rândul teroriştilor – fără de care agentura secretă era lipsită de toată puterea şi eficacitatea sa.

În toamna anului 1879, poliţiştii îşi puseseră speranţa în Jarkov. Cei mai buni maeştri ai serviciului de investigaţii au elaborat pentru el un plan de pătrundere în gruparea „Narodnaia volia”, manevre ingenioase păreau că-i vor asigura o reuşită sigură acestei acţiuni. Kirilov se şi vedea consilier privat sau chiar cavaler al ordinului „Vulturul alb”, de altfel şi ceilalţi agenţi visau la tot felul de recompense şi decoraţii.

Pe neaşteptate, informările lui Jarkov au încetat să mai sosească. Curând după aceea a fost găsit şi el...

Kletocinikov tocmai se afla în birou la Kirilov, când acesta, palid la faţă, termina de citit raportul şefului jandarmeriei din Petersburg. Alexandr Jarkov, poreclit „Zeţarul”, a fost găsit mort de un cantonier, înţepenit pe un sloi de gheaţă. Avea craniul sfărâmat de o împuşcătură în ceafă, trasă de aproape dintr-un pistol

de calibru mare. De cadavru era prins un bilet: „Această moarte îl aşteaptă pe orice trădător...”

Dureros au primit pierderea lui Jarkov cei de la Secţia a treia. Cu un singur glonţ, membrii organizaţiei au rupt firele principale şi au spulberat speranţele poliţiei de a-şi încheia rapid socotelile cu ilegaliştii. Întunecat ca un nor rătăcea prin clădire Kirilov, complet dezorientat şi buimăcit. Riduri adânci, obosite, au apărut şi în colţul gurii secretarului şi confidentului său Kletocinikov.

Curând după răfuiala cu trădătorul, Mihailov a observat cu surprindere la Kletocinikov o stare de spirit cu totul deprimată. Kletocinikov s-a închis în el, a slăbit, avea pleoapele roşii, iar obrajii îi erau veşnic acoperiţi cu o barbă aspră şi deasă. Oare nu-i prea exagerat jocul pe care-l face Kletocinikov faţă de şeful său, nu-i prea vădită disperarea pe care o afişează de pe urma eşecurilor Secţiei a treia? se gândea Portarul.

— Ce se petrece cu dumneata, Nikolai Vasilievici? l-a întrebat el într-o zi.

— Mi-e greu să explic. Nikolai Vasilievici îşi plecă fruntea. Parcă mă roade ceva pe dinăuntru: „Ucigaşule! Ucigaşule!” Nopţile visez numai sânge, morţi şi mi se pare mereu că ucid pe cineva.

Mihailov îl ascultă cu atenţie. Da, e un suflet bun acest Kletocinikov. Unui om bun îi vine greu să ridice mâna asupra altuia – fie chiar asupra unui provocator sau jandarm. Ceva în genul acesta mai simţiseră la timpul lor mulţi ilegalişti. Serghei Kravcinski, de pildă, de vreo douăzeci de ori i-a ţinut calea comandantului jandarmeriei Mezenţev şi tot n-a fost în stare să-i împlânte din mers pumnalul ascuns în sân. Abia când a auzit despre executarea revoluţionarului Kovalski,

săvârşită din ordinul aceluiaşi Mezenţev, ilegalistul şi-a regăsit tăria morală ca să aducă la îndeplinire sentinţa pronunţată de partid şi l-a omorât pe şeful jandarmilor. Da, starea lui Kletocinikov e bine cunoscută, dar cum s-o învingi?

— Senzaţia asta a început la mine încă după trădarea lui Reinstein, rosti Kletocinikov cu un zâmbet sfios, acum însă s-a accentuat... Poate pentru că sunt tot timpul singur, iar în mijlocul lor, printre ticăloşi, mai poţi parcă înţelege ce-i bine şi ce-i rău! M-ar bucura mult să mă întâlnesc cu tovarăşii, să schimb o vorbă cu ei... E de neexplicat, dar sunt convins că aceasta m-ar ajuta...

— Oh, dacă ai şti cum nu-mi vine să te arăt nimănui, îi scăpă lui Mihailov. Îţi dai seama mai bine ca oricare cum se întâmplă uneori. Cineva îi va spune cuiva o vorbă de prisos, poate nici nu va spune, ci doar aşa... o simplă aluzie, şi pe urmă... De altfel, şi tovarăşii au căile lor diferite. Nu-i tocmai plăcut să te gândeşti la asta, dar trebuie!

Kletocinikov nu-i răspunse. Această tăcere era însă atât de dureroasă, încât Mihailov se gândi fără voie: poate că ar fi totuşi cazul să-i satisfac cererea? Chiar acum îl aştepta la hotel Saşka – omul cel mai necesar lui Nikolai Vasilievici – un tovarăş credincios şi tăcut. La drept vorbind, riscul întâlnirii cu el pentru Kletocinikov nu-i tocmai mare – Saşka nu va trăncăni şi nu-l va denunţa, asta-i exclus. Va să zică, s-ar putea...

Încă o dată Mihailov cumpăni în minte toate argumentele „pro” şi „contra”.

— Bine. Vom merge acum la mine, la „Moscova”. Acolo îl vei cunoaşte pe omul care l-a lichidat pe Jarkov. Poţi vorbi cu el cât doreşti şi despre ce doreşti.

Singura condiţie e să nu-ţi divulgi numele şi nici locul de muncă. Este un om de încredere, însă îţi dai seama, mai multă prudenţă nu strică.

Pentru prima oară mergeau împreună pe stradă. Alături de solidul funcţionar al Secţiei a treia sălta ţanţoş, ca un cocoşel, un craidon bicisnic şi pricăjit. Cu privirea lui insolentă, cotrobăia tot timpul pe sub pălăriile domnişoarelor ivite în cale, le adresa complimente, se uita în urma lor şi, în aceste câteva secunde drămuite, izbutea cu coada ochiului să surprindă, să cântărească şi să aprecieze fiecare siluetă, apărută din spate în drum. „Încearcă numai să-l urmăreşti pe unul ca ăsta!” îi compătimi Kletocinikov în gând pe agenţii Secţiei a treia.

După o jumătate de oră, au ajuns la hotelul „Moscova”. În vestibul, în întâmpinarea Portarului s-au ridicat, în loc de o persoană, doi inşi. Mihailov nu şi-a putut ascunde nemulţumirea, dând cu ochii de al doilea musafir. Îşi încetini pasul, de parcă ar fi vrut să se întoarcă din nou spre ieşire, însă era prea târziu – amândoi apucaseră să-l vadă pe însoţitorul lui. Furios la culme şi călcând apăsat, Mihailov se îndreptă spre odaie.

Cuvintele de bun venit sunară extrem de rece. Faţa Portarului se acoperi cu pete roşii de enervare. Hei, ce săpuneală va căpăta Presniakov pentru indisciplina, nepăsarea şi indolenţa de care a dat dovadă! Pentru ce, în ce scop l-o fi adus acum la hotel pe prietenul său Vanea Okladski? Desigur, Vanecika e un tovarăş de nădejde, dar ce rost are să-l mai cari o dată în plus într-o casă conspirativă! Prieten! Şi ce-i cu asta? Asta-i ticăloşie – să-ţi târăşti prietenul după tine unde nu trebuie, se aprindea Mihailov tot mai mult. Presniakov trebuie pedepsit! Să nu-i mai dea

mâna altădată să-şi mai care amicii după el.

— Faceţi cunoştinţă, îl recomandă el pe unul dintre musafiri, abia stăpânindu-şi mânia. Acesta-i omul pe care doreai să-l vezi, Andrei Presniakov, mai pe scurt Saşka.

Saşka întinse alene mâna. Un tip blond, înalt, cu mustăcioară roşcată şi ochii mici ascunşi sub pleoapele întredeschise. Aducea mai mult cu un căutător de aur, pirat sau vânător de sălbăticiuni din romanele lui Jack London. Întreaga lui înfăţişare degaja parcă forţă şi răceală în acelaşi timp.

— Acesta-i Sancho al meu, Vanecika, viu şi natural, în carne şi oase, îşi recomandă Saşka însoţitorul, cu un surâs ironic, dar drăgăstos.

Pe Kletocinikov l-a interesat Vanecika. Părea complet opus Don Quijotelui său – mic, negru, cu faţa lunguiaţa şi ochii sprinţari. Surtucul acela unsuros şi cizmele cu carâmbii tari îi aminteau lui Nikolai Vasilievici de geambaşii din Penza, pe care-i întâlnise adeseori în copilărie.

— Uite ce-i, Saşka, începu în sfârşit Portarul, trebuie să-i povestim acestui tovarăş despre Jarkov. Ai înţeles?

Presniakov dădu din umeri, de parcă ar fi zis: înţeleg, ce-i de neînţeles în asta, pot să-i şi povestesc... Apoi se instală comod pe somiera cu arcurile lăsate şi îşi aprinse o ţigară.

Afară amurgise. Faţa lui Presniakov, învăluită în fumul gros de tutun, aproape că nu se mai zărea.

— L-am omorât într-un loc singuratic, pe Ohta. L-am invitat acolo, chipurile pentru o convorbire importantă, m-am uitat în jur şi am observat că nu eram urmăriţi. Atunci l-am apucat de reverul hainei, l-am anunţat că trădarea a fost descoperită şi că

partidul l-a condamnat la moarte. Era atât de zdruncinat, încât nici n-a încercat să se opună măcar. Şi-a ascultat în tăcere sentinţa, şi resemnat a primit glonţul. După ce l-am împuşcat, i-am lăsat cadavrul pe gheaţă şi am plecat. Asta-i tot.

În întunericul din odaie, lui Kletocinikov i-a apărut parcă aievea întreaga scenă lugubră de pe Ohta. Părea că-l are viu dinaintea ochilor pe individul acela jalnic, timorat de groază şi moraliceşte distrus de propria-i trădare, tremurând în faţa fiorosului distrugător de spioni.

— Aş vrea totuşi să întreb... Scuză-mă, dar cum poţi să gândeşti şi să vorbeşti atât de calm despre toate acestea? Asta aş dori să-nţeleg! Este un nemernic, a trădat, dar oricum e un om! Vocea îi tremură.

— Ascultă, Portarule, ochii lui Saşka sclipiră sinistru, pe cine mi l-ai adus aici? Ce fel de domnişor mai e şi ăsta?

— E de-al nostru.

— De-al nostru?! Mi se pare că ne consideră drept nişte ucigaşi, nişte măcelari. Saşka se sculă brusc în picioare. Cum poţi gândi şi vorbi liniştit? repetă el cuvintele lui Kletocinikov, şi deodată surâse amar. Dacă aş recunoaşte deschis, de nu mi-ar fi ieşit în cale ploşniţa aceea mârşavă de Jarkov, poate că acum mă plimbam şi eu fericit!

— Prin urmare, îţi pare rău de el? Omeneşte?

— Nu-i vorba de părere de rău. Obişnuim cu toţii să distrugem jivinele dăunătoare, şobolani, ploşniţe, vipere şi nu simţim pentru ele nicio milă. Iar provocatorul este animalul cei mai mârşav, cel mai dăunător! Mie îmi pare rău de tovarăşii care din cauza lui putrezesc prin ocne şi închisori. Numai că, orice s-

ar spune, e groaznic să ucizi. Mai înfiorător decât asta nu există nimic. Îţi iei inima în dinţi, când o faci. Dar trebuie. Pentru că ori noi îl curăţăm pe el singur, ori el ne curăţă pe noi cei mulţi. Nu pe mine... pe noi, pe prietenii noştri, ne trimite la spânzurătoare, la glonţ. Şi ce-i mai rău, poate să submineze şi cauza noastră. Înţelegi?

Fiecare cuvânt al lui Presniakov cădea ca un bolovan peste Kletocinikov. Ascultându-l, acesta se făcuse mic, se gârbovise şi cu degetele mâinii drepte îşi mototolea nervos pălăria. Ce putea oare să-i obiecteze lui Saşka?

Deodată Presniakov se ridică de pe canapea.

— E gata, Portarule, treaba pentru care am venit? S-a întunecat, e timpul s-o luăm din loc.

Plecară în curând, aplecându-se sub greutatea celor două valize nu prea mari, dar încărcate probabil cu dinamită şi cu capse detonante.

După expresia feţei amfitrionului său, Kletocinikov şi-a dat seama că i-a venit şi lui timpul să plece. Mihailov mai aştepta pe cineva şi acest cineva nu trebuia să-l găsească aici.

Nikolai Vasilievici se desprinse anevoie de pe locul unde şedea şi se îndreptă spre uşă. Mihailov se sculă să-l conducă.

În prag Portarul îl întrebă:

— Îţi aminteşti de atentatul Verei Zasulici asupra poliţaiului Trepov?

— Puţin. Pe atunci nu eram încă la Petersburg. Cunosc cazul numai din ziare.

— Trepov a ordonat ca un tovarăş de-al nostru, din închisoare, să fie biciuit, pentru că nu şi-ar fi scos, chipurile, şapca în faţa lui. De umilinţă acest tovarăş şi-a pierdut minţile! Am vrut să-l răzbunăm,

pregătisem şi atentatul. Dar deodată ne-am pomenit la Petersburg cu Vera Zasulici, care nici nu-l văzuse măcar pe tovarăşul în cauză. Şi în timp ce noi mai zăboveam şi îl pândeam pe Trepov, ea s-a întors în anticamera poliţaiului, a aşteptat momentul, apoi a scos pistolul şi a tras. Iar la judecată a explicat astfel: „E greu, e foarte greu să ridici mâna asupra unui om, dar acest lucru trebuia făcut.”

— Şi au achitat-o, adăugă încet Kletocinikov.

— Au achitat-o. Mihailov îl cuprinse prieteneşte de umeri. Acesta a fost primul şi unicul caz, când autorităţile în loc să repartizeze un proces politic unui complet de judecată alcătuit din funcţionari numiţi dinainte, cum procedează de obicei, l-au predat curţii cu juri formate din juraţi aleşi. S-au hotărât să încerce dacă merge. Doi procurori au refuzat încă înainte de judecată să susţină acuzarea, presimţind pierderea inevitabilă a procesului. Bineînţeles că juraţii au dat verdictul de achitare a inculpatei Zasulici. Pentru că în numele opiniei publice din Rusia, au fost şi ei de acord că „trebuia făcut acest lucru”. Să nu uiţi niciodată despre asta, scumpe Nikolai Vasilievici! Trebuie!

Mâinile lor s-au întâlnit într-o ultimă strângere de despărţire.

PARTEA A TREIA
GEAMANTANUL CU DINAMITĂ

TRENUL IMPERIAL

Toată vara şi o bună parte din toamnă Alexandru II a petrecut-o împreună cu familia în Sud, la palatul imperial din Livadia.

În Crimeea se simţea minunat! Aici, pentru prima oară în ultimul an, l-a părăsit pe ţar obsesia chinuitoare şi teama de bombe şi împuşcături. De-abia pe la mijlocul lui noiembrie împăratul, cu un oftat adânc, a hotărât să întrerupă vacanţa sa prelungită şi i-a înştiinţat pe miniştri că doreşte să se întoarcă în capitală.

Începură preparativele în vederea plecării.

Ministerul curţii a pregătit repede câteva vagoane cu provizii şi cu toate cele necesare în vederea unei astfel de călătorii; ministerul căilor de comunicaţii a format îndată două garnituri de tren speciale – una pentru ţar, alta pentru suită şi bagaje. Ministerul de interne nu dormea nici el. Trimise îndată circulare cifrate la Simferopol, Ekaterinoslav, Harkov, Orei, Tuia, Kaluga, Moscova, Tver şi Novgorod pentru a preveni autorităţile despre posibilitatea unui eventual atentat asupra trenului imperial în aceste ţinuturi. Tuturor jandarmilor şi acarilor, manevranţilor, cantaragiilor, hamalilor şi muncitorilor de la căile ferate li s-a poruncit să urmărească cu străşnicie pasagerii şi bagajele acestora. Mii de oameni au fost mobilizaţi să păzească traseul pe unde urma să

treacă trenul imperial.

Câţiva funcţionari superiori ai poliţiei secrete au fost trimişi la Livadia. Comandantul-şef al jandarmeriei i-a însărcinat să-i prezinte împăratului consideraţiile sale cu privire la itinerar.

Era o zi răcoroasă de toamnă când ţarul i-a primit pe noii sosiţi. Stătea în locul său preferat, la umbra leandrilor, netezind cu vârful cizmelor moi nisipul auriu de pe alee şi ascultând cu atenţie expunerea locţiitorului de comandant al jandarmeriei.

— Majestatea voastră a binevoit să dea vreo dispoziţie asupra itinerarului de urmat? întrebă acesta în termenii cei mai reverenţioşi.

— Da, încuviinţă din cap Alexandru, eu şi cu marea ducesă ne propusesem de multă vreme să facem o croazieră cu iahtul până la Odessa, iar de acolo să continuăm drumul cu trenul.

— Dar, majestate, marea e agitată. Comandantul jandarmeriei consideră...

Ţarul avu impresia că nu a auzit bine.

— ...consideră că ar trebui să plecaţi direct din Simferopol. Trenurile speciale sunt deja acolo, aşteaptă în gară.

— Cu-um? ridică tonul împăratul. Să schimbe o dispoziţie de-a mea?

— Majestate, rosti implorator generalul, Alexandr Romanovici Drenteln vă roagă cu supunere să nu plecaţi la Odessa. Acolo se pregăteşte ceva. A fost văzut pe stradă Presniakov.

Lui Alexandru i se făcu deodată scârbă. Auzi, să-i fie frică de un Presniakov! Îşi aducea foarte bine aminte de numele acesta pe care-l întâlnise în rapoartele şi dările de seamă ale Secţiei a treia. Acum trei ani, acest Presniakov îl înjunghiase pe agentul

Şaraşkin, apoi încercase să-l omoare pe agentul Belanov. A fost arestat, dar a evadat pe drum, când îl duceau de la închisoare la interogatoriu, aruncându-i soldatului din escortă praf de tutun în ochi. Curând după aceea i s-a raportat ţarului că, după toate probabilităţile, Presniakov l-a împuşcat şi pe agentul Jarkov.

Calea lui Presniakov este marcată de uciderea slugilor ţariste şi e posibil ca acum criminalul să caute să ajungă până la el, la împărat! S-ar putea! Şi totuşi, cât de odios este pentru stăpânitorul Rusiei să se teamă de un Presniakov oarecare!

Faţa împăratului se strâmbă într-o grimasă neplăcută, iar muşchii obrazului i se zbătură într-un tic nervos. Văzând accesul de isterie al augustului lor suveran, funcţionarii Secţiei a treia au răsuflat uşuraţi: bătălia era câştigată, ţarul va pleca neapărat prin Simferopol...

La Petersburg însă oamenii biroului lui Kirilov munceau cu înfrigurare. Zilnic erau expediate ori soseau zeci şi zeci de telegrame cu menţiunea „Urgent, Secret”. Şi toate aceste mesaje avertizau, ameninţau, preveneau, ori izolau pe câte cineva, deschizând cale liberă trenului special al majestăţii sale.

Niciodată până acum Kirilov şi Kletocinikov nu mai lucraseră împreună atât de organizat şi într-o asemenea înţelegere deplina. Cu o rapiditate şi precizie de necrezut, ca o maşină, îşi îndeplinea ajutorul de secretar noua însărcinare primită din partea conducerii – cifrarea şi descifrarea telegramelor strict secrete. Telegramele cu textul în clar poposeau apoi pe masa consilierului de stat, exact după trei minute de la descifrare lor.

Kletocinikov nu voia să-i cedeze nimănui niciun strop măcar din această muncă de mare răspundere, care îi permitea să se ţină la curent cu toate măsurile luate pentru paza împăratului. Nu părăsea nicio clipă serviciul, dormea şi mânca tot acolo, în cadrul secţiei. Se părea că de data aceasta gradul următor îi este asigurat.

La 14 noiembrie, Nikolai Vasilievici a pus pe birou, în faţa şefului, o telegramă-fulger din Elisavetgrad:

„Astăzi în gara Elisavetgrad – scria în telegramă – a fost reţinut de jandarmi un pasager necunoscut, sosit cu trenul de Odessa, care mergea spre Kursk şi-şi spune Efremov, cetăţean onorabil al oraşului Tuia. A opus rezistenţă la arestare. În bagajul lui Efremov s-a găsit o cantitate de peste un pud de exploziv. La interogatoriu, a declarat că este socialist. Anchetez în continuare.

Comandantul pichetului, maior Pallschau”.

De-abia citi Kirilov telegrama şi se repezi în graba mare spre cabinetul comandantului jandarmeriei. După vreo cincisprezece minute ieşi de acolo extrem de mulţumit. Fredonând încet o melodie, şeful agenturii îi arătă lui Kletocinikov rezoluţia lui Drenteln.

Cu scrisu-i mărunt ca mărgeanul generalul-comandant a binevoit să-şi aştearnă de-a curmezişul telegramei apostila care glăsuia: „Nu se pregătea, cumva, în vederea trecerii trenului imperial?” Perspicacitatea uluitoare a conducerii îi crease lui Kirilov aceasta bună dispoziţie.

— Iată pe cine am pus noi mâna noi amândoi se lăuda el. Negreşit că treaba asta a noastră o să se

lase cu ceva decoraţii. La lucru, Nikolaşka, la lucru!

Prin telegraf s-au cerut spre verificare datele de stare civilă de pe buletinul de identitate al lui Efremov – s-a ordonat să se difuzeze fotografia lui la toate formaţiunile de jandarmi din gubernii, pentru identificare. Cât despre materialul exploziv – cu toate că era considerat corp delict – Kirilov n-a mai cerut să fie înaintat la secţie şi a poruncit să fie distrus, acolo, pe loc.

În iureşul acesta de preocupări timpul a trecut pe nesimţite. Iată, în sfârşit, comunicarea telegrafică – trenurile speciale au plecat din gara Simferopol. Au lăsat în urmă Harkovul... Orelul... Kaluga...

La 19 noiembrie, seara târziu, a venit înştiinţarea că trenul imperial a ajuns cu bine în vechea cetate de scaun – Moscova.

— Iată-ne, frăţioare, că am rezistat până la sfârşitul schimbului, rosti Kirilov plin de importanţă, adresându-se secretarului său. Putem să ne şi odihnim, acum. La Moscova ţarul va rămâne vreo două zile. De altfel, acolo răspund pentru persoana împăratului autorităţile locale. Poţi să te duci şi tu să faci nani, să te saturi de somn. Odihneşte-te şi pe urmă, cu forţe noi, la treabă!

Acesta însă îi întinse cu degetele tremurânde o telegramă abia sosită. Telegrama anunţa că în imediata apropiere a Moscovei a fost aruncată în aer de răufăcători neidentificaţi încă, cea de-a doua garnitură de tren – destinată suitei. Explozia a distrus vagonul al patrulea cu bagaje – tocmai vagonul în care trebuia să se afle împăratul, dacă ar fi călătorit cu acest tren şi nu cu celălalt – cu primul.

— Au încurcat trenurile! răsuflă uşurat Kirilov. Mâna Domnului l-a scăpat pe ţar!

„Nu, a greşit mâna lui Mihailov”, îi trecu prin cap lui Kletocinikov. Dar surprinzând privirea nedumerită a şefului, se reculese îndată şi cu gesturi largi îşi atinse cu degetele fruntea şi umerii, făcând semnul crucii.

Ce să-i faci, dacă-i mâna Domnului!

KIRILOV CAUTĂ FIRELE

Toate ziarele ruseşti şi de peste hotare se-ntreceau care mai de care să-şi alimenteze cititorii cu cele mai noi veşti cu privire la cele petrecute pe calea ferată Moscova-Kursk. Coloane întregi erau consacrate descrierii amănunţite a galeriei subterane de patruzeci şi cinci de metri, săpată până sub terasament, pornind dintr-o căsuţă modestă, în care locuia familia numitului „neguţător Suhorukov", erau reproduse declaraţiile martorilor oculari care văzuseră explozia, precum şi alte detalii legate de acest atentat.

Primele pagini ale revistelor ilustrate au fost ocupate timp de câteva zile de fotografiile vagonului mutilat şi ale tunelului scos la iveală de explozia maşinii infernale. În articolele de fond se sublinia că atentatorii au încurcat trenurile printr-o minune a providenţei. În toate bisericile se slujeau acatiste.

Nikolai Vasilievici simţea însă că în spatele acestor serbări fastuoase, dedesubturile manifestărilor de bucurie abil regizate cu ocazia „salvării miraculoase a unsului lui Dumnezeu" se ascunde frica oficialităţilor în faţa forţei imense a duşmanului nevăzut.

Nu, potentaţii aflaţi la cârmă nu se temeau numai de terorişti. Şi nici nu tremurau doar pentru viaţa ţarului. Într-o discuţie avută cu secretarul său, Kirilov a recunoscut deschis aceasta.

— Dacă ai fi văzut acum cincisprezece ani, când a

fost primul atentat, ce se petrecea pe stradă. Oamenii se îmbulzeau în valuri nesfârşite la biserici, peste tot se intona imnul „Doamne, ocroteşte-l pe ţar”, fiecare ar fi fost în stare să le sfâşie cu dinţii gâtlejul nihiliştilor, „Nobilimea-i de vină, striga mulţimea, ei vor să-l omoare pe ţar, apărătorul nostru...” Uite ce se petrecea atunci! Stăteam în alarmă zi şi noapte, pentru ca poporul să nu-l răzbune pe ţar, aruncându-se asupra nobililor sau a tot felul de intelectuali. Şi tot de pe atunci începură nihiliştii să le sucească puţin câte puţin mintea meşteşugarilor şi ţăranilor – ba cu o broşurică, ba cu un manifest, ori cu vreun atentat. Dar acum? Intru ieri într-o frizerie – să mai trag cu urechea ce vorbeşte lumea... Şi văd doi meseriaşi cu gazetele în mâini, amândoi cam tomnatici, între două vârste. Unul îi spunea celuilalt: „Mă-ntreb oare cât e posibil să-l tot hăituiască pe ţar? Asta nu-i bine. Înseamnă că nu-i ordine în stat”. Înţelegi, omul nu-i dojenea pe terorişti, ci pe noi! Iar celălalt o luă mai de-a dreptul: „Trebuiesc chemaţi prin presă la palat ăştia cu bombele şi-ntrebaţi: «Ce vreţi, oameni buni, de la noi?» Oricum se cheamă că au învăţat şi ei pe la universităţi, au capetele mai luminate, n-or fi nişte borfaşi de rând, ăştia nu omoară degeaba. Multe nedreptăţi mai sunt în maica noastră Rusie, oh cât de multe”. Aşa că vezi şi tu cum s-a schimbat poporul în nici cincisprezece ani! Şi atunci despre ce o să mai vorbească oare după alţi cincisprezece? Iată ce-i pe drept cuvânt îngrijorător.

„Nu-i deloc prost”, remarcă încă o dată, în gând, Nikolai Vasilievici. N-a pierdut însă nici de data aceasta ocazia să-i strice dispoziţia şi aşa nu tocmai veselă a lui Grigori Grigorievici zicându-i:

— Am adus raportul agenturii externe, înălţimea

voastră, l-aţi cerut ieri...

Kirilov îşi plimbă ochii peste „rezumatul” concluziilor cuprinse în documentul voluminos, întocmit pentru el de secretar. Raportul menţiona scăderea bruscă în Europa a prestigiului politic al guvernării lui Alexandru II, devalorizarea rapidă a devizelor ruseşti la bursele europene – aceste barometre ultrasensibile ale climatului politic de pe continent.

Bancherii prevăzători, se spunea mai departe în raport, se tem de izbucnirea revoluţiei într-un viitor foarte apropiat şi sunt ferm hotărâţi să nu mai acorde împrumuturi băneşti puterii ţariste. Iar fără împrumuturi străine – asta o înţelegea Kirilov – situaţia financiară a imperiului va deveni cât se poate de precară, ceea ce, la rândul său, va da naştere la noi disensiuni de ordin intern.

— Ai crede că bubuitul acestei explozii s-a auzit în toată lumea, comentă mâhnit Grigori Grigorievici concluziile raportului. Nu degeaba i-au chemat azi la Palatul de iarnă pe Alexandr Romanovici Drenteln şi pe ceilalţi dregători...

Conţinutul autentic al discuţiei dintre ţar şi comandantul jandarmeriei a rămas secret pentru Kletocinikov. Însă prin Secţia a treia se bârfea în surdină că ţarul i-ar fi amintit printre altele lui Drenteln despre prezicerea doamnei Lenormand. Pe vremea când împăratul se afla la Paris, renumita ghicitoare în cafea îi spusese că va reuşi să scape cu viaţa până la al optulea atentat; dacă va supravieţui şi celui de-al optulea, atunci va trăi până la adânci bătrâneţe. Doamnele de la palat se îndeletniceau de zor cu numărătoarea atentatelor... În anul 66 a tras asupra ţarului Karakozov, în anul 67 – Berezovski, în

79 – Soloviov, iar acesta e al patrulea atentat! Da, prin urmare lui Drenteln nu i-au mai rămas în rezervă decât trei atentate. Sărmanul general, n-are noroc şi pace – mai întâi erau să-l împuşte pe el, iar acum e pus sub ameninţare lucrul cel mai de preţ la care Drenteln ţinea mai mult decât la viaţă – cariera lui de curtean. Cine are nevoie de un asemenea şef al securităţii, care nu cunoaşte nici măcar un nume, nicio casă conspirativă, nicio adresă de-a complotiştilor, şi nici nu poate să stabilească cel puţin identitatea criminalilor arestaţi! Circula zvonul că pensionarea lui Drenteln e un fapt hotărât.

Reîntors de la palat, comandantul jandarmeriei i-a convocat la el pe şefii de servicii, birouri, pe şeful Secţiei a treia. „Să faceţi bine şi să nu contaţi numai pe voia lui Dumnezeu! îi preveni el ameninţător. Ori îmi găsiţi firele complotului, ori vi se taie capul! Locurile sfinte nu rămân niciodată goale, aşa că pentru fotoliile dumneavoastră, domnilor, se vor găsi oricând alţii, mult mai tineri şi mai pricepuţi!”

Pentru prima dată după atâţia ani de serviciu consilierul de stat Kirilov îşi simţi situaţia serios primejduită. Nu, nu, el unul încă n-are de gând să demisioneze. Abia către bătrâneţe a izbutit cu atâta trudă să dobândească adevărata putere, influenţă, şi mai ales principalul, un salariu frumos – şi acum să se lipsească atât de uşor de toate astea?

— Excelenţă, de-abia putu să rostească Grigori Grigorievici, îmbătrânit dintr-o dată, adresându-se comandantului jandarmeriei, mai am o veste, nu tocmai proastă. Colonelul Noviţki de la direcţia poliţienească a Kievului a stabilit, după fotografie, identitatea arestatului Efremov. Este fiul unui negustor din localitate, cu numele real de Grigori

Goldenberg, evadat de doi ani din deportare de la Holmogorsk.

— Atunci, uite, căutaţi să lămuriţi activitatea acestui Efremov-Goldenberg, ordonă mai-marele jandarmilor. Ocupă-te personal de el, aceasta-i ultima dumitale şansă, Kirilov.

După convocare, Kirilov s-a apucat să recitească raportul amănunţit al maiorului Pallschau în care erau arătate împrejurările arestării lui Efremov. Cu creionul în mână, îşi însemna pe margini toate neclarităţile, punea semne de întrebare, se chinuia să stabilească linia de urmat în cursul anchetei.

Efremov a sosit la Elisavetgrad de la Odessa aducând cu el şi geamantanul cu exploziv. Adică laboratorul de dinamită să fie la Odessa? se minună Kirilov, subliniind într-un loc raportul.

La Elisavetgrad, conform raportului. Efremov se pregătea să treacă în trenul de Kursk. Aşa-aşa... Era suficient să priveşti harta ca să-ţi dai seama că drumul lui ducea spre Moscova. Dinamita, desigur, era destinată pentru galeria de sub locuinţa „neguţătorilor Suhorukov”.

În mâinile lui Kirilov – nu mai încăpea nicio îndoială – se găsea acum cheia multor alte mistere petrecute în ultima vreme.

Dar cum să folosească oare această cheie?

Goldenberg-Efremov nu va vorbi de bunăvoie – aceasta rezultă limpede chiar din împrejurările în care fusese reţinut. Indivizii de teapa lui rămân muţi şi sub tortură. Kirilov se întorcea iarăşi şi iarăşi la raportul maiorului, căutând să descopere acolo cea mai mică posibilitate de a-l determina pe Efremov să facă mărturisiri. Şi nu putea să găsească nimic.

Complotistul a fost arestat datorită măsurilor de

prevedere luate de Kirilov. Cantaragiul de la coletărie din Elisavetgrad l-a chemat pe jandarmul din gară şi l-a anunţat că geamantanul sosit cu trenul de Odessa i se pare suspect de greu. „Am primit ordin să fim atenţi la bagaje!”... explică el. La magazia de coletărie a fost reţinut pasagerul care s-a prezentat după geamantan: „Ce aveţi înăuntru? Unde-i cheia?” Pasagerul se fâstâci, bâigui ceva în legătură cu un prieten, căruia îi aparţine geamantanul şi la care ar fi rămas şi cheia. Aceasta le-a întărit şi mai mult bănuielile!

Am trimis după maior, s-a trecut la percheziţie. Şi deodată... izbândă – în buzunarul de la haină al pasagerului au dat peste cheia geamantanului cu pricina. Încântaţi de cele găsite jandarmii au uitat pentru o clipă de arestat şi acesta a avut răgazul să prefacă în fărâmiţe o scrisoare şi un bilet. Oricât au încercat ei pe urmă să lipească la loc aceste bucăţele la sediul jandarmeriei locale, textul nu a mai putut fi reconstituit.

În timp ce jandarmii probau cheia la geamantan, arestatul străbătu în fugă încăperea bufetului şi sări afară, pe peron. Sosit în grabă la faţa locului, maiorul şi-a găsit jandarmii în panică. Le-a scăpat, ticălosul! Maiorul trimise doi jandarmi cu trăsura să-i taie lui Efremov accesul spre oraş, iar pe al treilea jandarm, împreună cu cantaragiul, i-a trimis pe urmele fugarului...

După ce a trecut de calea ferată Efremov a vrut pesemne să se ascundă în oraş, dar, văzând trăsura cu jandarmii, a luat-o de-a dreptul peste câmp. Situaţia lui era disperată: aici nu cunoştea pe nimeni, oameni, locuri, totul era străin, buletinul şi portofelul cu bani îi fuseseră ridicate la percheziţie, iar

urmăritorii se apropiau. Nu i-a mai rămas decât un singur lucru – să-şi vândă libertatea cât mai scump!

— Opreşte, Efremov, stai!

Picioarele obosite îl ascultau anevoie, iar deznădejdea îi imobilizase tot corpul. Nu mai avea încotro s-o apuce! Şi atunci scoase pistolul.

La strigătele jandarmilor alergară oameni din toate părţile căutând să-i aţină calea – ţărani, funcţionari, ostaşi ai regimentului de husari, încartiruiţi prin apropiere. Mulţimea care l-a împresurat pe fugarul sleit de puteri se apropia cu teamă de el. Ameninţându-i cu pistolul, Efremov îi ţinea la distanţă pe urmăritori, dar câţiva mai curajoşi ajunseseră acum aproape, tot mai aproape.

Trebuia să tragă...

„La interogatoriu Efremov a declarat că nu a deschis focul, deoarece fiind înconjurat de cetăţeni particulari, nu a vrut să facă victime inutile printre oameni cu desăvârşire nevinovaţi”.

— Ia te uită, câtă nobleţe, exclamă cu răutate Kirilov. A şi încasat-o de la „oamenii nevinovaţi”, după merit.

Gloata înfuriată s-a năpustit asupra fugarului încolţit lovindu-l cu pumnii, cu ciomegele şi izbindu-l cu cizmele pe sub coaste.

„Dar şi după aceasta, şase inşi abia au reuşit să-i lege lui Efremov mâinile la spate şi să-l ducă la gară, atât de puternic şi de înrăit era fugarul, care încercase chiar să-i muşte”, îşi încheia maiorul Pallschau raportul.

Oricât şi-a bătut capul Kirilov cu acest raport, nu putea găsi nicio probă cât de cât mai serioasă, niciun fel de posibilităţi reale pentru continuarea cercetărilor.

În cartoteca Secţiei a treia despre Goldenberg nu s-a găsit aproape nimic; fiu de negustor cu vederi liberale, toţi fraţii şi surorile sale se aflau actualmente în surghiun, Grigori însuşi a fost deportat pentru flecărelile sale din cercurile studenţeşti, dar a fugit – iată, propriu-zis, tot ce ştia poliţia despre el. Puţin, extraordinar de puţin pentru o acţiune penală atât de complicată! Cu astfel de material n-ai să-l forţezi pe aşa-zisul Efremov să vorbească. Nu ai cu ce.

Kirilov sună.

— Avem ceva nou despre Efremov? întrebă el pe Kletocinikov, când acesta intră înăuntru.

— Întocmai. Aflându-se în trecere prin Elisavetgrad generalul-aghiotant Totleben l-a vizitat pe Goldenberg-Efremov în celulă.

Kirilov sări ca ars. Guvernatorul-general al ţinutului de sud al Rusiei, proslăvitul erou al apărării Sevastopolului, şi unul dintre apropiaţii împăratului – Totleben în niciun caz nu putea să intre întâmplător în celula acestui nemernic...

— S-a dus în mod intenţionat la Elisavetgrad! ţipă şeful. Ne fură materialul de sub nas!

— Vreţi să spuneţi, înălţimea voastră... bâigui Kletocinikov cu uimire.

— Da! A fost special la Elisavetgrad. Cloceşte ceva. Şi nu ni-l mai cedează în niciun caz pe Goldenberg.

— Bine, dar Goldenberg a refuzat să vorbească cu Totleben...

După faţa lui Kirilov se putea vedea că aceasta nu mai avea nicio importanţă.

— Consideră acţiunea ca pierdută pentru noi, încheie el acru. Raportul lui Pallschau clasează-l la arhivă; aici Kirilov stătu în cumpănă mai mult timp, se vedea cât de colo că se străduie să-şi amintească, să

întreprindă ceva. În cele din urmă ordonă secretarului rămas tăcut în aşteptare să-i aducă dosarul lui Cernîşov...

Nobilul cu numele de Cernîşov şi logodnica acestuia fuseseră arestaţi de curând datorită unui denunţ întâmplător. Un soldat oarecare semnalase cancelariei că o prietenă de-a lui citeşte cărţi interzise. Fetişcanei i s-a făcut o percheziţie şi s-au găsit manifeste ale organizaţiei „Narodnaia volia", iar Kirilov a ameninţat-o la interogatoriu cu spânzurătoarea. Speriată la culme, fata a declarat că primise manifestele de la o doamnă, din casa lui Cernîşov. Au scotocit locuinţa din stradela Leştukov, unde cele descoperite de poliţişti au întrecut orice aşteptări. Au găsit multă literatură, un pud de dinamită, pistoale, mesaje cifrate, şi diferite scheme şi planuri de neînţeles. În curând s-a stabilit că „logodnica" lui Cernîşov era o cunoscuta ocnaşă evadată[3]. În schimb, identitatea stăpânului locuinţei a rămas neclarificată şi până acum de Secţia a treia: acesta refuza cu încăpăţânare să facă mărturisiri. Dar, cu simţul lui fin de copoi, Kirilov adulmeca în Cernîşov pe unul dintre activiştii de seamă ai mişcării ilegaliste.

Acum, verificând materialele de anchetă, generalul se opri asupra desenelor presupusului inginer Cernîşov – desluşise în ele câteva detalii care-i aminteau parcă vag de ceva. Oare unde anume mai văzuse el aceste coridoare, aceste încăperi?

Din nou răsună clinchetul clopoţelului.

— Trimite schiţele pentru expertiză la Comandamentul poliţiei Capitalei, porunci şeful. Să ne

[3] E.N. Figner.

comunice răspunsul cât mai urgent.

Uşa capitonată cu piele se închise fără zgomot în urma secretarului.

„Ce-aş putea să mai fac? se gândi Kirilov. Rămas singur. Aşadar, în primul rând îi punem cruce lui Goldenberg. Totleben nu-l va lăsa din mână. Cernîşov... Ar trebui să aştept rezultatul expertizei: presimt că acolo e toată buba. Altceva? Doar un singur lucru mi-a mai rămas – să-l chem pe Palkin – a agăţat pe stradă un individ suspect. Poate măcar aici vom da peste ceva care să merite. Firicelul e subţire, totul e, nu ştiu cum, şubred, nimic solid, dar ce te faci când nu-ţi cade altceva mai bun. E-hei, în ultima vreme norocul ne-a cam ocolit!..."

Kirilov se uită la pendula uriaşă cu cadranul aurit, care se înălţa monumentală ca un turn lângă fereastra cabinetului. Da, e timpul! A sosit ora întâlnirilor sale cu agenţii. Îşi scoase tunica de uniformă, o ascunse cu grijă în dulap, apoi se îmbracă cu o haină obişnuită, îşi aruncă pe umeri un palton vechi, mai jerpelit, îşi îndesă pe frunte o pălărie uzată de fetru. După ce dădu la o parte draperia decorativă, împodobită cu franjuri, şeful agenturii pipăi în spatele acesteia o mică încuietoare, răsuci cheia în broască şi se strecură pe neobservate afară din birou, prin uşa secretă.

Întâlnindu-l pe stradă pe moşneguţul acesta scund, cu obrajii bărbieriţi şi mişcările repezi, trecătorii se dădeau la o parte făcându-i loc. Călca pe trotuar cu atâta prestanţă şi siguranţă, încât impunea tuturor un respect deosebit.

Dar iată şi clădirea aşezată pe colţ, la încrucişarea dintre Fontanka şi Nevski. Şeful agenturii politice intră înăuntru cu pasul ferm, să primească rapoartele

zilnice ale agenţilor filajului şi să le dea dispoziţii pentru urmărirea celor suspecţi. Aici, în liniştea cea mai adâncă, se desfăşura aşa-zisa activitate de „importanţă statală covârşitoare”.

PORTARUL, PORFIRI ŞI REVOLTA NATAŞEI

Degeaba socoteau palavragiii din preajma palatului, însufleţiţi de prezicerile doamnei Lenormand, că la 19 noiembrie ţarul scăpase de-al patrulea atentat, şi ca atare îi mai rămăseseră în rezervă încă patru încercări. În realitate însă atentatul din 19 noiembrie nu era al patrulea, ci al şaselea la număr, astfel că superstiţioşilor curteni le-a mai rămas de fapt foarte puţin timp pentru a-l aştepta pe al optulea – ultimul.

Totuşi, unde s-au mai petrecut oare celelalte două atentate, despre care nu bănuise nimic ţarul însuşi şi niciunul dintre locuitorii Rusiei?

Conducătorii de la „Narodnaia volia" au ţinut seama de trista experienţă a tentativelor individuale întreprinse de Karakozov, Berezovski şi Soloviov. Cea mai mică nereuşită, o greşeală de ochire a trăgătorului şi atentatorii nimereau în ştreang, iar asupra ţării se abătea un nou val de represalii poliţieneşti cumplite şi nemiloase.

Organul suprem al partidului – Comisia organizatorică a Comitetului Executiv a hotărât de această dată să „vâneze" ursul cu şanse cât mai sigure de succes. Spre magistralele feroviare care duceau din sud către capitală fuseseră îndrumate nu una, ci trei echipe de artificieri ai grupării revoluţionare. Primiseră sarcina să mineze cu ajutorul galeriilor subterane terasamentul liniilor ferate

interceptând toate căile de acces pe unde se putea întoarce ţarul spre reşedinţă şi să-şi acorde între ei ajutorul necesar.

Concomitent cu aceştia, dinspre sud a plecat încă o echipă suplimentară însărcinată cu supravegherea trenului imperial, condusă de Andrei Presniakov.

În acelaşi timp la vice-guvernatorul Odessei s-a prezentat în audienţă o doamnă fermecătoare, ale cărei maniere alese arătau că face parte din înalta societate. Pe un ton categoric şi autoritar, doamna a cerut ca sărmanul ei rândaş de curte să fie angajat undeva să lucreze tot timpul în aer liber, fiind bolnav de tuberculoză. Vice-guvernatorul n-a putut să refuze rugămintea acestei solicitatoare atât de graţioase, astfel că Mihailo-Frolenko împreună cu soţia sa fictivă – Lebedeva inimoasa lui ajutoare (şi viitoare coacuzată la proces) a primit un post de revizor de cale la Direcţia regională feroviară Odessa.

Andrei Presniakov descoperise însă că trenurile imperiale nu se aflau la Odessa, ci la Simferopol. În această situaţie era evident că lucrările de minare de la Odessa nu mai erau necesare, deoarece ţarul, nu se ştie din ce motive, şi-a modificat ruta iniţială şi a hotărât să plece pe alt drum. Kibalcici, tehnicianul principal al partidului, a scos din Odessa jumătate din dinamită pentru echipa lui Andrei Jeliabov, iar Grigori Goldenberg urma să transporte restul la Moscova, pentru „neguţătorii Suhorukov”. Aşa s-a făcut că ţarul a scăpat de primul atentat, fără să afle măcar despre aceasta.

A doua echipă de artificieri lucra în staţia Alexandrovsk (azi Zaporojie). Aici, mina a fost instalată fără greutate sub linia ferată. Când s-a apropiat trenul imperial, Vanecika-Okladski i-a strigat

lui Taras-Jeliabov: „Foc!” Acesta a împreunat capetele detonatorului electric şi toţi înmărmuriră aşteptând... Şi – nimic! Bocănind ritmic au trecut pe deasupra minei vagoanele cu ţarul şi cu suita lui, îndepărtându-se, până când au dispărut în ceaţa dimineţii.

În noaptea următoare, artificierii s-au strecurat până la terasament; Vanea-Okladski a găsit locul unde se rupsese şnurul. Se vede că fusese retezat de lopata cantonierului, care nivela terasamentul în vederea trecerii împăratului.

Astfel s-a soldat în mod fericit pentru ţar şi cel de-al doilea atentat, iar guvernul n-a avut habar nici de acesta.

Membrilor organizaţiei le mai rămânea o ultimă şansă. Şi în apropierea Moscovei explozia în cele din urmă s-a produs! Din nou însă un insucces. Presniakov anunţase exact sosirea trenului imperial, „neguţătoarea Suhorukova” (Sofia Perovskaia), care urmărea apariţia locomotivei la orizont, a dat la timp semnalul pentru explozie, fluturându-şi broboada din tufele de lângă calea ferată.

Aici însă s-a întâmplat ceva de neînţeles. Artificierul, căruia i s-a poruncit să stabilească contactul între firele detonatorului, a căzut într-un fel de transă hipnotică. Nemişcat, cu ochii sticloşi, a petrecut cu privirea trenul, care depăşise acum locul primejdiei. „Ce-ai făcut!” îi strigă Mihailov, care s-a dezmeticit primul. Omul părea într-adevăr că se trezise abia atunci: „Ce-o să fie acum!” se căină el. Mai mult de disperare, decât din calcul, Portarul îi porunci: „Distruge al doilea tren, doar n-o să pierdem mina!” De această dată detonatorul a acţionat cu

promptitudine...[4]

Nici după cel de-al treilea eşec membrii organizaţiei nu s-au lăsat descurajaţi şi au început preparativele în vederea bătăliilor viitoare.

În primele zile după atentat, Mihailov nu s-a întâlnit cu Kletocinikov; mai ales că sarcinile organizatorice îl copleşiseră cu totul. Aveau de pregătit un nou atentat, trebuiau totodată să şteargă urmele galeriilor săpate la Odessa şi Alexandrovsk, dar sarcina principală era să-i treacă urgent peste graniţă pe „neguţătorul Suhorukov" (Lev Gartman), Poetul (Morozov) şi pe soţia acestuia Olga – după care alerga poliţia, de-i sfârâiau călcâiele. Chiar pe sub nasul poliţiştilor a reuşit să-i scoată din ţară şi să-i trimită în Franţa pe destoinicii ilegalişti care participaseră la lucrările de minare din Moscova.

Abia după ce a terminat toate aceste treburi, a putut şi Mihailov să se ocupe în sfârşit în mod serios de lupta nemijlocită împotriva agenţilor filajului şi împotriva informatorilor secreţi ai Secţiei a treia. De altfel era nemulţumit de multă vreme de felul în care erau exploatate informaţiile furnizate de Kletocinikov.

În ultimul timp partidul îşi sporise în mod neobişnuit numărul membrilor, oamenii săi acţionau în numeroase uzine şi fabrici, pătrunseseră în unităţile armatei, stabiliseră legături cu echipajele flotei; nu exista în Rusia oraş universitar sau centru industrial unde agitatorii de la „Narodnaia volia" să

[4] În felul acesta sunt descrise evenimentele de mai sus în memoriile lui Lev Tihomirov, unul dintre membrii de seamă ai Comitetului Executiv. Există totuşi şi o altă versiune: membrii organizaţiei nu au putut afla exact cu ce garnitură va pleca ţarul şi din greşeală au aruncat în aer trenul suitei şi nu pe cel imperial.

nu-şi fi desfăşurat activitatea. De aceea Mihailov considera că nu mai este posibil ca resortul revoluţionar de contrainformaţii să fie lăsat mai departe să lucreze folosind aceleaşi metode primitive ca până acum. Semnalizările primite despre provocatori şi agenţi ajungeau foarte încet până la toate celulele organizaţiei şi erau folosite într-o măsură prea mică în activitatea practică a acesteia. În creierul eminentului organizator se născu planul făuririi unei reţele noi şi mai cuprinzătoare pentru a contracara acţiunile poliţiei secrete. În fruntea ei îşi pusese în gând să-l numească pe prietenul său Alexandr Barannikov.

Ambii Alexandri se cunoşteau încă din copilărie. Cu timpul, unul dintre ei, Mihailov, deveni student-tehnolog, iar celălalt, Barannikov – elev al şcolii militare de ofiţeri Pavlovski. Cu câţiva ani în urmă poliţia a găsit uniforma, chipiul şi cizmele iunkerului Barannikov pe gheaţă, lângă o copcă, şi s-a grăbit să-l treacă pe „nefericit” în categoria sinucigaşilor. În lumea conspirativă însă îşi făcu apariţia tot de atunci Innokenti Koşurnikov, sau tovarăşul Porfiri. El a fost acela care a participat la executarea comandantului jandarmeriei Mezenţev, şi ulterior a preparat sub conducerea unor tehnicieni cu experienţă dinamita de care aveau nevoie pentru atentat. Era greu de imaginat o candidatură mai potrivită ca aceasta pentru postul atât de însemnat şi de mare răspundere ca acela de şef al organului contrainformativ revoluţionar.

Din ordinul lui Mihailov, Nataşa i-a expediat lui Kletocinikov o carte poştală în care scria că doreşte să-l vadă, iar în ziua stabilită în locuinţa fetei s-au întâlnit cei doi: Portarul şi Porfiri. Văzându-l pe acesta

din urmă, Nataşa se îmbujora. Porfiri îi era rudă apropiată, fiind bărbatul Mariei, sora ei mai mare.

Fetişcana i s-a aruncat de gât, şi-a sărutat cumnatul, l-a asaltat cu întrebări despre soră-sa.

— Marişka e la Moscova, bubui drept răspuns Barannikov cu vocea-i groasă de bas, uite răutăciosul ăsta de Portar ne-a despărţit. Ţi-a trimis în schimb o scrisoare, din care vei afla totul.

Şi-i întinse fetei un pliculeţ. Nataşa suspină, smulse scrisoarea din mâinile lui, şi cuprinsă de nerăbdare sfâşie odată cu plicul şi marginea hârtiei, apoi necăjită de propria-i stângăcie izbi cu piciorul în pământ, alătură bucăţile rupte şi se apucă să citească cu nesaţ. Se făcu linişte. Nataşa reciti de câteva ori epistola, apoi pe neaşteptate, într-un gest copilăresc, îşi lasă capul în piept şi se porni să plângă înăbuşit. Mihailov presimţise aceasta...

Relaţiile dintre cele două surori erau deosebit de complicate. Din copilărie Nataşa a pizmuit-o pe Maria ei dragă, care era uimitor de frumoasă. Acasă, la Orel, soră-sa era mereu înconjurată de oamenii cei mai deştepţi şi cei mai interesanţi din oraşul natal. Cu trecerea timpului, pe femeia aceasta isteaţă şi curajoasă ajunseseră s-o cunoască ilegaliştii din multe oraşe ale Rusiei. Cele mai importante grupări ale narodnicilor îşi disputau dreptul de a o socoti un membru al organizaţiei lor. Maria a fost singura femeie invitată să participe ca delegată la congresul pentru constituirea organizaţiei „Narodnaia volia” ţinut la Lipeţk.

Acum, Maria îi făcea cunoscut Nataşei că activează împreună cu tovarăşii la Moscova.

„Dar tu cum o mai duci, micuţo?” o întreba ea în scrisoare.

Iar Nataşa ce putea să-i spună? Că nu face nimic, că-şi iroseşte fără rost cei mai frumoşi ani, şi lâncezeşte între patru pereţi, neştiind singură pentru ce şi nici cui îi folosesc toate astea...

— Nu mai pot... suspina ea printre lacrimi, nu mai pot trăi astfel. Mereu, mereu singură. Stau ca într-o temniţă, într-o celulă separată. Toţi oamenii muncesc, riscă, iubesc, luptă, iar eu... Pentru ce oare? O să-mi pierd minţile, am să înnebunesc de atâta singurătate şi plictiseală. O-oh!

— Da ce-i cu tine, Nataşenka, draga mea! se aplecă spre ea Porfiri căutând s-o potolească.

— Zile în şir acelaşi şi acelaşi lucru, îl împinse încet Nataşa. Nu scoate capul nicăieri, nu lega cunoştinţe, nu te întâlni cu nimeni. „Nataşenka, sarcina dumitale principală şi unică este să înlături toate bănuielile” – îl imită ea pe Portar. O dată pe săptămână, de ochii vecinilor, îmi conduc şi-mi sărut logodnicul, căruia nu-i ştiu nici măcar numele şi în aceasta constă toată activitatea mea ilegală. În curând se împlineşte un an, Saşa! De un an întreg durează toate astea! Un an din viaţă!

— Dar asta-i foarte important! prinse glas Mihailov.

— Maria trăieşte ca un om adevărat, nu-l ascultă fetişcana. Activează! Şi eu sunt om, îmi doresc şi eu fericirea. Un pic de fericire. Nu-mi pasă dacă mor, dacă putrezesc în închisoare, ori mă spânzură, dar în plină acţiune, nu ca o cârtiţă oarbă care-şi păzeşte vizuina. Nu-mi dau nici seama ce păzesc, nu ştiu nimic...

„Şi-a ieşit din fire, fetişoara, se gândi cu durere Mihailov. Şi e de înţeles – s-a rupt de lume, era pornită pe fapte de eroism şi când colo am pus-o să păzească o casă pustie. Dar ce-i ce făcut? S-o

schimbăm? Imposibil. Iar pe de altă parte nu-i de dorit să-i dezvăluim nici măcar sensul celor ce se petrec aici, în casa aceasta. Taină, numai o taină desăvârşită l-a salvat până acum pe Kletocinikov şi odată cu el alte zeci de oameni de-ai noştri. Fata nici nu bănuieşte măcar ce sarcină mare i s-a încredinţat. Casa conspirativă cea mai importantă! Iar ea, prostuţa, crede că lâncezeşte. Oare ce-am putea să facem? Cum să punem capăt acestor izbucniri isterice? Uite, că trebuie să sosească dintr-o clipă în alta Kletocinikov. Ah, ce rău s-au mai încurcat toate...”

Mihailov i-a mângâiat cu palma cozile căzute pe spate, Barannikov i-a şters cu batista lacrimile şi încetul cu încetul suspinele fetei s-au mai domolit.

Iar atunci când, drept recompensă pentru destoinicia dovedită, i s-a promis că va fi schimbată în curând şi luată să participe la „vânătoarea ursului rusesc”, fetişcana se linişti de-a binelea.

Şi tocmai la timp. Pentru că îndată se auzi soneria şi în uşa descuiată în mare grabă îşi făcu apariţia „logodnicul”. Oarecum mirat de prezenţa unui necunoscut în odaie, dar mai ales de ochii umflaţi de plâns ai Nataşei, musafirul a rămas tăcut, chiar mai tăcut ca de obicei. Aşezându-se cât mai comod pe canapeaua-i preferată, Nikolai Vasilievici nu scoase nicio vorbă, aşteptând aprobarea Portarului de a-i prezenta obişnuitul raport...

În sfârşit, acesta îi făcu semn cu capul...

PERSPECTIVELE SECŢIEI A TREIA

Expunerea nu a fost lipsită de reproşuri. Kletocinikov era nemulţumit de îndelungata absenţă a lui Mihailov din Petersburg. Datele urgente obţinute de el au rămas nefolosite o vreme destul de lungă şi poliţia a avut răgazul să mai înşface pe câte cineva. Mihailov l-a prezentat lui Nikolai Vasilievici pe Porfiri drept noul curier de legătură al Centrului şi i-a făgăduit ca în viitor niciodată şi sub niciun motiv să nu întrerupă contactul cu Kletocinikov pentru o perioadă atât de îndelungată.

Oarecum împăcat, Nikolai Vasilievici abordă problemele principale.

— Activitatea Secţiei a treia, mai precis activitatea agenturii noastre este orientată actualmente pe trei direcţii. Prima se referă la această persoană...

Kletocinikov scoase din buzunar portofelul negru de piele şi trase nerăbdător dinăuntru o mică fotografie.

Obiectivul imortalizase pe hârtie chipul unui tânăr cu faţa cam bucălată pe care ieşea în evidenţa nasul gros, alungit către vârf şi o frunte îngustă. Barbişonul de formă pătrată dădea întregii sale figuri un aer bărbătesc, însă impresia cea mai stranie ţi-o lăsau ochii. Ai fi zis că tânărul s-a mirat de ceva într-o zi, şi aşa mirat a rămas până acum, uitându-se întrebător la oameni şi aşteptând parcă să afle de la ei un lucru deosebit de complicat, pe care nu-l putea înţelege...

— Grişka... şopti Portarul.

— Da, Grigori Goldenberg, confirmă Kletocinikov. L-au reţinut întâmplător într-o gară, fără să ştie măcar pe cine arestează...

Portarul era deja informat despre arestarea lui Goldenberg, aflase vestea de la Kibalcici, tehnicianul-şef al partidului, reîntors de curând din sud. Totuşi, nu se putea obişnui cu gândul că drăguţul, devotatul şi curajosul Grişa se află la închisoare. La drept vorbind, la timpul său Grişa îl cam stânjenise pe Alexandr Mihailov cu dovezile lui de adoraţie nemărginită şi pe-alocuri slugarnică. Acum însă toate acestea erau date uitării şi nu mai păstrase în memorie decât dârzenia lui Goldenberg, puritatea lui împinsă până la o naivitate înduioşătoare şi mai ales ataşamentul său pentru cauza revoluţiei. Toţi tovarăşii îşi aminteau cu emoţie cu câtă greutate evadase Grişka din surghiunul de la Holmogorsk, cum l-a lichidat apoi pe călăul revoluţionarilor din sud, prinţul Kropotkin, cu câtă mândrie susţinea în orice ocazie că seara când l-a executat pe satrapul acesta ţarist a fost cea mai fericită din viaţa lui. După aceea s-a contrazis amarnic cu Soloviov revendicându-şi dreptul de a trage asupra ţarului şi numai supunându-se hotărârii majorităţii i-a cedat această favoare prietenului şi rivalului său.

— Şi zici că l-au arestat întâmplător? se asigură Mihailov.

— Absolut întâmplător.

— Unde-i acum?

— În închisoarea din Odessa.

— De ce la Odessa?

Kletocinikov sălta din umeri. De unde să ştie el ce au de gând jandarmii acolo, în sud? Probabil că în

închisoarea din Odessa lui Goldenberg i se întinde vreo cursă. Totu-i posibil...

— Despre Goldenberg să mă ţii la curent în permanenţă, iar în cazuri extreme, poţi veni chiar la hotel, ordonă Portarul.

Kletocinikov înclină capul afirmativ.

— Iată şi cea de-a doua direcţie a activităţii noastre, scoase el o altă fotografic... Acesta-i un oarecare domn Cernîşov, arestat de asemeni din întâmplare.

Mihailov aflase de acum şi despre arestarea lui Cernîşov – toţi tovarăşii au fost avertizaţi şi toate legăturile cu locuinţa acestuia au fost rupte la timp.

— La el s-au găsit schiţele. Le-au trimis la comandamentul poliţiei capitalei, anunţă Kletocinikov.

Profesiunea lui Nikolai Kletocinikov l-a învăţat să observe discret toate mărunţişurile; cu timpul a devenit chiar un obicei, ce-i drept nu întotdeauna comod în viaţa de toate zilele. Iată şi acum, a remarcat îndată că, auzind noutatea cu Cernîşov, Porfiri a rămas liniştit, pe când degetele lui Mihailov băteau nervos toba pe genunchiul care-i tresărise abia perceptibil.

Concluzia era evidentă: schiţele ascundeau o taină pe care nu o cunoşteau prea mulţi tovarăşi, nici în centrala partidului. Portarul ştia despre ele – Porfiri nu. Interesant...

— Mai este ceva?

— A treia linie de muncă a agenturii o constituie cazul referitor la descoperirea arhivei de la biroul de paşapoarte şi buletine...

Cu câteva zile în urmă, celui mai iscusit dintre filorii lui Kirilov, anume Palkin, i s-a ivit ocazia să urmărească pe stradă un „nihilist” suspect. Imediat

locuinţa acestuia a fost percheziţionată şi s-a găsit un depozit de ştampile, copii după acte de identitate şi altele.

— Notează-ţi numele sub care figurează în arhivă tovarăşii asupra cărora Secţia a treia va întreprinde investigaţii şi schimbă neîntârziat toate buletinele de identitate, spuse calm Kletocinikov. Să-ncepem cu Bezmenov...

După ce a dictat vreo douăzeci de nume, Kletocinikov părăsi locuinţa condus de Nataşa. Portarul se întoarse spre Porfiri. În tot răstimpul acesta Barannikov a stat tăcut, ochii însă îi scânteiau.

— Omul acesta, Nikolai Kletocinikov, îţi va fi principalul ajutor în noua ta funcţie, i se adresă Mihailov. Mâine să treci pe la tipografie şi să-i spui gazdei să-ţi dea caietul cu scoarţele de muşama, pe care-l ţine la ea în dulap. Studiază-l cu atenţie şi apucă-te de lucru! Comisia organizatorică ţi-a repartizat pe Podbelski, Kogan, Sablin, Kotik, Tîcinin, Sidorenko. În total vreo cincisprezece oameni. Pune-i să identifice pe toţi spionii poliţiei după listele lui Kletocinikov şi să-i preia în supraveghere. Ne interesează casele lor conspirative, legăturile, sursele de informaţii, totul! Te scoatem temporar de la dinamită. De altfel, Kibalcici a şi fost anunţat. Ne-am înţeles?

Brunetul chipeş se ridică uimitor de sprinten în picioare, se răsuci pe călcâie şi, fără să spună niciun cuvânt, ieşi în antreu. Acolo o sărută pe Nataşa pe obraz şi puse mâna pe clanţă.

— Încotro? îl strigă din urmă Portarul, neputându-şi stăpâni curiozitatea.

— În stradela Sapiornîi.

S-a închis uşa după Barannikov. Un zâmbet duios

înflori pe buzele Portarului: aşa l-a cunoscut întotdeauna pe mutul acesta de Saşa Barannikov. Nu-l rabdă inima să aştepte până mâine! Resortul de contraspionaj va începe să funcţioneze încă de azi – Saşa a şi trecut la acţiune.

CINE-I DOMNUL LÎSENKO?

Stradela Sapiornîi este o ulicioară mai dosnică populată de oameni aşezaţi, în majoritate funcţionari cu oarecare dare de mână. Nu-i un centru tocmai aristocratic, dar cu toate că unele clădiri au până la patru etaje aici e destulă linişte, lumină, şi gospodinelor le place să se stabilească în acest cartier de unde le vine aproape să cutreiere magazinele de pe Nevski sau Litenîi.

În septembrie 1879 în imobilul de la numărul zece au poposit nişte locatari noi – soţii Lîsenko.

Consilierul în retragere Lîsenko a venit aici mai devreme, însoţit de prieteni, a cercetat apartamentul format din trei încăperi, s-a interesat de rânduielile casei, şi a lăsat impresia unui domn respectabil. Mai ales s-a bucurat foarte mult, aflând că în casă nu sunt femei care subînchiriază camere mobilate şi nici locatari din rândul studenţilor, tinerilor şi, în general, a celor certaţi cu legea! A lăudat curăţenia şi iluminatul ambelor intrări – principală şi de serviciu; s-a interesat de panorama ce se deschide de la fereastră spre oraş. Constatând că, deşi una din ferestrele apartamentului răspunde spre calcanul clădirii învecinate, peste gard se poate vedea totuşi în stradă, consilierul pocni din degete şi spuse mulţumit: „O comoară”.

După două zile soţii se mutară.

Aveau o mobilă cam uzată, dar încă destul de bună

– mobilă obişnuită pentru un slujbaş cu stare mijlocie. În timpul mutării, chiriaşul se tot învârtea pe lângă trei cufere grele, şi se ruga de rândaşii care-l ajutau să le transporte mai cu atenţie. Drept recompensă oamenii au primit un bacşiş gras şi din prima zi şi-au dat seama că au de-a face cu nişte boieri cumsecade.

Doamna Lîsenko era tânără, drăguţă şi comunicativă, o zvârlugă veselă şi nepăsătoare, care nu prea ştia de rosturile gospodăriei. Toate grijile casei erau lăsate pe seama Anuşkăi, o slujnică gureşă şi pricepută.

Anuşka făcu repede cunoştinţă cu toţi portarii, vecinii, negustorii. Îi plăcea să pălăvrăgească, să-şi vorbească stăpânii pe la colţuri. Băcanii căutau s-o îmbuneze, iar măcelarul i-a oferit chiar o cutie mare de bomboane, să ia carne numai de la el. De atunci, în fiecare dimineaţă, spre apartamentul lui Lîsenko alerga băiatul de la măcelărie, cu pachete.

Apoi Anuşka a plecat, iar familia Lîsenko a luat-o pe Maria. Noua slujnică era nervoasă, mofturoasă, dar mai ales obraznică şi portarii o dezaprobau pentru purtarea ei.

Soţii duceau o viaţă retrasă. Nu se duceau nicăieri, fiind vizitaţi de vreo doi-trei prieteni care veneau destul de des pe-acolo, ce-i drept. Unul dintre ei, locotenent în rezervă, purta o mustăcioară scurtă modernă şi un cioculeţ mătăsos, celălalt înalt, chipeş, cu pielea brună şi ochii arzători avea o alură de militar, cu toate că era îmbrăcat în haine civile. Se prea poate să fi fost şi el rezervist. Mai era şi al treilea, acela însă aproape din noiembrie n-a mai dat pe aici. Despre el se zvonea că ar fi amantul doamnei.

Toate acestea le-a povestit portarul copoiului de la comandamentul orăşenesc, care se interesa de

familia Lîsenko.

— Ai fost vreodată în apartamentul lor?

— O locuinţă obişnuita. Cu bucătărie, masă, plită...

— Dar apartamentul, apartamentul cum arată?

— Pe ăştia, de-alde noi, nu-i primesc mai departe de bucătărie. În sufragerie, să nu mint, am fost o dată. Staţi să-mi amintesc... Portretul majestăţii sale împăratului, trebuie să vă spun, unul mare, mare de tot. Sub portret – divanul, la mijloc e masa, o jumătate de duzină de scaune... şi totul acoperit cu şerveţele de dantelă.

Copoiul dădu din umeri şi vru să se îndepărteze, când deodată portarul îl trase de mânecă:

— Iată-l şi pe domnul Lîsenko, se întoarce de la plimbarea de după prânz. Vreţi să-l vedeţi?

Pe trotuar venea spre casă cu pasul grav un boier plin de importanţă. Simţul înnăscut al independenţei, aristocratica încredere în sine intrată în sânge şi-n trup, toate acestea dădeau mersului său un aer de superioritate impunătoare, după care puteai fără greş cunoaşte pe un nobil rus, de viţă veche. Şuba îmblănită îi stătea admirabil pe corp – nu, nu era dintre cele mai scumpe, însă de ajuns de arătoasă, iar pe nas îi strălucea un *pince-nez* cu rama de aur.

Cu un gest maşinal portarul se plecă, iar copoiul fără să vrea îşi scoase şi el pălăria. Lîsenko le răspunse printr-o scurtă înclinare a capului şi, fără să privească în lături, se îndreptă ţeapăn spre uşa de la intrare.

Reîntors la birou, agentul i-a povestit comisarului de poliţie că n-a descoperit nimic suspect în privinţa lui Lîsenko – o familie obişnuită de funcţionari.

— Credeai poate că vei găsi niscaiva terorişti cu dinamită? oftă comisarul în zeflemea. Nu, frăţioare,

Secţia a treia ne lasă nouă numai treburile mărunte, caimacul şi-l opresc pentru ei.

La poliţia orăşenească moravurile erau cât se poate de simple, patriarhale, nu ca la Secţia a treia. Aici nu se prea omorau cu păstrarea secretului, iar pe clănţăii de la investigaţiile politice nu-i priveau cu ochi buni şi-i înjurau peste tot pentru îngâmfare, pentru salariile nemeritate – după părerea poliţiştilor – dar mai ales pentru faptul că le luau pe agenţii cei mai capabili. Iată de ce comisarul de la circumscripţie socotea că poate să-i povestească şi secretarului său despre ultimul eşec al jandarmilor.

Nu demult, aceştia puseseră mâna pe un depozit întreg de formulare, ştampile şi imprimate oficiale cu antet. Cele mai importante documente le-a luat Secţia a treia, le-a controlat, însă fără rezultat, fiindcă posesorii buletinelor de identitate false reuşiseră de mult să-şi preschimbe actele. Hârtiile de mai mică importanţă serviciul secret de investigaţii le-a transmis comandamentului poliţiei capitalei. Desigur acolo nu s-a găsit nimic deosebit şi operaţiunile de verificare se desfăşurau anevoie...

Şi totuşi...

Comisarul îi arătă agentului o foaie de hârtie liniată de mână. Copoiul o privi atent şi deodată îşi ţuguie buzele de mirare: în faţa lui era o copie a buletinului lui Lîsenko.

— A fost găsită în lada de gunoi, îl lămuri comisarul. S-au făcut cercetări – totul e în regulă, buletinul domnului Lîsenko este autentic. Lîsenko e chiar Lîsenko – lucru pe deplin stabilit, aşa că să nu-ţi închipui cine ştie ce. Se pare însă că el i-a dat cuiva să scoată o copie după buletin şi această copie a servit ca model la confecţionarea unor buletine false.

Pentru orice eventualitate şi ca să aibă cugetul împăcat că şi-au făcut datoria, cei de la poliţia secretă au hotărât să facă o descindere la locuinţa lui Lîsenko şi totodată să-l întrebe cui anume i-a dat buletinul.

Copoiul se schimbă la faţă de supărare – se vede treaba că n-o să aibă parte de somn nici la noapte.

— Nu te lenevi, nu te lenevi, îl apostrofă comisarul. Şi aşa am tot amânat această percheziţie din noiembrie până în ianuarie, nu se mai poate s-o lungim mereu. E timpul să încheiem socotelile cu arhiva. Să iei cu tine vreo doi vardişti şi pe la două noaptea...

...La orele doua noaptea, patrula s-a oprit în stradela Sapiornîi. Totul decurgea în ordine: doi portari fură postaţi la scara de serviciu, iar echipa de poliţişti însoţită de portarul-şef se îndreptă spre intrarea principală şi sună la uşa apartamentului.

— Cine-i? întrebă un glas de femeie.

Copoiului i se păru că-l priveşte cineva prin ferăstruica de lângă uşă, care dădea spre palierul scării.

— O telegramă pentru domnul Lîsenko! anunţă poliţistul folosind minciuna obişnuită în asemenea ocazii.

— Du-te dracului! se auzi pe neaşteptate de după uşă. Apoi se făcu linişte.

...Dac-ar fi ştiut din timp poliţia că aici, pe această adresă, nu putea sub nicio formă să sosească vreo telegramă...

Văzându-i pe poliţişti, Sofia Ivanova (doamna Lîsenko) se repezi să trezească pe toată lumea. Împlinise abia nouăsprezece ani, dar la activul ei se numărau deja două procese şi două evadări din surghiunul de pe meleagurile Kemei. Având o bogată

experienţă în domeniul percheziţiilor, ştia ce anume trebuie să facă şi acum: nu degeaba, tocmai acestei femei delicate şi atrăgătoare, Mihailov şi Kviatkovski i-au încredinţat rolul de „patroană a stradelei Sapiornîi” – păzitoarea bunului cel mai de preţ al partidului – a tipografiei lor clandestine.

Înainte de toate femeia l-a trezit pe Nikolai Buch – domnul Lîsenko.

— Scoală! Poliţia!

Lîsenko se rostogoli într-o clipă din pat şi băgă mâna sub pernă după pistol. Apoi o ajută pe Sofia să urnească lada aşezată în faţa uşii care răspundea în odaia vecină şi se repezi în antreu. Sofia intră în fugă în „dormitor”. Aici, în mijlocul încăperii, ferită în mod obişnuit printr-un paravan de privirile vizitatorilor ocazionali, trona urcată pe canapea o maşină de tipărit. În colţurile camerei erau mese cu litere de cules, iar pe duşumea, întinşi pe topurile mari de hârtie, sforăiau îmbrăcaţi doi oameni – zeţarii tipografiei ilegale, prizonierii voluntari ai acestei chichineţe.

— Poliţia!

Zeţarii săriră în picioare şi se repeziră în urma lui Buch în antreu, unde se auzea zbârnâitul prelung al soneriei, în timp ce copoiul nedumerit la culme repeta întruna: „Deschideţi, aveţi o telegramă!”

Sofia rămase singură în tipografie. Ce să facă acum. Cum să procedeze? Încă aseară, în timpul mesei, „slujnica” lor Maşa – ilegalistă şi ea – îl întrebase în glumă pe Buch:

— Dar pe noi, femeile, ne spânzură?

(Cu toate că Nikolai avea asupra lui buletinul autentic al răposatului domn Lîsenko şi nu unul fals – toţi cei de aici ştiau prea bine că stăpânul casei nu

era defel funcţionar, ci nobil sadea, nepotul unui senator cu vază. Buch cunoştea legile pe dinafară şi de fapt era socotit un fel de jurisconsult al partidului.)

Auzind întrebarea, se gândi un timp luându-şi o înfăţişare gravă, apoi răspunse cu convingere:

— Nu. Femeile nu vor fi spânzurate. Aceasta ar da naştere la un scandal enorm.

— În acest caz, spuse Sofia zâmbind, noi, femeile, vom deschide primele focul, pentru că suntem în afara pericolului.

Atunci, aceasta li se păruse o glumă. Trecură însă abia trei ore şi acum într-adevăr trebuiau să tragă! Să tragă ele întâi.

Desigur, ar fi putut încerca să se strecoare pe scara de serviciu. Era puţin probabil să fie opriţi de portari. Dar... în primul rând, dimineaţa ar putea să vină Mihailov – pe care nu mai aveau timp să-l prevină asupra primejdiei. În al doilea rând – şi acesta era principalul – în comoda Sofiei Ivanova sunt o sumedenie de hârtii care trebuie arse cu orice preţ. Chiar cu preţul vieţii! Iar operaţiunea asta durează. Prin urmare...

— Buch, sparge geamurile, porunci Sofia. Toţi ceilalţi – trageţi în direcţia uşilor.

Nikolai apucă maşina de imprimat şi o azvârli cu putere pe fereastră. Zgomotul geamului spart, urmat de pârâitul ramei sfărâmate se contopi cu bubuitul salvei de împuşcături. Deodată, pe platforma scării se făcu linişte: poliţiştii se trântiră pe trepte. Trăgând spre fereastră casetele cu litere, Nikolai începu să le izbească cu înverşunare de tocul de lemn, străduindu-se să sfărâme crucea ferestrei, odată cu resturile de geam. Mihailov trebuia să observe lipsa ramei. Aproape în fiecare dimineaţă trecea pe la tipografie,

aducea cu el procesele verbale secrete ale percheziţiilor poliţieneşti, dobândite nu se ştie pe ce căi, şi le citea triumfător celor de faţă: „Publicaţiile partidului sunt admirabil editate, chiar experţii apreciază cu toată certitudinea că maşinile din tipografie trebuie să fie foarte bune”. Mâine Portarul va vedea pentru ultima oară aceste „maşini” azvârlite pe fereastră afară, în stradă, o imprimerie manuală, de construcţie primitivă, şi casetele cu litere, de fabricaţie proprie. Va înţelege îndată ce s-a întâmplat şi va părăsi nestingherit locul primejdiei.

Între timp, împuşcăturile de pe scară se înteţiră, se vede că poliţiştii primiseră întăriri.

Opintindu-se din greu, Buch aruncă ultimele casete în curte şi se avântă cu revolverul în mână spre intrarea de serviciu, pe unde voiau să pătrundă cu forţa noi grupe de poliţişti. O împuşcătură, încă o împuşcătură... Duşmanii se pitiră şi aici.

Aşezată pe vine într-o cămăruţă mică, laterală, Sofia Ivanova golea în grabă de hârtii sertarul de jos al comodei, le rupea bucăţele, apoi le dădea foc deasupra unui lighean plin cu apă. Măcar de n-ar rămâne niciun petec nears! De după uşă se auzeau până aici împuşcături, tropot de paşi, ţipete furioase, zgomotul zăvoarelor smulse din balamale. Cum de n-au intrat încă poliţiştii înăuntru la ea?

Iată că şi ultima bucăţică ţinută între degetele fripte ale femeii a fost mistuită de flăcări. Cu ambele mâini, Sofia scoase din lighean un smoc de fulgi negri şi uzi, îi stoarse de apă şi răvăşi atent conţinutul: să nu fi rămas vreo bucăţică de hârtie nearsă. Apoi aruncă totul înapoi în lighean, îşi şterse mâinile, scoase de pe fundul comodei un revolver minuscul, de damă, şi ridicându-se de jos cu o mişcare

sprintenă se apropie încetişor de fereastră. Pe stradă se zăreau chivarele soldaţilor – subunitatea militară chemată de poliţişti ocupase întreaga stradelă. Orice posibilitate de scăpare era exclusă...

Atunci femeia trecu în antreu. Aici totul era învăluit în fumul prafului de puşcă. Uşa de la intrare mai rezista. Prin cameră se învârtea speriat un zeţar, anume Liubkin, poreclit „Cintezoiul” şi trăgea nu se ştie de ce prin ferăstruica îngustă a luminatorului spre scară, cu toate că poliţia şi jandarmii se îngrămădeau cu totul în altă parte, în dreptul uşii.

— Cintezoiule, economiseşte gloanţele! îi porunci femeia.

Auzindu-i glasul, zeţarul îşi reveni.

— Sparg uşa de la intrarea de serviciu, ne atacă din spate. Trebuie să ne retragem în salon, hotărî Sofia. Să numărăm rezervele de muniţii şi să ochim cu precizie.

Retragerea au făcut-o tocmai la timp, deoarece pătrunzând în apartament din două părţi, poliţiştii au mai zăbovit lângă uşa salonului încă o jumătate de oră. Împuşcăturile izolate, care veneau de acolo, speriau toată ceata.

Curând însă încetară şi ultimele focuri: se vede că s-au terminat gloanţele asediaţilor. Abia atunci poliţiştii au pus topoarele în funcţiune, rupând uşa din ţâţâni.

— Cum, ai încuiat-o? îl întrebă Sofia pe Buch, care s-a retras ultimul.

— Totul e deschis, dar ei sparg numai de frică, îi explică „amfitrionul”.

— Ne predăm! ţipă spre uşă „slujnica” Greaznova, dar drept răspuns de dincolo răsunară doar înjurături, iar topoarele loveau mai cu sete.

În trosnetul tăbliilor sparte, Cintezoiul, vizibil agitat, se apucă să-şi ia rămas bun de la tovarăşi.

Prietenii îi strângeau grăbiţi şi neatenţi mâna fierbinte cuprinsă de tremur: uşa se desprinsese deja din balamale „Vom avea timp să ne luăm rămas bun în puşcărie!” Iată că zboară şi tocul uşii, apoi se prăbuşeşte cu zgomot tăblia şi hoarda furioasă de poliţişti năvăleşte în odaie. O clipă – şi toţi apărătorii tipografiei erau la pământ, legaţi de mâini şi picioare. Apoi poliţiştii îi legară de scaune şi lângă fiecare se proţăpiră, ca nişte statui, câte doi gardieni.

Numai acum învingătorii putură să privească în jur. Erau peste douăzeci de vlăjgani voinici, iar în faţa lor se aflau patru oameni, din care două femei de nouăsprezece ani. Oare cu ăştia au fost nevoiţi să se războiască aproape trei ore încheiate şi să-i mai cheme şi pe ostaşi în ajutor?

— Ceilalţi se ascund pe undeva, presupuse comisarul şi, slobozind o înjurătură trivială, porunci: Să-i căutăm.

Cu strigăte şi sudălmi, poliţiştii se urniră spre încăperea unde fusese tipografia. Pe neaşteptate acolo se făcu linişte, apoi începu o învălmăşeală de neînţeles şi se auziră voci înăbuşite: „Doctorul!”, „Procurorul!”

Scrâşnind din dinţi, ca să nu geamă de strânsoarea curelelor ce-i intrau în carne, Sofia Ivanova se îndoi de mijloc şi se uită dincolo prin uşa pe jumătate crăpată.

Întins pe duşumea, într-o baltă de sânge, zăcea bietul Cintezoi. Ultimul glonte zeţarul şi-l trăsese în tâmplă, nevrând să se predea.

Deodată se iscă un freamăt, poliţiştii îşi potriviră ţinuta şi se apucară să strângă şi mai mult curelele cu

care erau legaţi arestaţii!

Peste câteva clipe intră în încăpere un bătrân cu o mutră severă şi îngâmfată, îmbrăcat cu o manta paspoalată cu roşu. Sofia l-a recunoscut imediat – domnul Kolîşkin, şeful brigăzii secrete a comandamentului poliţiei capitalei, principalul concurent al lui Kirilov. Se deranjase personal să vadă ascunzătoarea devastată a ilegaliştilor.

— Asta-i! rosti cu emfază Kolîşkin.

Da, asta era, tipografia de negăsit a revoluţionarilor de la „Narodnaia volia”.

— ...După cât se pare, comandamentul orăşenesc poate fi felicitat pentru marele succes obţinut, îi spuse a doua zi Kletocinikov şefului său, abordând un zâmbet forţat. Şi când te gândeşti că au descoperit tipografia, numai datorită materialelor noastre. E cam neplăcut pentru noi, înălţimea voastră.

— Oricum, e şi asta o realizare... comentă acru Kirilov. Pe mine însă, bunăoară, nu mă interesează atât ce anume a capturat poliţia orăşenească, cât ceea ce a reuşit să-i scape.

Cotrobăi prin sertarele mesei şi scoase din sertarul de jos coperta de muşama a unui caiet gros, scorojită de flăcări şi înmuiată de apă, din care mai rămăsese un singur colţ intact.

— Toată banda ar fi putut să scape, dacă nu ar fi zăbovit cu distrugerea acestui caiet, spuse Kirilov cu asprime. Ce cuprindea însă caietul asta numai Dumnezeu poate s-o ştie. Iată unde duce pripeala într-o acţiune, urmă el, întinzându-şi semnificativ degetul spre copertă. Aici se ascundea o taină. Şi poate una mai de preţ decât tipografia însăşi. Grosolan, foarte grosolan au lucrat cei de la capitală. Aşa am să-i şi raportez comandantului jandarmeriei.

Du-te şi pregăteşte o dare de seamă în acest sens.

Secretarul încuviinţă din cap şi se retrase discret din birou. Ajuns în prag, nu se putu totuşi abţine să nu mai arunce măcar o privire asupra rămăşiţelor catastifului acesta atât de drag. După aceea, în loc să se îndrepte spre masa lui de lucru de la secretariat, Kletocinikov o porni înainte de-a lungul coridorului şi ajungând într-un colţ mai întunecos se ghemui după un dulap cu dosare şi rămase acolo multă vreme tăcut, cu palma apăsată pe inimă...

Câteodată, simţea şi el nevoia să rămână singur.

CAPCANA DE LA ODESSA

Prin luna decembrie 1879 la Petersburg începură să sosească din sud informaţii interesante. Deosebit de multe semnalări s-au primit în a doua jumătate a lui ianuarie, tocmai când Secţia a treia crezuse cu multă uşurinţă că planurile de nimicire a organizaţiei „Narodnaia volia” erau aproape îndeplinite şi nu le mai rămăsese decât să facă un singur efort – ultimul.

Fiecare telegramă din Odessa era citită de Kirilov, şeful agenturii secrete, de comandantul jandarmeriei generalul Drenteln, de împăratul întregii Rusii Alexandru II, precum şi de Mihailov – zis Portarul, membru al Comisiei organizatorice a grupării „Narodnaia volia”. Primirea, descifrarea şi prezentarea la conducere a acestor comunicări urgente cădeau în sarcina lui Nikolai Kletocinikov, iată de ce în maximum douăzeci şi patru de ore de la receptarea lor, telegramele ajungeau în acelaşi timp pe biroul ţarului şi la conducătorul mişcării clandestine.

Procurorul din Odessa transmitea şefilor din capitală ştiri extraordinare. În faţa lui începuse să vorbească deschis un deţinut deosebit de important, anume Grigori Goldenberg.

Fireşte că Goldenberg – mai mult ca sigur – n-a trădat în mod direct pe nimeni, asta nu. Dimpotrivă, a ascultat sfidător şi neclintit, fără să se plece, ameninţările cu spânzurătoarea, cu torturile cele mai

crâncene, cu distrugerea, dezonoarea, prin care Totleben făgăduia să-l înfrângă cu orice preţ. Arestatul se mândrea cu „tăcerea mormântală” în care se închisese în timpul cercetărilor şi se felicita pentru atitudinea sa neînfricată în faţa atotputernicului guvernator general. De unde ar fi putut să-şi închipuie tocmai el – un om atât de încrezător – că aceste ameninţări nu constituiau decât o „manevră de învăluire”, menită să-i abată atenţia de la cursa ce i se întindea. Nu degeaba în războiul Crimeii generalul Totleben îşi câştigase faima de mare maestru în executarea celor mai ingenioase lucrări de minare pentru cucerirea poziţiilor inexpugnabile ale inamicului. În domeniul investigaţiilor poliţieneşti reuşise de asemeni să găsească procedee din cele mai perfide pentru a-l determina pe Goldenberg să facă mărturisiri sincere asupra activităţii sale.

La început, din ordinul lui Totleben, arestatul Goldenberg a fost izolat cu desăvârşire de lumea dinafară. De regulă, legăturile deţinuţilor cu exteriorul se stabileau cu destulă uşurinţă, mai ales datorită corupţiei care caracteriza administraţia închisorilor. Retribuiţi cu salarii de mizerie, supraveghetorii şi gardienii, fără niciun fel de remuşcare, serveau de obicei şi ca poştaşi ai revoluţionarilor, în schimbul unui venit suplimentar de vreo două ruble pe lună, iar uneori şi pentru mai puţin. Dar pentru Goldenberg au fost aleşi în mod special asemenea temniceri de încredere încât zidurile închisorii l-au despărţit cu străşnicie de toţi tovarăşii săi, nu numai care se găseau în libertate, dar şi de cei care se aflau în detenţie.

Propriu-zis, nu chiar de toţi. În celula lui

Goldenberg a fost instalat încă un deţinut, ilegalistul din sud Feodor Kuriţîn.

Acesta s-a dovedit a fi un interlocutor agreabil pentru întemniţatul chinuit de singurătate în penitenciarul de la Elisavetgrad. De Kuriţîn îl legau multe lucruri comune: mai ales că acesta îi cunoscuse personal ori din auzite pe toţi prietenii lui Goldenberg. Dar şi Goldenberg a auzit, încă liber fiind, despre Kuriţîn în care Mihailov îşi punea multe speranţe pentru un scop necunoscut... În general, închisoarea îi apropie pe oameni şi cu atât mai mult pe doi tovarăşi atât de comunicativi ca Goldenberg şi Kuriţîn, care împărţeau aceeaşi celulă.

Foarte curând, însă, Goldenberg a putut să-şi dea seama că vecinul său cunoaşte prea puţine lucruri despre ţelurile şi mijloacele luptei revoluţionare. Atunci a hotărât să-şi folosească timpul pentru îndoctrinarea acestuia, oferindu-se să-i predea câteva noţiuni de istorie şi teorie a revoluţiei ruse. Kuriţîn a acceptat cu entuziasm să înveţe de la un asemenea veteran renumit al luptei de eliberare.

Începând din această zi, jandarmii au înregistrat cu fidelitate toate discuţiile purtate de Goldenberg. Grigori îi acordase o încredere nelimitată fratelui său de suferinţă – mai ales ştiind că Kuriţîn fusese arestat pentru că încercase sa suprime pe un trădător care denunţase o organizaţie ilegală şi era pasibil de pedeapsa cu moartea. Bineînţeles că Grişa nu-şi putea imagina că Kuriţîn nu a avut absolut nicio tangenţa cu atentatul asupra trădătorului, şi fusese reţinut numai întâmplător, fiind suspectat în această problemă, iar în închisoare devenise un „turnător” şi provocator înrăit. În scurt timp, datorită credulităţii naive a lui Grigori, procurorul din Odessa a putut să

raporteze celor din Petersburg toate amănuntele legate de minarea liniei ferate la Moscova, să lămurească rolul lui Goldenberg în această acţiune şi multe altele, pe care poliţia nu trebuia să le cunoască. Principalul însă consta în faptul că procurorul a comunicat despre existenţa a încă două galerii minate tot în reţeaua feroviară, nedescoperite până acum şi despre care autorităţile nici nu bănuiau măcar.

La început, ce-i drept, Goldenberg s-a ferit să amintească numele tovarăşilor săi. Kuriţîn însă a ştiut să-şi facă jocul cu o abilitate de-a dreptul uimitoare. Căuta neîncetat să-şi întărâte vecinul, prefăcându-se că se îndoieşte de veracitatea datelor cunoscute de acesta şi storcându-i mereu alte şi alte informaţii, cu adevărat nepreţuite pentru poliţişti.

Kirilov jubila: din Odessa curgeau telegramele – una mai grozavă decât cealaltă! Datorită pălăvrăgelii lui Goldenberg, a fost smulsă în sfârşit masca de pe misteriosul, inaccesibilul şi invulnerabilul Comitet Executiv. Fioroşii terorişti, care băgaseră atâta spaimă în tot Petersburgul, se dovediseră a fi de fapt nişte tinerei cunoscuţi de multă vreme în lumea procurorilor şi jandarmilor, atât pentru „apostolatul” în masa poporului sau din procesul celor 193, cât şi din multiplele „procese ale Sudului”, catagrafiaţi la poliţie, trecuţi în tot felul de evidenţe, oameni care făcuseră în nenumărate rânduri cunoştinţă cu amabilitatea temnicerilor şi cu regiunile îndepărtate ale Siberiei. În sfârşit, poliţia ştia acum cu certitudine pe cine anume trebuie să caute! Din arhivă se scoteau mereu alte documente şi sentinţe de prin dosarele veteranilor luptei revoluţionare. A fost de ajuns ca Goldenberg să amintească în treacăt despre

„genialul Jeliabov” şi procurorul din Odessa a şi scris imediat, în raportul următor, că pe acest Jeliabov el, personal, acum şase ani îl implicase în procesul celor 193. Fotografia lui se poate obţine de la arhivă şi să se treacă apoi la măsurile de identificare. După aceea, tot pe baza indiciilor lui Goldenberg, s-a aflat despre existenţa încă a unui ilegalist, anume Zlatopolski, care a fost îndată pus sub urmărire.

După încă un timp Goldenberg a menţionat într-o discuţie numele membrului organizaţiei narodnice Zundelevici, supranumit „împăratul graniţei”, responsabil cu resortul transporturi al grupării „Narodnaia volia”. În cea mai mare taină Goldenberg i-a povestit lui Kuriţîn că el i-a împărtăşit acestui Zundelevici intenţia sa de a-l ucide pe ţar, iar Zundelevici la o şedinţă secretă l-a sfătuit pe Grigori să-i cedeze locul lui Soloviov, care tot atunci a afirmat: „Alexandru al doilea este al meu”.

Şi iată că la ieşirea din biblioteca publică a Petersburgului o brigadă de agenţi travestiţi în civil l-a reţinut pe unul din vizitatori. I-au sucit mâinile la spate, unul dintre agenţi a confruntat îndată chipul arestatului cu fotografia, pe care o avea în mănuşă.

— El este!

Aşa s-a făcut că Aron Zundelevici, membru al Comitetului Executiv, unul dintre cei mai vechi membri ai organizaţiilor revoluţionare „Zemlia i volia”, „Narodnaia volia” creatorul „drumului subteran” peste graniţă şi fondatorul primei tipografii clandestine din Rusia a nimerit în ghearele poliţiei. Ca unul ce i-a ajutat pe Soloviov şi Goldenberg, Zundelevici se făcea vinovat de „cunoaşterea şi nedenunţarea atentatului” pentru care îl aştepta pedeapsa cu moartea.

Aceasta n-a fost însă ultima arestare. Se părea că nu mai există nicio posibilitate pentru a le preveni pe viitor. După aceea l-au ridicat pe Andrei Presniakov (în busculada acesta a împuşcat un jandarm). L-au găsit şi pe Vanecika Okladski, prietenul lui credincios. Pentru participarea la atentatul din noiembrie (acestea poliţia le-a aflat tot prin Kuriţîn) amândoi erau ameninţaţi cu spânzurătoarea.

Cercul arestărilor se lărgea cu fiecare „lecţie” pe care Goldenberg i-o ţinea lui Kuriţîn. Pe Grişa nici nu-l mai chemau la interogatoriu – de-abia reuşeau să noteze informaţiile vecinului său de celulă. În sfârşit, în a doua jumătate a lunii ianuarie, Kirilov a încercat să afle de la Goldenberg adevărata identitate a tainicului deţinut Cernîşov, care nu a putut fi stabilită de Secţia a treia. Kuriţîn a reuşit cu succes să îndeplinească şi această misiune.

Când Grigori i-a spus că nu cunoaşte niciun Cernîşov, acesta remarcă dezolat:

— Şi eu care credeam că-i cunoşti pe toţi…

Ambiţiosul Grigori s-a simţit „lezat” în amorul său propriu:

— Am fost arestat acum două luni, de unde pot să ştiu cine şi sub ce nume figurează în buletin. Cum arată Cernîşov ăsta, al tău?

Kuriţîn, căruia procurorul îi arătase fotografia lui Cernîşov, i-a descris pe loc înfăţişarea acestuia.

— Ce mai, e Saşa Kviatkovski, fostul şef al grupei „dezorganizatorilor”, acum membru al Comisiei organizatorice la „Narodnaia volia”, îşi dădu cu presupusul Goldenberg. Unul dintre cei trei conducători ai partidului. Stai puţin, se reculese el deodată, tu de unde-l cunoşti?

— L-am văzut cândva.

— Adică să fi purtat el şi înainte numele de „Cernîşov”? se miră Grigori gânditor şi o bănuială nedesluşită i se strecură dureros în suflet.

În aceeaşi zi Kuriţîn a fost scos la interogatoriu şi nu s-a mai întors în celulă. Menţinerea lui acolo începuse să devină primejdioasă, deoarece dacă Goldenberg ar fi descoperit rolul mârşav pe care l-a avut, putea pur şi simplu să-l strângă de gât pe spion. Kuriţîn a fost răsplătit cu graţierea şi lăsat să plece în cele patru vânturi[5]. Iar procurorul din Odessa s-a pregătit pentru o nouă fază a cercetărilor.

Cei de la Petersburg continuau să jubileze. Kirilov se simţea întinerit cu douăzeci de ani. Împreună cu favoritul, ministrului, procurorul Pleve, urma să aducă în faţa justiţiei un proces grandios – primul proces al organizaţiei „Narodnaia volia”. Patru membri ai Comitetului Executiv, un grup numeros de muncitori tipografi, plăsmuitorul de buletine pentru ilegalişti şi şase terorişti de rând – toate acestea reprezentau pentru el o mare izbândă. Ah, Grişa acesta de aur, el îl va face pe Kirilov consilier privat! Dacă ar mai reuşi să-l înfrângă şi să-l determine să apară ca martor formal la proces – ce mai efect s-ar obţine! Acum însă la aceasta nici nu te puteai gândi mai serios. Dacă şi la interogatorii Goldenberg continua să tacă mereu, ca un surdo-mut, ce să mai vorbim de judecată...

Un singur fapt destul de mărunt îl cam deranjase pe Kirilov în aceste zile fericite de ianuarie, când îi parveneau într-un şuvoi nesfârşit informaţiile de la Odessa. Parcă dinadins ca să-i strice dispoziţia, şi să-i amintească despre „cârtiţele” neadormite ale grupării „Narodnaia volia”, Kletocinikov – acest pedant

[5] Mai târziu a avansat până la gradul de colonel şi, pare-se, nu fără concursul departamentului poliţiei.

insuportabil – i-a adus un plic sigilat cu o adresă din partea arhitectului-şef al oraşului. Acesta, în sfârşit, a dat răspuns întrebării Secţiei a treia cu privire la schiţele găsite la Kviatkovski.

Kirilov îşi puse pe nas aşa-numiţii „ochelari de lucru” cu rama de os, desfăcu plicul şi îşi aruncă ochii asupra ultimelor rânduri ale adresei. Acolo era întotdeauna expus fondul problemei, iar şeful nu era amator de amănunte, lăsându-le în seama secretarului.

După ce parcurse rândul subliniat, aruncă repede hârtia din mâinile transpirate şi mormăi:

— Nikolai! Auzi, ă-ă pregăteşte-mi un raport pentru ministrul curţii. Este neapărată nevoie să se scotocească Palatul de iarnă. Urgent. Foarte.

Se lăsă ostenit în fotoliu, îşi cuprinse capul în palme şi şopti:

— E groaznic, Nikolai. Ştii ce-i asta?...

Schiţele găsite în timpul percheziţiei reprezentau planul sumar al sufrageriei de gală a împăratului întregii Rusii, Alexandru II.

Fireşte că s-au făcut cercetări la faţa locului şi nu o singură dată. Paza palatului a fost întărită. Dar trecea zi după zi, fără să se-ntâmple nimic. Şi treptat-treptat, datorită ultimelor succese, Kirilov a dat uitării schiţele acelea ciudate, descoperite la Kviatkovski. Ce hârţoage rătăcite a fost în stare să păstreze şi omul acesta! Poate că, odată cu arestarea lui, toată acţiunea s-a şi terminat.

Kletocinikov însă n-a uitat...

Ţinea minte şi aştepta.

Şi aşteptarea nu i-a fost zadarnică!

SFÂRŞITUL SECŢIEI A TREIA

5 februarie 1880. La ora patru după-amiază, la încrucişarea bulevardului Nevski cu strada Amiralteiskaia s-au întâlnit doi oameni.

Primul a sosit intelectualul. Cu pălăria moale, îndesată pe cap şi cu barba asta mare, stufoasă, zbârlită în toate părţile ca un evantai, nimeni dintre prietenii săi cei mai apropiaţi nu l-ar fi putut recunoaşte îndată pe Taras-Andrei Jeliabov, noul membru al Comisiei organizatorice, numit în locul lui Alexandr Kviatkovski, care fusese arestat.

Taras îşi băgă mâna în buzunar şi-şi consultă ceasul, dar chiar în clipa aceea trecu pe lângă el un meseriaş cam ciudat la înfăţişare şi probabil ameţit de băutură, fiindcă ieşise afară în stradă fără palton, ca în toiul verii. Cu un aer indiferent, lipsit de expresie, meşterul îi aruncă în treacăt lui Taras:

— S-a făcut! şi în aceeaşi secundă în Palatul de Iarnă răsună o explozie. În ferestrele palatului s-au stins luminile. Din cauza suflului puternic au fost împrăştiate în stradă bucăţi de mobilă, tencuială, obiecte scorojite...

— L-au omorât!

Pâlcuri uriaşe de trecători începură să se scurgă din toate părţile către palat urmărind cu privirea pavilionul care flutura deasupra, gata să-şi scoată şepcile, imediat ce flamura va fi coborâtă de pe catarg. De undeva se răspândise vestea că împăratul

a fost ucis şi împreună cu el au murit prinţul moştenitor, miniştrii şi garda...

— Să plecăm de aici, spuse Taras apucându-l pe meşter de braţ, vom afla acasă totul. Aici nu mai putem rămâne. Halturin este cunoscut de prea multă lume. Auzi, Stepan? Să mergem...

Când au cotit-o pe Nevski în faţă le apăru caleaşca şefului jandarmeriei, pe care o cunoşteau de la prima vedere toţi locuitorii capitalei. Drenteln, însoţit de ajutoarele sale, se îndrepta spre palat.

Până în ultima clipă generalul sperase că poate acolo au plesnit numai nişte conducte. Totul era în zadar! Chiar dintr-o cercetare oricât de sumară îţi puteai da seama că dezastrul a fost produs cu ajutorul dinamitei. După toate presupunerile centrul exploziei se afla la subsol, unde locuiau tâmplarii palatului. Dinamita a spart plafonul, a distrus corpul de garda situat la parter, a rupt planşeul dintre etaje şi a prăbuşit duşumeaua din sufrageria ţarului. În acea sufragerie, a cărei schiţă o găsiseră jandarmii la Kviatkovski, membrul organizaţiei „Narodnaia volia”.

Şi-au pierdut viaţa unsprezece ostaşi ai regimentului de gardă, alţi cincizeci şi şase de oameni din escorta personală a ţarului au fost grav răniţi.

Dar zvonurile cu privire la pieirea împăratului şi a familiei sale s-au dovedit mincinoase. Alexandru II a scăpat nevătămat. L-a salvat întâmplarea. Punctual de obicei la toate întâlnirile de la curte, de data aceasta Alexandru s-a antrenat într-o discuţie cu principele de Hessa, fratele împărătesei venit din străinătate, şi a întârziat la dejun. Se spunea că o astfel de întârziere se-ntâmpla o dată la zece ani, însă de data aceasta tocmai ea contribuise la salvarea de la moarte a „augustei familii”.

Din ordinul comandantului jandarmeriei toate ieşirile din palat au fost imediat blocate. Personalul palatului a fost verificat nominal. Toţi erau prezenţi, în afară de tâmplarul Stepan Batîşkov.

Poate că a fost omorât de explozie?

— Nu, Stepan nu era acasă, a declarat cu hotărâre în faţa anchetatorului un tâmplar mai vârstnic, specialist în mobilă de mahon. Taman la ora aceea ne adunasem la cărciumă şi-i sărbătoream ziua de naştere. Şi jandarmul nostru a băut, a ciocnit cu Stepan. Nu pricep, ce s-o fi făcut Stepan al nostru? Că doar cu o jumătate de ceas înainte de nenorocire se cam cherchelise şi aşa cum era, fără palton pe el, a întins-o afară, în stradă. Noi îi luasem şi portofelul, să n-o şteargă cu banii la el – dacă s-a apucat să facă cinste, apoi s-o ţină aşa până la capăt! Cum aţi spus, boierule? Nu, nu, n-am observat la el nimic deosebit. E un flăcău liniştit, de la ţară, chiar din cale-afară de potolit. De câte ori ne mai auzea şi pe noi stând la taifas, tăcea din gură şi se tot scărpina la ceafă. Unde s-o fi dus? S-o fi speriat, conaşule, după beţie şi de frică s-a ascuns undeva. Nu-i glumă să auzi o astfel de bubuială... şi unde – la palat.

Aflând despre aceasta, şeful jandarmilor a poruncit să se multiplice două mii de fotografii cu chipul lui Batîşkov şi înarmat cu un exemplar s-a prezentat la împărat. Dar, îndată ce şi-a privit suveranul, Drenteln şi-a dat seama că dispoziţia aceasta cu fotografiile este ultimul act de iniţiativă din cariera sa de comandant al jandarmeriei.

O faţă prelungă şi slabă se uita la împărat de pe fotografia ce-i fusese întinsă de general.

— Da, mi-l amintesc, oftă ţarul. Îmi lustruia adeseori mobila din cabinetul de lucru. Un băiat

frumos, prezentabil, subţirel – mă gândeam că trebuie să fie caucazian, spuse Alexandru cu un zâmbet abia schiţat. Putea foarte liniştit să mă omoare cu o toporişcă, în propriul meu birou. Şi cum anume, generale, aveţi de gând să-l prindeţi pe acest Batîşkov? Mi-e teamă că după şapte atentate nu mai pot să mai am aceeaşi încredere ca până acum în Secţia a treia. Dacă ar fi s-o cred pe madam Lenormand, mai găsi el tăria să glumească, după ultima greşeala pe care aţi săvârşit-o, oricare ar fi situaţia, n-o să mai am nevoie de serviciile dumitale. Ce zici, generale, să căutăm ceva mai nou, nu?

Cu o plecăciune adâncă, Drenteln bătu în retragere, de data aceasta definitivă.

După câteva zile s-a anunţat oficial că Secţia a treia de pe lângă Cancelaria personală a Majestăţii Sale imperiale urmează să fie desfiinţată. A fost desfiinţată de asemeni şi funcţia de şef al jandarmeriei. Odată cu aceasta au fost îndepărtaţi din serviciu şi funcţionarii superiori din fruntea poliţiei politice secrete din acest departament.

Începând din această clipă, ţarul a încredinţat toate frâiele conducerii Comisiei Administrative Superioare. În fruntea ei a fost numit ministrul afacerilor interne contele Loris-Melikov, „dictatorul de catifea” şi proaspătul favorit al împăratului. Şi tot el a primit sarcina să lichideze pe orice cale gruparea „Narodnaia volia”, fiind învestit în acest scop cu puteri depline.

În primul rând, în locul Secţiei a treia, Loris a creat în cadrul ministerului afacerilor interne departamentul poliţiei de stat. În compunerea acestui organ a fost inclusă integral – cu menţinerea aceloraşi drepturi şi atribuţiuni – agentura de investigaţii a domnului

Kirilov. În vechea funcţie de secretar ajutor a rămas tot Kletocinikov. Datorită schimbărilor survenite şi a concedierilor de personal, în noul departament influenţa lui în munca secretă a crescut considerabil.

Noua firmă a fost inaugurată cu mare pompă. Ziarele scriau că în sfârşit în organele de investigaţii au venit oameni noi, şi că de-acum încolo totul va fi altfel. Puţini erau însă aceia care credeau aşa ceva.

DEŢINUTUL MISTERIOS

În ziua de treizeci aprilie, pe peronul gării Nikolaevski din Petersburg a fost scos din vagon un deţinut de o covârşitoare însemnătate statală.

Mâinile şi picioarele îi erau ferecate în lanţuri. Unsprezece jandarmi înarmaţi până-n dinţi îl păzeau pe ocnaş. În gară îl aşteptau Pleve, procurorul curţii de justiţie a capitalei, şi şeful agenturii de investigaţii Kirilov. Pasagerul a fost împins repede într-o dubă neagră, care a pornit de-a lungul bulevardului Nevski în direcţia fortăreţei Petropavlovskaia – închisoarea principală a imperiului.

Deţinutul tainic, păzit cu atâta străşnicie, era de data aceasta Grigori Goldenberg.

Prin celula lui se perindau tot felul de funcţionari în uniformă sau în haine civile. Iar într-una din zile, comandantul închisorii a venit până în pragul celulei împreună cu un tânăr elev de liceu militar, băiatul lui în vârstă de optsprezece ani, care ţinuse morţiş să-l vadă pe deţinutul acesta atât de important. Comandantul nu-i refuza nimic fiului său – dacă vrea, n-are decât să se uite.

— Ei, cum ţi se pare? întrebă pe şoptite tatăl, după ce s-au îndepărtat în vârful picioarelor de lângă vizorul din uşă.

— Ştii, tată, are o faţă stranie pentru un deţinut. Faţă de om fericit, spuse tânărul cu mirare.

— St... taci! tatăl se plecă spre urechea cadetului şi

i şopti abia auzit: Ieri a venit aici chiar Loris, în persoană.

— Nu se poate!

— Acum ai înţeles?

Tânărul aprobă din cap: de ce să nu înţeleagă? Era însă puţin probabil ca vice-împăratul Rusiei, cum era poreclit în culise Loris-Melikov, să se fi ostenit să bată atâta drum numai de dragul de a face cunoştinţă cu fiul acesta de negustor, devenit infractor împotriva ordinei de stat. Nu, aici trebuie să fie altceva...

— Tată, dacă se poate, m-aş mai uita o dată la el! Tu du-te, iar eu am să-l privesc puţin şi te ajung, e bine?

Tânărul se apropie din nou de vizor. Da, pe pat stătea întins, zâmbind melancolic, un om într-adevăr fericit – unul din cei mai fericiţi oameni ai Rusiei. În această clipă deţinutul nu observa nici gratiile de la fereastră, nici vizorul din uşă, el se vedea în visurile sale salvând Rusia, pe toţi tovarăşii şi revoluţia.

Oare de când începuseră toate acestea?

Goldenberg şi-a amintit de primul interogatoriu la care fusese chemat după dispariţia lui Kuriţîn din celulă. Atunci îşi cam pierduse busola. I s-a părut că anchetatorul ştia prea multe atât despre atentatul asupra lui Kropotkin, cât şi despre galeria minată din Moscova. Oare groaznica bănuială ce-i trecuse prin minte să fi fost adevărată? Să fi servit, adică, acest Kuriţîn drept „momeală”, o unealtă a poliţiştilor?

— Cunoaştem totul, încercă să-l intimideze procurorul. A! tot dreptul să tăgăduieşti dacă vrei, însă tovarăşii dumitale, după cum vezi, nu au fost chiar atât de tăcuţi.

— Cine anume?

— Kviatkovski, Zundelevici, Buch...

La început a refuzat să răspundă la întrebări.

L-au dus înapoi şi nu l-au mai deranjat timp de două săptămâni, acordându-i răgazul necesar să se obişnuiască cu noua situaţie.

După două săptămâni dialogul cu procurorul a fost reluat. Lăsând să-i scape indicii în urma întrebărilor meşteşugite ale acestuia şi încurcându-se în labirintul curselor ce i se întindeau, Goldenberg a pierdut acest duel şi a făcut prima mărturisire cu privire la asasinarea guvernatorului general Kropotkin.

L-a minţit atunci pe anchetator, luând toată vina asupra sa, în speranţa să-i scoată din cauză pe ceilalţi. Iar la sfârşitul declaraţiei – doar aşa, de dragul vorbei – a făcut apel la conducere să pună capăt acestui război fratricid şi să acorde ţării reformele cerute.

Şi – minune, o adevărată minune! Propunerea lui a fost luată în serios! Procurorul încetă dintr-o dată să-l mai scoată la interogatorii. Apoi veni chiar el în celula şi-şi deschise prieteneşte sufletul în faţa deţinutului.

I-a spus cu acest prilej cum că ministerul afacerilor interne a recunoscut că revoluţionarii aveau dreptate, contele Loris-Melikov a elaborat chiar un proiect de constituţie şi aştepta doar momentul prielnic să-l prezinte împăratului. Desigur – îi destăinui procurorul – constituţia este destul de modestă, dar începutu-i anevoios, urma vine de la sine. La fel şi în Franţa, totul a pornit de la edictul regal asupra Statelor Generale! Rusia se afla în pragul unei ere noi. Şi tocmai acum... Faţa procurorului se schimonosi de durere... Tocmai în această perioadă şi fără să ştie despre aceste prefaceri, membrii organizaţiei „Narodnaia volia” au recurs la dinamită. Şi atunci, în cercurile de la curte, a preluat conducerea clica

obscurantiştilor: s-au declanşat masacrele, a fost instituită starea excepţională, au început percheziţii în masă, deportări administrative – într-un cuvânt, tot coşmarul acesta rusesc!

— Caută numai să pătrunzi întreg tragismul situaţiei noastre, explica procurorul cu un aer linguşitor. În felul nostru, desigur, iubim şi noi în mod sincer Rusia! Îi dorim numai binele, dar aşa cum îl înţelegem, într-un anumit fel. Şi acest bine, te rog să mă crezi, nu se deosebeşte prea mult de al vostru. Doar nu suntem vechii jandarmi – călăi de pe vremea lui Nicolae, facem parte dintr-o generaţie nouă, avem aceeaşi vârstă, suntem educaţi în spiritul legalităţii şi al respectului pentru drepturile oamenilor simpli. Aşa arată realitatea noastră. Dar în practică? Suntem nevoiţi să procedăm ca nişte nemernici, ca nişte călăi... Voi, revoluţionarii, cu bombele voastre ne siliţi să acţionăm astfel. Noi urâm nedreptatea şi tot noi îi prăsim pe provocatori. Ce putem face? Dorim să avem constituţie, dar suntem obligaţi să menţinem ţara pe picior de război. Şi măcar de-am fi realizat ceva! Ei bine, nu, niciodată în istorie prin teroare nu s-a obţinut nimic. Sunteţi sortiţi pieirii, o să fiţi spânzuraţi cu toţii, dar odată cu aceasta vom îngropa şi noi idealurile noastre tinereşti şi năzuinţele de propăşire ale Rusiei. Iată unde-i adevărata tragedie! Printre slujitorii legii şi nu printre revoluţionari!

Procurorul n-a întrebat niciun cuvânt despre treburile ilegaliştilor, n-a făcut decât reproşuri, cerându-i înţelegerea şi sfatul. Şi naivul Goldenberg, care-i nimicise cu propriile-i mâini pe satrapii ţarişti, l-a mângâiat pe acest nefericit, sfâşiat de mulţimea de contradicţii. Ce sfat ar fi putut Grigori să-i dea? Ce anume să facă? Cum să-i spună ce trebuia întreprins

pentru salvarea Rusiei şi încetarea acestui război fratricid şi absurd, dintre jandarmi şi revoluţionari? Cinci săptămâni încheiate s-a căznit împreună cu procurorul să găsească o ieşire, prin care să-i salveze de la moarte pe membrii organizaţiei revoluţionare şi să-i obţină ţării o constituţie.

I se părea uneori că-i gata să-şi piardă minţile, când deodată (nu fără ajutorul noului său amic, procurorul), i-a venit în cap o idee genială.

Şi cât e de simplu! Îşi va lua inima-n dinţi şi va povesti tot ce ştie despre organizaţie. Iar el ştie destule, oricum luase parte la Congresul de la Lipeţk şi, în calitate de delegat al acestui congres, fusese ales membru al Comitetului Executiv. După ce va face mărturisiri, tovarăşii săi vor scăpa de ororile asasinatelor şi se vor alege doar cu deportarea, iar după aceea – odată cu intrarea în vigoare a constituţiei, toţi vor fi amnistiaţi. Nu vor mai exista explozii, nici spânzurători, el, Grigori, va opri toate acestea. Liberalii din ministerul afacerilor interne vor avea mâinile dezlegate în vederea aplicării constituţiei. Pentru patrie el va sacrifica ceva mai de preţ decât viaţa, le va oferi jandarmilor drept garanţie onoarea lui de revoluţionar. Aceasta e jertfa supremă şi cea mai înălţătoare, pe care o poate aduce un om.

În adâncul sufletului, prin ungherele cele mai ascunse ale conştiinţei, Grigori recunoştea că i-a trişat un pic pe poliţişti. Prietenul său, procurorul, a confirmat doar că Kuriţîn a fost un „turnător” trimis anume să-l sondeze. Grigori îşi dădea seama că probabil nu s-ar fi hotărât să pună în aplicare planul acesta îndrăzneţ, dacă nu i-ar fi povestit deja lui Kuriţîn lucrurile cele mai esenţiale. Acum, însă, poate să-i destăinuiască poliţiei mult mai puţine elemente

noi, în comparaţie cu cele pe care apucase să le divulge lui Kuriţîn. Dar de data aceasta – în schimbul mărturisirilor sale – va putea să ceară incomparabil mai mult; o constituţie pentru ţară şi graţierea tovarăşilor rătăciţi pe un drum greşit. Iar autorităţile, nutrindu-se cu speranţa să afle din gura lui cât mai multe noutăţi, vor cădea în această plasă.

E drept că Grigori se simţea cam jenat să facă pe „diplomatul”, dar scopul scuză mijloacele, îşi zise el. Şi-i relată amicului său procurorul despre planul pe care şi-l propunea.

Acesta îl ascultă cu faţa împietrită, şi rămase gânditor.

— Nu pot să nu recunosc logica raţionamentelor dumitale, spuse el. Îţi vei scăpa într-adevăr tovarăşii de la pieire şi vei aduce mult bine patriei. Pe dumneata, însă, sinceritatea n-o să te mai salveze, pentru participarea la operaţiunile de minare dumneata şi alţi câţiva complici veţi fi condamnaţi la moarte. Cântăreşte totul, să nu regreţi mai târziu.

Ce s-a mai bucurat Grigori! Era gata să-l sufoce pe procuror strângându-l în braţe. Prin urmare a fost înţeles în mod just! Nu-i nici „turnător”, nici trădător, serviciile lui nu sunt cumpărate şi ca dovadă i se pregăteşte şi lui ştreangul. Chiar în aceeaşi zi, Goldenberg făcu prima din mărturisirile sale sincere.

Ah, ce păcat, că prietenii lui nu ştiu cât de simplu, cât de genial poţi să-ţi slujeşti patria! Dacă ar fi avut posibilitatea să le explice, cu siguranţă că l-ar fi urmat toţi până la unul, este convins.

Ieri, în celula lui a venit ministrul Loris-Melikov şi a întărit toate afirmaţiile făcute de procuror mai înainte. Constituţia se pregăteşte, au fost graţiaţi Saburov-

Oboleşev şi Olga Natanson – Generăleasa[6].

Grigori închise ochii de plăcere. Ministrul i-a făgăduit că, dacă va consimţi să apară ca martor la proces şi le va explica tovarăşilor cât este de greşită poziţia lor şi cât de justă e atitudinea lui proprie, adoptarea constituţiei poate fi socotită ca fapt împlinit. „Veţi avea raiul constituţional atât de râvnit”, încheie ministrul.

— Grişka...

O şoaptă înceată, abia perceptibilă se auzi dinspre vizorul uşii.

— Grişka, hei, Grişka...

Deţinutul se ridică speriat de pe pat: de o jumătate de an nimeni nu-i mai spusese astfel...

— Sunt din partea Portarului, zise necunoscutul de după uşă. Comitetul Executiv te consideră un trădător înrăit. Trage singur concluziile. Asta-i tot.

Oblonul vizorului se închise cu zgomot.

Când după câteva minute gardianul de pe sală şi-a aruncat ochii în celulă, l-a văzut pe Goldenberg căzut cu faţa la pământ. Auzind clinchetul oblonului, prizonierul întoarse încet capul spre uşă şi temnicerul se dădu speriat înapoi. Pentru mult timp i-a rămas de-atunci întipărit în amintire craniul deţinutului, acoperit de o piele alba întinsa, ochii aceia adânciţi în orbite, faţa omului devenit într-o clipă un cadavru viu.

Departe pe coridor licări o umbră. Era fiul supraveghetorului – cadetul, ce-şi ajungea tatăl din urmă. De peste o jumătate de an cadetul purta onorabilul titlu de agent al Comitetului Executiv.

---

[6] Ambii au murit chiar în acelaşi an: Saburov-Oboleşev în fortăreaţă, Olga Natanson la două săptămâni după ieşirea din închisoare.

EXECUŢIA DIN ÎNCHISOAREA MAJESTĂŢII SALE

Conţinutul tuturor depoziţiilor lui Goldenberg a fost cunoscut aproape imediat de Comitetul Executiv al grupării „Narodnaia volia” – pentru aceasta Comitetul îl avea la locul potrivit pe Kletocinikov.

În timp ce Goldenberg îşi închipuia că-şi salvează prietenii, denunţându-i, persoanele enumerate în declaraţiile sale îşi luau toate măsurile de prevedere pentru a ocoli primejdia. Câteodată reuşeau, altădată nu.

Pe tot cuprinsul Rusiei se preschimbau buletinele de identitate dându-li-se posesorilor-ilegalişti alte nume false, se schimbau adresele caselor conspirative. Alexandr Mihailov îşi deghiza de zor tovarăşii căutând să le schimbe înfăţişarea (de altfel era socotit ca foarte priceput în această îndeletnicire).

Un timp anumit activitatea organizaţiei „Narodnaia volia” a fost paralizată de unica năzuinţă a tuturor – înlăturarea urmărilor trădării involuntare la care ajunsese Grişa Goldenberg, păcălit cu atâta uşurinţă de poliţişti.

Fără prea multă tragere de inimă a acceptat Mihailov propunerea Comisiei organizatorice să încerce ca prin agentul lor, cadetul Bogorodiţki, să-i strecoare lui Goldenberg în celulă sentinţa pronunţată de partid. Cine poate şti cum se va comporta nătărăul

acesta, care s-a tâmpit parcă de tot în puşcărie! Dacă-l denunţă cumva şi pe Bogorodiţki?...

Zilele însă treceau, iar Bogorodiţki rămânea liber.

În loc de aceasta s-a primit o semnalare din partea lui Kletocinikov: Goldenberg a înaintat pe numele ministrului de interne o petiţie unde cere să nu i se facă niciun fel de concesie la proces, susţinând că doreşte cu tot dinadinsul să fie spânzurat alături de ceilalţi tovarăşi.

— E orgolios! Respinge cu dispreţ plata serviciilor aduse poliţiştilor, mormăi supărat Portarul. În sinea lui, se gândi însă înduioşat că, orice s-ar zice, Grişa nu a devenit un trădător în mod intenţionat.

La rândul său, Goldenberg depunea eforturi deznădăjduite ca să intre în contact cu tovarăşii, să le explice motivele comportării sale. Împrăştia prin curtea fortăreţei bileţele în timpul plimbărilor zilnice, înţepa cu acul literele din Evanghelia ce şi-o procurase de la biblioteca închisorii. Conţinutul tuturor scrisorelelor sale era aproape identic: prieteni, nu mă înfieraţi, nu mă bănuiţi, mi-am riscat viaţa de trei ori, acum mi-am sacrificat şi onoarea. Credeţi-mă că am rămas tot acelaşi, cinstitul şi devotatul vostru Grişka.

Nu, nu voia cu niciun preţ să ajungă în mormânt cu stigmatul trădării! Trebuia să le explice totul, iar ei vor înţelege şi-i vor urma exemplul... N-a izbutit, însă, să intre în legătură cu nimeni. Atât Evanghelia, cât şi toate bileţelele au fost interceptate de supraveghetori: asta i-a spus-o temnicerul. Desigur că Goldenberg nu avea de unde să ştie că fiecare cuvânt rostit de el era transmis de Kletocinikov Comisiei organizatorice a partidului. În deznădejdea lui, se hotărî să recurgă la ultima soluţie: îl rugă pe Pleve,

procurorul general al capitalei, să-i aprobe o întrevedere cu deţinutul Zundelevici şi dădea toate asigurările că va reuşi să-l convingă pe acesta să păşească pe calea împăcării cu stăpânirea.

Pe vremea aceea Pleve, care se bucura de multă simpatie din partea ministrului Loris-Melikov, avea în supraveghere toate acţiunile penale în problema organizaţiei „Narodnaia volia”. Carierist, viclean, răzbătător şi insolent, înclinat spre aventură, Pleve se simţi tentat să încerce experienţa propusă de Goldenberg. La urma urmei, riscul nu era chiar aşa de mare; mai ales că Goldenberg nu avea cum să le scape din mâini. Iar propunerea de a-l face să vorbească pe însuşi Zundelevici, „împăratul graniţei”, omul cel mai renumit din rândul ilegaliştilor, deschidea asemenea posibilităţi nebănuite, încât lui Pleve îi era teamă să se gândească măcar la ele.

Şi a încuviinţat un lucru nepermis de regulamentul închisorilor – întâlnirea a doi deţinuţi în cabinetul de instrucţie. Miza era prea mare ca să nu-şi încerce norocul...

Dar Pleve nu ştia că tuturor deţinuţilor, ale căror nume fuseseră indicate de Goldenberg, le erau distribuite în celule copii după declaraţiile acestuia. Învinuiţii se pregăteau de proces înarmaţi cu materialele probatorii secrete de care dispunea acuzarea. Iar în preziua întrevederii proiectate, Zundelevici cunoştea deja ce anume a spus, ce ar fi putut să spună şi ce trebuia să facă fostul său prieten. De aceasta s-au îngrijit îndeaproape Kletocinikov, Mihailov şi cadetul Bogorodiţki...

Câteva zile la rând după această întrevedere, Goldenberg a scris ceva în mare grabă. Iar în casele conspirative era aşteptat rezultatul discuţiei, care

trebuia să-i deschidă ochii lui Grişka. Rezultatul s-a aflat în ziua de 16 iunie.

— Astăzi la poliţie e zi de doliu, anunţă în sfârşit Kletocinikov. Ieri la orele unu, în bastionul Trubeţkoi, s-a spânzurat cu prosopul legat de robinetul de la chiuvetă criminalul de stat Grigori Goldenberg.

— A înţeles deci just sentinţa partidului, rosti cu asprime Mihailov.

— De la Goldenberg a rămas un manuscris intitulat: „Către toţi oamenii cinstiţi din lume”, în care acesta descrie împrejurările decăderii şi a trădării involuntare de care se face vinovat.

— De ajuns despre acest jalnic trădător. Sentinţa a fost executată! Nici zidurile temniţei nu l-au putut păstra în viaţă pe martorul jandarmilor. Să nu ne mai aducem aminte de el şi să lăsăm aceasta pe seama istoriei.

PARTEA A PATRA
PRĂBUŞIREA

UNUL DIN CINCI

Omul stătea în celula osândiţilor la moarte, din bastionul Trubeţkoi.

În dimineaţa următoare trebuia să fie spânzurat împreună cu alţi patru tovarăşi, în curtea de alături. Acum însă se scurgea ultima lui noapte de viaţă.

Împlinise abia de curând douăzeci şi şase de primăveri, dintre care zece le-a pus în slujba revoluţiei.

Pe când era încă adolescent, în vârstă de şaisprezece ani, şi lucrase ca ucenic la unul din şantierele navale, începuse să frecventeze întrunirile politice.

A avut norocul în ultimii zece ani să lupte cot la cot cu oamenii cei mai destoinici ai mişcării. Pe vremea aceea îl cunoscuse şi pe eminentul agitator al epocii sale – prinţul[7] al cărui nume era pronunţat în şoaptă prin ateliere. Puţini au mai rămas dintre aceia care-şi mai amintesc azi de el.

Primii lui educatori au fost doi revoluţionari – frate şi soră, care purtau numele de Ivanovski. Mai târziu,

[7] Prinţul Piotr Kropotkin (vărul guvernatorului general Kropotkin, favoritul ţarului, ucis la Kiev) era unul dintre cei mai neobosiţi promotori ai „mişcării clandestine ruse” la începutul anilor şaptezeci, unul din conducătorii „Marii asociaţii propagandistice”; ulterior lider al anarhismului internaţional.

peste câţiva ani, poposea uneori în casa lor să se odihnească şi să se mai întremeze. În perioada aceea devenise deja terorist.

A trecut în decursul vieţii prin destule întâmplări. Odată, în atelierul de pirotehnie, jandarmii arestaseră patru muncitori. Pe unul l-au spânzurat, doi au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă şi numai singur el a izbutit să se salveze, s-a smucit din mâinile jandarmilor şi a sărit pe fereastră sub privirile mulţimii adunate.

Datorită acestei evadări şi-a câştigat încrederea tovarăşilor şi a participat la acţiunea de pregătire a atentatului de lângă Alexandrovsk. La căderea serii îl conducea de mână pe Taras – Andrei Jeliabov, care suferea de orbul găinilor, până la terasament, după care Taras săpa pe pipăite galeria şi întindea cablul detonatorului. Toţi trei stăteau culcaţi în râpă – Taras, Tihonov şi el – ascultând paşii revizorului de cale. Mâine, el se va legăna în ştreang alături de Tihonov.

Numai Taras a scăpat de arestare. Unde-o fi oare acum?

Pe atunci, la Alexandrovsk, nopţile erau întunecate şi reci, ninsorile alternau cu lapoviţa. Torente de apă rece ca gheaţa ameninţau să descopere cablul îngropat în pământ. Tremurau tustrei de frig orbecăind prin întuneric şi negăsind drumul din cauza oboselii. Kibalcici, tehnicianul-şef al partidului, venit să facă revizia lucrărilor, nu le-a găsit niciun cusur. Cât de mândri şi bucuroşi erau de isprava lor!

Taras spusese: „Noi, cei din această grupă, suntem cu toţii fii de muncitori sau ţărani. Şi ţarul trebuie să piară de mâna clasei muncitoare”.

Apoi a urmat insuccesul. Câteva zile au zăcut la pat din cauza surmenajului nervos. Şi din nou laolaltă, cu

aceeaşi grupă au început să pregătească un alt atentat.

Şi deodată arestarea. Taras fugise şi au fost reţinuţi numai ei doi. La proces s-au purtat cu demnitate. Când i s-a dat ultimul cuvânt, el a anunţat că socoteşte orice graţiere drept o ofensă adusă onoarei sale... Dar nu l-au graţiat.

Şi iată că acum, cinci condamnaţi la moarte – Saşa Kviatkovski, Andrei Presniakov, Stepan Şiriaev, Vasili Tihonov şi el – aşteaptă dimineaţa execuţiei.

E singur în celulă. Şi nu are alături pe nimeni dintre cei care-l iubiseră pe tânărul lor tovarăş harnic şi săritor. A crescut printre casele conspirative, printre explozii, tipografii, şi-a petrecut scurta-i existenţă printre viitorii condamnaţi la moarte sau la muncă silnică. Iată-l în sfârşit faţă în faţă cu propria-i conştiinţă – el, osânditul la ştreang!

Viaţa s-a sfârşit.

Îl cuprinse teama. O teamă teribilă, de nesuportat.

Pentru prima oară în decursul celor zece ani, s-a gândit că de fapt nici nu ştie pentru ce luptase. N-a învăţat niciodată, nu-i ajungea timpul, şi nici prea dornic nu era. Citea arareori – nu-i plăcea să citească. Pentru el gândeau, învăţau, citeau alţii şi îşi pusese toată încrederea în mintea şi cunoştinţele lor. Mergea în urma lor, aşa cum îşi urmează un soldat comandantul. Acum însă trebuia să plătească pentru încredere, cu bunul cel mai de preţ – viaţa. Nu oricine era capabil de aşa ceva.

Nu nega – şi-a trăit frumos viaţa. Întocmai aşa cum şi-o dorise, plină de primejdii, în încleştarea cu duşmanul, jucându-se tot timpul cu moartea. Dar iată că acum a sosit timpul să moară, şi pentru prima oară îl chinuia gândul – pentru ce? De bună seamă că

tovarăşii o ştiau, iar el se vede că nu. Nu ştia. Totul i se părea neclar, învăluit în ceaţă şi, la drept vorbind, neînsemnat. Pentru el personal – chiar neînsemnat. Bine că nimeni dintre ceilalţi nu şi-a dat seama de frământările lui şi probabil că, de acum înainte, nici nu va mai putea s-o facă.

Cine naiba oare l-a pus să fie obraznic cu judecătorii?

Oricum, avea anumite şanse de scăpare: participase numai la un singur atentat, iar ceilalţi, la trei sau la patru. Într-o astfel de companie putea foarte bine să se aleagă cu deportarea în Siberia, dacă nu s-ar fi apucat să facă pe grozavul, cum că l-ar ofensa graţierea. Acum însă e prea târziu. Acum urmează moartea.

Bine, dar asta-i o nedreptate. Ceilalţi sunt vinovaţi de trei ori, iar el doar o singură dată. Acest lucru trebuie să-l înţeleagă cineva.

...Paşi pe sală... Preotul? Atenţia şi auzul, ascuţite în închisoare, s-au încordat. Nu, sunt paşi milităreşti... Graţierea?! Sau e timpul? Acum? Noaptea?

Îi venea să ţipe.

Uşa celulei s-a deschis. Un bărbat corpolent, cu mustaţă blondă, îmbrăcat în uniformă de general intră înăuntru şi încă din prag îi zâmbi încurajator deţinutului. Acesta se miră – cum adică, şeful jandarmeriei din Petersburg la el în vizită?

S-au privit tăcuţi câteva secunde. Cu ochiul ager, vânătorul de suflete omeneşti a observat îndată groaza şi deznădejdea în care se zbătea condamnatul din faţa lui, E tocmai ce-i trebuie!... De altfel, nu-i primul suflet descumpănit pe care întâi l-a tatonat, apoi l-a înfrânt mâna aceasta puternică, înmănuşată. Mulţi nefericiţi, după „salvatoarea” discuţie avută cu

el, s-au dat cu capul de gratii sau au încercat să se stranguleze cu cămaşa lor. O, cunoştea bine arta de a învinge frica de moarte a osândiţilor, până la trădare.

Ca un gest, generalul îl pofti pe arestat să se aşeze. S-ar părea că Pleve a avut dreptate. Ah, şi ce mai ochi de vultur are procurorul!

„Mergeţi, excelenţa voastră, la ăsta... cum îi zice, care dispreţuieşte graţierea, i-a propus Pleve de dimineaţă, ascunzându-şi zâmbetul sub mustaţa-i mătăsoasă şi parfumată. Am impresia că acest copil neisprăvit al revoluţiei, acest amator de aventuri sărac cu duhul ar putea să ne fie de folos."

Generalul şi-a exprimat atunci îndoiala: prea se purtase insolent individul la proces. „Duceţi-vă, duceţi-vă, îl îndemna Pleve, care printre altele, în numele ministrului, putea să-i ordone. Cu experienţa dumneavoastră nu se poate să nu avem succes!" Nu, nu degeaba se zvoneşte că numirea lui Pleve în postul de director al poliţiei politice e o chestiune de ore. O şi merită cu prisosinţă.

Aşadar, e timpul să treacă la acţiune.

— Nemăsurată este mărinimia majestăţii sale împăratului, gungureşte vocea jandarmului, nemărginită ca însăşi mila Celui-de-Sus. Printr-o căinţă sinceră, toţi cei cinci condamnaţi la moarte ar putea obţine cruţarea vieţilor lor. Şi mai ales dumneata, tinere, da da – îndeosebi dumneata. Spune-mi, ce rost ar avea să mori în floarea tinereţii?

Nici generalul nu se aştepta la un efect atât de rapid.

— Nu putem fi graţiaţi cu toţii. Aţi spus un neadevăr, răspunse apăsat condamnatul. Împăratul nu-l va ierta niciodată pe Kviatkovski care a atentat de patru ori la viaţa lui... Şiriaev de trei ori. Iar eu...

eu o singură dată.

— Constat că eşti un om foarte isteţ, se prefăcu mirat generalul. Nu te laşi păcălit. Desigur că ei nu pot fi iertaţi. Vina dumitale, însă, nu-i chiar atât de mare. Nu, dumneata ai putea să obţii graţierea, bineînţeles, dacă ai să vii de bună voie în întâmpinarea justiţiei.

Şi chiar în acest moment, la ora aceasta din noapte, telegrafistul transmite o telegramă guvernamentală pentru Crimeea. În capul lui Loris-Melikov încolţise un plan ingenios. Membrii organizaţiei „Narodnaia volia" au jurat să-l extermine pe ţar, pentru a răzbuna moartea tovarăşilor – ce ar fi ca tot ţarul să-i ierte pe atentatorii osândiţi la pedeapsa capitală? Tot n-o să iasă vii dintre zidurile fortăreţei, de acolo nu scapă nimeni cu viaţă! În schimb, ce efect ar produce un asemenea act de clemenţă al ţarului! Să mai încerce domnii terorişti să-i arunce epitetul de „marele călău" şi să ceară nimicirea omului care a dăruit viaţa acelora care puteau să devină ucigaşii lui! Calculul ministrului era bun şi ţintea departe. Loris va câştiga timp, îşi va asigura măcar o perioadă scurtă de întrerupere a şirului atentatelor şi, profitând de acest răgaz, va reuşi să lichideze complet mişcarea ilegală. Nu degeaba i se spunea contelui „coadă de vulpe şi gură de lup" – prin graţierea condamnaţilor la moarte, Loris spera să răscumpere capul ţarului de la revoluţionari.

La curte însă influenţa opoziţiei era foarte puternică. Moştenitorul tronului, care deţinea şi titlul onorific de comandant al gărzilor imperiale, cerea executarea lui Alexandr Kviatkovski, organizatorul exploziei de la Palatul de Iarnă, unde pieriseră

numeroşi ostaşi din unităţile de gardă. Poliţia de asemeni stăruia asupra execuţiei lui Andrei Presniakov, pentru că acesta îi omorâse pe cei mai buni agenţi. Şi iată că înspre ziuă, după o noapte de insomnie, nehotărâtul şi şovăielnicul ţar a pus următoarea rezoluţie: „Să fie graţiaţi toţi, în afară de Presniakov şi Kviatkovski”. Credea că în felul acesta satisface pe toată lumea; fără să-şi închipuie că executându-i pe cei doi îşi semnează propria lui sentinţă de moarte.

În bastionul Trubeţkoi, tocmeala odioasă continua. Deţinutul nici nu bănuia că la ora aceasta era de acum salvat de la ştreang şi aceasta nu din mila ţarului, ci numai datorită fricii pe care i-o inspirau augustului suveran tovarăşii necruţători ai osânditului – revoluţionarii. Era dispus să-i divulge pe adevăraţii lui salvatori, pentru a-şi *plăti* graţierea deja dobândită.

Se temea însă de răzbunare. Şi poliţiştii l-au liniştit, spunându-i că există un mijloc minunat de acoperire. Se va ascunde de tovarăşi luându-şi un nume nou, de exemplu, Tihonov. Va intra în legătură cu ei ciocănind în peretele celulei. Va afla totul, iar umbra trădării va cădea asupra altuia. Atunci i s-au risipit şi ultimele rămăşiţe de teamă, iar când generalul i-a adus în sfârşit de la minister vestea graţierii, fericitul deţinut, uitându-şi papucii, a ieşit pe sală numai în ciorapi, părăsind în grabă celula sinistră a condamnaţilor la moarte. Duceţi-l repede de aici! Vrea să vorbească! Vrea să îndreptăţească milostenia ţarului şi încrederea generalului „salvator”!

Sorbind alene din cafeaua turcească, Pleve asculta cu luare aminte mărturisirile preţioase ale trădătorului.

INTEROGATORIUL DE LA PLEVE

Andrei Jeliabov se ducea la întâlnirea cu Kletocinikov. În ultimul timp se petreceau lucruri extrem de ciudate. Arestări şi percheziţii inexplicabile, prăbuşiri la fel de inexplicabile. Dacă n-ar fi fost acestea, niciodată omul circumspect şi încercat care era Taras nu s-ar fi încumetat să fixeze această întâlnire în plină stradă, lângă Duma orăşenească.

Aparent, treburile organizaţiei mergeau strună. Perioada de acalmie în care Comisia superioară şi contele Loris-Melikov contau să prostească lumea cu tot felul de promisiuni despre libertate şi constituţie a fost folosită de „Narodnaia volia” pentru regruparea forţelor revoluţionare. S-a consolidat şi s-a lărgit în mod considerabil cercul studenţesc central, care acţiona acum energic, cu multă eficacitate. Cu acelaşi succes se desfăşura munca de agitaţie printre muncitori, unde membrii organizaţiei clandestine îşi editau chiar ziarul lor propriu – „Gazeta muncitorească”. Un succes deosebit l-a constituit şi crearea resortului militar al organizaţiei „Narodnaia volia”; aproximativ două sute din cei mai buni ofiţeri ai armatei şi flotei s-au alăturat detaşamentelor revoluţionare. Şi acesta nu era decât începutul – din clipa înfiinţării organizaţiei trecuse abia un an şi jumătate! Se părea că gruparea lor începe să devină astfel cum şi-o imaginase Taras, o adevărată

organizaţie de masă. Iată însă că nu de mult, la 4 noiembrie 1880, călăii i-au spânzurat în fortăreaţa Petropavlovskaia pe Presniakov şi Kviatkovski. Acalmia a luat sfârşit. S-a adoptat hotărârea să se treacă din nou la teroare. Membrii ilegalişti aveau convingerea că pentru opinia publică puterea şi influenţa organizaţiei lor stă în faptul că „Narodnaia volia" îi nimicea fără cruţare pe cei mai fioroşi călăi. Partidul era socotit ca un fel de tribunal suprem al poporului. Conducătorii săi apreciau că în cazul în care acest tribunal va înceta să aducă la îndeplinire sentinţele pronunţate de partid, acesta îşi va pierde orice prestigiu. Şi iată că de data aceasta trebuia dusă până la capăt „vânătoarea ursului" – ţarul Alexandru II, care prin semnătura lui i-a trimis la moarte pe cei doi tovarăşi, şi numai după aceea toate forţele să fie aruncate pentru ducerea muncii de lămurire în rândul maselor.

Totul se făcea temeinic, bine gândit. Pe colţul dintre Malaia Sadovaia şi bulevardul Nevski, din subsolul „magazinului de brânzeturi al fraţilor Kobozev" se săpase tunelul în care a fost aşezată o mină. Declanşarea exploziei la momentul oportun i-a fost încredinţată lui Mihailo-Frolenko. Pentru cazul când ţarul va ocoli locul minat, fusese prevăzut să se arunce în drumul lui cinci bombe sistem Kibalcici. Dacă va scăpa şi de bombă, Taras-Jeliabov îi va aţine calea înarmat cu un pumnal. Conform planului, după executarea ţarului trebuia să se treacă imediat la organizarea detaşamentelor de răsculaţi formate din ţărani şi muncitori, iar cu sprijinul ofiţerilor-ilegalişti să fie ridicate la acţiune unităţile armatei şi flotei, până la cucerirea puterii.

Pe neaşteptate însă asupra conspiratorilor se

aşternu o umbră ciudată, care semăna nespus cu spectrul hidos al trădării.

Încă în noiembrie a fost arestat Portarul-Alexandr Mihailov.

Jeliabov n-a putut niciodată să înţeleagă cum a fost posibil un asemenea dezastru. Cel mai iscusit conspirator al epocii, Portarul, a căzut în mrejele poliţiei ca un tânăr începător. După executarea lui Kviatkovski şi Presniakov, comandase la două ateliere fotografice separate de pe Nevski portretele tovarăşilor căzuţi. „Istoria trebuie să-i cunoască pe aceşti oameni!” spunea el. Pentru ridicarea fotografiilor au fost trimişi şi doi studenţi, dar aceştia de teamă s-au cam codit. Atunci, Portarul, supărat, s-a dus singur.

Când a intrat în primul atelier, patronul a invocat un pretext ridicol şi a ieşit îndată din prăvălie. În spatele lui, nevastă-sa şi-a dus mâna la gât, făcându-i lui Mihailov un semn care imita fără echivoc ştreangul. După plecarea fotografului (la poliţie?), Portarul se repezi spre uşă. Acolo dădu peste un individ voinic care mormăi ceva nedesluşit şi-l apucă pe client de pulpana paltonului.

— Mi-am băgat mâna în buzunar, povestea râzând în aceeaşi seară, Mihailov, la şedinţa Comisiei organizatorice. Huiduma a crezut că scot revolverul şi s-a ferit în lături, iar eu am zbughit-o într-un gang şi pe aici ţi-e drumul!

Lui Taras nu i-a plăcut atunci exuberanţa aceasta uşuratică a prietenului. Alexandr afişa o bravadă sfidătoare, de parcă ai fi zis că era convins dinainte de reuşita sa.

— Pricepe odată, îl apostrofă alarmat Jeliabov, că nu trebuie să te mai duci la atelier...

— Încă n-am înnebunit.

Iar a doua zi, Mihailov... a plecat întins la celălalt atelier fotografic. Ce s-a întâmplat cu el, de ce a făcut-o – nu-i de înţeles. Cum a putut omul acesta, cel mai experimentat dintre experimentaţi, să se bage fără rost în capcană, mai ales că o bănuise încă din ajun? În scrisorile din fortăreaţă, Mihailov nu explică nici într-un fel fapta lui. Taras presupunea că, preocupat de gândurile sale şi absorbit de mulţimea de treburi legate de pregătirea noului atentat, Mihailov a văzut pe stradă firma cunoscută a fotografului şi, supunându-se unui reflex mecanic, fără să mai aibă timp să judece, a intrat înăuntru. O singură dată în viaţă şi-a pierdut controlul şi... asta-i, se vede, soarta conspiratorului.

Cineva dintre tovarăşi a văzut cum pe stradă Portarul a reuşit să se smucească din mâinile jandarmilor şi cum o luase la fugă pe bulevard. N-a mai putut să dispară, l-au ajuns din urmă cu trăsura şi l-au prins din nou. Atunci i-a condus pe poliţişti la el acasă şi nu se ştie cum a găsit mijlocul să pună la fereastră semnul convenit, care indica pericolul... Degeaba lăsaseră jandarmii un post de pândă, la locuinţa lui, n-a venit nimeni.

Mai târziu, Kletocinikov a transmis conţinutul primului interogatoriu al Portarului, luat de domnul Kirilov.

— Cum aşa, nu mai înceta să se minuneze acesta, ce ţi-a venit să comanzi fotografiile tocmai la atelierele care întotdeauna execută lucrările cerute de noi în această branşă? Fireşte că patronii i-au recunoscut îndată pe „clienţii” lor puşcăriaşi şi ne-au comunicat cum că ofiţerul de rezervă Polivanov a cerut să-i facem portretele complotiştilor executaţi...

Nu ne aşteptam defel să dăm peste dumneata. Are dreptate zicala din popor: „La un car de minte, un dram de prostie”.

După Mihailov începură să dispară pe rând oamenii cei mai buni ai partidului. Primul a fost ridicat în stradă Fridenson, iar la locuinţa lui au căzut în plasă mai întâi Zlatopolski, apoi Barannikov. În urma arestării lui Mihailov, dispariţia lui Porfiri a fost pierderea cea mai zguduitoare pentru partidul revoluţionar ilegalist.

În ultimele luni brigada contrainformativă pe care o conducea obţinuse rezultate importante. Pe baza listei alcătuite de Kletocinikov, agenţii Comitetului Executiv au iniţiat o acţiune corectă de supraveghere şi au descoperit alţi spioni ai poliţiei – fie necunoscuţi încă de Kletocinikov, fie dintre cei care aparţineau serviciului secret al comandamentului capitalei. Lucrătorii de la contrainformaţii începuseră deja să le strecoare poliţiştilor semnalări şi informaţii false, căutând să-i inducă în eroare. Cu puţin timp înainte de arestare, Barannikov a închiriat o cameră la hotel alături de copoiul Egorka – zis Scârnăvie şi profitând de lipsa acestuia a intrat în odaia lui, a luat ciornele rapoartelor informative ale agentului şi a lăsat în locul lor un bilet, pe care desenase un craniu de mort cu două oase încrucişate dedesubt. De atunci Scârnăvie n-a mai fost văzut în oraş.

Şi acum a dispărut şi Barannikov...

Fridenson, Zlatopolski, Barannikov... Ilegalişti trecuţi prin toate încercările, cei mai de seamă activişti ai partidului. Şi, în primul rând, desigur conducătorul lui – Alexandr Mihailov. Toţi se aflau în ghearele poliţiei. Cam prea multe pierderi, să le poţi explica printr-o simplă întâmplare.

S-ar părea că nici cu asta necazurile nu s-au sfârşit...

Ieri, Jeliabov se ducea la o casă conspirativă, unde urma să-l întâlnească pe Cotoiul, membru al Centrului militar revoluţionar. Cotoiul-Kolodkevici trebuia anunţat despre arestarea lui Barannikov. Uitându-se la fereastra casei, Taras n-a văzut acolo cutia mare de chibrituri cu banderola colorată care indica siguranţa deplină. Să fi fost ridicat oare şi Cotoiul?

Faptul era neobişnuit de periculos, fiindcă în locuinţa lui Kolodkevici, Porfiri-Baranrakov se întâlnea cu Nikolai Kletocinikov.

Jeliabov se gândi cu tristeţe că n-a procedat bine când s-a lăsat influenţat de rugăminţile Nataşei şi a introdus-o în Comitetul Executiv, încredinţându-i cercurile din regiunea Orei. Portarul n-ar fi cedat aşa de uşor... Ah, dacă ar fi fost Portarul cu el!

Era oricum mai bine dacă pe Koldokevici l-ar fi arestat acasă şi dacă acesta a avut timp să scoată din fereastră consemnul de siguranţă. Atunci Kletocinikov ar fi observat lipsa semnului şi ar fi plecat. Dar dacă cumva Cotoiul s-a dus la prietenul său Porfiri, de care era foarte legat şi pe care-l vizita adeseori, fără nicio treaba...

Faţa lui Jeliabov se crispa de durere şi suferinţă. „Dacă-l aveam pe Portarul cu noi, îşi spunea el pentru a nu ştiu câta oară, Saşa n-ar fi permis aceste trambalări fără niciun rost pe la casele conspirative!”

...Totuşi, dacă Kolodkevici a trecut mai întâi pe la Barannikov să mai schimbe o vorbă, rezultă că jandarmii l-au ridicat pe când se întorcea spre casă. Asta înseamnă că n-a putut să ridice semnul de siguranţă de la fereastra odăii. Prin urmare, semnalul a fost luat de unicul vizitator al locuinţei – Nicolai

Kletocinikov.

Jeliabov şi-a închipuit imediat cum intră Kletocinikov în casă, clipind din ochii miopi, cum îl înconjoară din toate părţile „colegii” lui de serviciu. Cine-i mai uluit în primul moment: arestatul sau spionii care l-au capturat – nu se ştie. Dar dulăii lui Kirilov sunt grei la cap, şi secretarul şefului lor scoate cu un aer indiferent o ţigară de foi, pe urmă ia de pe fereastră cutia de chibrituri şi-şi aprinde ţigara. Peste un minut agenţii sar asupra lui, îl percheziţionează, îl leagă, dar semnalul primejdios a dispărut. El, Andrei Jeliabov, nu va intra în această locuinţă. Valul arestărilor a fost întrerupt.

Taras se reculese, toate acestea s-ar putea să nu fie decât o simplă nălucire, un rod al imaginaţiei bolnave. Poate că şi Kletocinikov a observat absenţa semnalului şi stă acum liniştit acasă, aşteptând restabilirea legăturii?

Alaltăieri, la rugămintea lui Andrei, i s-a trimis o carte poştală: „Vino duminică pe bulevardul Nevski, spre Dumă, la orele douăsprezece”. Peste câteva minute Taras va afla cum stau lucrurile: Duma e la doi paşi... Şi atunci, ori Kletocinikov se află deja aici, ori înştiinţarea a fost interceptată.

Iată şi Duma. Kletocinikov nu se vede, în schimb, sprijinit de zid şi ascunzându-se după ziarul desfăcut, stă un copoi uriaş, cu faţa latră, înfăşurat într-o pelerină albastră prinsă la gât de o cataramă cu capul de leu. Jeliabov îi observă picioarele, cu călcâiele sucite în afară, faţa turtită parcă de sus, cu ochii răi, apoşi. Să fie Bastonul?

Recunoaşte şi alţi agenţi ai poliţiei. Toţi sunt descrişi în caietele lui Kletocinikov. Acum e limpede că Nikolai se află într-adevăr în mâinile şefilor săi:

Jeliabov este aşteptat. Dar organizaţia lor tot mai este apărată datorită muncii uriaşe, unice şi uimitoare, desfăşurate de agentul ei.

Fără să zăbovească nicio secundă, Taras trece mai departe prin faţa Dumei, luat de şuvoiul de pietoni.

În timp ce Jeliabov se ascundea de urmăritori printre dughenele înşirate în piaţă, Kletocinikov era adus în cabinetul procurorului Pleve. În apropierea biroului la care şedea procurorul, zăcea prăbuşit în fotoliu, într-o stare vecină cu leşinul, domnul Kirilov. Cu tunica descheiată la guler, îmbătrânit dintr-o dată şi tras la faţă, şeful agenturii ţinea în mână un pahar şi se căznea cu degetele tremurând să-şi toarne apă din carafă, întreaga-i înfăţişare părea că cerşeşte îndurare şi compătimire din partea procurorului general... În colţul întunecos al încăperii mai era încă cineva.

— Dumneata, Kletocinikov, susţii, se adresă Pleve arestatului, holbându-şi la el ochii reci, fără să clipească, că vizita dumitale la Kolodkevici se datoreşte unei cunoştinţe cu totul întâmplătoare. Nu-i aşa?

— Da, susţin.

— Dumneata îl cunoşti pe acest domn? întrebă procurorul întorcându-şi capul spre colţ.

Kletocinikov îşi îndreptă privirea în aceeaşi direcţie. Aha, asta... Apucase să-i prevină pe tovarăşi despre „turnătorul” acesta, pe când se afla încă în libertate. Acum, acum nu mai avea niciun sens să tăgăduiască.

— Întocmai, excelenţa voastră, scandează trădătorul. Pe dumnealui l-am întâlnit odată la hotel, la locotenentul Polivanov, cum se numea atunci Mihailov.

— Asta-i tot, Kletocinikov, conchise procurorul satisfăcut.

Când uşa s-a închis în urma arestatului, Pleve îl anunţă cu satisfacţie pe domnule Kirilov că poate să-şi prezinte oricând cererea de demisie. De astă dată, şeful agenturii se simte într-adevăr scuturat de convulsii.

Aceasta se întâmpla la 30 ianuarie 1881. Până la execuţia împăratului Alexandru II mai rămăseseră treizeci de zile.

La 28 februarie Loris-Melikov se grăbi să-l bucure pe suveran cu ultima noutate: într-o cameră a hotelului „Moscova" jandarmii l-au prins pe Andrei Jeliabov – cel mai periculos dintre conspiratorii împotriva ordinei de stat. „Nu încape nicio îndoială, îi raporta el ţarului, că prin arestarea lui Jeliabov «Narodnaia volia» a suferit o pierdere ireparabilă şi se află în pragul prăbuşirii activităţii sale complotiste".

Alexandru II, „prizonierul revoluţiei" cum i se spunea pe atunci, pentru faptul că de câteva săptămâni nu se-ncumetase să iasă din Palatul de Iarnă, se hotărî în sfârşit să plece în oraş. Voia să primească el însuşi defilarea regimentelor de gardă, care constituia pentru el cel mai plăcut divertisment.

S-a dovedit încă că atât ţarul cât şi ministrul de interne n-au apreciat îndeajuns forţa adversarilor lor revoluţionari.

Conspiratorilor le venea mai greu ca niciodată în aceste zile: în vizuina duşmanului nu-l mai aveau pe Kletocinikov care să-i ferească şi să-i apere de lovituri. Dar partidul nu putea depinde întru totul şi nici nu depindea de activitatea unui singur om, oricât de importantă ar fi fost această activitate... Membrii organizaţiei „Narodnaia volia" îşi duceau mai departe

lupta, chiar în lipsa celor mai buni combatanţi revoluţionari cum au fost: Jeliabov, Mihailov, Barannikov, Kletocinikov. Ei se pregăteau să îndeplinească sentinţa împotriva lui Alexandru II.

În noaptea de 1 martie 1881, în tunelul din colţul dintre Malaia Sadovaia şi Nevski a fost instalată o mină. Ieşit în landou la paradă şi ascultând de sfatul pe care i-l dăduse veşnic prevăzătorul Loris-Melikov, ţarul şi-a schimbat brusc traseul şi a ocolit pe departe tunelul. Se părea că destinul îl proteja pe împărat...

Pe cheiul Ekaterininski însă, în faţa landoului imperial, apăru un grup de complotişti înarmaţi cu bombe.

La semnalul dat de Sofia Perovskaia, a fost azvârlită prima bombă – care a distrus spatele landoului. Dar Alexandru II a rămas în viaţă. „Domnul fie lăudat”, se-nchină el. I-a mulţumit însă prea devreme Celui-de-Sus. A doua bombă, aruncată după câteva minute, i-a sfârtecat în bucăţi pe amândoi – pe ţarul Alexandru şi pe tânărul complotist Ignat Grineviţki.

Pe tron s-a urcat noul ţar – Alexandru III. Atât stăpânirea, cât şi revoluţionarii aşteptau ca revolta populară să izbucnească neîntârziat.

Acum se hotăra dacă previziunile ilegaliştilor erau îndreptăţite, dacă opinia publică va ridica steagul de luptă şi dacă masele îl vor urma, într-un cuvânt, dacă însăşi calea aleasă de „Narodnaia volia” fusese justă sau nu. Răscoala însă nu a avut loc.

Simţindu-şi superioritatea faţă de duşmanul sleit de puteri, stăpânirea prinse curaj. În mare grabă a fost încropit procesul organizatorilor nemijlociţi ai „crimei de la 1 martie”, iar cele cinci spânzurători ridicate în

mijlocul pieţei Semenovsk inauguraseră parcă prin prezenţa lor sinistră programul noii guvernări ţariste. Spânzurători pentru Jeliabov, Perovskaia, Kibalcici, Timofei Mihailov...

Kletocinikov şi tovarăşii săi, arestaţi cu puţin timp înainte de l martie, continuau să stea în celule în aşteptarea verdictului. Îşi dădeau prea bine seama că sunt sortiţi pieirii: revoluţia nu s-a produs şi poporul răsculat nu le va reda libertatea... Ei însă nu se plângeau şi nu regretau nimic. Erau convinşi că nu şi-au irosit viaţa în zadar şi că lupta lor n-a rămas fără urme. Cauza lor dreaptă – cauza libertăţii şi a adevărului va învinge mai devreme sau mai târziu. Până şi propria lor moarte trebuie să servească acestei victorii.

A trecut un an. Un an în închisoarea Secţiei a treia, pe urmă în arestul de detenţie preventivă, apoi în bastionul Trubeţkoi din fortăreaţa Petropavlovskaia.

Şi în sfârşit a venit ziua procesului.

SCRISORILE DIN BASTIONUL TRUBEŢKOI

Ianuarie 1882. Iubitei mele A. K.[8]

...În afara groaznicei dureri a despărţirii, sunt împăcat sufleteşte şi voios: trecutul este desăvârşit şi integru, iar viitorul demn de un luptător. Viaţa mea trecută este unică, de necomparat: nu cunosc un alt om, pe care soarta să-l fi răsplătit cu atâtea izbânzi în muncă. Prin faţa ochilor mei s-a perindat întreaga măreţie a timpului nostru. Cele mai frumoase vise ale mai multor ani se realizează acum. Am trăit alături de oamenii cei mai buni şi am fost întotdeauna demn de dragostea şi prietenia lor. Aceasta este marea fericire a omului. Fii mulţumită de soarta aceasta a mea.

Februarie 1882. Către tovarăşi.

Aş fi vrut, scumpii mei fraţi, ca dorinţele mele de mai jos să fie luate în considerare. Am auzit că Olga Natanson a murit. Neapărat, fraţilor, să-i imortalizaţi memoria, să-i scrieţi biografia... Multe aş fi putut să vă relatez despre prietenul meu drag, adormit pe vecie, dar nu e timpul şi nici locul.

Neapărat va trebui scrisă biografia lui Vladimir Saburov (Alexei Oboleşev). Mi se pare că el a decedat în fortăreaţă...

Este necesară şi o biografie a lui Zundelevici: în afară de faptul că a fost un eminent activist, el a adus

[8] Anna Korba – membru al Comitetului Executiv al organizaţiei „Narodnaia volia”.

servicii nepreţuite libertăţii cuvântului rus...

Străduiţi-vă să imortalizaţi, să-i proslăviţi pe marii şi neuitaţii noştri tovarăşi: Andrei Ivanovici Jeliabov, Sofia Lvovna Perovskaia şi alţii, care au pierit împreună cu ei...

Începând din martie pe mine, pe Barannikov, pe Kletocinikov, pe Kolodkevici, pe Trigoni, pe Suhanov, ne-au ţinut zi şi noapte cu jandarmii care se schimbau din trei în trei ore. Acesta era un fel de supliciu... Pe Isaev l-au torturat la comandamentul orăşenesc (aici se întrerupea scrisoarea.)

12 februarie 1882 (în timpul procesului).

În toate aceste zile capul îmi arde, dar nu ştiu cum se face că sunt surprinzător de liniştit. Pentru mulţi dintre scumpii mei tovarăşi – moartea este inevitabilă. Sunt totuşi mulţumit. N-am dat înapoi niciun pas în faţa acestui glorios destin. Ne pare rău că răfuiala are loc cu uşile închise, că toată energia, tăria nervilor şi bărbăţia tovarăşilor zboară pe coşul clădirii şi dispar fără urme, fără să producă nicio impresie asupra opiniei publice... În faţa noastră nu sunt judecători, ci călăi! Acuzaţii în schimb se comportă strălucit. Deosebit de vioi, volubil şi curajos este Barannikov, de parcă s-ar afla la un bal. Pentru el acesta este ultimul ospăţ al vieţii... Încă ceva despre proces: Kletocinikov se comportă minunat, hotărât şi demn.

15 februarie 1882.

Scumpii mei fraţi! Scumpe surori! Ieri ne-am rostit ultimul nostru cuvânt în faţa instanţei, în faţa duşmanilor. Văzându-se prizonieri, majoritatea propunea să păstrăm o tăcere mândră. Vouă însă,

prieteni, am fi dorit să vă transmitem, să vă dăm tot sufletul. Acest lucru încă nu-i posibil. Vă comunic numai principalul: fraţilor, sunteţi pe calea cea dreaptă. Primul succes important e greu de obţinut. Dar voi l-aţi dobândit, chiar cu preţul unor mari sacrificii! Ce importanţă au însă aceste jertfe, aceste picături de sânge, în comparaţie cu suferinţa celor o sută de milioane de nefericiţi, cu suferinţa poporului flămând şi oropsit...

N-am timp să mă gândesc la mine. În jurul meu sunt atâţia osândiţi cu un picior în groapă. Nu pot crede că aceste fiinţe atât de bune, umane, pătrunse de o înaltă moralitate, vor pieri, că totuşi călăii vor avea cutezanţa să-i stranguleze, sa curme atâtea vieţi minunate.

16 februarie 1882.

TESTAMENTUL MEU

Fraţilor, ultima mea dorinţă este să nu vă irosiţi forţele pentru noi, ci să le feriţi de orice distrugere inutilă şi să le folosiţi numai în năprasnicul iureş spre ţel...

Fraţilor, rugămintea mea din urmă este să nu trimiteţi oameni prea tineri în luptă, la moarte. Lăsaţi-le timp să-şi formeze caracterul, lăsaţi-i să-şi dezvăluie forţele spirituale.

Fraţilor, vă sfătuiesc în aceste ultime clipe să stabiliţi o formă unică de depoziţii încă înainte de judecată şi vă recomand ca la anchete să nu daţi niciun fel de lămuriri. Aceasta o să vă scutească de multe greşeli.

Fraţilor, vă las prin testament să vă controlaţi unul

pe celălalt în orice activitate practică, în toate mărunţişurile, în viaţa de toate zilele. Aceasta o să vă ferească de greşelile inevitabile pentru fiecare om în parte, dar dezastruoase pentru întreaga organizaţie. Trebuie ca acest control să vă intre în conştiinţă ca un principiu, să nu mai fie socotit ca dezonorant. Este necesar să se ştie între toţi tovarăşii săi apropiaţi cum trăieşte fiecare, ce are asupra lui, ce însemnări şi cum anume le face, cât este de precaut, atent, îndemânatec. Studiaţi-vă unii pe alţii. În aceasta constă forţa şi perfecţiunea organizaţiei.

Fraţilor, vă rog pentru cea din urmă oară, stabiliţi nişte reguli de semnalizare cât mai severe, care vă vor scăpa de prăbuşiri în lanţ.

Vă conjur prin testament, îngrijiţi-vă de bunăstarea sufletească a fiecărui membru al organizaţiei. Aceasta va menţine pacea şi dragostea între voi. Aceasta îl va face pe fiecare din voi să se simtă fericit, va face ca zilele petrecute în societatea voastră să rămână de neuitat, pentru oricine.

Acum vă sărut pe toţi, dragi fraţi şi surori, vă strâng cu putere la pieptul meu răscolit de aceleaşi pasiuni şi dorinţe care vă însufleţesc şi pe voi. Vă cer iertare, să nu mă pomeniţi de rău. Dacă i-am pricinuit cuiva vreo neplăcere, credeţi-mă că n-am făcut-o dintr-o pornire personală, ci numai spre folosul general şi datorită firii mele intransigente.

Aşadar, adio, dragii mei! Cu desăvârşire al vostru, până la capăt,
Alexandr Mihailov.

Acestea au fost ultimele cuvinte ale marelui revoluţionar rus, care au parvenit oamenilor din întunericul de mormânt al fortăreţei Petropavlovskaia.

După o jumătate de an şi-a dat sfârşitul, bolnav, de „dublă pneumonie infecţioasă” – cum este menţionat în registrele închisorii. Avea douăzeci şi şapte de ani.

ACUZAŢII ACUZĂ

În sala de judecată a fost admisă puţină lume, formata în mare parte din vârfurile armatei şi ale ministerului de interne. Pretutindeni nu vedeai decât uniforme albastre şi dolmane căzăceşti, de parcă şi asistenţa era pusă sub pază. Numai sus, în balconul pustiu, în dosul unei coloane se zărea la răstimpuri silueta unei femei. Acolo era ascunsă de vederile celor din sală soţia procurorului Muraviov. Soţului său i-au fost încredinţate cheile de la balcoane, iar el şi-a introdus acolo, în secret, soţia. Să-l admire şi ea când îşi va ţine pledoaria la procesul acesta cu uşile închise.

Au fost introduşi acuzaţii, fiecare flancat de doi jandarmi. Femeia i-a cercetat plină de curiozitate, apoi şi-a mutat privirea la masa procurorului. Soţul i s-a părut neobişnuit de agitat şi se vedea cât de colo că nu-i în apele lui. Procesul acesta nu-i convenea deloc. Douăzeci de deţinuţi ameninţau să-i submineze cariera veşnicului „norocos”.

Muraviov intrase în graţiile superiorilor săi cu aproape un an în urmă, cu ocazia procesului intentat lui Jeliabov, Perovskaia, Kibalcici, Ghelfman şi alţii. Atunci s-a făcut remarcat datorită rechizitoriului său strălucit, rostit cu multă emfază. A trebuit să uite pentru totdeauna faptul că pe vremea când era copil a construit castele de nisip cu această femeiuşcă firavă, Sofia Perovskaia, implicată pentru învinuirea

de regicid. Pe vremuri părinţii săi considerau drept o cinste deosebită faptul că viceguvernatorul Perovski – mare demnitar, înrudit cu familia imperială – îi permitea micuţei sale odrasle să se joace cu Kollea Muraviov. Au trecut de atunci două decenii şi tovarăşii de joacă din copilărie s-au întâlnit din nou – el, tânăr procuror în plină ascensiune – ea, revoluţionară ilegalistă, cu un stagiu de peste zece ani, principala organizatoare a atentatului asupra ţarului. Muraviov a împroşcat-o atunci cu noroi, a învinuit-o şi de imoralitate. De acolo i s-a tras şi faima de magistrat integru. O somitate de neînlocuit la marile procese politice. Ajunsese până şi el să creadă că, dacă acest „proces al celor douăzeci” va decurge la fel de bine, ca cel precedent, va fi numit ministru al justiţiei.

Dar procesul nu prea mergea.

Fuseseră dezbătute deja cele mai răsunătoare fapte – uciderea şefului jandarmeriei, complicitatea acuzaţilor la atentatul lui Soloviov, confiscarea fondurilor băneşti din visteriile de la Herson şi Chişinău, pregătirile întreprinse la Alexandrovsk şi în două rânduri la Odessa în vederea uciderii ţarului, precum şi atentatul de pe Podul de piatră din Petersburg, urmat de cel de la Moscova, de la Palatul de Iarnă, şi în sfârşit „acţiunea criminală din ziua de 1 martie”. Delicte – tot unul şi unul! Şi ce domeniu vast de afirmare, ce posibilităţi pentru procuror de a-şi valorifica talentele sale oratorice! Şi – nimic.

Mai rău decât atât; în timpul procesului incidentele se ţineau lanţ, unul după altul. Pe banca acuzaţilor s-au strâns exponenţii cei mai inteligenţi ai partidului revoluţionar şi lui Muraviov nu-i prea venea la îndemână să se lupte de unul singur cu ei. Iar

răsuflatul acesta de Deier, preşedintele completului de judecată, încerca cu atâta neîndemânare să-i vină în ajutor, încât capetele de acuzare se dovedeau extrem de şubrede şi ticluite din topor. Chiar pentru publicul acesta anume ales. Printre colegii invidioşi ai procurorului se şi adusese în discuţie probabila eşuare a procesului. Nu, desigur, aici nu era vorba de pronunţarea sentinţei. Senatorii care-şi căpătaseră posturile din mâna ţarului ucis, în niciun caz nu puteau fi socotiţi judecători imparţiali ai ucigaşilor lui. Toată simpatia lor era de partea acuzării, nemaivorbind de spiritul lipsit de echivoc al literei de lege, pe care se sprijineau hotărârile lor. Dar în duelurile orale dintre acuzaţi şi acuzatori, care izbucneau la răstimpuri în acest proces, în mod cu totul inexplicabil ieşeau totdeauna învingători acuzaţii. Şi lucrul acesta nu era defel pe placul şefilor, care i-au dat de înţeles lui Muraviov că nu-s mulţumiţi de el.

Deosebit de scandalos a decurs şedinţa la care a fost interogat locotenentul de marină Evgheni Suhanov. Bătăiosul marinar, membru al Centrului militar revoluţionar, a relatat împrejurările în care a devenit ilegalist. În cadrul flotei din Pacific o dusese cu serviciul cât se poate de bine şi, dacă s-ar fi dedicat numai carierei sale militare, putea să ajungă departe. Suhanov însă era un om foarte onest, de o cinste cristalină. Şi ceea ce îl scotea mai mult din sărite era faptul că comandanţii pedepseau fără cruţare pe matrozii prinşi cu vreo pungăşie măruntă, în timp ce hoţii, delapidatorii şi tot felul de samsari traficanţi, care jefuiau flota imperială a Rusiei, erau toleraţi cu îngăduinţă. Locotenentul se apucă să bată pragurile pe la cabinetele generalilor şi amiralilor, să-

şi implore superiorii să pună capăt speculei cu cărbuni, să se termine odată cu şperţurile şi corupţia care domnea prin docuri. În cele din urmă, a fost socotit indezirabil şi mutat la o unitate din Marea Baltică. Venind de la Vladivostok, a întâlnit convoaie cu deportaţi şi a intrat în vorbă cu aceştia. Erau oameni la fel ca şi el, care renunţaseră să facă carieră, şi mai presus de toate doreau fericirea poporului. Pentru aceasta luaseră drumul pribegiei, fără nicio cercetare prealabilă şi fără judecată.

După sosirea la Kronştandt, Suhanov a încercat să demaşte şi aici pe hoţii şi afaceriştii care mişunau la tot pasul, însă n-a găsit în toată capitala niciun procuror, care să aibă măcar curajul să pornească o acţiune penală împotriva acestor jecmănitori. Toată lumea era coruptă, de la comandantul flotei şi ministru. Delapidatorii de bani publici se bucurau de respect, întreţineau relaţii de afaceri cu persoane suspuse şi erau legaţi prin interese comune cu cei mai înalţi demnitari.

— Nu m-am putut împăca cu un guvern alcătuit din oameni necinstiţi, spunea marinarul. Mintea şi raţiunea mea refuzau să accepte o asemenea orânduire de stat în care răspunderea pentru soarta patriei, pentru viaţa a milioane de ostaşi ruşi, este dată pe mâna unor parveniţi luaţi la-ntâmplare din rândul favoriţilor şi protejaţilor atotputernicei camarile. Dacă eşti un patriot rus şi iubeşti armata rusă, atunci trista noastră realitate nu-ţi oferă nici o altă ieşire, decât calea care duce spre revoluţionari!

Câte eforturi i-au trebuit procurorului pentru ca acest imbecil de Deier să nu-i mai pună lui Suhanov întrebări de prisos. Asta le mai lipsea lor, să asculte la proces ce diferenţă de preţ, rezultată din livrarea

cărbunelui de calitatea treia în loc de antracit, a intrat în buzunarul guvernatorului-general al Siberiei sau al comandantului de port din Kronştadt! În sală plutea o atmosferă apăsătoare, militarii se gândeau, fără să vrea, că cu asemenea cărbune, cu astfel de maşini şi mijloace de aprovizionare, flotei n-are să-i vină tocmai uşor să facă faţă unei eventuale confruntări cu duşmanul. De altfel, nici în armata de uscat lucrurile nu stăteau mai bine. Se va repeta oare ruşinea de la Sevastopol?

Pe Suhanov îl priveau cu o tainică simpatie, chiar unii dintre judecători. Şedinţa s-a încheiat într-o ambianţă confuză, vecină cu panica.

Seara, procurorul a avut impresia că a găsit o soluţie ingenioasă: a hotărât să schimbe ordinea dosarelor aflate pe rol şi, trecând peste procedura stabilită, să înceapă cu audierea acuzatului Kletocinikov. Acest funcţionar al Secţiei a treia a declarat în timpul cercetărilor că lucrase în favoarea revoluţionarilor pentru bani. Expunându-l oprobriului public pe şperţarul revoluţionar, procurorul nădăjduia să învioreze procesul şi totodată să-şi ia revanşa de la aceşti suhanovi şi mihailovi pentru înfrângerile suferite anterior.

Preşedintele completului de judecată a acceptat noul plan fără nicio obiecţiune.

Şi iată...

„N-AM FOST DECÂT UN OM CUMSECADE...”

Şi iată-l pe Kletocinikov apropiindu-se de bară...

Poate că niciunul dintre acuzaţi n-a fost ascultat cu atâta atenţie. Ochiul ager şi vigilent al revoluţionarilor, „îngerul păzitor” al ilegaliştilor ruşi, omul acesta îşi câştigase în decurs de un an o reputaţie neobişnuită, de figură legendară. Cine e el? De unde vine? De ce oare, având şansele cele mai mari de-a face carieră şi de a atinge culmile puterii, el a preferat totuşi sa devină infractor la securitatea statului şi complice al teroriştilor?

În jurul modestului şi tăcutului funcţionar, gurile rele din Petersburg ţesuseră tot felul de zvonuri care mai de care mai fanteziste. Astăzi, în sfârşit, va vorbi. Astăzi, pentru prima oară în viaţă, îşi va deschide şi el sufletul.

Întreaga asistenţă cerceta cu mirare figura ştearsă, neînsemnată a acestui modest funcţionăraş din care se găsesc cu zecile prin toate cancelariile. Înainte de începerea interogatoriului, Kletocinikov a avut un acces de tuse şi, după pata de sânge de pe batista lui, cei doi generali-medici care şedeau în faţă şi-au dat seama că deţinutul suferea de tuberculoză, în stadiul cel mai avansat.

Mai întâi au fost citaţi martorii: coloneleasa văduvă Ana Kutuzova (Ah, şi ce a mai plâns sărmana „madam”!), consilierul de stat Kirilov şi secretarul-şef Ţvetkov. Acesta din urmă a confirmat că acuzatul se

bucurase de încredere nelimitată din partea conducătorilor poliţiei politice secrete.

A sosit şi momentul culminant.

— Acuzat, povesteşte-ne cum şi în ce scop ai apucat calea trădării.

A sosit clipa cea mai măreaţă a vieţii lui Kletocinikov. Adunându-şi ultimele puteri, acuzatul se îndreptă de mijloc, îşi încordă pieptul sfâşiat de boală şi începu să vorbească. Nu se adresa nici lui Muraviov, nici lui Deier, ci Rusiei întregi care – era sigur de aceasta – va cunoaşte cândva întreg adevărul. Ea este aceea care trebuie să-l audă acum, poate în ultimele ceasuri ale vieţii sale!

— Sunt originar din Penza, începu el. Până la treizeci de ani nu mă făcusem vinovat de nimic şi trăiam liniştit în oraşul natal. Mi se pare că am spus – trăiam? Mai bine zis, existam, la fel ca un vierme, ca un animal. La Penza, domnilor judecători, în vremurile noastre oamenii fie că vegetează, fie că se lasă înecaţi în cloaca intrigilor mărunte, a chiolhanurilor însoţite de cel mai dezgustător desfrâu. O provincie tipic rusească. Şi totuşi se mai nasc şi pe acolo „oameni ciudaţi” – oameni însetaţi de mai bine. Şi oamenii aceştia nădăjduiesc, cred, îşi irosesc în aşteptare toată tinereţea lor, până când promiscuitatea pământeană nu-i va înghiţi împreună cu iluziile cu care s-au hrănit. Eu, unul, am avut norocul să mă îmbolnăvesc şi am părăsit Penza plecând în Sud.

— Te-ai îmbolnăvit?

— Da. De ftizie. Am urmat acolo un tratament, am făcut şi serviciu, iar după ce m-am mai întremat puţin, m-am mutat la Petersburg. Nici aici însă lucrurile nu stau mai bine – aceeaşi patimă a băuturii

în păturile de jos, o funcţionărime coruptă şi venală, aceeaşi slugărnicie faţă de autorităţi, acelaşi egoism, laşitate şi platitudine spirituală în rândurile intelectualităţii. Atunci mi-a trecut prin minte gândul că voi muri într-o bună zi şi nimeni, niciodată, nu-şi va mai aduce aminte de registratorul de colegiu Kletocinikov, nimeni pe lume nu va simţi măcar o fărâmiţă de căldură în suflet la gândul că acest Kletocinikov a vieţuit timp de treizeci de ani sub cerul Rusiei. Tristeţea mă înăbuşea – oricum, îmi ziceam, m-oi fi născut şi eu cu vreun rost pe lumea asta, aş fi poate în stare să înfăptuiesc şi eu ceva pentru patrie, pentru oameni – simţeam această nevoie...

— Şi atunci ai devenit spion, replică îndată procurorul.

Câţiva din primele rânduri chicotiră discret, punându-şi palma la gură. Mare pişicher şi Muraviov ăsta!

— Atunci m-am angajat ca spion al Secţiei a treia, completă din zbor Kletocinikov. A trebuit să meditez foarte mult, domnule procuror, de ce oare trăiesc atât de prost şi greu oamenii cumsecade din Rusia şi se pierd fără nicio noimă, înghiţiţi de mocirla mediocrităţii cotidiene? Am căutat să descopăr unde-i sursa veninului care otrăveşte sângele patriei mele, şi se pare ca am găsit-o.

— Adică?

— Această sursă hidoasă a fărădelegilor care urmăresc înăbuşirea spiritului uman o constituie odioasa instituţie denumită Secţia a treia.

Cineva din fundul sălii scoase un oftat adânc, al cărui ecou a fost auzit şi la masa judecătorilor.

— Dacă n-ar fi existat Secţia a treia, dacă n-ar fi

existat reprimarea aceasta cruntă a celor mai fioroşi călăi, miile de tineri buni şi luminoşi care sunt în Rusia ar fi scos ţara la lumină.

Ca un monument al indignării se ridică deasupra mesei preşedintele:

— Dumneata însuţi, acuzat, ai făcut parte din această odioasă instituţie...

Un zgomot de fotoliu răsturnat întrerupse glasul preşedintelui. Enervat la culme, ministrul justiţiei sărise ca ars de la locul lui.

— Adică... după spusele dumitale, odioasă, se corectă Deier, roşind până la urechi.

— Am slujit societăţii! răspunse cu mândrie Kletocinikov.

— Cărei societăţi, reale sau clandestine? îl zeflemisi procurorul.

— Societăţii ruse!

— Societatea rusă o formăm noi! zbieră preşedintele.

Pe banca acuzaţilor izbucni un hohot spontan.

— Linişte! Nu ştiţi să vă comportaţi! Vă dau afară pe toţi! îşi ieşi complet din fire Deier. Iar dumneata, acuzat Kletocinikov, dumneata, care te pretinzi un om cinstit, ai socotit totuşi că-i poţi lua banii acestei instituţii respingătoare cum îi spui dumneata? Şi mai ales în calitate de spion!

Toate privirile se îndreptară spre Kletocinikov.

— Dacă nu mi-aş fi luat salariul, puteam să trezesc bănuieli, răspunse cât se poate de politicos şi calm acuzatul. Îmi permiteţi să continui, domnule preşedinte? Aşadar, iată-mă ajuns printre spioni. Nu vă puteţi închipui ce fel de oameni sunt aceştia. Ce monştri oribili, ce eşantioane ale decăderii morale hălăduiau în viesparul acesta atotputernic al crimei...

Preşedintele agită clopoţelul.

— Da, ăsta-i adevărul, îşi împreună Kletocinikov mâinile la piept. Sunt în stare să-şi vândă şi propria lor mamă la un preţ convenabil. Dar ceea ce m-a surprins mai mult au fost denunţurile mincinoase, un torent nesfârşit de denunţuri mincinoase. Şi tot ce cuprindeau ele era minciună, minciună sfruntată, în proporţie de nouăzeci şi nouă la sută. Dar ce zic eu – nouăzeci şi nouă la sută – bine ar fi fost dacă măcar unul dintr-o mie era adevărat! Dar în urma fiecărui denunţ se iau anumite măsuri – se arestează, se torturează, se deportează oameni. Orice om cinstit nu poate să nu-i dorească răul Secţiei a treia. Şi eu am urât-o şi i-am devenit duşman.

Începu să tuşească. În sala amuţită, tusea aceasta seacă semăna cu un leitmotiv sinistru la comedia grotescă de împărţire a dreptăţii.

— Numai de aceea am putut să rezist atât, pentru că acolo orice denunţ este socotit dinainte ca fals, urmă Kletocinikov, adunându-şi anevoie puterile. De două ori am fost pe marginea prăpastiei. Prima dată – atunci când sosise de peste hotare un denunţ pe numele majestăţii sale, prin care ţarul era informat că în Secţia a treia lucrează o iscoadă a celor de la „Narodnaia volia”. Defunctul împărat ne-a transmis nouă acest denunţ, cu rezoluţia: „Să fie găsit trădătorul şi aruncat în fortăreaţă”. Martorul Kirilov nu-mi va îngădui să mint; m-a chemat la dânsul, mi-a întins denunţul şi a decis: „Apă de ploaie, ca de obicei! Nu-l dăm la verificare – e prea multă bătaie de cap. Clasează-l la arhivă şi întocmeşte un raport documentat ca răspuns.” Iar eu, fireşte, n-am obiectat.

Încordarea din sală s-a risipit în hohotele de râs ale

asistenţei. Chiar şi preşedintele nu-şi putu reţine un zâmbet şi dintr-o dată parcă se mai înseninã. Apoi întrebă cu o curiozitate neaşteptată:

— Şi a doua întâmplare?

— Asta a fost mai serioasă. La începutul carierei mele, mi-am scos o copie după un ordin în legătură cu percheziţiile. Toate persoanele vizate au fost anunţate din timp. Două studente însă – le-am uitat numele, dar mai ţin minte adresa lor: bulevardul Liteinîi, casa prinţesei Muruzi – şi cum spuneam, aceste două studente au avut o comportare necorespunzătoare. Au întâmpinat echipa de poliţişti cu exclamaţiile: „Poftiţi înăuntru, oaspeţi dragi, de două nopţi vă tot aşteptăm”. Aceasta a dus la suspiciuni, fetele au fost interogate cu mijloace cam brutale şi până la urmă s-au dat de gol. Au mărturisit că în ajun, pe la miezul nopţii, un tânăr necunoscut, după ce a sunat la intrare, le-a şoptit prin uşa întredeschisă: „Mâine vă vine percheziţia”, şi a dispărut. După cum s-a constatat, despre viitoarele percheziţii aveau cunoştinţă numai trei persoane: martorul Kirilov, eu şi denunţătoarea studentelor. Mie mi s-a interzis imediat accesul la documentele secrete. Conducerea partidului considera căderea mea ca inevitabilă.

— Ei, şi cum ai scăpat? se interesă Deier.

Făcea impresia că preşedintele ascultă o poveste de aventuri captivantă, şi ar fi vrut să-i afle cât mai repede deznodământul.

— Mulţumită domnului Kirilov, lămuri acuzatul. Mi-a aranjat o confruntare cu denunţătoarea, o brunetă nu prea simpatică, cu faţa palidă, plinuţă. După cum s-a lămurit, fiind „tămâioasă” la învăţătură, fata s-a hotărât să-şi repare insuccesele la studii ticluind

denunţuri. Asemenea... personaje formează etalonul tipic al agenturii folosite în mediul studenţesc. Spre norocul meu, denunţul împotriva colegelor a fost şi prin a ei compunere scrisă de acest gen. Iar atunci când domnul Kirilov s-a răstit la ea încă din prag, făcând-o „pramatie” şi „ticăloasă”, fetişcana s-a pornit pe plâns. Nu ştia că înjurăturile cele mai scabroase constituie un apanaj nelipsit la interogatoriile noastre. Aceste lacrimi au decis totul: Kirilov le-a luat drept o dovadă a căinţei. Eu însumi am compus raportul, arătând că „vinovata şi-a prevenit prietenele, a recunoscut totul şi a fost îndepărtată din serviciu”.

Publicul se amuza copios.

Până acum, Muraviov nu s-a prea amestecat în mersul procesului. Jurist priceput, acesta urmărea cu o anumită consideraţie profesională cu câtă competenţă şi abilitate îşi construise Kletocinikov apărarea. Pledează magistral! A reuşit până acum să-şi câştige bunăvoinţa unei bune părţi din public – da, da! – şi a înfrânt ostilitatea preconceptă a judecătorilor. În cei şaizeci de ani de existenţă Secţia a treia le-a mâncat tuturor ficaţii. Chiar şi senatorii n-o prea aveau la stomac. Muraviov însuşi s-a surprins asupra gândului că, dacă-l lasă acum pe Kletocinikov să batjocorească atât de vehement Secţia a treia, nu face aceasta numai din considerente de ordin tactic. Pur şi simplu, îi face plăcere să asculte injuriile adresate departamentului de care şi el se cam temea...

Oricum, se pare că acest Kletocinikov a ajuns prea departe. E timpul să fie chemat la ordine!

— Câţi arginţi ai primit pe lună pentru trădarea dumitale? îl întrebă tăios Muraviov.

Sala amuţi. O, Muraviov se pricepe să pună întrebări! Doar cu un singur cuvânt – „arginţi” – a ştiut să-l pecetluiască pe funcţionar cu numele de Iuda.

— Nicio copeică...

Procurorul avu impresia că nu a înţeles.

— Cum? îşi lungi el urechea spre banca acuzaţilor.

— Nimic. Nicio copeică...

Zăpăceala lui Muraviov era atât de evidentă, încât preşedintele se repezi îndată să-i dea o mână de ajutor.

— Bine, dar la anchetă dumneata singur ai declarat că primeai bani de la acuzatul Mihailov, puţin şi sporadic ce-i drept...

Aveai impresia că nici Kletocinikov nu-şi dădea încă seama ce lovitură zdrobitoare dăduse în aceste minute acuzatorilor săi. Foarte liniştit, ca şi cum ar fi relatat un lucru cu desăvârşire normal, începu să explice motivul pentru care s-a ponegrit atunci, cu ocazia cercetărilor.

— În timpul instrucţiei judiciare preliminare, mă aflam la discreţia conducerii mele păcălite, domnule preşedinte. Stăpânirea era făcută foc pe mine şi putea în baza legii, fără nicio judecată, să mă exileze până la sfârşitul vieţii undeva în Sahalin. În asemenea situaţii eşti în stare să-ţi aduci tot felul de învinuiri imaginare. Afară de aceasta, m-am gândit că în cazul în care printre revoluţionari se va găsi măcar unul care a luat mită, acela va fi neapărat implicat în proces. Iar eu doream foarte mult să apar în faţa judecătorilor şi să povestesc de ce m-am luptat cu Secţia a treia.

Procurorul şedea zdrobit pe scaunul lui, ascunzându-şi faţa în mâini. Juraţii erau şi ei

dezorientaţi. Profitând de această confuzie, acuzatul îşi continuă povestirea:

— M-am oprit la faptul că, din întâmplarea aceea cu percheziţia la domiciliul studentelor, ieşisem cu obrazul curat. Dar nu la fel de bine s-a terminat ea şi pentru fetişcane. Deşi împotriva lor nu existau şi nu puteau să existe niciun fel de dovezi concrete – doar fuseseră avertizate din timp – şi cu toate că depoziţiile tuturor martorilor le-au fost favorabile, totuşi în baza acelui singur denunţ al spioanei alungate din slujbă, studentele au fost deportate în Siberia răsăriteană. Aşa înţelege Secţia a treia să facă dreptate!

Aici Deier, în sfârşit, sună din clopoţel. Scăpând conducerea procesului din mâna procurorului, senatorul se hotărî să dea el însuşi dovadă de iniţiativă şi să-i arate publicului întreaga sa erudiţie şi perspicacitate juridică.

— Să intre martorul Kirilov! Martor Kirilov, vă amintiţi despre descinderea făcută la locuinţa celor două studente din casa prinţesei Muruzi?

— Exact, excelenţa voastră. Eu am semnat ordinul de deportare.

— Acuzatul afirmă că împotriva lor nu erau niciun fel de dovezi, în afară de denunţul unei individe, care nu prezenta încredere. Este adevărat?

— Denunţul însă era foarte important, excelenţă. Nu puteam să nu-l iau în seamă, dădu Kirilov din mâini şi simţind, probabil, ca vorbele sale nu lasă impresia dorită, lămuri: În schimb, mai târziu, la prima amnistie, le-am pus în libertate imediat.

De data asta şi Deier rămase contrariat. Cu o voce seacă, vădit nemulţumit de atitudinea martorului, îi făcu semn să se îndepărteze.

În încheiere Kletocinikov a spus:

— Nu mă pot considera un adevărat revoluţionar-socialist. Ştiu prea puţine lucruri despre socialism şi sunt prea puţin legat de viaţa partidului revoluţionar. Însă m-am străduit să mă comport în aşa fel, încât fiecare om cinstit din Rusia să-mi mulţumească pentru activitatea mea.

Sentinţa s-a dat peste trei zile. Fostul registrator de colegiu Nikolai Kletocinikov a fost declarat decăzut din drepturile civile, i s-a retras ordinul Sfântului Stanislav şi, împreună cu încă unsprezece acuzaţi, Mihailov, Kolodkevici, Suhanov, Frolenko şi alţii, a fost condamnat la moarte prin spânzurare.

FORTĂREAŢA

24 martie 1882. Alexandru III a comutat pedeapsa cu moartea, la care fuseseră condamnaţi cei unsprezece revoluţionari, cu închisoarea pe viaţă. Cel de-al doisprezecelea, Suhanov, fiind ofiţer, condamnarea la ştreang i-a fost înlocuită prin moartea prin împuşcare, în portul Kronştadt.

Prin această măsură, noul ţar nu şi-a arătat defel milostenia. Pur şi simplu, ajunsese să-i fie teamă de toate. Se temea de opinia publică mondială. De campania iniţiată de Victor Hugo împotriva spânzurătorilor ruseşti. În sfârşit, se temea de răzbunătorii ruşi. Ajunge cu atâtea riscuri! E drept că, în primele momente de furie, ţarul nu s-a putut abţine şi l-a executat pe Jeliabov şi pe tovarăşii săi. Dar să continue mai departe în acelaşi fel, îi era frică.

Aşadar, s-a hotărât: regicizii îşi vor sfârşi zilele fără prea mult zgomot.

Iată de ce în ziua de 25 martie, la ora prânzului, în celula lui Kletocinikov intră un general. Aruncând, plin de importanţă, un: „Mulţumeşte-i lui Dumnezeu! Împăratul te-a graţiat!”, generalul ieşi afară, lăsându-l pe Nikolai Kletocinikov pradă celor mai sumbre presimţiri.

Iertarea aceasta nu-l bucura. Din curtea fortăreţei răzbătea până în celulă un freamăt neobişnuit şi i se părea că acolo au început pregătirile în vederea executării tovarăşilor săi. Atunci el de ce să mai

trăiască?

Ciocăni în perete, şi auzind că şi vecinul de alături, Mihailov, a fost graţiat, se mai linişti. Prin urmare, toţi au fost graţiaţi?

Orologiul începu să sune imnul. În tactul melodiei, Kletocinikov fredonă şi el în gând cupletul revoluţionar, compus de tovarăşi:

Slăvindu-ne poporul şi truda lui cinstită,
Noi cauza dreptăţii o vom sluji oricând,
Nici ocna nu ne-nfrânge voinţa oţelită,
Căci vom cânta şi-n temniţi al libertăţii cânt!

Apoi îşi scoase scurta şi adormi adânc.

La miezul nopţii, a fost trezit de zgomotul zăvoarelor de la uşi. În celulă năvăli o hoardă de jandarmi, care înconjurară patul metalic, cu picioarele prinse solid de duşumea. Ca nişte lupi flămânzi, îşi priveau jandarmii victima. Oare ce-au de gând sa facă?

— Drepţi! Dezbrăcarea până la piele!

Mâinile păroase se plimbă pe tot corpul. Percheziţie rapidă, agitată! Kletocinikov mai are timp să observe doi subofiţeri ascunşi într-un colţ. Aşteaptă cumva? Ce?

— Îmbrăcarea!

Cu degetele înţepenite îşi îmbrăcă scurta vărgată şi pantalonii peticiţi. Veni şi rândul subofiţerilor. Răsucindu-i mâinile la spate, aceştia îl scoaseră pe sală. Încotro? La tortură? În beci?

Treptele scării coborau într-o pantă abruptă. Acum jandarmii nu-l mai târau, îl duceau în cârcă. Iată şi o uşă de fier. Suflând greu, subofiţerii îl aşezară în picioare. Unul dintre ei se căzni multă vreme până

descuie uşa, celălalt îl îmbrânci cu brutalitate pe Kletocinikov înăuntru.

Uşa s-a închis cu zgomot în urma lui, subofiţerii au rămas afară. Se vede că accesul în această parte le este interzis chiar şi temnicerilor din bastion, să nu vadă cine anume şi unde l-a dus pe deţinutul condamnat pe viaţă. Kletocinikov observă că se află într-o curticică mică, de formă circulară. Curticica aceasta i se părea un fel de ecluză, în drumul lui spre moarte. Singur, în noapte, stă pe zăpadă şi stele mari strălucesc pe cerul luminos. De mult nu le-a mai văzut Kletocinikov. Şi deodată uită de suferinţele sale, de nesfârşita detenţie ce-l aşteaptă pentru tot restul zilelor. Altceva, ce-ar putea să-i mai facă?

Priveşte stelele, poate pentru ultima oară. Vântul puternic spulberă de jos zăpada peste pieptul gol şi părul încărunţit.

Dar iată că pe poartă a apărut al doilea grup de jandarmi. Şi din nou doi vlăjgani îl târăsc undeva. Trec repede pe lângă un zid lung, întrerupt de arcada întunecoasă a porţilor, apoi urmează nişte cotloane întortocheate... Şi deodată prizonierul zăreşte luminiţele ce se reflectă în luciul de oglindă al apei.

Erau pe malul canalului.

„Vor să mă înece”!

Se smuci instinctiv din mâinile lor, ţipă. O labă imensă în mănuşă albă i se lăsă răşchirată pe faţă, îi pipăi gura şi îşi apăsă palma peste ea. Totuşi, cu coada ochiului, osânditul observă că grupul a păşit pe o punte îngustă.

Deci, nu-l înecă? Atunci unde-l duc?

Pe malul celălalt l-au lăsat liber. Nikolai Vasilievici desluşi prin întuneric o clădire nu prea înaltă şi de-abia acum se dumiri unde îl duc. Şi, parcă vrând să-i

întărească bănuiala, de undeva de alături se auzi un glas cunoscut. Striga dulăul credincios al lui Kirilov, căpitanul de jandarmi Sokolov, poreclit „Irodul”.

— Adu-l aici, la uşa asta!

În Secţia a treia se vorbea de multă vreme că Sokolov este numit supraveghetor al celei mai secrete temniţe statale – fortul Alexeevski. Se vede că era adevărat.

— Pe aici, am spus! urlă din nou Sokolov, şi uşa se dădu în lături, deschisă parcă de o mână nevăzută. Cine-i? E-hei, uite şi o veche cunoştinţă, ne-a venit în ospeţie!

Sokolov a remarcat îndată că Kletocinikov nu-l ascultă. Condamnatul privea stelele pentru ultima oară.

Se vede că un rest de omenie îi mişcase inima jandarmului.

— Aşteaptă o clipă, porunci el soldatului din escortă. Şi parcă scuzându-se, adăugă cu cinism: Oricum, sunt şi eu creştin.

Peste un minut Kletocinikov a fost introdus într-un culoar lung şi îngust, la capătul căruia clipeau palid două lămpiţe cu gaz. De aici l-au târât prin faţa mai multor uşi, pe urmă l-au împins undeva şi s-au dat la o parte.

Osânditul se uită în jur. Aici totul era cu mult mai confortabil decât în bastionul Trubeţkoi: un pat de lemn, o măsuţă, scaun, sobă de teracotă. O fereastră mare. Iată cum arăta sinistrul fort Alekseevski, locul cel mai înspăimântător din întreaga fortăreaţă! De fapt, nu-i nimic sinistru, totul este obişnuit.

— Percheziţionaţi-l! porunci Sokolov.

Din nou îl scotocesc peste tot. Sokolov îi apropie lampa de obraz, în timp ce un alt jandarm îi bagă

degetele în gură: n-or fi ascunşi acolo niscaiva bani, pentru evadare. N-au găsit nimic. Totuşi i-au luat hainele vechi. Păcat! În căptuşeala reverului de la scurtă, Kletocinikov găsise un căpeţel de creion şi scrisoarea de adio a lui Andrei Presniakov. Cândva, înainte de execuţie, Andrei purtase această scurtă care după patru luni i-a revenit lui Kletocinikov. Cine o va mai purta după el? Va găsi oare omul acesta un mijloc să transmită celor de afară ultimul cuvânt al prietenului executat? El, Kletocinikov, nu a reuşit s-o facă.

Sokolov se opri ţanţoş în faţa deţinutului:

— Tu, Kletocinikov, îţi dai seama unde te afli. Despre locul acesta ştiu numai trei oameni în Rusia: împăratul, comandantul închisorii şi eu. Aşa, vezi! De acum înainte, vei fi numărul şase, ai înţeles? Mi s-a ordonat să-ţi vorbesc cu „tu” şi mă voi conforma. Numai cu „tu”! Comunicarea prin ciocănituri în perete se pedepseşte, încercarea de a vorbi prin vizor, la fel. Pedeapsă corporală. Pricepi?

Şi trântind un scurt „Asta-i tot!”, supraveghetorul părăsi celula. După el, jandarmii. Zăvoarele zăngăniră în urma lor. Se aşternu liniştea.

Kletocinikov se apropie de fereastră: dorea să mai privească o dată cerul. Dar prin geam nu se vedea niciun colţ de cer. „Zidul fortăreţei e prea aproape, ca şi la Trubeţkoi”, îşi spuse el şi pe pipăite se îndreptă spre uşă. De acolo se auzeau paşi grăbiţi, uşi grele se trânteau în scrâşnetul lacătelor ruginite. Celulele goale ale fortului se umpleau treptat cu deţinuţi osândiţi la închisoare pe viaţă.

Era scuturat de friguri. Smulse de pe pat pătura subţire de flanelă şi se înfăşură în ea, dar aceasta nu-l apăra de frigul pătrunzător al temniţei. Iată că se

trânti cu zgomot şi uşa de-alături. Kletocinikov aşteptă vreo jumătate de oră şi, după cum l-a învăţat Mihailov, începu să ciocănească încet, lovind cu prima articulaţie a degetului în tencuială.

— Cine eşti?

— Trigoni, veni imediat răspunsul. Prin urmare şi „Milordul” era aici.

— Dincolo?

— Frolenko, apoi Morozov. Dar dumneata?

— Kletocinikov.

— Suntem în fort?

— Da.

Ciocănitul încetă, pe culoar trecură temnicerii. Nikolai Vasilievici se întinse în culcuşul lui aspru, se ghemui cu genunchii la gură şi adormi curând. Trebuia să prindă puteri pentru prima zi de detenţie pe viaţă în fort.

VICTORIA

Dimineaţă, abia sări în picioare şi se îndreptă grăbit spre fereastră.

Ce ghinion stupid!

În fereastră erau montate două rame cu gratii. Geamurile exterioare erau văruite complet, iar oberlihtul din colţul ce sus al ferestrei era astupat de o sită metalică deasă. Prin sita murdară aerul nu pătrundea în celulă, iar soarele era interzis să-l vezi aici, în general.

Kletocinikov îşi încordă privirea mioapă şi observă o pânză de păianjen, care se-ntindea de la un capăt la celălalt, acoperind toate colţurile noii sale locuinţe. Pipăi peretele cu mâna: tencuiala era sfărâmicioasă din cauza igrasiei. Pe duşumea găsi o coajă de pâine acoperită de o mâzgă cleioasa, argintie, probabil că tot din pricina umidităţii. Cu tuberculoza lui, vezi bine, aici n-are s-o ducă prea mult.

Uşa se deschise. Doi jandarmi aduceau lavoarul, doi mâncarea, iar supraveghetorul în persoană, cu un aer solemn, ţinea în mână o linguriţă de argint. Micul dejun se dovedi onorabil: o chiflă albă proaspătă şi două pahare de ceai îndulcit. Mutra lui „Irod” radioasă şi plină de importanţă nu prevestea nimic bun.

Oare ce-o mai fi punând la calc nemernicul?

Kletocinikov nu-i adresă nicio vorbă, nu era dispus să audă „tutuiala” supraveghetorului. Mâncă în tăcere, aşteptă plecarea lui Sokolov, apoi luă legătura

cu ceilalţi... Toţi au primit aceeaşi mâncare. Ciudat.

Prânzul întrecu toate aşteptările. O supă gustoasă, la al doilea fel friptură de sitar la tavă, al treilea fel, prăjitură. Trigoni, mirat, îi ciocăni lui Kletocinikov:

— Adică, aşa să ne hrănească? N-am putut mânca totul. L-am rugat pe supraveghetor să-mi aducă restul la cină. De paşti, ce o să ne mai dea?

Paştele începea chiar a doua zi.

Kletocinikov presimţea că li se pregăteşte o capcană – cunoştea prea bine procedeele Secţiei a treia, dar nu putea sa deducă nimic. Nu-i rămânea decât să aştepte.

În ziua următoare, primul lucru care i-a sărit în ochi a fost lingura de lemn nestrunjită pe care o adusese Sokolov. Va să zică, asta era! La dejun i-au dat o bucată de pâine neagră şi o cană de apă fiartă.

Nikolai Kletocinikov dumicăţi pâinea în bucăţele mărunte. Miezul era plin de gunoaie. Aruncă cu scârbă o urechelniţă uscată, coaptă în aluat, şi începu să mănânce. „Irodul” se străduia să nu-l privească în ochi.

După prânzul compus dintr-o zeamă chioară în care pluteau câteva cotoare de varză şi puţin terci, Trigoni agitat îi ciocăni:

— Ce-i asta: Cu o asemenea mâncare nu se poate trăi!

— Asta-i tortura, răspunse Kletocinikov.

Da, asta era tortura – tortură prin înfometare. Voiau să-i frângă, să-i oblige să ceară îndurare, să-şi denunţe tovarăşii. Pleve pornise ofensiva pe toate liniile. Deţinuţii au fost îmbrăcaţi în haine de ocnaşi: cămăşi din pânză de sac şi pantaloni despicaţi la glezne pentru lanţuri, iar în picioare saboţi grei de lemn. Au fost plasaţi în celule igrasioase, unde sarea

de pe masă se transforma îndată în saramură, iar chibritul se aducea în sân. Însă cea mai mare nădejde şi-o pusese Pleve în foamete. Trebuiau să vorbească.

Deţinuţii din celule au primit provocarea. Niciunul dintre ei nu se plângea, nimeni nu le adresa nicio vorbă supraveghetorilor. Să le rămână „tutuiala” în gât! Numai Kletocinikov într-o bună zi nu s-a mai putut abţine, a scobit din miezul de pâine trei viermi albi şi i-a întins lui Sokolov. Acesta se înroşi, îi lua şi-i ascunse, fără să spună niciun cuvânt. În aceeaşi zi şi Frolenko i-a arătat viermii. „Irodul” căută să-i explice că nu sunt viermi, ci pur şi simplu nişte boabe de grâu umflate. De-atunci pâinea a devenit ceva mai bună, Sokolov urmărea ca brutarii să cearnă făina.

Această mică victorie l-a îmbărbătat nespus pe Nikolai Vasilievici.

Dar încercarea cea mai grea din închisoare nu era umezeala, nici frigul, sau foamea. Cel mai de seamă aliat al duşmanului a devenit inactivitatea şi lipsa oricăror preocupări. Cărţi nu erau: „Cititul este interzis”. Nu-i scoteau nici la plimbare. Celulele deveniseră pentru arestaţi nişte sicrie ceva mai spaţioase.

La început, Kletocinikov a încercat să-şi umple timpul recapitulând toate prin câte trecuse. Dar gândul nu-i era decât la munca organizaţiei, ca şi când viaţa lui n-ar mai fi avut un alt ţel. „Desigur, principala greşeală a fost că am desfiinţat casa conspirativă de la Nataşa. Nu se putea, nu trebuia în niciun caz să ne întâlnim cu tovarăşii noştri la persoane căutate de poliţie. Să admitem totuşi că lucrul acesta s-a întâmplat... Atunci mai rămâne neclar: cum au ajuns ei la casa noastră conspirativă? I-au arestat pe tovarăşi unul după altul în locuinţele

lor, în lanţ, de bună seamă, totul e clar, dar... Cum au găsit la-nceput prima verigă a lanţului? Mai ales că în privinţa casei lui Fridenson-Agaceskulov nu era nicio semnalare, niciun fel de suspiciuni...”

Ajungând aici, şirul deducţiilor se întrerupea invariabil, însă Kletocinikov stăruia să-şi reamintească chinuitor totul. Simţea că în străfundul memoriei parcă licăreşte vag ceva, se răreşte capătul subţire al firului, un detaliu mărunt, poate tocmai veriga care-i mai lipseşte din lanţ. „Fridenson? Nu, despre el nu ştiu nimic. Nimic. Agaceskulov, Agaceskulov – acesta era numele pe care-l purta. Nu, nu-mi amintesc, nu-mi amintesc nimic...”

Şi deodată, într-o zi, îşi aminti acel amănunt.

Şi-a reamintit denunţul, în care era menţionat numele lui Agaceskulov, şi-a reamintit şi de trădătorul care l-a denunţat. Dar să le comunice despre asta celor de afara nu mai avea nicio posibilitate.

Curând după aceasta starea sănătăţii lui Kletocinikov s-a înrăutăţit, boala de care suferea se agravase. Picioarele i s-au acoperit de pete mici, roşii, pe sub genunchi i-au apărut umflături. Îşi examină cu atenţie corpul. Coastele îi ieşeau prin piele, picioarele se subţiaseră şi arătau ca două beţe şi numai la genunchi se îngroşau mereu ca nişte bile noduroase şi vinete. „Ca la cocoşi”, se gândi deţinutul şi-i ciocăni vecinului: „Scorbut”. „Şi eu la fel”, răspunse Trigoni. Poetul a transmis tuturor: „Când inflamaţia va ajunge la abdomen – moartea!”

Poetul-Morozov era medic.

Când supraveghetorul i-a adus masa, Kletocinikov îşi privea în tăcere piciorul tumefiat.

— Se umflă? se interesă curios „Irodul”.

— Da.

Fără să spună niciun cuvânt, supraveghetorul ieşi din celulă.

Se reîntoarse repede urmat de un doctor bătrânel, în halat. Kletocinikov căută să-şi aducă aminte unde îl mai văzuse pe medic. Ăsta-i generalul-locotenent care a stat la proces în primul rând. „Suntem oameni cu vază, îşi zise în gând condamnatul, dacă ne tratează ditamai generalii, te joci?”

Doctorul examină piciorul, clătină din cap şi nu spuse nimic.

— Mai e vreo speranţă?

— Îţi voi trimite medicamente. Să încercăm. Posibil... Poate... mormăi el.

Supraveghetorul reveni curând în celulă şi aduse o lingură de lichid galben, cu gust de fier coclit. Doctoria însă nu l-a ajutat pe bolnav – picioarele îi înţepeniră. Trebuia chemat din nou medicul.

— Este necesară o altă alimentaţie, rezumă posomorât generalul, adresându-se lui Sokolov. Medicamentele sunt neputincioase.

— Când mi s-a ordonat, i-am hrănit cu friptură, răspunse Sokolov sec. Dacă mi se ordonă, nu-i mai hrănesc deloc. Toate se fac după porunca ţarului şi a comandantului.

Medicul mustăceşte, dar îşi dă seama că-i inutil să mai discute cu „Irodul”. Probabil că a vorbit însă cu comandantul. A doua zi deţinuţii au primit lapte şi li s-a permis să se plimbe.

Treptat-treptat umflătura a început să cedeze. În ziua în care a dispărut de tot, au dispărut şi laptele şi plimbările. Bucurându-se parcă, scorbutul se aruncă din nou asupra oamenilor. Văzând pentru a doua oară inflamaţia, „Irodul” strâmbă din nas şi strecură printre dinţi:

— Încă-i devreme.

Nu şi-a pierdut încă speranţa că-i va determina pe deţinuţi să vorbească. Şi atunci o să-i ospăteze din nou ca-n prima zi – cu sitari la tavă. Deocamdată e prea devreme.

Deţinuţii însă tăceau. Peste o altă lună Sokolov a fost nevoit să le introducă iarăşi suplimentul de lapte şi plimbarea. Apoi le-a retras, din nou.

Când boala reveni pentru a treia oară, Kletocinikov le ciocăni în perete tovarăşilor săi o veste extraordinară. A hotărât să lupte – să declare greva foamei „cu moartea pre moarte călcând”. „Plămânii mei şi aşa nu mai sunt buni de nimic, spuse el. Moartea mea să vă fie măcar vouă de folos”.

Drept răspuns, Trigoni i-a transmis părerea tovarăşilor: Frolenko, Morozov şi el îl rugau pe Nikolai Vasilievici să nu se expună în zadar. El însă n-a vrut să-şi schimbe hotărârea.

În prima zi când Kletocinikov a refuzat să mănânce, supraveghetorul s-a cam pierdut cu firea. Despre greva foamei nu era scris nimic în instrucţiuni. Şi în general, această formă de luptă dădea peste cap întreaga linie de conduită trasată supraveghetorilor de către directorul departamentului de poliţie. Cu ce-i mai poţi oare înfricoşa pe oamenii care se condamnă singuri şi în mod conştient la moarte prin înfometare? Cum poţi să-i înfrângi?

— Te priveşte, dacă mănânci sau nu mănânci, îl anunţă posac supraveghetorul pe Kletocinikov. În sinea lui însă era îngrijorat, aşa că alergă să-i raporteze conducerii.

Primul se alarmă comandantul închisorii, căutând să-i explice subalternului său, cam greoi la minte, că dacă după Kletocinikov au să dea ortul popii şi ceilalţi

deţinuţi, atunci adio avansare, salarii mărite, decoraţii şi în general s-a zis cu toate recompensele cu care stăpânirea îşi răsplătea temnicerii din fort.

Mai mult decât comandantul închisorii s-a alarmat însă Pleve, directorul departamentului de poliţie. Dacă zvonurile despre greva foamei şi moartea deţinuţilor vor răbufni cumva în afara pereţilor fortului, reputaţia sa de „vajnic apărător al legii", păzitorul „aspru dar drept" al principiilor legalităţii, va fi definitiv compromisă. Halal păzitor al legilor, care-şi înfometează deţinuţii! Unde mai pui că după o astfel de înfometare, în închisoarea centrala din Harkov, decedatul Goldenberg l-a împuşcat acum patru ani pe guvernatorul-general Kropotkin... Amintindu-şi de această întâmplare penibilă, Pleve se cutremură şi porunci „să se ia măsurile necesare" pentru îmbunătăţirea situaţiei din fort. Nu avea nicio poftă ca soarta lui Kropotkin să-l ajungă şi pe el.

La 10 iulie 1883, „Irodul" însoţit de trei jandarmi intră în celula lui Kletocinikov. Pe pat zăcea nemişcat un schelet viu: era a opta zi de grevă a foamei.

— Ascultă, tu, Kletocinikov, începu cu o blândeţe neaşteptată supraveghetorul. Comandantul corpului de jandarmi vine încoace. S-a ordonat ca de săptămâna viitoare tuturor deţinuţilor din fort să li se dea supă de carne, unt, caşă, ceai cu zahăr. Sunt permise cărţile bisericeşti, plimbările. Jur pe Dumnezeu, pe sfânta treime, că totu-i adevărat. Eu ce să fac, Nikolai, mie mi se ordonă, dacă ar fi după mine v-aş da numai friptură şi vânat. Ascultă, ce-ar fi să mănânci puţin?

„Asta-i tot, se gândi Nikolai Vasilievici, ascultând şoaptele aprinse ale jandarmului, tovarăşii vor trăi... Ultima victorie... Ce-mi cere această bestie să

mănânc? N-am voie să-mi îngreuiez dintr-o dată stomacul cu o hrană atât de consistentă. O să-mi perforeze... Să aştept supa”.

Buzele i se mişcară fără zgomot, iar capul cu ochii închişi se clătina încet dintr-o parte în alta.

— Aha, de ăsta-mi eşti! izbucni „Irodul” turbat de mânie. Se prea poate ca asupra creierului său să fi acţionat atmosfera apăsătoare din închisoare, fiindcă în ultimele zile era mereu îndrăcit, de parcă ar fi ajuns la un pas de nebunie. Aşa, va să zică! Îndopaţi-l, îndopaţi-l cu de-a sila! zbiera temnicerul împroşcându-şi saliva în toate părţile.

Jandarmii i-au căscat gura deţinutului şi au început să-i îndese pe gât boţuri de caşă sleită.

„Ce fac? Ce au de gând? Asta-i moarte sigură, îşi zise cu spaimă Kletocinikov, zvârcolindu-se neputincios în labele lor puternice. Să nu uit... să transmit celorlalţi despre trădător...”

O durere ascuţită îi străpungea tot trupul. Pierzându-şi cunoştinţa, osânditul se prăvăli într-o beznă neagră.

Moartea veni după trei zile.

La 14 iulie 1883 în cimitirul Preobrajenski din Petersburg a fost îngropat din ordinul poliţiei un necunoscut, trecut în acte cu numele de „Grigori Ivanovici Zavituhin”. Locul unde se afla mormântul lui Zavituhin nu a fost însemnat nicăieri, astfel că urmele lui s-au pierdut în curând şi pentru totdeauna.

EPILOG

Au trecut de atunci patruzeci de ani.

Asociaţia unională a deţinuţilor şi deportaţilor politici convocase în şedinţă plenară Consiliul său Central.

În sala de festivităţi a Muzeului Revoluţiei şi-au dat întâlnire scoborâtori din cele mai minunate legende: moşnegi ce păreau ieşiţi din morminte – eroi ai teroarei din perioada anilor optzeci; veterani ai „Uniunii de luptă”; vechi luptători de pe baricade; marinari din Sveaborg şi tovarăşii lor din fostele echipaje ale crucişătoarelor „Potiomkin”, „Memoria Azovului”. Ai fi zis că toată istoria vie a revoluţiei s-a adunat în această sală la o comemorare festivă. Bătrânii combatanţi îşi depanau amintirile lor preţioase despre luptele purtate cu absolutismul ţarist, despre tovarăşii căzuţi, despre înfrângeri şi victorii demult trecute.

La întâlnirea de astăzi a citit câteva fragmente din cartea ei Praskovia Semionovna Ivanovskaia, pe vremuri membru în Comitetul Executiv al organizaţiei „Narodnaia volia”. În memoriile sale, descria cum evadase după douăzeci de ani de detenţie din ocna din Kariisk, şi cum apoi, aflându-se în stare de libertate, devenise gazda locuinţei unde s-a pregătit atentatul asupra lui Pleve.

Ministrul afacerilor interne Pleve, favoritul lui Nicolae II, a fost sfârtecat în bucăţele de bomba aruncată de Sazonov, care după douăzeci de ani răzbunase moartea tovarăşilor din organizaţie.

Într-unul din capitolele cărţii, Ivanovskaia povesteşte lupta ilegaliştilor cu Piotr Racikovski, zis „Juristul”, fostul provocator, demascat cândva de Kletocinikov. După arestarea lui Nikolai Vasilievici, acest Racikovski a fost încadrat în mod oficial în rândurile personalului poliţiei departamentale. Apoi a condus întreaga agentură ţaristă de peste hotare, iar într-un timp şi serviciul de contrainformaţii al departamentului. S-ar putea afirma că generalul de mai târziu Racikovski, „naşul” provocatorului Azef şi şef nemijlocit al provocatorului Gapon a fost unul dintre organizatorii şi conducătorii cei mai zeloşi ai organului de urmărire politică din Rusia ţaristă.

— A fost un tip abil şi periculos, domnul acesta, spuse deodată Praskovia Ivanovna ridicându-şi ochii de pe manuscris, numai Kletocinikov a putut să-i vină de hac.

După Ivanovskaia a vorbit o altă revoluţionară marcantă – Ana Vasilievna Iakimova. Membru al Comitetului Executiv, tovarăş de luptă al lui Jeliabov, vestita „patroană a magazinului de brânzeturi Kobozev”, care a scăpat de execuţie numai datorită faptului că în detenţie era însărcinată. În bastionul Trubeţkoi a născut primul copil. Ca şi Ivanovskaia, a participat şi ea la urmărirea ministrului Pleve şi îşi petrecuse în fortăreaţă, la ocnă şi în deportare în total aproape treizeci de ani.

Din păcate, Iakimova a scris puţin, în schimb, fiecare din povestirile sale avea darul să arunce o rază de lumină asupra unor momente nebuloase din

istoria luptei pentru libertate.

Iată şi astăzi, Iakimova a relatat episodul necunoscut aproape de nimeni dintre cei prezenţi, arătând împrejurările în care dispăruse în vara anului 1880 principalul atelier de dinamită al organizaţiei „Narodnaia volia”.

În perioada respectivă conspiraţia era ameninţată de un nou provocator de talia lui Nikolai Reinstein. Acesta era un oarecare Şveţov, tâmplar în mahon. Căutase de mult o ocazie potrivită să se procopsească, să parvină. Şi, când soarta l-a pus în sfârşit faţă-n faţă cu Halturin, întreprinzătorul Şveţov a ghicit imediat ce „pasăre măiastră” îi căzuse în mână! Mult timp s-a străduit Şveţov să-i câştige încrederea lui Stepan, până când l-a convins în cele din urmă să se mute la el şi să se folosească de serviciile sale pentru legătura cu muncitorii-activişti şi ilegalişti de la „Narodnaia volia”... Printre persoanele cărora Şveţov le transmitea scrisorile şi mesagiile lui Halturin, se număra şi Iakimova-Baska. Ea i-a comandat tâmplarului o casetă de zeţărie pentru tipografia lor clandestină.

Abia atunci – şi numai atunci! şi-a făcut domnul Şveţov intrarea la consilierul de stat Kirilov. Acum putea dintr-o singură lovitură să-l prindă pe Halturin, pe oamenii de legătură ai Comitetului Executiv şi, ce-i mai important, găsise mijlocul prin care putea să pătrundă până la tipografie, până la Centrul partidului.

Kirilov se bucurase atât de mult de această veste încât i-a dat pe loc lui Şveţov trei mii de ruble, lucru nemaiîntâlnit în analele serviciului secret al Rusiei!

Bineînţeles că Kletocinikov l-a pus imediat în gardă pe Mihailov, semnalizându-i pe noul provocator. Cu

toate acestea, demascarea lui Şveţov nu era tocmai simplă.

Numele adevărat al acestui trădător îl cunoşteau însă numai doi oameni: Kirilov şi Kletocinikov. Întreruperea bruscă a relaţiilor dintre ilegalişti şi Şveţov i-ar fi îndreptat inevitabil bănuielile lui Kirilov asupra lui Nikolai Vasilievici.

Iată pentru ce Mihailov a ordonat tuturor ilegaliştilor care intrau în contact cu Şveţov să fie cu ochii în patru, dar să se comporte aparent ca mai înainte.

Iakimova mergea regulat la întâlnirile cu trădătorul şi tot cu aceeaşi regularitate îi împuia capul cu tot felul de informaţii mincinoase (care ajungeau neîntârziat la Secţia a treia). Dar iată că jocul s-a apropiat de sfârşit. Şveţov i-a comunicat Baskăi că lada pentru tipografie este gata, şi că-i va aduce comanda poimâine, în parcul Alexandrovski...

La locul stabilit Iakimova dădu peste un tablou cu care era demult obişnuită... Lângă Şveţov, pe bancă, era aşezat un lădoi cât toate zilele, vopsit într-o culoare ţipătoare, care-ţi sărea în ochi de la distanţă, iar de jur-împrejur mişunau copoii Secţiei a treia. Oricât s-ar părea de straniu, însă ilegalista s-a bucurat atunci... Avea în sfârşit o bază legală să se debaraseze de Şveţov, fără să-l bage în bucluc pe Kletocinikov. L-a certat pe tâmplar cu glas tare, i-a dat de înţeles că o astfel de pocitanie stridentă pur şi simplu nu poate să nu atragă atenţia, şi imediat, printre altele, l-a anunţat că împreună cu Halturin pleacă chiar azi la Moscova. N-a apucat Şveţov să se reculeagă după afrontul primit şi femeia s-a făcut nevăzută, lăsându-l îndatorat până-n gât faţă de Secţia a treia.

...În stradă, pe urmele femeii, au pornit cinci copoi, printre care Baska recunoscu un moşnegel mărunt, oacheş la faţă... Acesta s-a retras primul. Vreo patru ore în şir i-a plimbat ilegalista pe străzi, până l-a pierdut din vedere pe ultimul urmăritor.

— În ziua următoare, însă, îşi amintea Iakimova, m-am pomenit acasă cu Bătrânul[9], pe atunci, bun prieten cu Saşa Mihailov – care mi-a citit cu voce tare rapoartele filorilor ce s-au ţinut după mine.

S-a dovedit că de data aceasta domnul Kirilov în persoană s-a gândit să-şi aducă aminte de meseria din tinereţe şi a pornit-o el însuşi pe urmele ilegalistei. Dar tot el a fost primul care s-a lăsat păgubaş de această corvoadă şi a plecat la „punctul de comandă", să-şi întâmpine agenţii întorşi din misiune cu înjurături şi ameninţări. Ultimul copoi însă l-a bucurat pe şef. A avut prezenţa de spirit să se ascundă într-un gang, a lăsat-o pe Baska să se mai liniştească şi pe neobservate a condus-o până la casa cu numărul unsprezece de pe strada Podolskaia. Două ore a aşteptat-o apoi la intrare, dar femeia n-a mai ieşit. „Acolo e locul lor de întâlnire", raportă copoiul. S-a hotărât să fie luaţi în supraveghere toţi vizitatorii acestei case şi numai după aceea să se treacă la arestarea lor.

Acest plan a fost zădărnicit însă de Kletocinikov. El nu ştia ce se ascunde pe Podolskaia, dar instinctiv a simţit că trebuie neapărat să-l pună la curent pe Portar cu măsurile ordonate de Kirilov, fără să mai aştepte întrevederea lor următoare. Noaptea, „ofiţerul de rezervă Polivanov", de la hotelul „Moscova", cunoştea deja că „atelierul de dinamită"

[9] Acesta era Lev Tihomirov, membru al Comitetului Executiv al organizaţiei.

se află în pericol.

— În felul acesta au fost salvate sculele, rezervele principale de exploziv şi noi cu Kibalcici, încheie Ana Vasilievna. Ba poate chiar întregul grup de tehnicieni ai partidului.

— Ce s-a întâmplat cu Şveţov, nu mai ştiţi?

— Nikolai Vasilievici l-a convins pe Kirilov că Şveţov îi duce de nas pe poliţişti, din însărcinarea partidului – zâmbi Iakimova – iar şeful l-a băgat pe idiotul de tâmplar la răcoare...

— Dumneata, Basocika, mai bine le-ai aşterne pe hârtie toate acestea, îi spuse cu reproş Mihailo Frolenko, care prezida şedinţa. Uite, academicianul Morozov nu pregetă s-o facă. A scris despre Kletocinikov cum ne-a scăpat de la moarte în fort, i-a cinstit memoria tovarăşului...

Emoţionat, Mihail Feodorovici se cufundă în hârtiile întinse pe masă, în faţa lui. Se apucase să le răsfoiască, să le dea la o parte pe cele netrebuincioase, până când a găsit o adresă oficială cu antetul roşu. Îşi puse apoi ochelarii şi o parcurse repede cu privirea.

Observând că cei prezenţi se ridică de pe scaune, Frolenko le făcu semn cu mâna să mai zăbovească puţin.

— Ne-a mai rămas ceva, şi am avea nevoie de ajutorul vostru, tovarăşi. Cekiştii ne-au rugat să-i sprijinim...

Fondul problemei consta în următoarele:

La una din uzine, muncitorii s-au plâns de câteva ori de maistrul lor. Acest cetăţean se purta cu ei ca un provocator: le reducea fără motiv plata pentru orele de lucru, iar când muncitorii îşi arătau indignarea pentru scăderea exagerată a salariilor, le răspundea

veninos că luptă pentru ridicarea productivităţii şi să nu se gândească decât la un singur lucru, la foloasele pe care le au de pe urma Puterii Sovietice. Muncitorii, în loc să-şi îndrepte nemulţumirea împotriva conducerii de stat, au venit la cekişti şi l-au denunţat pe răutăciosul moşneag. Cekiştii de mult s-ar fi lămurit cu el, însă în dosarul personal al bătrânului s-a găsit o menţiune mai aparte. Ca răspuns la întrebarea din formular: „Cu ce v-aţi ocupat până în anul 1917?” meşterul scrisese: „Am fost membru al partidului «Narodnaia volia» şi am stat doi ani în fortăreaţa Petropavlovskaia.” Era oarecum jenant să aresteze un om cu un trecut ca acesta, aşa că incidentul a fost dat uitării. În ultimul timp însă moşneagul întrecuse orice măsură. Înjura în mod deschis pe toţi şi pe toate, astfel că până la urmă organele securităţii statului i-au cerut asociaţiei foştilor deţinuţi politici să le trimită o referinţă, să vadă şi ei dacă a fost într-adevăr omul acesta pe vremuri un revoluţionar chiar atât de marcant?

— Tovarăşi, cine dintre dumneavoastră ştie şi îşi aminteşte de Ivan Alexandrovici Petrovski? întrebă Frolenko.

Toţi tăceau. Veteranii cunoşteau aproape pe fiecare membru al organizaţiei din capitală sau provincie, dar pe Petrovski nu l-a întâlnit nici Iakimova, nici Morozov, şi nici Ivanovskaia.

— Poate că nu-i de la „Narodnaia volia”, o fi din gruparea „Zemlia i volia”? dădu glas Sofia Ivanova, fosta gazdă a tipografiei din stradela Sapiornîi. Acum multă lume le confundă... Nikolai Sergheevici, mai lăsaţi notiţele. Dumneata nu l-ai cunoscut pe Petrovski în organizaţia „Zemlia i volia”?

Aşezat într-un colţ, cu un teanc de hârtii pe

genunchi, Nikolai Tiutcev – un bătrân venerabil cu înfăţişarea plăcută – în trecut spaima spionilor şi tovarăş de luptă al neîndurătorului răzbunător Andrei Presniakov, iar în ultima vreme arhivar şi cronicar al revoluţiei – deveni atent la discuţie.

— Pe cine? întrebă el mirat.

— Pe Petrovski, Ivan Alexandrovici, nu l-aţi cunoscut?

— Ce anume? ochii lui Tiutcev se aprinseră. Îl cunosc pe Petrovski. Am terminat nu demult un articol despre el. După părerea mea, e tot ce-am scris mai bun în viaţă. L-aţi găsit cumva pe Petrovski?

— S-a găsit, s-a găsit, strigară voioşi cei din jur. Ni se cer relaţii printr-o adresă oficială...

— Dacă-i acelaşi Petrovski, începu pe departe Tiutcev, şi nu s-a produs cumva o neînţelegere, atunci este cunoscut de mai mulţi. Praskovia Semionovna, acesta e puiul de năpârcă pe care l-ai crescut la sân şi care drept mulţumire te-a băgat la apă...

— Vanecika!

Ivanovskaia se îngălbeni atât de tare, încât până şi păru-i argintiu părea acum mai închis decât obrajii.

— Da, Vanecika. Ivan Vasilievici Okladski, poreclit Ivan Ivanovici Ivanov, tot el Ivan Ivanovici Alexandrov, zis Tehnicianul, zis Ivan Alexandrovici Petrovski. Trădătorul numărul unu, agent din cadrele poliţiei politice secrete din Rusia, cu un stagiu de treizeci şi şapte de ani.

Toţi au rămas înmărmuriţi. Primul şi-a revenit Frolenko.

— Kletocinikov, înainte de moarte, mi-a ciocănit despre el. Trebuie să-i anunţăm neîntârziat pe cekişti!

Astfel, cu totul pe neaşteptate, lucrarea istoricului Tiutcev a constituit punctul de plecare principal

pentru acţiunea de urmărire penală deschisă de procurorul tribunalului gubernial din Petrograd. Okladski a fost arestat. Şi, ca o ironie a soartei, a fost anchetat, identificat şi strâns cu uşa de către martori, chiar în aceeaşi clădire în care cu patruzeci de ani în urmă îi vânduse poliţiei pe martorii de azi.

Procedura de urgenţă s-a desfăşurat la Tribunalul Suprem al U.R.S.S.

Pas cu pas, se dezvăluia dinaintea procurorului, anchetatorilor, savanţilor şi experţilor, prezenţi la proces, întreg istoricul acestei odioase trădări. Au fost reconstituite, pe bază de documente, evenimentele petrecute în noaptea aceea blestemată când, înnebunit de spaimă, Okladski a ieşit în grabă din celula condamnaţilor la moarte, uitându-şi acolo papucii. Le-a destăinuit poliţiştilor tot ce ştia. Apoi, ciocănind în perete, a intrat în legătură cu deţinuţii din celulele învecinate dându-se drept muncitorul Tihonov, sau muncitorul Teterka. Mizerabilul nădăjduise că stigmatul trădării va cădea asupra acestor oameni, se străduia să evite cu orice preţ soarta lui Jarkov şi Reinstein.

Urmările trădării lui au fost infime, în comparaţie cu speranţele nutrite de poliţie. Martorele Iakimova şi Ivanovskaia au declarat că încă de atunci, din anul 1880, toţi ilegaliştii cunoşteau despre trădarea lui Okladski. Kletocinikov l-a prevenit pe Mihailov. Toate casele denunţate de Okladski au fost evacuate, toate numele indicate de el au dispărut de pe buletinele contrafăcute de ilegalişti. Poliţia nu a găsit pe nimeni şi nimic.

Şi dacă n-ar fi intervenit o coincidenţă fatală, niciodată n-ar fi devenit Okladski „geniul rău” al organizaţiei „Narodnaia volia”, aşa cum l-a denumit

pe drept cuvânt procurorul.

După documentele din arhivă s-a reuşit să se dezlege misterul arestărilor în lanţ petrecute în ianuarie, care au dus la exterminarea celor mai valoroase cadre ale Comitetului Executiv.

Okladski le-a spus jandarmilor că în casa de pe strada Podolskaia nr. 11, de care se interesau, locuia tehnicianul-şef al organizaţiei Kibalcici, trecut în acte sub numele de Agaceskulov. Era un nume mai rar întâlnit şi de aceea se putea memora mai uşor.

Şi deodată, după un timp oarecare, la oficiul de evidenţă din Petersburg s-a înregistrat acelaşi Agaceskulov. Un lucru de nimic – se vede că la biroul de confecţionare a actelor de identitate, din cadrul organizaţiei „Narodnaia volia”, cineva uitase că a mai fost emis un buletin pe acelaşi nume, sau pur şi simplu, tovarăşului însărcinat cu treaba aceasta i-a fost lene să născocească un nume nou. După sfatul lui Okladski, proaspătul „Agaceskulov” a fost interceptat pe strada, astfel ca semnul de recunoaştere de la fereastră, care indica intrarea liberă, să rămână pe loc. Omul s-a dovedit a fi G. Fridenson. Datorită vicleşugului folosit, în casa lui au fost arestate apoi alte persoane şi lanţul se întinse treptat peste toate locuinţele. Numai Kletocinikov reuşise să bareze accesul spre casa conspirativă a lui Kolodkevici.

O greşeală măruntă, o asemănare întâmplătoare de nume a dus la aceste urmări deosebit de dureroase.

Okladski, la proces, n-a recunoscut nimic. Ajunsese să cunoască prea bine caracterul anchetatorilor de azi, nu degeaba a dormit săptămâni în şir sub acelaşi acoperiş cu Jeliabov. N-o să-i rabde inima să trimită la

moarte un moşneag. Iar închisoarea de acum nu e ca fortul. Principalul este să nege totul; până n-o să-i dovedească negru pe alb.

Când procurorul i-a povestit cum au ajuns în ghearele jandarmilor Barannikov, Kolodkevici, Zlatopolski, Fridenson şi Kletocinikov, acuzatul se indignă:

— Aceasta a fost din partea lor o neglijenţă de neiertat – să scoată buletinul lui Fridenson pe acelaşi nume cu al lui Kibalcici. Nu am nicio vină. Ei sunt vinovaţi.

Căruntul luptător Frolenko recunoscu cu tristeţe:

— Într-un anumit fel, bătrânul ticălos are dreptate. Dacă Portarul ar fi fost în libertate, n-ar fi îngăduit o asemenea gafă. E-hei, Portarul...

În privinţa pedepsei, Okladski nu s-a înşelat: tribunalul a pronunţat sentinţa – zece ani de închisoare. Cum i-a petrecut acest trădător şi cum a murit, nu se ştie.

Din păcate, după nenumărate căutări, nu au putut fi identificate mormintele oamenilor pe care-i trădase – Jeliabov, Kibalcici, Mihailov, Kletocinikov. Au fost înmormântaţi cu toţii de jandarmi în cea mai mare taină, la cimitirul Preobrajenskoe, din marginea Petersburgului. Decesele nu au fost înregistrate nicăieri. Niciodată nu vom afla exact locul unde se odihnesc rămăşiţele pământeşti ale acestor bărbaţi luminaţi, plini de abnegaţie şi curaj.

Dacă i-am fi găsit, le ridicam un obelisc. Iar pe lespedea mormântului le-am fi săpat strofele cântecului îndrăgit al câtorva generaţii de revoluţionari:

În temniţă, greu chinuit,

Tu viaţa eroic ţi-ai dat-o!
Luptând cu cinste-ai murit,
Pentru a poporului cauză.

SFÂRŞIT